

תכנית האב לפיתוח פארק נחל באר שבע

אדריכלים:
אריה רחמימוב
ליאורה מירון
אמיר מילר

רשות ניקוז שקמה בשור הגורן 6 פארק תעשייה עומר 84965
טל: 08-6901222 פקס: 08-6901228. rn_bsor@012.net.il

תכנית האב לפיתוח פארק נחל באר שבע

עקרונות התכנית

- **פארק מרכזי עירוני ומטרופוליני** - רצף של שטחים פתוחים איכותיים
- **שערים וכניסות** - קשר מירבי בין הפארק והעיר: כ-8 שערים וכ-30 כניסות המתחברים לצירים ולמוקדים אורבנים חשובים
- **שיקום והסדרת תוואי הנחל** - הבטחת זרימה שטפונית בנחל
- **הסדרת הגדות** - הגדרת הערוץ ורצועת הנחל, ייצוב גדות ושילובם בפארק
- **שיקום כריה וחציבה** - טיפול באזורים מופרים ושילובם בפארק
- **מתחמים וצירים** - מרחבים בעלי נושא מרכזי ומערכת מקשרת ביניהם
- **גשרים וחציות** - עיצוב חציות הנחל בכל המפלסים כולל שיקום הגשר התורכי וחניות לאורך כבישים עוקפים
- **תכנון אקולוגי ונופי** - דגש על צמחיה מקומית, חורשות דרכי נחל, רצפי צל, רצפי פריחה, נטיעות בנחל ובגדותיו תוך שימוש במים מושבים
- **חינוך אקולוגי סביבתי** סביב מערכת הנחל, המים, צמחיה, צפרות ואיכות סביבה
- **פיתוח המורשת התרבותית** לאורך הפארק - תל באר שבע, אתרים כלכליתיים ורצף תרבויות מהתקופה הביזנטית ועד היום
- **פנאי ונופש כאלמנט מרכזי** בהפעלת הפארק
- **שיתוף קהלים** מבאר שבע ומהמטרופולין בפיתוח הפארק ובמימוש
- **פיתוח ויישום מחקר מדעי** - שיתוף פעולה ייחודי ומוביל עם אוניברסיטת בן גוריון בנושאים של אקולוגיה, הידרולוגיה וחברה
- **מימוש** - כ-80 פרויקטים בפארק תוך שילוב מקורות מימון וגורמים מסייעים
- **פארק נחל ייחודי בקנה מידה בינלאומי** המשלב סביבה טבעית וסביבה אורבנית מובהקת, מוקד תיירותי בינלאומי בנושאי מורשת תרבות וחינוך, מרכז למחקר מדעי יישומי ועוד

תכנית האב לפיתוח פארק נחל באר שבע

חברי ההנהלה וועדת ההיגוי

קרון קימת לישראל	ישי שכטר - מנהל מרחב דרום
עיריית באר שבע	אבינעם אלון - מנהל אזור הר הנגב והערבה
המשרד לאיכות הסביבה	יעקב טרנר - ראש העיר
רשות ניקוז שקמה בשור	אבישג אבטובי - מנכ"ל העירייה
המנהלה לשיקום ופיתוח נחל באר שבע	אדר' צבי טליוסף - מהנדס העיר
	ד"ר ישעיהו בר אור - ראש אגף מים ונחלים
	יעקב קימלמן - מרכז תכנון סביבתי, מחוז דרום
	נחמיה שחף - מנכ"ל הרשות
	רמי חרובי - מנהל המנהלה

צוות התכנון

אדר' אריה רחמימוב	אריה רחמימוב אדריכלים	אדר' אריה רחמימוב
אדר' ליאורה מירון	אדריכלית ומתכננת ערים	אדר' ליאורה מירון
אדר' אמיר מילר	אדריכל נוף ועריכה	אדר' אמיר מילר
אבינעם אלון	מנהל תכנית האב	אבינעם אלון
רמי חרובי	פרוגרמות מנחות לתכנית האב, תיירות ומורשת	רמי חרובי
ניר שטרית	ניקוז מים	ניר שטרית
ד"ר גבי וינברגר	גיאוהידרולוגיה	ד"ר גבי וינברגר
יצחק משה	קרקע וייעור	יצחק משה
אדר' יעקב גולן	צמחיה	אדר' יעקב גולן
ד"ר שריג גפני	אקולוגיה ואיכות סביבה	ד"ר שריג גפני
יהודה גוברין	ארכיאולוגיה והיסטוריה	יהודה גוברין
אדר' גיורא סולר	שימור ושיחזור מבנים	אדר' גיורא סולר
אינג' שמואל שגל	מהוד	אינג' שמואל שגל
מימי רון	החברה להגנת הטבע	מימי רון
דן אלון, עמיר בלבן	החברה להגנת הטבע	דן אלון, עמיר בלבן
אינג' אוסקר סירקוביץ	"מורן" תכנון ויעוץ	אינג' אוסקר סירקוביץ
יצחק מור (פיצו)	קק"ל	יצחק מור (פיצו)
ענת גולד	קק"ל	ענת גולד
אברי קדמון	קק"ל	אברי קדמון
ד"ר שמואל ספרינצין	קק"ל, מרחב דרום	ד"ר שמואל ספרינצין
רמי חרובי, אריה רחמימוב,		רמי חרובי, אריה רחמימוב,
ליאורה מירון		ליאורה מירון
עדי סלע וינר		עדי סלע וינר
סטודיו עיצובניק		סטודיו עיצובניק
	תנועה ותחבורה	
	סקר צמחיה	
	צפרות	
	קונסטרוקציה	
	ספורט נופש ופנאי	
	סטטוטוריקה	
	מחשוב ומערכות מידע גיאוגרפיות	
	מחשוב ומערכות מידע גיאוגרפיות	
	צילום	
	צילום	
	עריכה והבאה לדפוס	
	גרפיקה והבאה לדפוס	

במהלך קידום התכנון נתקיימו פגישות עבודה ונעשו תאומים עם הגורמים הבאים:**גופים ציבוריים**

משה כהן - מנהל אגף מפעלי ופיתוח	קרן קיימת לישראל
יצחק משה - סגן מנהל מרחב דרום	
ערן אטנר - סגן מנהל מרחב דרום	
אדרי' יעקב גולן - מנהל מחלקת תכנון - מרחב דרום	
ענת גולד - רכזת סטטוטוריקה - מרחב דרום	
אדרי' פאני ששפורטה - מתכנתת המחוז	מנהל מקרקעי ישראל
יהודית אולבסקי, חגי סלע	
צבי זיו - מזכיר הקרן	הקרן לשיקום מחצבות
רמי חרובי, הדס בלינדר	המנהלה לשיקום ופיתוח נחל באר שבע

משרדי ממשלה

מנחם זלוצקי - ראש אגף שטחים פתוחים	המשרד לאיכות הסביבה
אייל יפה - אגף מים ונחלים	
אריה בר שדה - מנהל המרחב	המשרד לאיכות הסביבה, מחוז דרום
ליאורה גולוב - תכנון סביבתי	
מוטי קלרמן - מנהל מרחב דרום	משרד הבינוי והשיכון
אירינה ניידמן - סגן מנהל החטיבה הטכנית,	
ריטה מאיר - מרחב דרום,	
הדסה אדן	משרד הבריאות, מחוז דרום
אליסיה סיבר - מתכנתת המחוז	משרד הפנים, הועדה המחוזית לתכנון ובניה
סיביל בן צבי, יורי יסאייב	

רשויות ממשלתיות

אלחנן וינברגר, ניר שטרית	רשות ניקוז שקמה בשור
רביב שפירא, יוסי הראל, גלעד גבאי	רשות שמורות הטבע והגנים הלאומיים
יגאל ישראל, נמרוד נגב, פלביה סונטג	רשות העתיקות מרחב דרום

ועדות משנה**עבודת התכנון לוותה על ידי צוותים מקצועיים שהורכבו מנציגי השותפים לתכנית האב ושימשו כצוותי היגוי לפרקים המקצועיים**

ענת גולד, חגי סלע, גולדה מויסא, אלחנן וינברגר, סיביל בן צבי	סטטוטוריקה
נחמיה שחף, יצחק משה, אלחנן וינברגר, רמי חרובי,	מים, ניקוז, גיאואידרולוגיה, גיאולוגיה
ד"ר גבי וינברגר, ניר שיטרית	
רמי חרובי, הדס בלינדר, טלילה ליבשיץ, אתי כהן	קהל קהילה ותיירות
יעקב קימלמן, רמי חרובי, אלי לדרמן	איכות סביבה ואקולוגיה

תוכנית האב לפיתוח פארק נחל באר שבע

תוכן העניינים:

א. הקדמה ישי שכטר - מנהל מרחב דרום, קק"ל 19

ב. תהליך התכנון

1. רקע והיבטים תכנוניים 21

1.1 ניתוח מצב קיים 23

1.2 פרוגרמה כללית אבינעם אלון, אדרי' יעקב גולן, רמי חרובי 25

1.3 עקרונות התכנית 28

1.4 פיתוח חלופות וגיבוש התכנית - חלופות נושאים 39

2. התכנית

2.1 תחום התכנון ותחום ההשפעה 53

2.2 תכנית הפיתוח 54

ג. רקע תכנוני והנחיות תכנון

3. מים, הידרולוגיה וניקוז

3.1 גיאווהידרולוגיה גבי וינברגר 81

4. תנועה ותחבורה

4.1 תנועה וכבישים מולי שגל 87

5. אקולוגיה ואיכות סביבה

5.1 אקולוגיה ד"ר שריג גפני 95

5.2 איכות סביבה יעקב קימלמן בשיתוף חברי וועדת המשנה
לאיכות סביבה ובסיוע ראשי ענפי מים ושפכים, לחימה במזיקים,
פסולת ומניעת רעש במשרד לאיכות הסביבה, מחוז דרום

97.....

5.3 צפרות דן אלון, עמיר בלבן 103

5.4 קרקע, צמחיה ויעור אדרי' יעקב גולן, יצחק משה, קק"ל 107

5.5 סקר צומח טבעי מימי רון 109

6. ארכיאולוגיה ומורשת, שימור ושיחזור

6.1 ארכיאולוגיה ומורשת יהודה גוברין 127

6.2 שימור ושיחזור אדרי' גיורא סולר 145

ד. מרכיבי התכנון**7. מתחמים, צירים נושאים עיקריים ותיירות**

- 7.1 מתחמים וצירים נושאים רמי חרובי 149
- 7.2 תיירות רמי חרובי 149

8. ספורט, נופש ופנאי

- 8.1 פרוגרמה לפעילות ספורט, נופש ופנאי יצחק מור 169

9. סטטוטוריקה

- 9.1 היבטים סטטוטוריים של התכנית ענת גולד, קק"ל 179

ה. יישום, ניהול ותחזוקה**10. תכנית יישום**

- 10.1 תכנית יישום - היבטים כלליים 193
- 10.2 טבלת יישום ורשימת פרויקטים 194

11. ניהול ותחזוקה

- 11.1 ניהול ותחזוקה אבינעם אלון, קק"ל 205

ו. נספחים

12. הנחיות עיצוב ופרטים אדריכליים 209

13. בארות בתחום הפארק

- 13.1 ציר הבארות – פרוגרמה רמי חרובי 221
- 13.2 סקירת בארות 225

14. מתחם אברהם – פרוגרמה רמי חרובי 229

15. תמונות ממרחב הפארק 241

כל הפרקים בהם לא הוזכר שם המחבר נכתבו ע"י אדר' אריה רחמימוב, אדר' ליאורה מירון ואדר' אמיר מילר.

רשימת מפות

43.....	תכנית האב לשימור ופיתוח נחל באר שבע	מפה מס' 1 :
45.....	חלופות נושאות א'	מפה מס' 2א' :
47.....	חלופות נושאות ב'	מפה מס' 2ב' :
49.....	חלופות נושאות ג'	מפה מס' 2ג' :
51.....	חלופות נושאות ד'	מפה מס' 2ד' :
75.....	מפת גבולות התכנון	מפה מס' 3 :
77.....	תכנית האב לפיתוח פארק נחל באר שבע	מפה מס' 4 :
79.....	תכנית האב לפיתוח פארק נחל באר שבע - מתחמים ופרוייקטים	מפה מס' 5 :
93.....	מפת תנועה וכבישים	מפה מס' 6 :
125.....	סקר צומח טבעי	מפה מס' 7 :
143.....	מפת ארכיאולוגיה ומורשת	מפה מס' 8 :
183.....	סטטוריקה - מרחב הפארק ברמה הארצית	מפה מס' 9א' :
185.....	סטטוריקה - מרחב הפארק בתמ"מ 4/14	מפה מס' 9ב' :
187.....	סטטוריקה - מרחב הפארק בתכנית מתאר באר שבע 2020	מפה מס' 9ג' :
189.....	סטטוריקה - מפת תכניות מתאר ומפורטות	מפה מס' 9ד' :
191.....	סטטוריקה - מפת גושים ובעלויות	מפה מס' 9ה' :
227.....	מפת בארות בתחום הפארק	מפה מס' 10 :
253.....	מפת צירים, טיילות ושבילים	מפה מס' 11 :
255.....	מפת תוואי ההסדרה	מפה מס' 12 :

קרן קימת לישראל

תכנית הפיתוח של פארק נחל באר שבע מהווה ביטוי לחזון הירוק, שלאורו פועלת קק"ל בתחילת המאה השנייה לקיומה. לכן קיבלה קק"ל על עצמה ברצון רב להיות הגוף המוביל בהפיכת הנחל ממטרד תברואתי לשטח ירוק ובכך לשפר את איכות הסביבה של בירת הנגב וסביבתה ולספק לתושבים ולמבקרים את צורכי הפנאי והנופש שלהם.

קק"ל היא היום הארגון הירוק הגדול ביותר במדינה. בנוסף לפעילותה המסורתית בתחומי פיתוח הקרקע, הייעור והסיוע למשק המים היא עוסקת גם בהגנה על השטחים הפתוחים ובפתיחת היערות שלה לציבור הרחב. אנו מאחלים לתושבי באר שבע והסביבה שהפארק שיקום לאורך הנחל יהיה שוקק חיים ובכך יתרום לאיכות החיים והסביבה.

יחיאל לקט
יו"ר הדירקטוריון

עזרא בנימיני
יו"ר עמית של הדירקטוריון

עיריית באר שבע

אפיק נחל באר שבע נחשב מאז ומעולם לאחד הסמלים החשובים של העיר באר שבע.

נחל היסטורי, שידע לאורך כל השנים להיות אכזב, איתן ומסוכן.

אין ספק שפרוייקט נחל באר שבע יהווה מנוף לפעילות נופש ואטרקציה תיירותית לתושבי העיר ולמבקרים בה.

הקמת פארק נחל באר שבע, מחזק את באר שבע כעיר דינאמית שרבים יבואו בשעריה.

לידידיי בקק"ל ובמיוחד ליו"ר יחיאל לקט, שאו ברכות על הנחישות, המאמץ הרב וההשקעה הגדולה בהקמת הפארק שישנה את פני העיר ללא היכר.

לכל העושים במלאכה - ישר כח!

בברכה

יעקב טרנר
ראש העיר

שלום עם הסביבה

המשרד לאיכות הסביבה
وزارة جودة البيئة
Ministry of the Environment

המשרד לאיכות הסביבה

שיקומם הנופי והאקולוגי של נחלי ישראל הינו אחד היעדים המרכזיים של המשרד לאיכות הסביבה.

נחל באר-שבע ערש התרבות היהודית מאז ימי אברהם אבינו, סבל מהזנחה כמורה במשך עשרות השנים האחרונות, שבאה לידי ביטוי בוטה בהשלכת כמויות אדירות של אשפה ופסולת והזרמת שפכים לאפיקו. בעבודות אדירות ובהשקעה תקציבית ניכרת סולקה הפסולת ויש גם שיפור של ממש בתשתיות הביוב של העיר באר-שבע כל זאת באמצעות שיתוף פעולה פורה בין המשרד לאיכות הסביבה, קק"ל, רשות הניקוז-שקמה בשור ועירת באר-שבע.

עבודות שיקום נחל באר-שבע כוללות גם את השאיפה להחזיר את הנחל לציבור, באמצעות פיתוח מוקדי נופש וטיילות לאורך קטעים ממנו. אנו מקווים כי במהלך חמש השנים הבאות יפותח פארק נחל באר-שבע ומיזמים נוספים בסביבתו, כגון מפעל המים העתיק של תל באר-שבע, לרווחת הציבור ולשמירה על הנחל וערכי הטבע והתרבות שבסביבתו.

ד"ר ישעיהו בראור
מנהל אגף מים ונחלים
המשרד לאיכות הסביבה.

רשות ניקוז שקמה בשור

תכנית אב לפיתוח פארק נחל באר שבע הינה הוכחה לכך שניתן בעזרת יוזמה ורצון משותף של אנשים וגופים, לחולל מהפכה אמיתית. להפוך נחל שהיווה מקור לסיכון לחיי אדם ורכוש בעת שטפונות וכמקור לזיהום ואשפה, לפארק ירוק ואיכותי לתועלת האדם והסביבה.

רשות הניקוז שקמה בשור שהוקמה בשנת 1997 ראתה בשיקום נחל באר שבע בעיר באר שבע יעד מרכזי לעבודתה, ופעלה רבות לקידום תכנון וביצוע של עבודת הסדרה ושיקום הנחל.

במהלך 4 שנים אחרונות הושקעו כ-20,000,000 ש"ח בשיקום והסדרת הנחל ונבנתה התשתית להקמת פארק על גדול הנחל.

תוכנית האב לפיתוח פארק נחל באר שבע הינה עדות לשיתוף פעולה פורה ומיוחד בין רשות ניקוז שקמה בשור לבין קרן קימת לישראל, המשרד לאיכות הסביבה, עיריית באר שבע, הקרן לשיקום מחצבות ועוד גופים רבים.

נחמיה שחף
מנכ"ל רשות ניקוז
שקמה בשור

א. הקדמה

ראשית

החל משחר ההיסטוריה מהווה באר שבע מוקד התיישבות מרכזי במרחב הנגב. בסיס קיומה של באר שבע הם מקורות המים הטבעיים והיציבים שבנחל, אותם השכיל האדם להכיר ולנצל כבר בימי קדם. שורשיה של באר שבע נטועים עמוק ובעיר זו "שצמחה מן הנחל" מתקיים רצף היסטורי ותרבותי בן למעלה מ-6,000 שנים. כאן השאירו חותמן תרבויות עבר מפוארות החל מהתקופה הכלכלותית, עבור בתקופת האבות והמקרא ובהמשך ימי רומי וביזאנט, והתקופה העותומנית.

המכנה המשותף לכל אלו הוא הנחל ששימש כעמוד שידרה ומקור חיים למרחב כולו.

מים ואיכות חיים

ההתפתחות הטכנולוגית המאפיינת את התיישבות של כל ישוב, ביטלה את התלות במקורות מים מקומיים. הנחל שהיווה את מקור החיים הפך בהדרגה ל"חצר האחורית" של הישוב, תוך שהוא מנקז אליו שפכים, מטרדים ופסולת. תהליך זה לא פסח גם על באר שבע ובעוד שבעבר התרכזו פעולות התיישבות והפיתוח על גדת הנחל וסמוך למקורות המים, נוצר מצב חדש בו העיר המודרנית הלכה והתרחקה מהנחל ומפגעיו.

ממפגע סביבתי לפארק ירוק

מודעות סביבתית ואקולוגית שהתפתחה בשנים האחרונות וההכרה בצורך לפנות את המפגעים מהנחל, יצרו מצב חדש. סביבה שכבר אינה מזהמת ובה עתודות קרקע גדולות הזמינות לפיתוח. כך נוצרה הזדמנות שהולכה לרעיון הקמתו של פארק נחל רחב ידיים, שימש כמרחב האיכותי, הפתוח והירוק של העיר והאזור.

כאן חברו יחד קרן קיימת לישראל והעיר באר שבע בשיתוף המשרד לאיכות הסביבה, רשות הניקוז "שקמה בשור" והמנהלה לשיקום ופיתוח נחל באר שבע וגורמים נוספים, גיבשו והכינו תכנית לשיקום הנחל ולהסדרתו ולפיתוח מוקדי נופש, ספורט ותיירות.

השותפים הרבים שנרתמו לקידום פארק נחל באר שבע, מאמינים כי יישומה של תכנית זו יחולל מפנה של ממש באיכות החיים של תושבי באר שבע ואזור הדרום, וישיב את ההדר לעיר ואת החיים לנחל.

ישי שכטר,
מנהל מרחב דרום, קרן קיימת לישראל

ב. תהליך התכנון

1. רקע והיבטים תכנוניים

תכנית האב לפיתוח פארק נחל באר שבע הינה פועל יוצא מתכנית האב לשיקום ופיתוח אגן נחל באר שבע. השותפים לתכנית הם הקרן הקיימת לישראל, עיריית באר שבע, המשרד לאיכות הסביבה, רשות ניקוז שיקמה בשור והמנהלה לשיקום ופיתוח נחל באר שבע.

בתכנית המתאר "באר שבע 2020" שהוכנה על ידי אדריכל שמאי אסיף ונמצאת בימים אלו לפני תהליך הפקדה, מופיע כל מרחב הנחל בתחומי העיר כמגזר "פארק נחל באר שבע". בתכנית האב לשיקום ופיתוח נחל באר שבע הושם דגש מיוחד על החשיבות, הפוטנציאל והנחיצות בפיתוח פארק נחל מרכזי לעיר ולמטרופולין לאורך נחל באר שבע (ראה התכנית בהמשך).

לצורך עבודת התכנון הוקם צוות רב תחומי הכולל מתכננים ויועצים בתחומים שונים הקשורים לתכנון פארק נחל בהיקף כה נרחב. תהליך התכנון התבצע על פי תכנית עבודה במספר שלבים ונמשך תשעה חודשים. התהליך כולו לווה על ידי ועדת היגוי בראשות מנהל מרחב דרום. של קק"ל - מר ישי שכטר ובהשתתפות: מהנדס העיר באר שבע - אדריכל צבי טליוסף, מנהל האגף למים ונחלים במשרד לאיכות הסביבה - ד"ר ישעיהו בראור, הוועדה המחוזית לתכנון ובניה - אדרי' אליסיה סיבר, אדריכלית מחוז דרום ממ"י - אדרי' פאני ששפורטה, מנכ"ל רשות הניקוז בשור שקמה - מר נחמיה שחף, מנהל המנהלה לשיקום ופיתוח נחל באר שבע - מר רמי חרובי, המשרד לאיכות הסביבה מחוז דרום - מר יעקב קמלמן, מנהל הפרויקט מטעם קק"ל - מר אבינעם אלון, אשר ליוו את תהליך התכנון ואישורו.

המרחב, עליו הוחלט, לתכנון הפארק משתרע ממפגש הנחלים באר שבע ובקע במערב ועד למפגש הנחלים באר שבע חברון כולל תל באר שבע במזרח. אורך הפארק כ-8 ק"מ ושטחו כ-4500 דונם. במהלך העבודה הוקמו ועדות משנה לגיבוש כמה מהנושאים המרכזיים הקשורים בפיתוח תכנית האב לפארק: סטטוטוריקה, מים ניקוז הידרוגיאולוגיה וגיאולוגיה, איכות סביבה ואקולוגיה, קהל קהילה ותיירות, יחסי ציבור וחינוך.

במסגרת העבודה התקיימו פגישות מקצועיות רבות בין צוות התכנון לגורמים הרלוונטים בתחום התכנית כדוגמת עיריית באר שבע (ראשי מחלקות חינוך, תיירות, כבישים ותשתיות), מנהל מקרקעי ישראל, המשרד לאיכות הסביבה, רשות ניקוז שיקמה בשור ומנהלת הנחל, משרד הבינוי והשיכון, רשות העתיקות, מתכנני פרויקטים המצויים בתחום ההשפעה של הפארק ועוד.

1.1 ניתוח מצב קיים

נחל באר שבע יוצר רצף של שטחים פתוחים בתחום גבולות הפארק המוצע, מתל שבע במזרח ועד למפגש עם נחל בקע במערב. הנחל זורם בתוואי מפותל שאורכו כ-8 ק"מ בתחום העיר באר שבע ולתחום זה של הנחל מתנקזים שני נחלים עיקריים: מדרום נחל בקע המגיע מאזור הר הנגב מדרום, במזרח נחל חברון מהרי חברון בצפון וכמה ערוצים משניים: נחל בתרים, ערוץ בית החולים הוטרנירי ונחל כתף.

הנחל עובר באזור הדרומי של העיר, לרוחבה, ונושק לכמה אזורים עיקריים כדוגמת אזור התעשייה והמסחר של מתחם דרך חברון במזרח, חוות רם ובריכות החמצון של העיר, בית אשל, המבואה הדרומית, העיר העתיקה, שכונת נוי, שכונת נווה זאב בואכה נחל בקע. הנחל עובר באזורי עתודת הבינוי והפיתוח המשמעותית של באר שבע. בעתיד הנראה לעין יהפוך הפארק לשטח ירוק בלב אזור עירוני. נחל באר שבע עובר במרקמים עירוניים מגוונים ויוצר הזדמנות לשינוי פני העיר בעתיד. כל חלק מתאפיין בממשק ייחודי והשפעת הפארק על העיר משתנה מאזור לאזור.

פיתוח פארק נחל באר שבע מהווה הזדמנות לטפל בבעיות מפגעים קשות הנובעות משנים רבות בהן התייחסו לנחל כאל החצר האחורית של העיר באר שבע. אזורי התעשייה הכבדה ובתי מלאכה מוקמו לאורך הנחל במתחם דרך חברון, שפכים תעשייתיים וביתיים הוזרמו לנחל, פסולת מוצקה נטמנה לאורך הגדות ואף בתחום האפיק, וכריית חלוקים - חוקית ובלתי חוקית פגעה קשות בתוואי הנחל, במבנה ובחתך האפיק. כתוצאה מכך ניזוק תחום הנחל בצורה ניכרת. למפגעים בנחל השפעה רבה על איכות המים, משטר הזרימה והניקוז, חתך האפיק ותדמית העיר.

איכות המים הירודה בנחל באר שבע מושפעת משלושה גורמים עיקריים: הזרמת שפכים מנחל ערוער שמקורם בדימונה, הזרמת שפכים מנחל חברון שמקורם בתחום הרשות הפלשתינית, והזרמת מי נגר עילי וביוב מתחום העיר באר שבע. כתוצאה מזרימת השפכים בנחל עלה ריכוז המזהמים באקוויפר החלוקים הרדוד והמים אינם ראויים עוד לשימוש..

הזרמת השפכים בנחל שינתה את משטר המים כך שמים - אם כי באיכות ירודה - זורמים באפיק במשך רוב ימות השנה. בעקבות הזרימה התפתחה באפיק חבורת צומח המורכבת בעיקר מאשל היאור ובני שיח אחרים אשר החליפו את הצמחייה הטבעית. התפתחות הצמחייה האקזוטית באפיק שינתה את משטר הזרימה על ידי הגדלת מקדם החיכוך של האפיק ויצירת מעין רצף סכרים טבעיים. בזמן שיטפון עלה הנחל על גדותיו וגרם להצפות במורד בייחוד בתחום העיר באר שבע (בשנים 87, 92 ו-96).

עבודות רשות הניקוז שיקמה בשור בתחום העיר באר שבע נועדו לפתור את בעיית השיטפונות במסגרת תעלה טרפזית שרוחב בסיסה 80 מ' ומפתחה העליון 120 מ'. עבודות הסדרת האפיק ישנו את אופי הנחל כך ששיטפון שעובר בנחל בתחום שבין כביש עוקף באר שבע המזרחי לבין נחל בקע לא יציף שטחים מעבר לגדות. שטפונות בספיקות של כ-1,600 קוב/שניה בהסתברות של 1% יזרמו בתוך התעלה. במסגרת העבודות הוסדרו מפגעים באפיק שנוצרו כתוצאה מכריה של חלוקים בעיקר באזור מחצבת זמיר וחוות רם.

מאז ראשית ההתיישבות באזור באלף הרביעי לפנה"ס היווה הנחל ציר ומוקד מרכזי ולאורכו ניתן למצוא את עיקר הממצאים בנושאי הארכיאולוגיה והמורשת.

אזור מפגש הנחלים של נחל באר שבע עם נחל בקע מהווה הזדמנות לפיתוח פארק עירוני הגובל בתוואי טבעי של הנחל (באר לאה ומצוקי הקירטון) ועם שטחים חקלאיים בהמשך. ממזרח למפגש הנחלים, ביר אבו מטר וחרבת באר צפאדי על מגוון הממצאים מהתקופה הכלקוליתית מאפשרים פיתוח מתחם על בסיס הממצאים הארכיאולוגיים ושילובו במרקם העירוני המתפתח לאורך הנחל.

האזור שבין גשר נווה זאב לגשר אברהם מתחלק לשלושה מקטעים: אזור נווה נוי, טיילת שדרת אימבר ואזור באר אברהם. לאורך שכונת נווה נוי ישנה רצועה צרה המאפשרת פיתוח טיילת לאורך הנחל ויצירת קשרים ומעברים לתוך השכונה הקיימת. לאורך שדרת אימבר ניתן לפתח טיילת על בסיס הכביש ולאפשר תנועה של הולכי רגל ורוכבי אופניים לאורך הגדה הצפונית של הנחל עד לפאתי העיר העתיקה. בעיר העתיקה ישנם תשעה רחובות היורדים אל הנחל. פיתוח הממשק בין העיר העתיקה לבין הנחל יתרום לחיזוקה ולהידוק הקשר בינה לבין הנחל והפארק. ממול על הגדה הדרומית יפותח פארק שכונתי בעל אופי אורבאני על בסיס גן "חורשת הפעמון".

אזור המבואה הדרומית טופל בתכנית מפורטת המתפרשת מצפון ומדרום לנחל והשטחים הפתוחים שלאורך הנחל נכללים בתחום הפארק. לשטחים אלו קיימת תכנית שהוכנה ע"י אדריכל הנוף שלמה אהרונסון ובה מושם דגש על טיילות תוך זיקה לשטחים מדרום ומצפון והקשר למתחם השוק הבדואי. במרכז האזור, באפיק הנחל, מתוכנן אי וגשר הולכי רגל המחבר את שני חלקי המבואה מדרום לצפון. בכל האזור מצויות בארות ייחודיות מתקופות ההתיישבות במקום.

בקטע המרכזי של הפארק, בין הגשר התורכי המהווה סמל היסטורי מרכזי של באר שבע ומוקד מרכזי של הפארק לבין הכביש העוקף ממזרח, מצוי המרחב הפוטנציאלי העיקרי של הפארק ולאורכו מגוון מוקדים.

בית אשל, שרידי הישוב היהודי שהוקם ב-1943 כאחד משלושת המצפים בנגב וכלול בתכנית השימור והשיקום של המועצה לשימור אתרים וק"ל במסגרת תכנית מיוחדת.

אזור חוות רם מהווה את החלק הרחב ביותר של הפארק. השטח פנוי ברובו ובחלקו מיועד לשטחים פתוחים לאורך הנחל. פינוי בריכות החמצון ייצור הזדמנות לנצל את יחידות השטח הגדולות לטובת הפארק תוך שיקום המפגעים הקשורים למתקני החמצון. בגדה הצפונית משתרע מתחם התעשייה הותיק של העיר שעובר תהליכי שינוי והתחדשות. במרכזו מצוי מרכז הקניות BIG המהווה הזדמנות לפתח כניסה צפונית לפארק מכיוון דרך חברון. הכביש המתוכנן מכביש הכניסה הראשי למתחם "BIG" החוצה את הנחל ומתחבר לאזור התעשייה עמק שרה מהווה פוטנציאל לנגישות גבוהה לפארק ולמתחם בית אשל.

באזור המזרחי של הפארק המתוכנן, ממזרח לכביש העוקף, מספר מוקדים בעלי עניין מיוחד. ממזרח לגשר מצויים מחשופי הקירטון באפיק מסביבם ניתן לפתח פארק בעל אופי ייחודי המהווה מעבר משטחי הפארק המפותחים דרך הסביבה המדברית עד למפגש עם תל שבע. בהמשך מצויים שטחי הגן הלאומי תל באר שבע המהווים בסיס לפיתוח מפגש הנחלים נחל באר שבע ונחל חברון. אזור זה מתאפיין במפגעים רבים כתוצאה מכריית חלוקים באפיק ויידרש שיקום אינטנסיבי.

1.2 פרוגרמה כללית - אבינעם אלון, אדר' יעקב גולן, רמי חרובי

גבולות התכנון

במזרח: האתר הארכאולוגי תל באר שבע כולל מזלג הנחלים נחל חברון, ונחל באר שבע והקשר באר שבע - עומר - נבטים.
 במערב: אזור העיר העתיקה חורשת הפעמון ושכונת נווה נוי ועד מפגש הנחלים נחל בקע נחל באר שבע.
 רוחב רצועת התכנון: רצועה משתנה מכל צד של גדות הנחל מעבר לרצועת הניקוז בהתאם לאפשרויות הפיתוח (קרקע זמינה).

גבול השפעה

במזרח: עומר, תל שבע, נבטים, אנדרטת הנגב.
 במערב: ציר נחל בקע, חצרים.
 בצפון: מאזור בית החולים הווטרינרי, מתחם דרך חברון והשוק הבדואי, המבואה הדרומית, העיר העתיקה, שיכון דרום ונווה זאב.
 בדרום: מתחם חוות רם, בית אשל, אזור המלונאות המתוכנן ונווה נוי.

מטרות

1. פיתוח פארק נחל באר שבע כמרחב פתוח לפעילות נופש פנאי לרווחת הציבור.
2. פיתוח פארק בהתבסס על שימור ערכי טבע נוף ארכיאולוגיה ומורשת.
3. שמירת רציפות ציר הנחל כציר נופי פתוח לכל אורכו.
4. הסדרת תחום נחל באר שבע בהיבטי הניקוז והבטחת תפקודו כמוביל שטפונות.
5. שיקום נופי וסביבתי המתחייב ממצבו הירוד של הנחל והסדרת הטיפול בשפכים הזורמים תוך מתן דגש על אפשרות ניצול מי הקולחין לשימושי הפארק לאחר טיהורם.
6. שמירת זכות מעבר חופשי לציבור לכל אורך הנחל משני צדדיו.
7. פיתוח מוקדי פעילות על פי צרכי קהל היעד מרחב מפגש איכותי למגוון האוכלוסיה.
8. יצירת מנגנון ניהולי/ארגוני שיבטיח את שמירת הפארק וסביבתו לאורך שנים.
9. פיתוח בר קיימא של הפארק.
10. פיתוח פארק נחל באר שבע בשיתוף ובמעורבות הציבור.

יעדים

1. פיתוח מוקדי נופש פנאי, חניונים, וחניות לתושבי באר שבע והציבור הרחב.
2. פיתוח מוקדים לאירועים כולל התאמה לפעילות לילה.
3. פיתוח תכנים חינוכיים הסברתיים שיוסיפו עניין למטייל בפארק.
4. הקפדה על מתן רמת שרות גבוהה לציבור המבקרים.
5. בחינת היבטים כלכליים, מיזמים מסחריים ושימושים משלימים לפארק.
6. שילוב הפארק עם מערך התיירות של באר שבע והאזור.
7. ניצול מי קולחין לשימושי הפארק לאחר טיהורם.
8. שמירה על שטחים פתוחים וזכות מעבר חופשי לציבור.
9. שמור ופיתוח ערכי טבע, נוף ומורשת תרבותית.
10. "פיתוח לכל".
11. שיתוף ומעורבות הציבור בפיתוח הפארק.

קהל יעד

1. תושבי באר שבע.
2. תשבי מטרופולין באר שבע.
3. הציבור הרחב.
4. מערכת החינוך.
5. תיירות חוץ.
6. טווח גילאים 0 עד 120.
7. כמות המבקרים משתנה, מבוזרת ומרוכזת בהתאם למוקדי הפעילות.

עקרונות התכנון

1. יש ליצור אינטגרציה תכנונית בין כל התוכניות הקיימות וכאלה שבתהליך.
2. שמירה על מרכיבי הנוף, הדגשת מרכיבים היסטוריים. שמירה ופיתוח של מוקדי ארכיאולוגיה ומורשת.
3. יצירת פארק אטרקטיבי ומתחדש.
4. כושר נשיאה ותנועת קהל.
5. זיהוי הזדמנויות ואיתור חסמי פיתוח.
6. יצירת הבחנה בין פיתוח מחוץ לעיר לבין זה שבתוך העיר.
7. יצירת קשר למרכיבים היסטוריים, טבע ונוף, מגורים ומרכזי אירועים, מסחר ופעילות ציבורית הנמצאים מחוץ לתחום התכנון.
8. מתן ביטוי לתופעת השטפונות בנחל.
9. יצירת שערי כניסה לפארק.

תכנון ועיצוב

1. התכנון והעיצוב יתייחסו לכלל האוכלוסייה (ילדים, נכים, מבוגרים, משפחות, קבוצות, תיירות, וכיוצ"ב).
2. עמידות להשחתה (אדם וסביבה). תחזוקה נוחה וישימה.
3. הפעלה נוחה תוך ריכוז פעילויות ושימושים במוקדים.
4. בטיחות.
5. הסדרת מערך תנועה ברמות שונות ולמשתמשים שונים. (הולכי רגל, רכיבה על בע"ח רכיבה על אופנים, רכבים תפעוליים, כלי רכב מוטורים וכיוצ"ב).
6. שפת תכנון אחידה - יכול להיות שוני בין חוץ לפנים העיר.
7. התייחסות לנוף לטבע ולנחל.
8. שמירה מירבית על מבטים פתוחים.
9. תכנון צמחיה תוך מתן דגש לחברות הצומח.

1.3 עקרונות ומרכיבי התכנית

1.3.1 מרכיבי הפיתוח המוצעים

- הפארק המרכזי - 3,000 דונם, 30 ק"מ של גדות מטופלות.
- קשר אורבני בין החלקים המרכזיים של העיר והאזור.
- רצף טיפול נופי לאורך הגדות ורצף צל.
- מערכת טיילות ושבילי אופניים.
- הפניית החזית האורבנית הראשית אל הנחל.
- 7 שערים ו-27 כניסות.
- מערכת מוקדים ואטרקציות - גן הצומח המדברי, הגשר התורכי, מסלול הבארות, באר אברהם וכו'.
- גופי מים.
- מרחב מפגש איכותי למגוון אוכלוסיית המטרופולין.

שערים ראשיים וכניסות

שער: מבואה מרכזית לפארק הנחל (מטרופולינית ועירונית) - מרחב הכולל חניה, שרותי כניסה (מרכז מבקרים ושרותי הדרכה, השכרת אופניים, מוקד סיירת הפארק), מוקדים ואטרקציות, פונקציות מסחריות ועוד.

שער תל באר שבע

שער "סובב באר שבע" ומפגש הנחלים

שער חברון (BIG)

שער קק"ל - שער העיר והשוק הבדואי

שער אברהם

שער ביר צפאדי

שער בקע

כניסה: מבואה משנית פנים עירונית הכוללת פונקציות בהתאם לצורך.

כניסות: תל שבע, אזור תעסוקה תל שבע/באר שבע, נחל גז, אזור תעשייה והישוב עומר, מתחם דרך חברון (מכתשים) ו-BIG, טחנת הקמח, פרויקט המגורים המתוכנן בחוות רם, בית אשל, מרכז הקונגרסים והירידים, המלונות, המבואה הדרומית והחווה החקלאית, חורשת הפעמון, רחוב סמילנסקי, כפר דרום, נווה זאב, נווה נוי, פנינת נוי, שער לנוי, חרבת מטר, פלח 7.

קישורים ושיתוף הציבור

קישור בין מוקדי תעסוקה ושכונות המגורים:

נווה זאב, כפר דרום, העיר העתיקה, רמת בקע, נווה נוי, מתחם דרך חברון, המרכז המטרופוליני וקריית הממשלה, המבואה הדרומית, אזור תיירות ותעסוקה תל שבע - באר שבע, מרכז הכנסים והירידים, פארק התעשייה עומר ועוד.

שיתוף שכונות ואוניברסיטת בן גוריון, עמק שרה, קריית יהודית.

התנדבויות לאורך הפארק.

חינוך אקולוגי סביבתי

- חיבור פיסי של מוסדות ציבור לפארק הנחל
- קשר - קק"ל - נחל
- קשר - עירייה - חינוך - נחל
- מוזיאון אדם - עיר - נחל - מים
- מרכז מקורות בנושא המים
- נקודת תצפית לשטפונות (נילומטר)
- גן הצומח המדברי כמרכז למידה
- הגן הזאולוגי כמרכז למידה
- נחל - חינוך וגיאולוגיה
- קשר בין ציבורים שונים במרחב הנחל
- באר אברהם כמרכז חינוכי בינתרבותי
- קשר נחל ומרכזי אמנות ותרבות בעיר העתיקה
- ביי"ח וטרינרי - בע"ח בסביבה מדברית
- מרחבים ומסלולי רעיה
- מרכז צפרות נגב (וצמחיה מתאימה)
- מדערום (מרכז חינוכי – מדעי, באר שבע)
- מרכז גינון והשקיה
- אומנות ואמנות
- מוזיאון הבשמים והתבלינים

פארק הנחל ומורשת

- דרך האבות והתרבות הכלכוליתית
- אברהם אבינו
- תל באר שבע
- תרבות המים : ציר הבארות, מפעל המים - תל באר שבע, סכרים, הנחל כמערכת ניקוז
- העיר העתיקה והתקופה העותמנית
- בית אשל והתקופה המנדטורית
- תרבות הבדואים
- העיר החדשה

גן בוטאני מדברי

- חבורות צומח
- גיאולוגיה
- בע"ח, ציפורים
- מסלול הבארות
- מרכז מבקרים וכיתות הדרכה
- צמחיה חוסכת מים XERISCAPE וחומרי חיפוי
- חקלאות מדברית, טרסות חקלאיות – המורשת הנבטית
- הפארק וחיסכון במים
- מאזן המים בנחל
- מי תהום ואקוויפר
- מי נגר עילי
- התפלה וטיהור קולחין
- אגנים ירוקים
- מניעת זיהום

גופי מים בפארק

- בארות ומסלול הבארות
- מפעל המים בתל שבע
- מזרקות
- קירות רטובים
- גבים
- פיכפוך
- לימנים
- אגם
- מרכז מקורות
- בריכת שחיה - מימדיון

מפגשי נחל - כביש

- כביש עוקף - פארק נחל באר שבע:
- חניה ומנוחה, שער כניסה, התחלת מסלול, נצפות מהכביש, חצייה תחת הגשר, מסלולי הליכה - אופנים - בע"ח, תחבורה ציבורית
- כבישים עירוניים - פארק נחל באר שבע:
- כניסה לפארק - חניה, שער כניסה, חיבור למערכת שבילי אופנים, תאורה בלילה

טיילות ושבילי אופנים

כ-20 ק"מ של מערכת מסלולי אופנים לאורך הפארק

- שבילי טבעת מהפארק לכיוון אנדרטת הנגב - אוניברסיטת בן גוריון - שד' רגר, העיר העתיקה, פארק חצרים, נבטים, אזור תעשייה עומר
- קשר למערכת שבילי אופנים עירונית
- קישוריות פנאי ונופש
- קישוריות יומיומית
- מרכזי השכרת אופנים

פארק הנחל - העיר העתיקה

- שער סמילנסקי + מדרחוב
- טיילת אימבר + חניה ל-200 כלי רכב
- 3+6 רחובות היורדים אל הנחל
- הבאר המערבית
- באר אברהם
- מרכז מקורות
- מגרש ריק בבעלות ציבורית סמילנסקי-אימבר
- רובע האמנים

תיירות מדברית - אקולוגית

- פארק הנחל כשער לנגב
- טיולי מדבר
- סיורי אקולוגיה, גיאולוגיה, בוטניקה מדברית וסביבה
- המדבר ומים
- המדבר ותרבות הבדואים
- ארכיאולוגיה
- האדם במדבר על פני התקופות
- נחל מדברי והעתיד האקולוגי בסביבה אורבנית

הפארק בלילה

- תאורה אורבנית
- בטיחות בלילה
- מקומות ואירועים, בתי קפה ומסעדות
- סיורי לילה בנחל
- אמפיתאטרון, תיאטראות קטנים ופינות התכנסות

הקשר למטרופולין

- מרכז פנאי ונופש
- נגישות לפארק מהמרחב המטרופוליני
- רכבת תיירותית
- ייעוד הפארק למגוון אוכלוסיית המטרופולין - כולל אטרקציה מטרופולינית
- כבישים עוקפים וחניה במרחבי השערים והכניסות
- המרכז המטרופוליני ופארק הנחל
- נגישות קלה ממרכזי התחבורה המרכזיים, רכבת ואוטובוסים
- שילוב, תיחום וגידור (כולל שילוב מבוקר לרעה) ניצפות

שלביות ביצוע

1. ביצוע מידי ל- 2002 :
 - נקיון, דרך (כולל שרות) לאורך הפארק
 - הסדרת הנחל (כולל שיקום כריה וחציבה) :
 - א. בין הגשרים (עוקף-תורכי)
 - ב. גן הפעמון
 - חורשת הפעמון
 - עיר עתיקה - נחל - טיילת אימבר, כניסת סמילנסקי, באר לשיקום
 - הגשר התורכי
 - הגן הבוטאני
 - מסע הגמלים
2. תכנית פעולה לביצוע ב-2003
3. תכנית פעולה לביצוע ב-2004-2006
4. עידוד יזמות פרטית וציבורית (עירונית וכללית)
5. שיווק הנחל והפארק (כולל שם ולוגו), שילוט והכוונה

מוסדות וגופים שותפים**גופים מרכזיים:**

- קק"ל
- רשות ניקוז שקמה בשור, המנהלה לשיקום ופיתוח נחל באר שבע
- עיריית באר שבע
- המשרד לאיכות הסביבה
- ממ"י (כולל חברות מנהלות)

גופים שותפים:

- משרד הפנים והועדה המחוזית
- מועצה אזורית בני שמעון, עומר, תל שבע, נבטים, חצרים, שגב שלום
- אוניברסיטת בן גוריון
- הקרן לשיקום מחצבות
- רשות העתיקות
- משרד הבינוי והשיכון
- משרד התיירות והחמ"ת
- משרד התעשייה והמסחר
- חברת החשמל
- מקורות
- מע"צ
- רשות הנמלים והרכבות
- משרד הביטחון ואג"ת
- משרד הבריאות
- משרד החינוך
- משרד האנרגיה והתשתיות
- משרד החקלאות
- רשות הגנים הלאומיים
- המועצה לשימור אתרים
- קיבוץ חצרים ומפעל נטפים
- חוות רם
- עמותת בית אשל
- מוזיאון חיל האוויר
- קרן רש"י
- יזמויות פרטיות ואחרים

1.3.2 עקרונות התכנית

תכנית האב לפיתוח פארק נחל באר שבע מבוססת על מספר עקרונות מנחים שהיוו כלי מכוון ויעיל בידי צוות התכנון להתוויית התכנית.

פארק מרכזי - עירוני ומטרופוליני

פיתוח מערך אורבני המשולב עם מערכת שטחים פתוחים המחברת בין החלקים המרכזיים של העיר, השכונות והמטרופולין. כמו כן ישמש הפארק מרחב מפגש איכותי לאוכלוסיית העיר והמטרופולין.

הפארק כמרחב המורכב ממתחמים וצירים

פארק נחל באר שבע הינו מכלול רציף של שטחים פתוחים במסגרת מערכת הנחל..המערכת כוללת את אפיק הזרימה ופשט ההצפה של הנחל, זכות מעבר לציבור, בתי גידול, שטחי חיץ ירוקים וכו'..מרכיבים אלה יישמרו בקפדנות במסגרת מרחב הפארק.

מתחם הינו מרחב או אתרים בפארק בעלי נושא מרכזי. **ציר** מוגדר כמערכת מקשרת בין אתרים ומרחבים בפארק. צירים בעלי נושא או עניין מיוחד הינם צירים נושאים המהווים חלק ממערכת הפיתוח והייחודיות של הפארק..

מתחמי התכנון השונים והצירים המקשרים ביניהם יוצרים את הרצף הנופי ומהווים את הבסיס לפיתוח הפארק..יש לראות במתחמים את מוקדי התכנון העיקריים תוך שילובם במערך הכולל של הפארק..חשוב להדגיש כי לכל מתחם אופי שונה המצריך התייחסות שונה במהלך תהליך התכנון.

הפארק מתחלק לשלושה אזורים עיקריים בהתאם לאופי הממשק עם חלקי העיר השונים: האזור המערבי מהמפגש עם נחל בקע ועד למבואה הדרומית יתפתח כאזור האורבני של הפארק ותחום המעבר לשטחים הפתוחים שממערב לשכונת נווה נוי ונווה זאב - בעתיד מתוכננת באזור שכונת נופים - השכונה המערבית של באר שבע. האזור המרכזי שבין המבואה הדרומית לבין הכביש העוקף המזרחי.יתפתח כמתחם הפנאי והנופש העיקרי של הפארק. האזור המזרחי, לאורך מחשופי הקירטון ומפגש נחל באר שבע עם נחל חברון יתפתח כמתחם תל באר שבע המהווה את תחום המעבר בין התחום האורבני לשטחים הטבעיים שבמזרח. בכל אחד מהחלקים הנ"ל מספר מתחמים לתכנון אשר יפורטו בהמשך.

שמירה ופיתוח טבע נוף וסביבה

החלטות לגבי שימושי הקרקע השונים במסגרת הפארק ובתחום ההשפעה יתבססו על ערכי נוף וסביבה כפי שהוגדרו על ידי היועצים השונים בתחומי האקולוגיה ואיכות הסביבה, הצמחייה ושימור קרקע, ארכיאולוגיה מורשת ותיירות.

שימור טבע יכלול את המרכיבים הייחודיים של הנחל והאופייניים למערכת האקולוגית של נחל באזור מדברי..תוואי הנחל ישמר למעט השינויים המתחייבים לצורך מניעת שיטפונות - התוואי המוסדר. ישמר חיץ ירוק במידת האפשר בין האזורי הבינוי לבין הנחל כך שתיווצר סביבה נאותה לפעילות פנאי ונופש.

מעבר רציף לאורך הנחל

פיתוח הנחל כציר אורבני מרכזי בעיר הקשור ומקשר את מערכת הצירים העירונית ונגיש לכל אורכו להולכי רגל, לרוכבי אופניים ולרכב שרות. תוואי מיוחד יוסדר לרכב תיירותי שיקשר בין המוקדים התיירותיים שלאורכו וישמש גם את רכבי השירות של הפארק. עדיפות תינתן להולכי רגל ורוכבי אופניים, נופשים וקייטנים על פני כלי רכב וכבישים. במסגרת תכנית הפארק מוצעת מערכת צירים נושאים, אשר יפורטו בהמשך, כחלק ממרכיבי המרחב המרכזיים.

מפגש הפארק - מערכות תחבורה

מערכות התחבורה בפארק מחולקות ל- 4 סוגים: כבישים העוברים מעל הפארק ללא ממשק ישיר כדוגמת הכביש העוקף, כבישים עירוניים ראשיים ומשניים כדוגמת רחוב המשק (בהמשך מרכז הקניות 'ביג'), כבישים מקבילים לנחל כדוגמת דרך שרות והדרך התיירותית, תוואי הרכבת העובר בתחומי הפארק באזור המרכזי, מצפון, לכיוון תחנת הרכבת במרכז המטרופוליני, התוואי המתוכנן לרמת חובב.

כביש עוקף באר שבע המזרחי (כביש ארצי מס' 40 -הקשר העיקרי בין מרכז הארץ לדרום) הינו כביש פעיל ובתאום עם מע"צ הוחלט לשלב חניון מנוחה ותצפית במפלס הכביש, מדרום לגשר שמעל לנחל.

מערכת התחבורה הציבורית תשולב בפארק ותאפשר נגישות גבוהה לכל השערים ולחלק מהכניסות. מיקום התחנות בתוך הפארק ובשוליו יתואם עם התכנית הכוללת. בכל המפגשים הקיימים והמתוכננים יש לפתח ממשק רב תחומי שיאפשר נגישות, ניצפות מרבית לפארק וימנע מהפרעות ומפגיעה באיכות הפארק וברציפות שלאורכו. יש לאפשר מעבר מתחת לגשרים המתוכננים כך שרצף השבילים והטיילות לאורך הנחל לא ייפגע. מוצע לאפשר מעברים ברוחב 10 - 6 מ' מכל צד מתחת לגשרים.

מ"חצר אחורית" ל"חצר קדמית"

במשך השנים נתפס המרחב הפתוח של נחל באר שבע בתחום העיר כ"חצר האחורית". בהעדר הגנה מספקת הופנו שימושי קרקע מטרידים מתחום העיר לתחום הנחל. ללא כל התחשבות בנחל וצרכיו, הוקמו כבישים, מסילת ברזל, קווי מתח, מזבלות, אתרי כריה וחציבה ועוד. רוב השימושים הקיימים לאורך הנחל כיום, מזהמים את הנחל בפסולת מוצקה, גרוטאות ובשפכים. אזורי התעשייה המזהמים במתחם דרך חברון והתשתיות הרבות הממוקמות לאורך הנחל, פוגעים בסביבה בצורה קשה..

במרבית הערים בעולם בהם עובר נחל או נהר, החזית העירונית האיכותית מופנית אל הנחל והמרחב הפתוח לאורכו. הפיכת מרחב נחל באר שבע ל"חצר קדמית" של העיר הנה המשימה החשובה ביותר עמה מתמודדת התכנית. יש לפתח דרכים וליצור את הבסיס לשינוי בגישה של העיר והרשויות האחרות הפועלות בתחום הנחל על מנת למנוע את המשך הגישה של "חצר אחורית".

פארק נחל באר שבע מהווה את לב ליבה של מערכת השטחים הפתוחים העירונית ומערכת הפארקים במטרופולין באר שבע. הפארק משתרע על שטח של כ-4,500 דונם ובנוי מרצף של פארקים ושטחים עירוניים פתוחים בעלי אופי שונה בהתאם למיקום במרקם העירוני המתפתח.

הפיכת הנחל ממפגע לנכס מהווה את עיקר התכנית. הרעיון המרכזי הוא לשנות את אופי הנחל וסביבתו כך שהעיר תהפוך את פניה ותתייחס לנחל כאל לב ליבו של מערך השטחים הפתוחים העירוניים. לשם כך התכנית מדגישה ומפתחת רצף של קשרים עירוניים באמצעות צירים ירוקים, טיילות ושבילי אופניים בין המרכזים העירוניים השונים והפארק. מערכת הצירים הירוקים פותחת מבטים מהעיר לנחל.

שיקום גדות הנחל כחלק מעבודות רשות הניקוז יוצרת הזדמנות לשלב מערכות תנועה רציפות ובעלות אופי מגוון לאורך הנחל, בתחום הגדות ואפיק (ראה עיקרון מעבר רציף לאורך הנחל). במרכז התכנית עומדת מערכת שבילי אופניים וטיילות מסועפת המחברת את חלקי העיר השונים דרך הפארק.

רצף הטיילות לאורך הגדות עובר בכל החלקים החשובים של הפארק וקושר ביניהם. הטיילות מתחברות למערכת הצירים הירוקים העירוניים ודרכן לכל אחת מהשכונות והאזורים העירוניים האחרים הגובלים בפארק ומהווים חלק בלתי נפרד מתחום התכנון וההשפעה של התכנית. בנוסף לשבילי האופניים והטיילות נשקלת אפשרות לפיתוח שבילי רכיבה על סוסים גמלים וחמורים ונשקלת אפשרות לשילוב מסלולי רעיה (בחלק המזרחי של הפארק קרוב לתל שבע ולשגב שלום).

רצף של שטחים פתוחים איכותיים

פארק נחל באר שבע הוא משאב ציבורי חשוב התורם לרווחת התושבים בעיר ובאזור המטרופוליני. יש להפנות לפארק שימושים ופעילויות ציבוריות רבות ככל האפשר בהתאם למגבלות של שימושי הקרקע ושמירת הטבע והנוף. יש לאפשר גישה לציבור לכל אורך הנחל בתחום הפארק כך שייווצר מעבר רציף מתל שבע לנחל בקע משני צדי הנחל. הפיכת הפארק לריאה ירוקה לעיר באר שבע באמצעות פעילות פנאי, נופש, ורוחה, כל זאת בכפוף למגבלות האקולוגיות והנופיות של האזור ויכולת הניצול של השטחים השונים. תחום ההשפעה של הפארק יכול את השטחים הבנויים הסמוכים לו ושליחת "אצבעות ירוקות" לתוך המרקם העירוני הקיים. ניצול שטחים פתוחים עירוניים קיימים ופיתוח שדרות המובילות מהפארק לליבת העיר ולמרכזי השכונות הקיימות ישפר את הזיקה בין העיר, הנחל והפארק. צירים חשובים אלה מקשרים את קריית הממשלה, העירייה, בית החולים והאוניברסיטה. צירים נוספים מקשרים לכיוון העיר העתיקה, לכיוון אנדרטת הנגב ולכיוון שכונת נווה נוי. פיתוח מרחב הפארק המכוון להולך הרגל תוך דגש על יצירת רצף של שטחים פתוחים והשימוש בהם לצורכי פנאי ונופש..

בינוי ותשתיות

משיקולים של שילוב בין תכניות סטטוטוריות ויזמויות, שיפור הממשק בין העיר והפארק והיבטים חברתיים כלכליים, יש לבחון תוספת בינוי בתחום הפארק כפי שיוגדר בתכנית הפיתוח. במקרים בהם יש צורך בתוספת מתקני תשתיות וכן בשילוב תשתיות קיימות, תמוקמה התשתיות תוך התחשבות ברגישות הנופית והאקולוגית של מרחב הנחל ותכניות פיתוחו. באופן כללי נבחנו אפשרויות של תוספת 1.5% - 1 בניה בתוך הפארק, כלומר תוספת של כ-45,000 מ"ר בתוך מרחב של 4,500 דונם.

איכות מים ומזהמים

אין להזרים מי שפכים לנחל. ניתן להזרים כמויות מים קטנות (מים מטוהרים או שפירים) לצורך טיפוח צמחיה באפיק הנחל. במקביל יש לפתח גופי מים לצרכי פנאי ונופש מחוץ לתחום האפיק.

ניקוז

שמירה על פשט ההצפה בהתאם לספיקות השיא והגבלת הבניה בתחום פשט ההצפה במטרה להקטין למינימום את הנזקים משיטפונות ולשמור על מסדרון ניקוז פתוח.

השקיה ושימוש במים מושבים

השקית הפארק תתבסס על מי הקולחין של באר שבע שיוזרמו ממכון הטיהור הנבנה עתה ממערב לעיר. בתכנון המכון הוקצבו כ-1.5 מלמ"ק מי קולחין לטובת הפארק.

חינוך אקולוגי סביבתי

הפארק בזכות מיקומו והמוקדים הפזורים לאורכו הכוללים אתרי ארכיאולוגיה ומורשת, שטחים טבעיים ייחודיים שמורים ומשוקמים, הגן הבוטאני ומרכז הצפרות והמהפך בתפיסה התכנונית הכוללת בעיר שיוביל פיתוח הפארק יהפוך לרצף של מוקדי לימוד והעשרה. הפארק כמוקד לחינוך סביבתי יתרום לכל קבוצות האוכלוסיה ולכל רמות החינוך מבתי ספר יסודיים ועד למוסדות להשכלה גבוהה. בתחום מתחם יער באר שבע ו/או מתחם בית אשל יוקם מרכז לימודי, מוקד יציאה לסיורים וטיולים ומרכז הדרכה בנושאי צמחיה ויעור, צפרות, הסטוריה, מורשת ועוד.

מוקד תיירות

הפארק כמרחב הכולל רצף של שטחים פתוחים, אתרי ארכיאולוגיה ומורשת, מוקדי פנאי ונופש, יישום במגוון נושאים ייחודיים (כדוגמת: אקולוגיה מדברית, גיאולוגיה, בוטניקה מדברית וסביבה, תרבות הבדואים, האדם במדבר על פני התקופות. ועוד) ישמש כמרכז תיירותי בעל מגוון אפשרויות נגיש ואטרקטיבי לחתך מבקרים מגוון.

מוקד ניהול ותחזוקה

בחינת הקמת מנהלת פארק בשיתוף קק"ל ועיריית באר שבע לצורכי פיתוח הפארק וסביבתו וכן תחזוקה שוטפת. את הנושא יש לבחון עניינית וכלכלית עם המשך הפיתוח יחד עם תכניות סטטוטוריות במרחב הנחל ובתחום השפעתו. מומלץ שמוקד הניהול והתחזוקה של הפארק יהיה במתחם בית אשל שהוא המרכז הגיאוגרפי של הפארק.

שימוש בכלים כלכליים לפיתוח וקידום העיר והפארק

פיתוח הפארק יתחשב בצרכים ובאפשרויות המבוססות על חשיבה כלכלית ותרומה לפיתוח העיר הכולל שילוב מיזמים כלכליים עם פעילות הפארק, ניצול העליה בערך הנדל"ן לאורכו ועוד.

1.4 פיתוח חלופות וגיבוש התכנית

פיתוח הפריסה המרחבית של מרכיבי הפארק משלבת בין תחומי התכנון השונים תוך התחשבות בהיבטים הפיזיים של התכנון. פיתוח חלופות על בסיס הגישה הרחבה שנקט צוות התכנון בהתייחס לשימושי קרקע שונים במרחב הפארק נעשה על פי נושאים לכל מרחב הפארק ותחום ההשפעה. תכנית הפיתוח המוצעת לפארק נעשתה ברמת פרוט גבוהה יותר על מנת לבחון את מכלול הגורמים המשפיעים על הפריסה המרחבית של מרכיבי התכנית השונים. יש לעגן את תכנית הפיתוח כתכנית סטטוטורית על מנת שהתכנית תהפוך מכלי תכנון לכלי יישום.

פיתוח חלופות התכנון התבסס על מספר נושאים מרכזיים:

- שמירה ושיקום ערכי טבע נוף ואיכות סביבה במרחב הפארק.
- הגדרת עקרונות כלליים לפיתוח מרכיבי הפארק השונים ופריסתם במרחב הפארק.
- הגדרת שכבות ההתייחסות השונות לכל מרחב הפארק ושילובן במתחמי התכנון השונים.
- חלופות נושאות כפי שגובשו בשיתוף היועצים השונים.
- עבודה בשלבים מול ועדת ההיגוי וקבלת החלטות לגבי השימושים השונים ופריסתם במרחב הפארק.
- פיתוח החלופה הנבחרת על ידי שילוב חלקים נבחרים מהחלופות הנושאות. תכנית הפיתוח תומכת בפונקציות המרכזיות המוצעות למרחב הפארק וכן במוקדי ארכיאולוגיה ומורשת, מוקדי פעילות פנאי ונופש ומוקדים אורבניים. התכנית גובשה מניתוח החלופות הנושאות ובדיונים מול ועדת ההיגוי.

שלבי פיתוח התכנית כללו מספר נושאים מרכזיים:

שמירה על טבע ונוף

בשלב הראשון אותרו אותם מקומות ייחודיים לאורך הפארק בעלי ערך מבחינת הטבע הסביבה והנוף. האזורים הבולטים הם מחשופי הקירטון ממזרח לכביש העוקף המזרחי, חורשת עצי האקליפטוס בגן הפעמון בשכונת נווה נוי ובאזור חוות קראוזה ממזרח לבאר אברהם, המפגש עם העיר העתיקה המפגש של נחל באר שבע עם נחל בקע, שמירת תוואי הערוץ הטבעי באזור מפגש נחל באר שבע עם נחל כתף וחורשת האשלים והמפגש עם ערוץ בית החולים הוטרינרי.

במסגרת התכנית הוכן סקר צומח טבעי בנחל באר שבע על ידי מימי רון מיחידת הסקרים של החברה להגנת הטבע (ראה פרק 5.5 ומפת הסקר) וסקר צפרות ע"י דן אלון ועמיר בלבן, המרכז לצפרות של החברה להגנת הטבע (ראה פרק 5.3).

מרכיבי הפארק השונים

בשלב השני אותרו אותם מרכיבים הנובעים מצרכים ייחודיים של העיר והפארק הכוללים את האזורים העיקריים ומערכת צירים ושילי האופניים וטיילות: מיקום המוסד המטרופוליני כפי שהוגדר בתכנית המתאר המוצעת "באר שבע 2020", הגן הבוטאני והאי, אמפיתיאטרון, הממשק עם העיר העתיקה, באר אברהם, הגשר התורכי, אתר בית אשל, מוקדי ארכיאולוגיה ומורשת, הקשרים העירוניים, צירים נושאים ועוד.

שכבות ההתייחסות במרחב הפארק.

בשלב השלישי נבחנו המרכיבים התורמים לשזירת הפארק במרחב העירוני תוך פיתוח הממשק האורבני המשתנה לאורך הפארק. בשלב זה נבחנו ופיתחו המרכיבים הכוללים: שערים וכניסות, טיילות וצירי תנועה ופרויקטים לפיתוח שנבחנו על פי תרומתם לאופי הפארק ויצירת רצף של שטחים פתוחים לאורכו.

חלופות נושאות

פיתוח הפריסה המרחבית של הפונקציות השונות במרחב הפארק נשען על הגדרת אזורים בעלי חשיבות למרחב הפארק כפי שהוגדרו על ידי היועצים השונים. אותרו ומופו כל המתחמים הארכיאולוגיים וההיסטוריים שמהווים בסיס לפיתוח תיירות במרחב הפארק (ראה עבודתו של הארכיאולוג יהודה גוברין, פרק 6.1 ומפת חלופות נושאות). במסגרת פיתוח המתחמים אותרו וגובשו צירי התנועה המרכזיים לאורך הפארק והחציות. צירים אלה יהוו את הבסיס לפיתוח מערכת השבילים והטיילות לצרכי הפארק והעיר. כמו כן אותרו בראיה ראשונית שערים וכניסות לפארק, כניסת רכב וחניות, האזורים המתאימים לפיתוח אינטנסיבי ואקסטנסיבי, מוקדים לפיתוח יזמי, מרכזי ניהול ותפעול ועוד.

החלופות הנושאות מוצגות על פי הנושאים שלהלן (ראה מפות 2א'-ד'):

• מתחמים ארכיאולוגיים

זיהוי המתחמים הארכיאולוגיים נעשה בשיתוף פעולה עם יועץ התכנית, הארכיאולוג יהודה גוברין.

פארק נחל באר שבע חוצה תקופות ארכיאולוגיות על פני 6,000 שנה. במיוחד יש להדגיש את התקופה הכלכלית, התקופה המקראית ישראלית, התקופה הביזנטית. במספר מקומות יש ריבוד רב שכבתי באתר אחד.

פארק נחל באר שבע מקשר בין מספר אתרים היסטוריים בעלי חשיבות רבה להתפתחות העיר: העיר העתיקה, העותמנית, הגשר התורכי, מתחם בית אשל, החווה החקלאית על שם קראוזה ובארות.

• מתחמים תיירותיים

פיתוח הקונספט התיירותי של פארק נחל באר שבע נעשה על ידי מר רמי חרובי ובשיתוף עם הארכיאולוג יהודה גוברין.

המתחמים התיירותיים כוללים את אתר בארות אברהם, האתרים הכלכליתיים של ביר צפאדי וחרבת מטר, כנסיית השלום הביזנטית, אתר בית אשל המהווה את ראשית ההתיישבות היהודית - ציונית בבאר שבע בשנת 1943, אתר תל באר שבע המהווה גן לאומי במפגש הנחלים חברון ובאר שבע, הגשר התורכי המהווה את אחד המונומנטים החשובים ביותר בבאר שבע.

מסלולי התיירות כוללים מסלול צירי המחבר את תל באר שבע עם האתר הכלכלית באמצעות רכבת תיירותית או SHUTTLE, מסלול הבארות הכולל כ-20 בארות במסלול טבעתי משני צדי הנחל ועוד.

- **עלויות פיתוח**

3 המפות מדגימות אלטרנטיבות לפיתוח הפארק בעלויות משתנות מ- 160 - 40 מליון ₪ בהתאם ליחס בין רמת הפיתוח האקסטנסיבית לפי שלבי ביצוע שונים.

- **אסטרטגית יישום**

מוצע לפתח את אסטרטגיית הפיתוח של הפארק תוך שיתוף פעולה בין יזמות ציבורית לבין יזמות פרטית.

היזמות הציבורית עוסקת באספקטים של הסדרת הנחל מההיבטים ההידרולוגיים, פיתוח אזורי ספורט פנאי ונופש, שימור מורשת ופיתוח תשתיות המשרתות את כלל הפארק. היזמות הפרטית מתמקדת במספר אתרים אשר בהם ניתן יהיה לפתח יזמות כלכלית פרטית בקנה מידה קטן אשר תאפשר את האיזון הכלכלי החיוני לפיתוח הפארק.

- **שלביות פיתוח**

3 המפות ממחישות את היחסים בין רמת הפיתוח השונות, עלויות הפיתוח ושלביות הביצוע.

שלבי פיתוח החלופות הנושאות

שלב א: איתור מתחמים נופיים, ארכיאולוגיים, היסטוריים ומורשת, התאמתם למתחמים בעלי זיקה תיירותית והתאמת צירים ליצירת רצף בין המתחמים והפרויקטים לאורך הפארק.

שלב ב: בדיקת תחום תכנון מינימלי ומכסימלי ותחומי ביניים. בדיקת תחום ההשפעה. שלב ג: איתור מתחמים ופרויקטים חיוניים לתמיכה פונקציונלית וכלכלית במתחמים הקבועים.

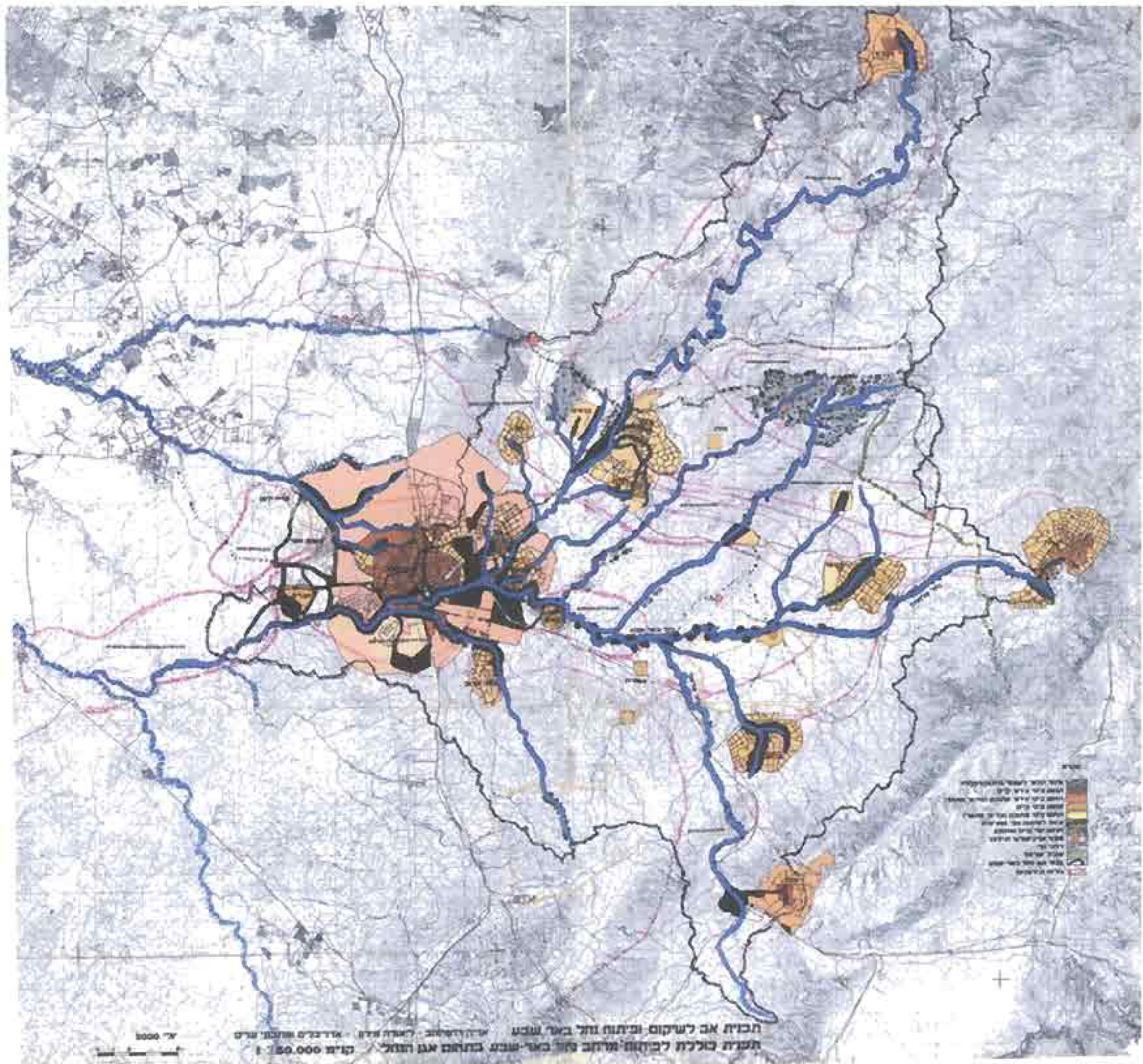
שלב ד: איתור אזורים לפיתוח ברמה גבוהה ביותר להבטחת מכלול פארק איכותי. שלב ה: פיתוח אסטרטגיה לקידום ויישום מתחמי הפארק הכוללת איתור שטחים ליזמות ציבורית ופרטית בפארק, שיתוף פעולה ביניהן ושילובן בפיתוח הפארק.

הכנה: אריה חסימוב - ליאורה מירון - אדריכלים ומתכנני ערים
 שיתוף: באר שבע
 תכנון: אריה חסימוב
 תאריך: יולי 2000

הסגולה לשיקום ופיתוח נחל באר שבע
תכנית אב לשיקום ופיתוח נחל באר שבע
תכנית אב לשיקום ופיתוח
נחל באר שבע

1

- צבע**
- אזור הגנה לשפיר/ביטחון/הסודות
 - תחום כפר ערבי קיים
 - תחום כפר ערבי מתוכנן ועל-פי תוכנית
 - תחום כפר קיים
 - תחום כפר מתוכנן ועל-פי תוכנית
 - אזור למתחם נכר אמצעים
 - תחום שר קיים מתוכנן
 - אזור שריפת/הרס תיירותי
 - דרך נכר
 - שטח שריד
 - גבול אזור כפר-שבע
 - גבול תחומים

אריה חסימוב - ליאורה מירון - אדריכלים ומתכנני ערים

יולי 2000

הכנה: אריה חסימוב

קנה מידה: 1:10,000

א"י 2000

תכנית אב לשיקום ופיתוח נחל באר שבע - אדריכלים ומתכנני ערים
 תכנית אב לשיקום ופיתוח נחל באר שבע - אדריכלים ומתכנני ערים

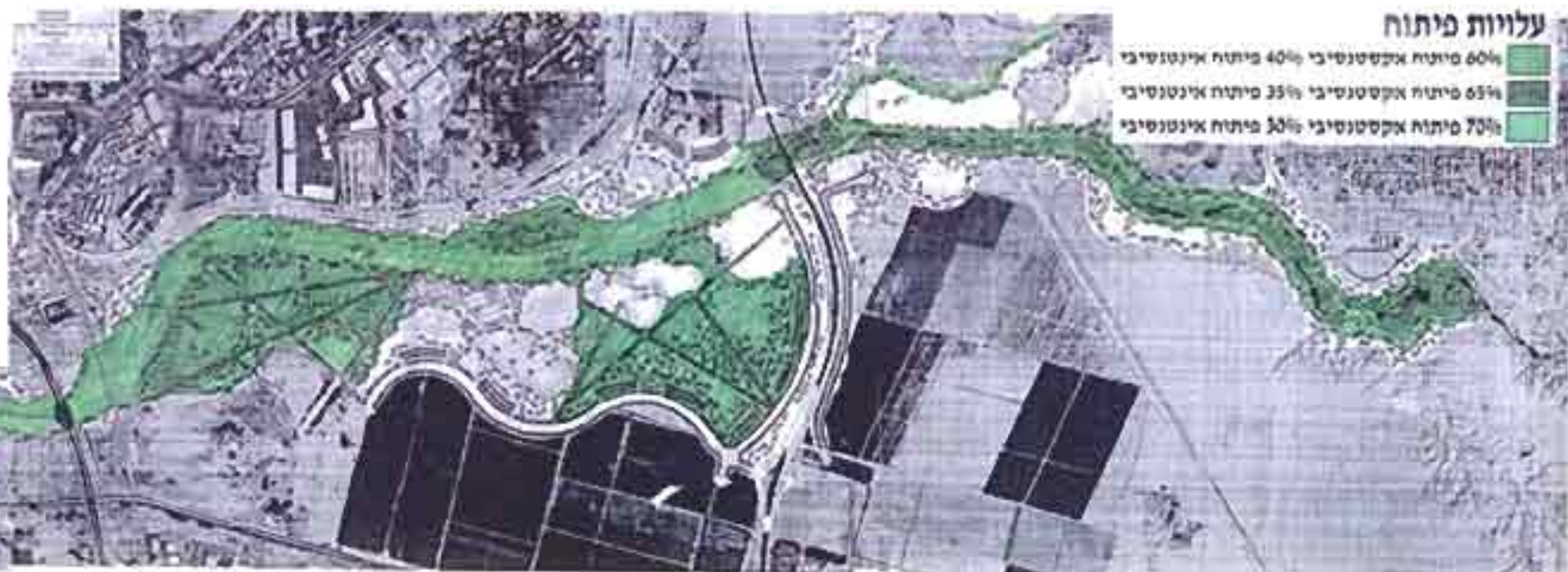
מפה מס' 2 א'
 תכנית האב לפיתוח פארק נחל באר שבע
 חלופות נושאות
 מתחמים ארכיאולוגיים, הסטוריים ותיירותיים

אריה רחמימוב-אדריכל ליאורה מירון-אדריכלית
 אמיר מילר-אדריכל נוף
 מרץ 2002

מפה מס' 2 ב'
תכנית האב לפיתוח פארק נחל באר שבע
חלופות נושאיות – עלויות פיתוח

אריה רחמימוב-אודיכל ליאורה מירון-אודיכלית
 אמיר מילר-אודיכל נוף
 מרץ 2002

40 מיליון ש"ח

80 מיליון ש"ח

160 מיליון ש"ח

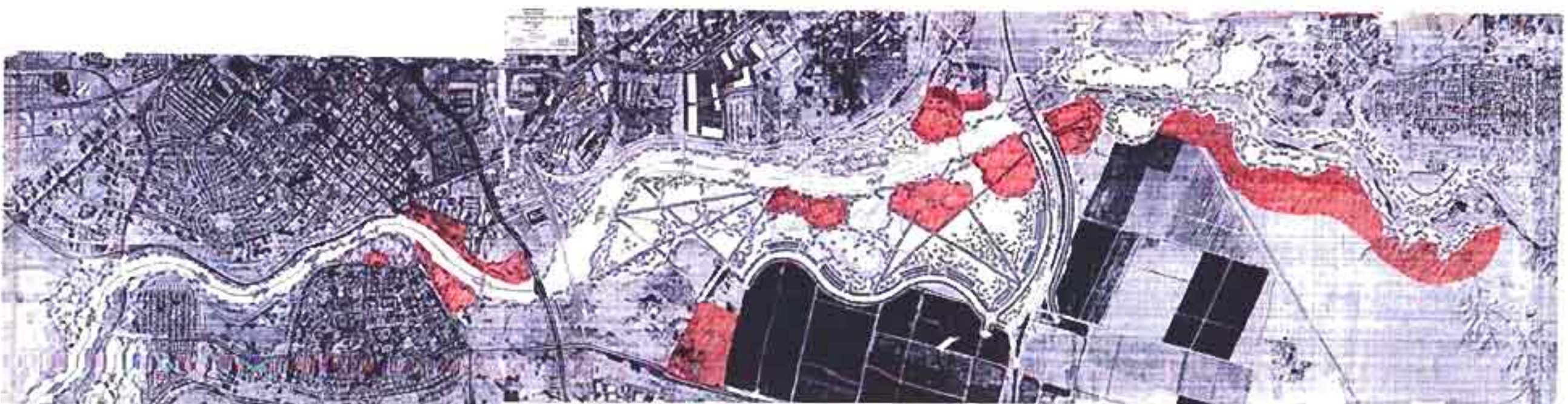
מפה מס' 2 ג'

תכנית האב לפיתוח פארק נחל באר שבע חלופות נושאיות – אסטרטגיית יישום

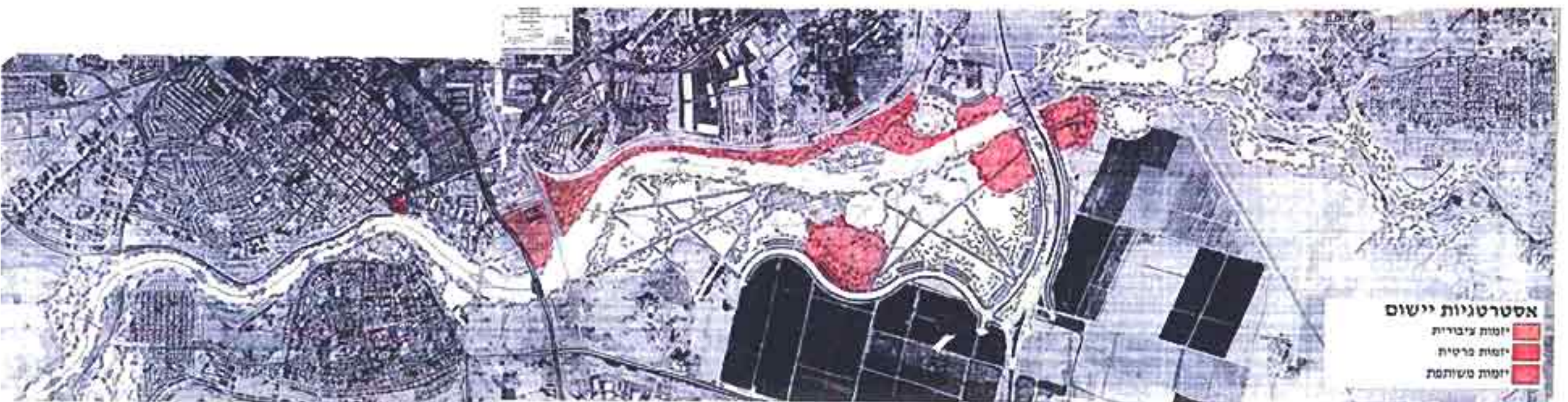
אריה רחמימוב-אדריכל ליארה מירון-אדריכלות
אמיר מולר-אדריכל נוף
מרץ 2002

יזמות ציבורית

יזמות פרטית

אסטרטגיית יישום
יזמות ציבורית
יזמות פרטית
יזמות משותפת

יזמות משותפת

מפה מס' 2 ד'

תכנית האב לפיתוח פארק נחל באר שבע חלופות נושאות – רמות, עלויות ושלבי פיתוח

אריה רחמימוב-אדריכל ליאורה מירון-אדריכלית
אמיר מילר-אדריכל נוף
מרץ 2002

2. התכנית

2.1 תחום התכנון ותחום ההשפעה

בתכנית המוצעת הוגדרו תחום התכנון ותחום ההשפעה כלהלן:
תחום תכנון - מרחב הפארק הכולל תכנון, פיתוח, ביצוע, ניהול ותחזוקה שנקבע בהתאם לקומפילציה ראשונית..(ראה מפת גבולות התכנית, מפה מס' 3)
תחום ההשפעה - מרחב ההשפעה של הפארק הכולל אזורים הגובלים בפארק, המשפיעים ומושפעים מקיומו. המרחב יתוכנן ויפותח בתאום עם תכנית האב של הפארק וינהל בתאום מלא עם מנהלת פארק נחל באר שבע.

הקו הירוק מהווה את גבולות תכנית האב של פארק נחל באר שבע. קו זה הינו תולדה של תאום עם גורמי התכנון אשר היו מעורבים בתהליך פיתוח התכנית: קק"ל, עיריית באר שבע, ממ"י, משרד הבינוי והשיכון, משרד הפנים, רשות העתיקות, המשרד לאיכות הסביבה, וגורמים רבים נוספים.

מעבר לקו הירוק התייחסה התכנית לשני תחומי השפעה, תחום ההשפעה המיידית הכוללת את המתחמים הצמודים לפארק הנחל כדוגמת נווה זאב, נווה נוי, כפר דרום, העיר העתיקה, המבואה הדרומית, השוק הבדואי, מתחם דרך חברון ומכתשים, תל שבע, מתחם הכנסים והירידים, אזור המלונאות והמבואה הדרומית.

מעבר לתחום זה התייחסה התכנית גם לתחום ההשפעה הרחב הכולל חלקים נרחבים של העיר באר שבע והמטרופולין שמהם יבואו המשתמשים העיקריים של הפארק. פיתוח הפארק ישפיע ללא ספק על גיבוש סגנון החיים באזורים אלו.

התחומים המוצעים הובאו בפני וועדת ההיגוי וסוכמו לאחר קבלת התייחסותם של כל הגורמים. תחום סופי ייקבע לאחר התאמתו לקומפילציה מפורטת.

2.2 תכנית הפיתוח

תכנית הפיתוח ממחישה את מגוון האפשרויות הקיימות לשילוב בין שימושים שונים במרחב הפארק תוך אפיון מתחמים המוקדשים לפעילות ממוקדת. מטרת התכנית לפתח מערכת שטחים ציבוריים פתוחים לאורך תוואי הנחל ובעיקר בממשק עם השטחים הבנויים בתחום העיר באר שבע.

התכנון המוצע מאפשר לשמר ולשקם שטחים טבעיים בתחום הפארק תוך הפניית הפיתוח העתידי לשטחים בעלי רגישות נופית נמוכה. גישה זו מאפשרת מעבר הדרגתי בין השטחים המפותחים של הפארק לאזורים הטבעיים במזרח באזור תל-שבע וממערב למפגש נחל באר שבע עם נחל בקע.

2.2.1 תכנית הפיתוח למרחב הפארק - היבטים כלליים

תכנית הפיתוח ממחישה מספר אספקטים חשובים במרחב הפארק ובפוטנציאל הפיתוח בממשק בין המרקם העירוני לבין שטחים ציבוריים פתוחים.

בינוי

פיתוח פארק מטרופוליני כדוגמת פארק נחל באר שבע, מחייב התייחסות לפריסת הבינוי במרחב הפארק כחלק בלתי נפרד ממערכת השטחים הפתוחים. **התכנית מתבססת על בינוי כולל של 1% - כ-45 אלף מטרים רבועים הפרוסים במספר מתחמים בתחום הפארק.** פריסת הבינוי במרחב הפארק נועדה לאפשר פיתוח מודולארי בהתאם לצרכי העיר והאוכלוסייה עם פיתוח הפארק לאורך זמן. כמו כן תורם הבינוי לצורכי מסחר במרחב הפארק, ערך מוסף גבוה לפיתוח נדל"ן תוך השבת רצועת הבינוי לאורך פארק הנחל. בדיקות שווי נכסים לאורך פארק הירקון הראו עליה ניכרת בערכם של מבנים הפונים לפארק לעומת נכסים הנמצאים בריחוק מהפארק. בראיה רחבה יותר ניתן לומר שפארק נחל באר שבע מהווה אלמנט משביח לכל העיר, המטרופולין והנגב כולו.

שטחים פתוחים לפנאי ונופש

הפארק מתוכנן כרצף של שטחים פתוחים לאורך הנחל כך ששטחים נרחבים מיועדים לענות על הביקוש ההולך וגובר לשטחים פתוחים לצרכי פנאי ונופש. הפארק מורכב ממערכת חורשות המשולבת באזורים לפעילות ספורט, תרבות, ובידור. מערכת חורשות נועדה לאפשר פריסה במרחב של אזורי פיקניק וחניוני יום. אזור לפעילות ספורט המשלב מגרשי כדורגל, כדורסל, טניס, והחלקה על גלגיליות כמערכת מתקני הספורט העיקרית בפארק. כמו כן יוקם אגם לצורכי שייט וקיט כחלק מהמערכות התפעוליות של הפארק (בשטח של 80 - 60 דונם שזה גודלו של גוף המים בפארק הלאומי ברמת גן). בנוסף ישולבו בפארק צירי תנועה וטיילות מגוונות ואזורים לפעילות תרבותית כגון מופעים, שווקים, וסיורי טבע, ארכיאולוגיה, היסטוריה ומורשת.

נטיעות וצמחיה

לצל ושטחים ירוקים חשיבות רבה באזורים צחיחים..אופי החורשות והגנים השונים יקבע ברובו על ידי השימוש בצמחייה במרחב. ככלל בפארק נחל באר שבע יש חלקים בעלי אופי ערבתי מדברי..הצמחייה השלטת בפארק תתבסס צמחיה מקומית המתאימה לתנאי האקלים באזור ולכמויות מים קטנות יחסית. עם זאת אין כוונה לפתח את פארק נחל באר שבע כפארק מדברי. בפארק יהיו אזורים עם כתמים של ירוק עז וצל עבות ולידם אזורים עם נטיעות יותר דלילות אשר ישוו לפארק אופי יותר פתוח.

הממשק העירוני

מרחבי הפארק נושקים לעיר באר שבע בשלוש צורות שונות: ממשק רציף בשטחים עירוניים מבוניים למגורים בעיקר במערב בין גשר אברהם למפגש עם נחל בקע במערב; שטחים עירוניים לעסקים ומלונאות בין גשר אברהם לבין הגשר התורכי במרכז ושטחים בעלי שימוש מגוון של ליבת העיר - מגורים מסחר ותעסוקה ומרכז ירידים וכנסים לצד פעילות ספורט נופש ופנאי בין הגשר התורכי לבין כביש עוקף מזרחי. האזור שבין גשר אברהם לנחל בקע מאופיין ברובו בשכונות מגורים בעלות צפיפות משתנה. באזור זה יושם דגש על הנגישות בין השכונות השונות למרחב הפארק. במקביל לפיתוח מרחבי הפארק מתייחסת התכנית לצירים ולמעברים הציבוריים המובילים לנחל ולהשפעתם על המרקם העירוני ואופי השכונות הגובלות בפארק.. האזור המרכזי בין גשר אברהם לבין הגשר התורכי עובר ברובו במרכז העסקים העירוני. בתכנית הפיתוח ישנו דגש על הקשר בין הפארק לקריית הממשלה בצפון, ולמבואה הדרומית ואזור המלונות בדרום..אזור זה נועד לחזק את הכניסה הדרומית לעיר ולשלב במערכת השטחים הפתוחים של הפארק. האזור המערבי בין הגשר התורכי לבין כביש עוקף מזרחי הוא האזור הפתוח הנרחב ביותר בתחום הפארק. האזור מוגבל מצפון על ידי מסילת הרכבת ומתחם דרך חברון ובדרום על ידי השכונה המתוכננת באזור חוות רם ואזור הכנסים והירידים. זהו לב ליבו של מערך השטחים הפתוחים בפארק. אופי הממשק העירוני מאפשר פיתוח שטחי פארק נרחבים לפעילות פנאי ונופש תוך השענות על מתחם דרך חברון כעוגן הצפוני ומתחם הכנסים והירידים ובית אשל כעוגן דרומי. באזור זה ישולבו גן הצומח המדברי, המוסד המטרופוליני, האגם ומרכז הספורט.

2.2.2 שערים וכניסות

למפגש בין פארק נחל באר שבע לעיר שתי רמות התייחסות: האחת ברמת העיר והאזור של. שערי כניסה ראשיים בנקודות מפתח לאורך פארק הנחל; השנייה כניסות לפארק במפגש בין הגריד האורבני והצירים העירוניים לבין מרחב הפארק והמוקדים שבו.

שער

לפארק מתוכננים 7 שערים מרכזיים כמבואה מרכזית לפארק נחל באר שבע ברמה המטרופולינית והעירונית. זהו מרחב תכנוני בעל נגישות גבוהה הכולל חניה, שירותי כניסה המבוססים בין השאר על שילוט ומפה של הפארק, מרכז מבקרים, שירותי הדרכה, השכרת אופניים, מוקדים ואטרקציות ופונקציות מסחריות. השערים מהווים אזור מעבר בין העיר לבין שטחי הפארק ויפותחו בהתאם למטרות ולצרכים בכל אתר. את פיתוח השער ניתן לחלק בין פיתוח יזמי - פרטי הכולל השכרת אופניים, קיוסקים בתי קפה ומסעדות ומסחר לבין פיתוח יזמי - ציבורי הכולל את תשתיות שירותי הכניסה, חניה, שילוט, מרכז מבקרים והדרכה ועוד.. שבעת השערים בפארק נחל באר שבע הם: תל באר שבע, כביש עוקף מזרחי, מתחם דרך חברון ואזור ה-BIG, הגשר התורכי, מתחם אברהם, גשר נווה זאב. (חטיבה 8), נחל בקע ורובע נוי.

כניסה

מבואה משנית פנים עירונית לפארק ברמת רצף הבינוי העירוני. אופי הגריד האורבני והבינוי (שכונה, מלונאות, מסחר וכד') וצורת הממשק האורבני הם הגורמים העיקריים המשפיעים על מרחב תכנוני זה. הכניסה היא דרך בלתי אמצעית לתושבי העיר ליצירת קשר פיזי וויזואלי למרחב הפארק. הכניסה מאופיינת ברמת טיפול משנית לשערים, בעלת שם וכוללת שילוט ומפה של הפארק, נקודת מים, מקום מפגש, מנוחה וחניה. השערים והכניסות יהיו מוארים בלילה ויעודדו שימוש בפארק ברוב שעות היום.

2.2.3 מתחמים, צירים נושאים ופרויקטים לפיתוח

2.2.3.1 מתחמי תכנון

במרחב הפארק נמצאים 8 מתחמים ומרחבי תכנון עיקריים (ראה מפת

מתחמים, מפה מס' 5):

1. מתחם אברהם
2. מתחם הגשר התורכי
3. מתחם בית אשל
4. המתחם הכלקוליתי (ומפגש נחל בקע)
5. מתחם תל באר שבע
6. מרחב גן הירידים - אמפיתיאטרון
7. מרחב יער באר שבע - אזור פנאי ונופש
8. מרחב גן הצומח המדברי

התכנון הכללי של המתחמים ומרחבי התכנון מתאפיין במוקד מרכזי אחד או יותר סביבו נרקם מרחב נושאי. המתחם, המרחב והמוקד/ים יתוכננו בהתאם לפרוגרמה כללית וכך יתאפשר תכנון הדרגתי של המוקדים והקשרים ביניהם. כשם שמתחם/מרחב מהווה מערכת מוגדרת שבין מוקדיה קיימת מערכת קשרים וקישורים כך גם בין המתחמים והמרחבים שפרוסים לאורך הפארק.

בין המתחמים ומרחבי התכנון השונים מקשרים צירים המאפשרים תנועה רציפה של הולכי רגל, אופנים, רכיבה וכו'. חלק מהצירים הינם צירים נושאים כדוגמת ציר הבארות.

פרוגרמות לחלק ניכר מהמתחמים ומהצירים נכתבה ע"י רמי חרובי ומופיעה בפרק 7 ובנספחים.

1. מתחם אברהם

שטח המתחם כ-120 ד'.

מהות המתחם

במתחם אברהם מצויים האלמנטים ההיסטוריים החשובים של באר שבע היא עיר האבות. באר אברהם, 5 בארות חשובות על גדות הנחל והעיר העתיקה. האתרים המתקשרים עם מורשת אברהם אבינו עוסקים בנושאים של פיתוח האמונה המונוטאיסטית, כריתת ברית שלום, ופיתוח התיישבות על גדת נחל באזור ספר מדבר.

מתחם אברהם מהווה את המתחם החשוב והערכי ביותר בבאר שבע ובנגב בראיית הזיקה בין האדם והמקום בעבר בהווה ובעתיד.

למתחם זה נודעת חשיבות רבה בפיתוח תדמיתה של באר שבע כעיר תיירות, כעיר מורשת תרבותית וכעיר החותרת לאיכות סביבה גבוהה בתנאי מדבר.

המתחם כולל את באר אברהם גשר אברהם, חוות קראוזה (החווה החקלאית של מקווה ישראל שהוקמה בתקופת שלטון התורכים, ובה שרתו יהודים במקום שרות בצבא העותמני), גן הפעמון, חלק ממסלול הבארות ומתחם העתיקות. הקרבה הגדולה של העיר העתיקה, שכונות מגורים - נווה נוי, העיר העתיקה, כפר דרום, נווה זאב ואזור המלונאות מבטיחה נוכחות אוכלוסייה רחבה ומגוונת. הקרבה לתחנת הרכבת, תחנת האוטובוס המרכזית, קריית הממשלה, הקניון ומרכז הכנסים והירידים מבטיחה מרחב בעל נוכחות וחיפיה לקהל מגוון ורחב - האינטנסיבי ביותר.

עקרונות התכנון המוצעים

1. שער, כניסות והקשר העירוני: שער הכניסה העיקרי למתחם מצפון - כיכר אברהם, מפגש דרך חברון, שדרות אימבר ומדרחוב קק"ל. שדרות אימבר תהפוך לשדרה מטופחת לאורך גדת נחל באר שבע. 6 רחובות יורדים מהעיר העתיקה לכיוון הנחל, לכיוון דרום מזרח 31- רחובות ניצבים יורדים אל הנחל לכיוון דרום מערב. טיילת לאורך הנחל תחבר את באר אברהם לכיוון המבואה הדרומית, השוק הבדואי והגשר התורכי דרך חוות קראוזה. דרך חברון היא הקשר ההיסטורי בין באר אברהם ובאר שבע לבין חברון, עיר האבות. גשר אברהם מחבר את צפון המתחם עם דרומו.

2. בדרום המתחם נמצא השטח הציבורי הפתוח החשוב ביותר, גן הפעמון, המהווה יחד עם הנחל את הריאה הירוקה החשובה ביותר במרכז באר שבע. הגן נמצא בצפון שכונת נווה נוי ומשרת את השכונה, השכונות הסמוכות ואת כל העיר. גשר הולכי רגל המשולב עם גשר צינורות חברת מקורות יוכל לחבר את העיר העתיקה, רחוב סמילנסקי, עם גן הפעמון.

3. בגן הפעמון ששטחו כ-30 ד' יהיה מקום התכנסות לכ-150 משתתפים. תיבחן אפשרות של שילוב גוף מים. טיילת הנחל ממזרח הפארק למערבו תחצה את הגן ותשתלב בפיתוח הנופי.

4. יפותחו מעברים מתחת לגשר אברהם, להולכי רגל, לאופנים ולרכב שרות (ובמידת האפשר).

5. מסלול הבארות ישתלב במתחם: מהבאר המערבית - במערב - והעיר העתיקה דרך באר אברהם והחווה החקלאית ובהמשך מזרחה עד לשולי הגשר התורכי.

2. מתחם הגשר התורכי

שטח המתחם כ-100 ד'.

מהות המתחם

במרכזו של מתחם זה נמצא הגשר התורכי שהוא אחד המונומנטים החשובים ביותר בבאר שבע ובנגב. ערכו ייפגע בעתיד עם בנייתה של מסילת הרכבת והגשר לרמת חובב. מתחם הגשר התורכי כולל את השוק הבדואי, שוק הגדות, והגשר התורכי. זהו המתחם הקושר את מרכז העיר והמטרופולין עם הפארק. פיתוח המתחם יוצר רצף של מעברים ציבוריים פתוחים ומגוננים בין מרכז העיר המתפתח מהעירייה וקריית הממשלה דרך תחנת הרכבת החדשה ותחנת האוטובוסים המרכזית ועד לנחל. מדרום לנחל קושר המתחם את מרכז הכנסים והירידים, אזור התעסוקה עמק שרה וציר לכיוון שגב שלום לאורך נחל בקע בהמשך. פרוט ההיסטוריה של הגשר התורכי מופיע בסקירתו של רמי חרובי בהמשך דו"ח זה וכן גם האלטרנטיבה ההנדסית - אורבנית ואסטרטגית לגשר הרכבת מופיעה כנספח.

עקרונות התכנון

1. התכנית מציעה שהגשר יהווה טיילת.
2. הכנת סקר מצב קיים הנדסי ואדריכלי (כולל אנליזת חומרים) ומחקר היסטורי.
3. שיחזור שתי הקשתות והאומנה החסרה.
4. תכנון וביצוע הגשר כטיילת הכולל מדרך מתאים ואמצעי בטיחות.
5. חיבור הגשר לשוק הבדואי.
6. חיבור השוק הבדואי למרחב הנחל בימי שיא של פעילות בשוק - שוק הגדות.
7. שמירה על רצף של הולכי רגל לאורך הגשר עם קשר לגן הירידים והאמפיתיאטרון ולטיילת המלונות מצפון לדרום.
8. שילוב התכנית של אדר' שלמה אהרונסון וחברת גדיש כחלק מהפרויקט.

מתחם הגשר התורכי

3. מתחם בית אשל

שטח המתחם כ-60 ד'.

מהות המתחם

מתחם זה מהווה את הפרק הציוני של באר שבע בשנות הארבעים של המאה ה-20. במתחם מצויים שרידי מצפה ההתיישבות. בית אשל שהוקם ב-1943 כחלק מההתיישבות היהודית בנגב. באתר בתי אבן עם קמרונות וקשתות, מחפרות ושוחות הגנה, באר ובריכה וכולם במצב ירוד. מוצע למקם במתחם את מנהלת הפארק והמרכז התפעולי. המתחם נמצא במקום מרכזי בפארק - המרחק מבית אשל לתל שבע ולנחל בקע זהה. מיקום מנהלת הפארק והמרכז התפעולי במתחם מאפשרים שליטה על כל המרחב מתל שבע ועד נחל בקע.

עקרונות התכנון

1. מתחם בית אשל יכלול שימור ושיחזור של מבנים היסטוריים למטרות הדרכה, הסברה, ומנהלת הפארק.
2. יש להכין "תכנית מימשק" לאתר שתכלול מחקר היסטורי, היבטים סטטוטוריים, מנהליים וניהוליים ודרכי ביצוע.
3. במתחם ישולבו חוות הדגמה ואפשרות קליטת קהל ויציאה לסיורים בפארק.
4. המתחם מהווה שער לפארק - שער בית אשל מכיוון כביש 25 צפונה לתחום הפארק. בעתיד מתוכנן כביש שיחבר בין אתר הקניות BIG מצפון לנחל לאתר בית אשל ולכביש 25 מדרום.
5. בקרבת המתחם מצויים באר ובריכה שהיוו חלק מאתר ההתיישבות וישתלבו בפעילות השימור, השיחזור והשיקום.
6. הקירבה למרכז הכנסים והירידים תאפשר ניצול הדדי של תשתיות כולל חניה.
7. מתחם בית אשל ישמש גם את מנהלת הפארק ומרכז תחזוקה.
8. מדרום למתחם מצויה חוות סוסים שתשולב בפעילות הפארק.

מתחם בית אשל

4. המתחם הכלכלי (המפגש עם נחל בקע)

שטח המתחם כ-250 ד'.

מהות המתחם

המתחם הכלכלי נמצא במפגש הנחלים באר שבע ובקע. במקום זה התפתחה תרבות באר שבע בתקופה המקראית באלף הרביעי לפני הספירה. לתרבות זו משמעות תרבותית וארכיאולוגית בינלאומית אשר טרם נחשפה ברבים והיא מקבילה בזמנה לתקופת אברהם אבינו (ראה ממצאים שנחשפו באתר, איורים בפרק הנספחים).

האתרים החשובים במתחם הם חרבת באר צפאדי בגדה המזרחית של נחל באר שבע וממערב לשכונת נווה נוי. וביר אבו מטר המתפרש על הגדה הצפון מערבית של הנחל כחלק משכונת נווה זאב.

המתחם תחום בין שכונת נווה נוי, רובע בקע ונווה זאב פלחים 5 ו-7 ויהווה את השטח הציבורי הפתוח החשוב ביותר לאוכלוסייה של כ-10,000 יחידות דיור. המתחם מהווה קשר לכיוון המשך פיתוח פארק נחל באר שבע, לכיוון שכונת נופים וחצרים ממערב ולכיוון שדרות אימבר וגן הפעמון ממזרח.

עקרונות התכנון

1. ממערב לכביש חטיבה 8 יהיה שטח פתוח והכביש יפותח ככביש טיילת לאורך הפארק.
2. מרכז התרבות הכלכלית: אתר חרבת באר צפאדי כמוקד לחשיפה, שימור ושיחזור של התרבות הכלכלית.
3. פיתוח אתר תיירות מרכזי שיאפשר פעילות אינטנסיבית בצד שכונת מגורים איכותית.
4. שטחים פתוחים נרחבים מסביב לאתר הארכיאולוגי להדגשת חשיבותו וליצירת קשר ויזואלי ופיזי לנחל ולסביבתו.
5. שמירה על רצף של שטח ציבורי פתוח לאורך הנחל.
6. שמירה על פשט ההצפה מבחינה הידרולוגית בכדי להבטיח את תיפקודו של הנחל כמערכת ניקוז אזורית.
7. שמירה ושיחזור של מרחב הנחל כמערכת בוטאנית וזואולוגית.
8. נוכחות של מים בהתאם לתכנון מפורט.
9. קשר רציף להולכי רגל לאזורים הדרום מזרחי והצפון מערבי בגשר חטיבה 8 – חציה עילית וחציה במפלס הנחל שלא בתקופת הגשמים.
10. דרכי שרות משני צידי הנחל המשולבים נופית בפיתוח המתחם. חיבורים של דרכי השרות למערכת הדרכים העירוניות והחניונים לפי תכנון מפורט.

המתחם הכלקוליתי

5. מתחם תל באר שבע

שטח המתחם כ-80 ד'.

מהות המתחם

המתחם כלול בגן הלאומי "תל באר שבע" והוא אחד התילים החשובים במדינה. התל נמצא במפגש הנחלים באר שבע וחברון ושולט על דרכי הקשר העיקריים באזור. בתל הושקעו מאמצי שימור ושיחזור רבים במשך השנים האחרונות. יש בו מפעל מים שהוא אחד החשובים בישראל עם סכרים, בריכות תת קרקעיות, מפעלי הטיה ובארות. מתחם תל באר שבע מהווה חוליית קשר חשובה בין חלקו האורבני של הפארק לבין חלקו הפתוח הכלל אזורי ממזרח וכן עם הישוב תל שבע.

עקרונות התכנון המוצעים

1. מוצע לשמר את הנוף הפתוח המדברי והטבעי של מתחם זה.
2. הגישות למתחם תהיינה מכיוון הכביש הראשי באר שבע - תל שבע באזור החניה הקיים ומדרכים נופיות וצירים לאורך גדת הנחל במסגרת הפארק.
3. המתחם גובל בגבול המזרחי של הפארק. וממנו יצא הציר התיירותי המרכזי של הפארק לכיוון האתרים שלאורכו.
4. סמוך למתחם עובר גשר הרכבת לדימונה ותיבחן אפשרות של יצירת קשר לרכבת ואופציה לתחנה עם שילוב תחנת רכבת עתידית לישוב תל שבע.
5. מדרום לתל, בערוץ הנחל, נמצאים מחשופי סלע נדירים ביופיים אותם יש לשמר.
6. באזור מצויים רועים עם תנועה ערה של בעלי חיים, כבשים, עיזים, גמלים, סוסים וחמורים. מוצע לראות בעושר חוויתי זה חלק מהנוף ההיסטורי והאנושי של הפארק.
7. התל מהווה נקודת מוצא לדרך תיירותית ברכב, שבילי נדודים ומסלולי סיורים בכל המרחב וכן מרכז לימודי לשימור, לשיחזור ולבניה בבוץ.
8. מוצע להאיר את התל בלילה כנקודת ציון חשובה אשר תראה מבאר שבע. ומהאזור כולו.

מתחם תל באר שבע

6. מרחב גן הירידים - אמפיתיאטרון

שטח המרחב כ-300 ד'.

מהות המתחם

מרחב הכנסים והירידים יוצר את אזור החיבור בין האזורים המערביים של הפארק כולל העיר העתיקה, שכונת נווה נוי המבואה הדרומית ואזור המלונאות לבין מרחב יער באר שבע – אזור הפנאי והנופש. המרחב מתפתח כמרכז לצורכי תרבות ובו אמפיתיאטרון המשתלב בנוף הפארק לכ-8,000 צופים ומקומות המיועדים למופעים קטנים, שווקים וירידים פתוחים ומיוחדים, בתי קפה ועוד.. בנוסף לכך ישנם במרחב ממצאים ארכיאולוגיים מהתקופה הביזנטית שיוכשרו וישוקמו.

הקירבה למתחם הכנסים והירידים, המתוכנן על ידי אדר' שמאי אסיף ואדר' נעמה מליס, מהווה חיזוק לשני מתחמים ומשלימה אותם. החניית הרבות של מרכז הכנסים והירידים תשמנה גם את באי הפארק וכן תשתיות ושרותים אחרים.

עקרונות התכנון המומלצים

1. צמחיית תכסית תאפשר צמצום בוחק למניעת אבק. הצמחיה תיבחן על פי עקרונות של חיסכון במים.
2. המרחב ייוחד על ידי עצים נטועים בדלילות אשר ייבחרו תוך התאמה לאקלים ולנוף.
3. התיחום בין הפארק ובין מרכז הכנסים והירידים יאפשר כניסה לפארק בתקופת אירועים תוך ניצול תשתיות של מרכז הכנסים.
4. תחנת הרכבת הצמודה למרכז הכנסים תשרת את באי הפארק.
5. האמפיתיאטרון יקלוט קהל של כ-8000 איש, ישתלב נופית בפיתוח השטח ויאפשר פיזור הקהל במרחבי הפארק.
6. באתר מצויים שרידים של חוות ביזנטיות שיאפשרו שיחזור ויצירת מוקדי עניין בפארק.

7. מרחב יער באר שבע - אזור פנאי ונופש

שטח המרחב כ-800 ד'.

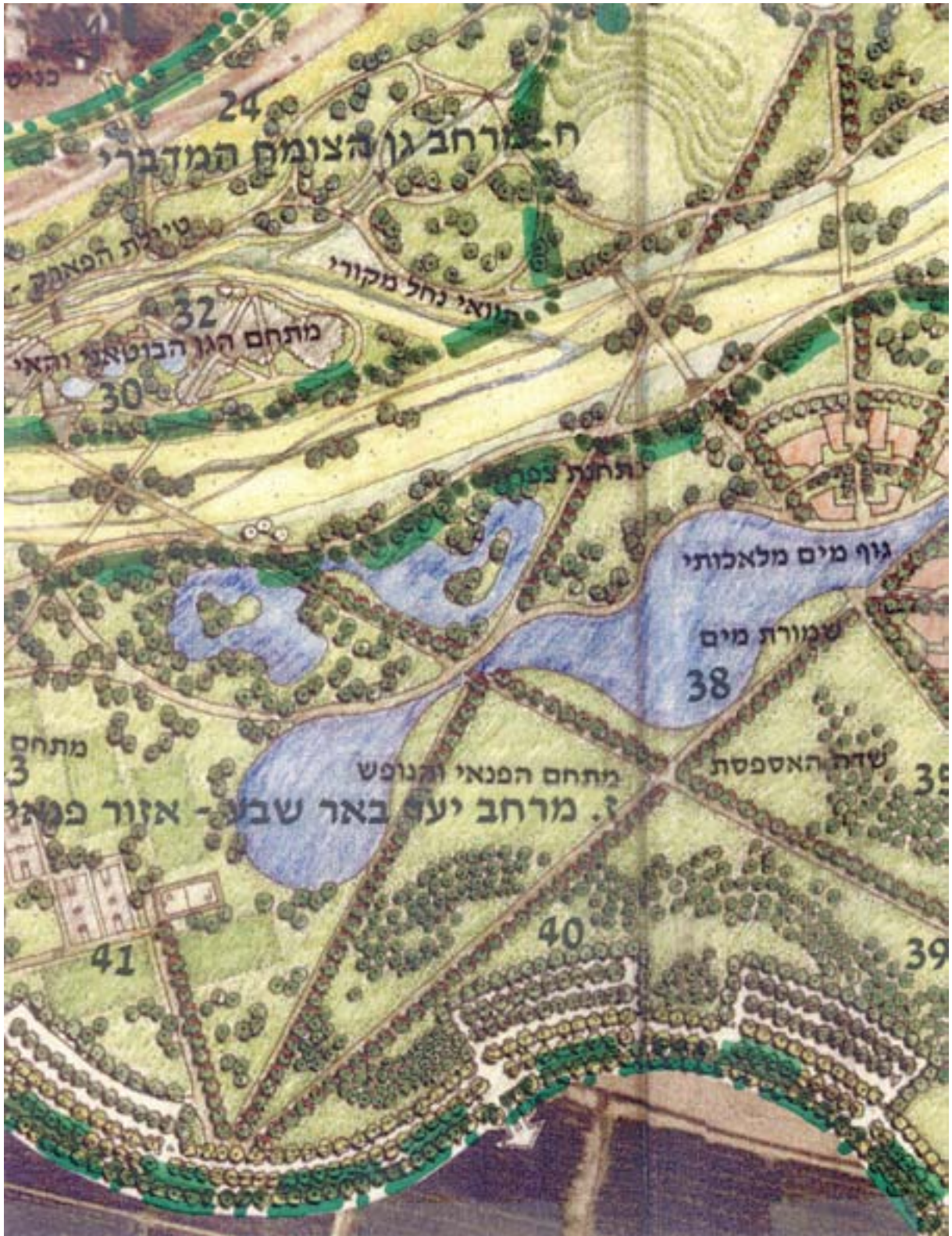
מהות המתחם

מרחב זה משתרע על פני השטח הגדול של הפארק ומרכז את המסה העיקרית לפעילויות הפנאי הנופש והספורט. המרחב מתחלק לשני אזורים עיקריים: אזור החורשות. ואזור הספורט.

עקרונות התכנון המוצעים

1. מרחב יער באר שבע מהווה את האזור הציבורי הפתוח המשמעותי ביותר לפעילויות פנאי ונופש לאזור כולו.
2. מערכת של שבילי אופנים ודרכי שרות לאורך הנחל ובעומק הפארק מקשרות חלקים שונים של מרחב זה עם יתרת הפארק.
3. מגרשי חניה מצויים במקביל לכביש עוקף באר שבע והכביש הדרומי.
4. כניסה ראשית לרכב מכיוון מחלף הכביש העוקף ומכיוון מתחם בית אשל לאורך וכביש 25.
5. חניה וחניונים ימוקמו בשולי הפארק וכן באזורים הפנימיים ויאפשרו גישה נוחה.
6. שימור ושיקום חלק מגופי המים הקיימים כשמורה של צמחיה ובעלי חיים.
7. פיתוח גוף מים חדש בשטח של 80 - 60 ד' לפנאי ונופש.
8. אזור החורשות - יער עירוני המרכז פעילויות יומיות של שהייה בחיק הטבע וכולל אזורי פיקניק, משחק, ספורט, אגם מים מרכזי לשיט ובילוי ועוד.
9. אזור הספורט - מתקני ספורט כלל עירוניים וכלל אזוריים לכדורגל, כדורסל, טניס, קטרגל, גלגליות ועוד. האזור מאפשר ספורט מקצועי וספורט כתחביב למגוון האוכלוסיה בעיר ובאזור.
10. פרוגרמה. מפורטת הוכנה ע"י יצחק מור (ראה פרק 8).
11. מוסד מטרופוליני במרכז המרחב ישמש כמקום ללימוד הטבע והפארק, היסטוריה, מורשת וכל שאר הערכים שהפארק מסמל.
12. נחל באר שבע הוא אתר צפרות מוכר והוא יושב על מסלול נדידה של ציפורים מאירופה, סיביר דרך החולה ראש העין נחל באר שבע, סיני ואפריקה. מידי אביב וסתיו עוברים ושוהים במרחב מליוני ציפורים שיהוו אטרקציה חינוכית לתושבי באר שבע והסביבה. מוצע לשלב במקום תחנת צפייה בציפורים ושרותי צפרות נלווים.

מרחב יער באר שבע - אזור פנאי ונופש

8. מרחב גן הצומח המדברי

שטח המרחב כ-600 ד'.

מהות המתחם

המרחב כולל את כל הגדה הצפונית של הנחל באזור המרכזי של הפארק בין הגשר התורכי לגשר העוקף וגובל מצפון עם מתחם דרך חברון הנמצא בשלבי תכנון ושינוי יעוד מהותי מאזורי תעשיה לליבת העיר. השינוי כולל עירוב של מגורים תעסוקה ומסחר.

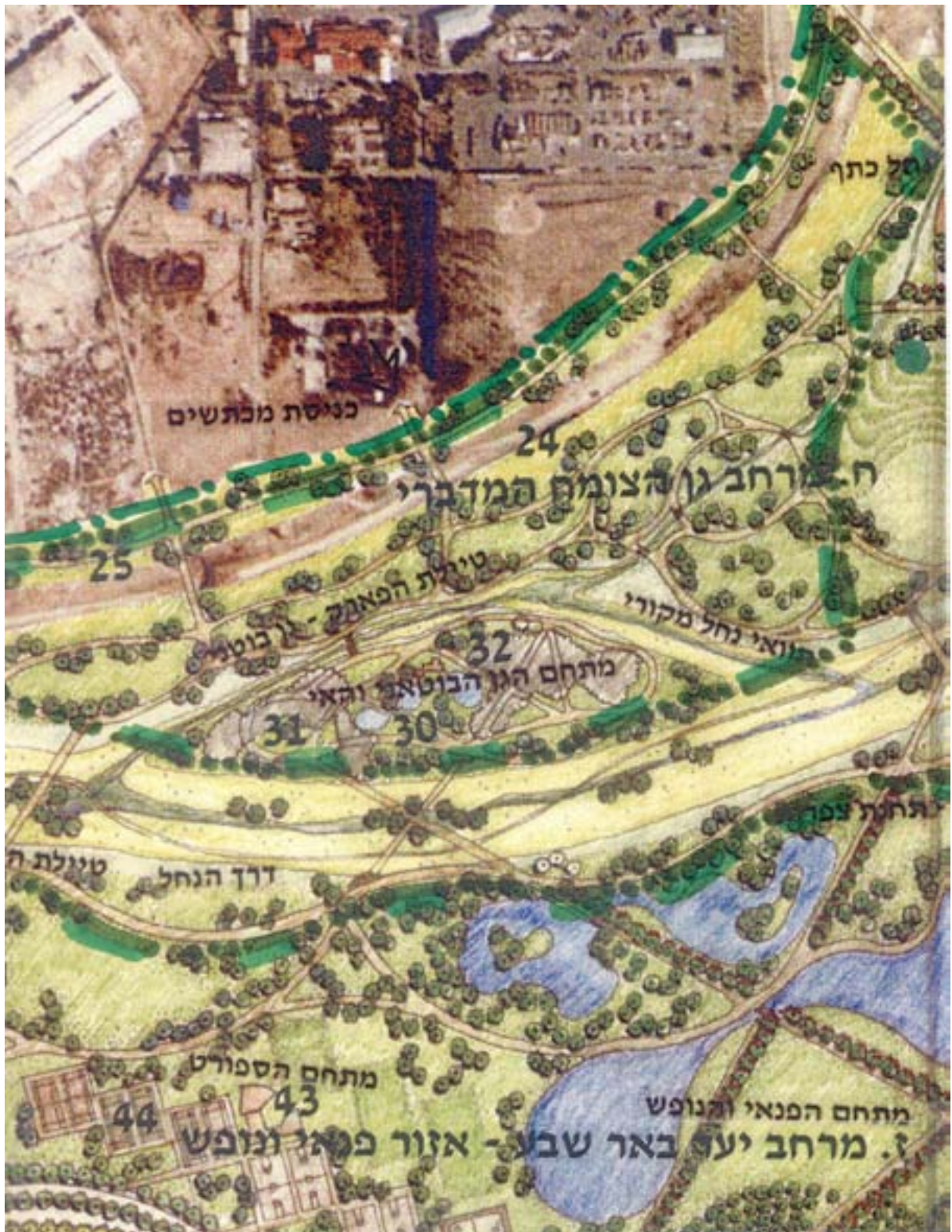
הגן הבוטאני שיפותח יהווה מערכת גנים המאופיינים ע"י נופי האזור ואזורים דומים בעולם, מערכת של אזורים פתוחים וסגורים, ומרכזי לימוד נושאים תוך שימת דגש על אזור ספר המדבר והשער לנגב. קיים פוטנציאל לשיתוף אוניברסיטת בן גוריון ומכוני המחקר במערכת גני מחקר.

מסילת הרכבת תוחמת את הגן מצפון. האי הממוקם בין התוואי הטבעי של הנחל ומפגש נחל כתף לבין תוואי ההסדרה והמכוסה בצמחיית אשלים סבוכה יהווה מוקד משיכה ייחודי. הגישה אליו תהיה על גבי גשרי הולכי רגל וכן מעברים במפלס האפיק. האי מהווה נקודת חיבור מרכזית בין האזור הצפוני של הגן הבוטאני לבין מרחב יער באר שבע הכולל את אזור הפנאי והנופש המרכזי - החורשות ואזור הספורט.

עקרונות התכנון המוצעים

- יצירת מעברים מתחת ומעל לרכבת וקישור מרחב זה עם המתחמים האורבניים שמצפון לפארק.
- שימור בתוואי המקורי של הנחל ויצירת "אי עונתי" אשר בו תתפתח צמחיה מיוחדת ואווירה ייחודית.
- פיתוח תוואי נחל כתף כערוץ משני חשוב של נחל באר שבע המחבר את הפארק עם אנדרטת חטיבת הנגב ושכונת רמות רבתי.
- צמצום שטח מפעל זמיר, שילובו מבחינה תפקודית וסביבתית במרחב הפארק ויעוד יתרת השטח שברשותו היום כפונקציות תואמות פארק.
- דרכי שרות לאורך הנחל ובתוואים נוספים יאפשרו מעבר מתחת לגשר עוקף באר שבע מזרחה לכיוון תל באר שבע.
- הגן יכלול חבורות עצים המשתלבות מבחינה בוטאנית ונופית במיקום המיוחד של נחל באר שבע בנגב.
- מוצע שבגן תהיינה משתלות, גני תצוגה והדגמה של צמחיה מדברית עם דגש על עקרונות חיסכון במים.
- במתחם ישולב מרכז צפרות עירוני (ראה פרק 5.3).
- איגום אינטרסנטים לפיתוח פארק הצומח המדברי: האקדמיה, קק"ל, אזרחים חובבי בוטאניקה ועוד.

מרחב גן הצומח המדברי

2.2.3.2 מרחבי פארק עתידיים הצמודים לפארק נחל באר שבע

1. מרחב הישוב תל שבע
2. מרחב עומר - נחל בתרים
3. מרחב נחל כתף
4. מרחב "בית החולים הווטרינרי"

מרחב הישוב תל שבע

המתחם גובל בתחום הפארק ממזרח ומהווה את המשך הפארק הפוטנציאלי לתחומי הישוב תל שבע כולל מפגש הנחל עם נחל גז החוצה את מרכז העיר. בתחום המתחם קיימים נזקים חמורים כתוצאה של כריה וחציבה בלתי מבוקרת לאורך שנים. עם שיקום הנחל קיים פוטנציאל רב לפיתוחו כפארק החוצה בין העיר וסמוך למרכזה לבין אזור התעסוקה והתיירות המתוכנן בגדה הדרומית.

מרחב עומר - נחל בתרים

המרחב משתרע ממפגש הנחלים חברון בתרים בדרום ועד לאזור תעסוקת ההיטק של עומר. המתחם גובל בישוב ועובר במרכז אזור המיועד לתיירות ונופש. הערכיות האקולוגית של הנחל גבוהה ולכן יש לשמרו ולפתח לאורכו ציר טיילת להולכי רגל ולרכבי אופנים שתקשר בין עומר ואזור התעסוקה שלה לבין הפארק.

מרחב נחל כתף

המרחב משתרע ממערב לכביש העוקף, ממפגש הנחלים באר שבע וכתף, ממערב לאי, ועד לשכונת רמות. בחלקו הדרומי חוצה הנחל את אזור התעשייה המתחדש של מתחם דרך חברון ומופר מאוד לכל אורכו. מצפון לכביש 60, דרך חברון, ערכיות הנחל גבוהה, בתחומי אזורי נטיעות יחודיים שביצעה הקק"ל. למרחב הנחל פוטנציאל רב לפיתוחו כערוץ טבעי, פארק ומערכת טיילות שיחברו בין שכונת רמות, אנדרטת הנגב, אזור ההיטק המתפתח של אוניברסיטת בן גוריון בשיתוף עם עיריית באר שבע ומתחם דרך חברון המתחדש.

מרחב "בית החולים הווטרינרי"

המרחב משתרע ממפגש הערוץ עם נחל באר שבע, ממזרח לכביש העוקף. הערוץ מצטיין בערכיות אקולוגית גבוהה שניתן לשמרה בקלות יחסית. כיום הוא עובר בין שדות פלחה וקיים פוטנציאל גבוה לפתח לאורכו ציר טבעי ייחודי כחלק ממערכת הפרויקטים של פארק נחל באר שבע.

LEGENDA

STUDIJA

STUDIJA

STUDIJA

STUDIJA

1:10000

תוכנית אזורית לתכנון ולבנייה
 של אזורי מגורים חדשים
 באזורי המזרח הרחוק
 של תל אביב-יפו

מ. 1:1,000

- סמל
 שטח ירוק
 שטח כחול
 שטח אדום
 שטח צהוב
 שטח לבן
 שטח כחול-אפור
 שטח ירוק-צהוב
 שטח ירוק-אפור
 שטח ירוק-לבן
 שטח ירוק-כחול
 שטח ירוק-אדום
 שטח ירוק-צהוב-אדום
 שטח ירוק-כחול-אדום
 שטח ירוק-לבן-אדום
 שטח ירוק-כחול-לבן-אדום

תוכנית אזורית לתכנון ולבנייה
 של אזורי מגורים חדשים
 באזורי המזרח הרחוק
 של תל אביב-יפו

ג. רקע תכנוני והנחיות תכנון

3. מים הידרולוגיה, וניקוז

3.1 גיאוידרולוגיה - גבי וינברגר

סקר הידרוגיאולוגי של האקוויפרים הרדודים, בתחום ההשתרעות של פרויקט פארק נחל באר שבע, נערך במסגרת תכנון תכנית האב של פארק זה. אפיק נחל באר שבע חוצה את העיר באר שבע ממזרח למערב ומתחבר בהמשך עם נחל הבשור המתנקז אל הים. משני צידי נחל באר שבע, קיימים אתרים ארכיאולוגיים הכוללים, בין היתר, גם בארות מים. בארות אלו נשענו על מפלס מים שמקורו באופק החלוקים של הנחל. מרבית הבארות נסתמו במשך השנים ורק בחלק מהן ניתן למצוא כיום מפלס מים. בעבר נקדחו בתחום אגן הניקוז של נחל באר שבע קידוחי מחקר, תצפית והפקה. כל הקידוחים שנבדקו במסגרת דו"ח זה נמצאו בלתי פעילים.

רקע גיאולוגי

בקעת באר שבע מלאה סדימנטים מגיל ניאוגן עד רביעון. מסביב לבקעה, על פני רכסים אנטיקלינליים ובקעות סינקלינליות, חשופים סלעים מגיל קרטיקון עליון עד אוליגוקן. הבחנה זו מאפשרת לחלק את הטור הסטרטיגרפי של אזור באר שבע לשתי יחידות ראשיות, כדלקמן: יחידות התשתית, החשופות סביב הבקעה וקבורות תחתיה, אשר גילן קרטיקון עליון עד אוליגוקן, ויחידות המילוי, הנפוצות בתוך אגני הבקעה, אשר גילן מיוקן עליון עד רביעון.

מרבית שטחי בקעת באר שבע מכוסים על ידי שכבות של לס עד עובי של כ - 15 מ', ואף למעלה מכך.

המבנה הפרה - ניאוגני של בקעת באר שבע מיוצג על ידי אנטיקלינה הנוטה לכיוון דרום מערב בשיפוע נחיתה הנמצא בתחום: 3-70 ואינו עולה על 120.

בזמן המיוקן התיכון, נחתר בתוך הבקעה, קניון עמוק הידוע בשם "קניון באר שבע-עזה". קניון זה החתור לתוך יחידות התשתית, מנקז את האגנים הניאוגניים של הנגב הצפוני ויוצר במערב מיפער קניוני עמוק בין סעד לבארי. יחידות המילוי ממלאות את הקניון ורוכבות על כתפיו.

בכתפי התעלה הנמצאת מתחת לאזור באר שבע, מונחות השכבות הניאוגניות בצורה דיסקורדנטית על גבי תצורות מגיל סנון ואיאוקן.

באזור שבו ערוץ נחל באר שבע חוצה את התעלה הניאוגנית, מונחות שכבות החלוקים של האקויפר המקומי מעל לשכבות המוליכות מגיל ניאוגן כאשר ביניהן חוצצת שכבת חוואר.

חתך הידרוגיאולוגי

החתך ההידרוגיאולוגי הרדוד בבקעת באר שבע, מאופיין על ידי שלוש יחידות הידרולוגיות, כדלקמן: (מלמטה למעלה)

יחידת בסיס אקויטרדית בעובי של לפחות 30 מ', מורכבת מסלעי חוואר וחוואר-חולי. היחידה משמשת כבסיס ותשתית אקויטרדית לאקויפר החלוקים שמונח מעליו.

יחידה תיכונה אקויפרית בעובי של כ-10 מ', מורכבת מסלעי אבן חול חווארית, אבן חול גירית, חלוקים, וקונגלומרטים בחילופין עם שכבות ועדשות של סילט ולס.

לאורך אפיק נחל באר שבע נחשפות שכבות ועדשות המורכבות מחלוקים, קונגלומרטים עדשות סילט, וחרסית שהושקעו על ידי הנחל. בערוץ הנחל, שכבות החלוקים מאופיינות על ידי אחוז נמוך של סילט.

שכבות אלה משתרעות באופן מוגבל ולעיתים באופן נרחב לאורך רצועה צרה משני צידי האפיק והן מאופיינות על ידי קשרי איצבוע ליתופאציאליים.

יש להניח כי ערכי התולכה של סלעי היחידה טובים עד בינוניים.

יחידה עליונה אקויטרדית בעובי של 10-15 מ' המכונה יחידת הכיסוי, בנויה בעיקרה מלס. שכבות הלס נפוצות בבקעת באר שבע והן נמצאות גם על גדות נחל באר שבע בעוד שבאפיק הנחל הן לא קיימות על פי רוב.

קידוחים ובארות בתחום הניקוז של נחל באר שבע

משתנים הידרולוגיים והידרוכימיים, כגון: מפלסי מי תהום, ספיקות וריכוזי כלוריד נבדקו בשורה של קידוחים ובארות בתחום אגן הניקוז של נחל באר שבע.

בקבוצת הקידוחים מדרום לנחל באר שבע, נמצא שרום פני המים באקויפר החלוקים, היה בתחום: 256-260 מ'. בקידוח באר שבע D-1327, פני המים היו גבוהים יותר והגיעו לרום של 269.29 מ'.

בקידוחי באר שבע 8/3, 8/5, 8/7, 8/19, ו-8/21, לא ניתן לחשב את רום פני המים הואיל ולא נמצאו חתכים ליתולוגיים, מיקומי פרפורציה ורום טופוגרפי.

על סמך השתנות התווך הבלתי רווי בקידוחים אלה ובהתבסס על עומקם של הקידוחים, ניתן להעריך כי מדובר בפני מים המייצגים את אקויפר החלוקים.

במרבית הקידוחים נרשמה המלחה במהלך השנים.

בארות פתוחות

השתנות העומק עד לפני המים בבארות הנמצאות בין תחנת הקמח לבין באר אברהם, היתה בתחום: 6.55-9.8 מ'. הרום הטופוגרפי של בארות אלה נמדד באמצעות מכשיר G.P.S, בתאריך 13 בספטמבר, 2001.

הואיל והבארות ממוקמות בסמוך לאפיק נחל באר שבע ובמקומות בהם עובי שכבת הכיסוי מצומצם ובדרך כלל, גם לא קיים, הרי שסביר להניח כי פני המים בבארות אלה מייצגים את שכבת החלוקים.

מתברר, כי תחום ערכי הרום של פני המים בבארות המדודות (263.5-283.45 מ') גבוה יותר מתחום ערכי הרום של פני המים בקידוחים (256.1-269.41 מ'). יש להתייחס לנתונים אלה בהסתייגות כל עוד לא כוילו כל הנתונים ברשת ארצית.

באר תל שבע

הרום הטופוגרפי של באר תל שבע, כפי שנמדד על ידי מכשיר G.P.S, הוא: 310 מ'. פני המים בבאר נמצאו בעומק של כ - 70 מ' מפני הקרקע ולפיכך נקבע כי רום פני המים בבאר, הוא: כ - 240 מ'.

ערך זה אינו דומה כלל ועיקר לרום פני המים של אקויפר החלוקים בקידוחים (256.1-269.41 מ') ובבארות (263.5-283.45 מ') ולא לרום פני המים באקויפר התחתון (251.09 מ') הנמצא מתחת לשכבה האטימה.

רום פני המים באקויפר החלוקים בקידוחים הסמוכים לבאר תל שבע (קידוח באר שבע 1327 D - וקידוח באר שבע 1325 - D), הוא גבוה בהרבה ונמצא בתחום: 260.29-269.41 מ'. על פי נתונים אלה יוצא איפוא שגוף המים של באר תל שבע נמצא עמוק יותר הן מאקויפר החלוקים והן מן האקויפר הנמצא מתחת לשכבה האטימה.

על פי עדויות במקום, נשמר עוביו של גוף המים (כ - 80 ס"מ) בבאר תל שבע במשך שנים. משמעות עובדה זאת היא בכך שלו היה גוף מים זה חלק מאקויפר החלוקים כי אז היה ניתן לצפות לתנודתיות עונתית חריפה של פני המים.

גם מבחינת סדר ההתפתחות הגיאולוגית והיחסים הליתופאציאליים בין השכבות הרי שאפיק נחל באר שבע התפתח מאוחר בהרבה מן השכבות הקרבונטיות מגיל סנון שבתוכו נחצבה באר תל שבע. לפיכך, לא ייתכנו מצבי איצבוע בין היחידות הקלסטיות של שכבות החלוקים לבין שכבות הקרבונט הנמצאים בסמוך להן אלא יחסי גידוע או הרבדה מאוחרת של יחידות קלסטיות על פני שכבות קרבונטיות.

מן האמור לעיל, יש להניח כי גוף המים הנמצא בבאר תל שבע אינו שייך למערכת ההידרולוגית של אקויפר החלוקים ואף לא למערכת האקויפרית הנמצאת מתחתיה אלא למערכת הידרולוגית נפרדת הנמצאת בתוך יחידות סלע מגיל סנון.

איכויות מים

בחודש מאי, 2001, נדגמו בתחום הניקוז של נחל באר שבע אתרים אחדים (טבלה מס' 1) על ידי אגף שימור נחלים של רשות הגנים הלאומיים.

טבלה מס' 1: אתרים שנדגמו לבדיקת איכויות מים (5/2001)

נקודות דגימה	אגן ניקו	צפוניות	מזרחיות
באר תל שבע	נחל באר שבע	72.616	134.843
גשר אברהם	נחל באר שבע	71.700	130.100
תחנת סניקה דרומית	נחל באר שבע	70.805	125.977

בשדה נבדקו משתנים, כגון: עומק עד פני המים בבארות, טמפרטורה, הגבה, מוליכות חשמלית וחמצן מומס (טבלה מס' 2). בנוסף נלקחו דגימות מים לאנליזה כימית מלאה הכוללת בדיקת חומרי הדברה, בדיקת פרמטרים כלליים של איכות מים, בדיקת מתכות כבדות ועוד כפי שיפורט בטבלאות מס' 4-5.

טבלה מס' 2: תוצאות בדיקת המשתנים בשדה

תחנת מדידה	באר תל שבע	גשר אברהם	תחנת סניקה דרומית
אגן נחל	באר שבע	באר שבע	באר שבע
Ph	7.50	6.89	7.62
טמפרטורה	22.60	22.30	19.90
מוליכות חשמלית	8.59	8.05	8.08
חמצן מומס (%)	13.20	76.50	45.40
חמצן מומס (מג"ל)	1.10	6.50	4.17

בדיקת Ph בקידוחים ישנים

בשלושת הקידוחים שנדגמו במהלך המחצית הראשונה של שנות החמישים (טבלה מס' 3), היה טווח ה- Ph בתחום: 7.1-8.4. ערכים אלה נמצאו בתחום הרמה המירבית הרצויה על פי תקנות משרד הבריאות משנת 2000.

טבלה מס' 3: קידוחים שנדגמו בשנות החמישים לצורך בדיקת Ph

מספר זיהוי	שם קידוח	צפונית	מזרחית
7012801	פ באר שבע 8/19	70.95	128.85
7112801	פ באר שבע 8/21	71.8	128.4
7113001	פ באר שבע 8/5 (10)	71.69	130.83

טבלה מס' 4: תוצאות הבדיקה עבור מתכות כבדות ב - IPC

תחנת מדידה	באר תל שבע	גשר אברהם	תחנת סניקה דרומית
אגן נחל	באר שבע	באר שבע	באר שבע
אלומיניום	0.112	0.059	0.07
בורון	0.85	0.54	0.5
בריום	0.135	0.1	0.22
סידן	500***	630***	480***
נחושת		0.01	0.01
ברזל	0.40	3.80**	0.14
אשלגן	88.45	43.70	45.60
מגנזיום	250.80***	231.00***	210.00***
מנגן	0.92**	3.60**	0.10
נתרן	903.60*	1160.00*	984.00*
ניקל		0.01	0.02
זרחן	0.55	0.70	0.20
גופרית	152.00	295.00	200.00
סלניום	0.03**		
סיליקה	15.67	10.80	1.00
בדיל		0.02	0.02
סטרוניום	9.69	4.60	4.60
אבץ	0.04	0.03	0.03

טבלה מס' 5: תוצאות בדיקת פרמטרים כלליים של איכות מים

תחנת סניקה דרומית	גשר אברהם	באר תל שבע	תחנת מדידה
באר שבע	באר שבע	באר שבע	אגן נחל
10.2*	3.9	36*	BOD
92*	88*	84*	COD
	149*		TSS
< 5	< 5	< 5	שמן מינרלי
2,439*	2,290*	2,779*	כלורידים
0.4	0.1		סולפיד
0.2	10.2*	17.3*	אמוניה
2.3	10.5*	16.2*	חנקן קלדל
	1.4*	1.8*	זרחה
2.7*	2.2*	0.65*	דטרגנטים
27.3	13.3	2.7	ברומיד
0.52	0.7	1.06	בורון
2,700*	7,400*	23,000*	קולי צואתי

הערות:

- * ערכים החורגים מן התחום המירבי המותר להזרמה אל נחלים על פי החלטת השרים לאיכות הסביבה, תשתיות לאומיות, בריאות וחקלאות מ-29 במאי 2001.
 - ** ערכים הגבוהים מן המותר למי שתייה על פי תקנות משרד הבריאות.
 - *** ערכים של פרמטרים בעלי השפעה אורגנולפטית החורגים מן התחום המירבי הרצוי.
- התוצאות שהתקבלו בבדיקת החיידקים ברוב תחנות הדיגום, חורגות מהתחום המירבי המותר.

4. תנועה ותחבורה

4.1 תנועה וכבישים - מולי שגל

פארק נחל באר שבע משתרע על שטח של כ-4,500 דונם ואורכו כ-8 ק"מ. פועל יוצא מהנחל החוצה את הפארק לכל אורכו והסמיכות למוקדים עירוניים רבים הינה גישה תחבורתית המחייבת צירים רוחביים (צפון דרום) הכוללים גישור ואשר ישמשו כניסות / שערים לפארק, וצירי אורך (מזרח מערב) אשר יחברו את הכניסות ומוקדי הפיתוח בפארק. צירי הרוחב יהוו דרכים קיימות ודרכים מתאריות מתוכננות ואילו צירי האורך יפותחו במקביל לנחל משני צדדיו. במתחמים הפרוסים על שטח נרחב תפותחנה דרכים מקומיות בהתאם לצורך.

דרכים קיימות

הצירים הקיימים וחוצים את הפארק הינם: (ממזרח למערב).

כביש עוקף באר שבע (40 במספור מע"צ)

- דרך פרברית אשר אמורה להיות מהירה בעתיד עם השלמת המסלול הנוסף והמחלפים בצמתים.
- הדרך הינה חלק מכביש טבעת היקפי של העיר כאשר חלקה קיים, חלקה בביצוע וחלקה בתכנון.
- הכביש באופיו לא מאפשר חיבורי דרכים נוספות.
- באזור חוות רם קיים מחלפון המאפשר גישה לפארק מכיוון דרום מזרח.

דרך אילת

- כביש דו מסלולי המהווה את ציר הרוחב המרכזי בפארק.
- הכביש חוצה את הנחל בשני גשרים מקבילים.
- עקב סמיכות צמתים קיימים לא ניתן לפתח חיבור לפארק למעט דרך חניית השוק הבדואי.

רח' הע"ל

- כביש דו מסלולי אשר חוצה את הנחל בגשר אברהם.
- צומת חבצלת הנגב מאפשרת גישה לצד מזרח ולצד מערב.

רח' חבצלת הנגב

- כביש קיים חד מסלולי המשמש כניסה צפונית לשכונת נווה נוי.
- הכביש תוחם לאורכו את הפארק מדרום ומאפשר כניסות לפארק אך בעיקר משלים את רצף ציר הנחל הדרומי.

שדרות אימבר

- כביש דו מסלולי הנמצא בביצוע ומותאם לשמש ציר תנועה נופי.
- הכביש משלים את רצף ציר הנחל הצפוני ומאפשר הקמת חניית לאורכו אולם ללא גישות תחבורתיות לפארק.

רח' חטיבה 8

- כביש דו מסלולי המחבר את שכונת נווה זאב עם נווה נוי ומתחם בקע.
- הציר מאפשר גישה לפארק באזור המתחם הכלכוליתי (צומת עם הכניסה לנווה נוי).

צירים מתוכננים

המשך ציר בן גוריון

ציר עפ"י תכנית מתאר באר שבע (לא סטטוטורי).

- הציר מחבר את דרך בן גוריון עם כביש מע"צ מס' 25 (באר שבע דימונה) בצומת חוצות להב.
- התוואי המוצע חוצה את מסילת הברזל בגשר קיים ואת אזור יער באר שבע ואזור הפנאי הנופש והספורט, גוף המים והשדות המעובדים של חוות רם.
- הכביש פוגע במרקם הפארק.

רח' המשק (BIG)

- ציר רוחב עפ"י תכנית המתאר של באר שבע. המשך הציר המרכזי של מתחם BIG ועד צומת הכניסה לעמק שרה על כביש מע"צ מס' 25.
- מחייב ביצוע גשר גבוה עקב חציית סוללת הרכבת.

מסילות ברזל

מסילת ברזל לדימונה

- המסילה הקיימת חוצה בגשר את ערוץ הנחל בסמוך לתל באר שבע.
- המסילה מתוכננת להכפלה ותחייב גשר נוסף.

מסילת ברזל באר שבע מרכז

- המסילה מלווה את נחל באר שבע מצפון לאורך אזור התעשייה דרך חברון ועד החדירה למרכז האזרחי בסמוך לשוק הבדואי.
- מרבית המסילה על סוללה.
- המסילה אמורה להיות מוכפלת בקרוב.
- הקו הנוסף יהא לצד צפון ולפיכך לא אמורים להיות שינויים בדופן הדרומי של הסוללה הקיימת.

מסילת רמת חובב

- תוואי המסילה הנתון במחלוקת בעיקר עקב הקרבה לגשר התורכי. מתחיל מן המסילה הקיימת למרכז אזרחי מזרחית לשוק הבדואי ועובר מזרחית לתוואי ההיסטורי (כ 15 מ').
- הגשר החדש על נחל באר שבע אמור להיות גבוה מן הגשר התורכי. הביצוע החל לאחרונה חרף כל ההתנגדויות.

צירי תנועה מוצעים

ציר הנחל הדרומי

- התוואי מתחיל דרומית לנחל באר שבע לכיוון מערב על גדת הנחל המוסדר.
- באזור גשר הרכבת (מסילת דימונה) ירידה לערוץ מתחת לגשר. כנ"ל גם בגשרים הבאים: כביש עוקף באר שבע, גשר הרכבת לרמת חובב, הגשר התורכי וגשר דרך אילת.
- בסמוך לגשר אברהם התוואי עוזב את גדות הנחל, מתחבר לצומת חבצלת הנגב, מנצל את הרחוב הקיים ובסיבוב דרומה חוזר לגדת הנחל.
- סיום התוואי בצומת כביש חטיבה 8 בחיבור לנווה נוי לאחר מעבר מתחת לגשר.

ציר הנחל הצפוני

- התוואי מתחיל בסמוך לכניסה לתל באר שבע לכיוון מערב על גדת הנחל הצפונית, כאשר הפתרונות דומים לציר הדרומי עד סמוך לגשר אברהם כשהתוואי מתחבר לרח' המלאכה ומשם דרך צומת קק"ל חבורן לאורך רח' אימבר ועד רח' חטיבה 8.
- בין הצירים יוכנו בתדירות מסוימת גשרים איריים אשר יאפשרו חיבור ביניהם. כמובן שהתנועה לאורך הצירים תהא מוגבלת, ובזמן שטפון תחסם התנועה.

חניות

כללית דרושים לפארק כ-10,000 מקומות חניה על בסיס היעוד הכללי. בפארק מתוכננים מוקדים בעלי יעוד ספיציפי המחייבים חניות כדלהלן:

אמפיתאטרון (8,500 מושבים)	1,700	חניות
אזור פנאי נופש וספורט	500	חניות
מתחם אברהם	150	חניות
המתחם הכלכוליתי	200	חניות
<u>מוסד מטרופוליני</u>	<u>1,000</u>	<u>חניות</u>
סה"כ	3,550	חניות

עקב החפיפה בשימושי קרקע מעורבים ועקב היות מגרשי חניה סמוכים קיימים ומתוכננים בקרבה מיידית לפארק כמו: חנית BIG, חנית השוק הבדואי וחנית מרכז הירידים, אין הצדק לסיכום החניות. בעת הכנת תכנית מפורטת ניתן יהא לשקול את כל המרכיבים, לצמצם את המספר הכללי, או להגדילו במידה וישתנו הנתונים לגבי מוקדי הפארק.

שערים וטיפעול

לפארק מספר כניסות ושערים מתוכננים המאפשרים גישה מוטורית. יש לספק במידת האפשר גם חניה בתחום השער על מנת לאפשר גישה רגלית או שימוש ברכב ציבורי / SHUTTLE אשר ינוע על הצירים האורכיים. בין השערים יהיה קשר באמצעות מערכת הכבישים העירונית מחוץ לפארק ובאמצעות צירי האורך בתוך הפארק. כמו כן יש לשקול את הגבלת התנועה בצמתים האורכיים לרכב ציבורי בלבד עקב הקושי הקיים בהפרדתם מצירי השערים והצורך לאפשר לציבור להיכנס ברכב למוקדי החניה במתחם הפארק.

שער תל באר שבע

- הגישה מהכביש לתל שבע מצפון בלבד.

שער סובב באר שבע (העוקף)

- הכניסה מדרום בלבד דרך מחלפון חוות רם, הן מזרחה והן מערבה דרך כביש פנימי המקביל לכביש עוקף באר שבע.
- ניתן לפתח חניות תצפית על הכביש העוקף בסמוך לגשר וירידות למפלס הנחל להולכי רגל.

שער חברון (BIG)

- כניסה מצפון דרך חנית ה BIG (רח' המשק), ומדרום דרך הכביש המתארי מכיוון כביש באר שבע דימונה.

שער הגשר התורכי

- כניסה מצפון דרך החניה של השוק הבדואי ומדרום דרך מתחם כנסים וירידים.

שער אברהם

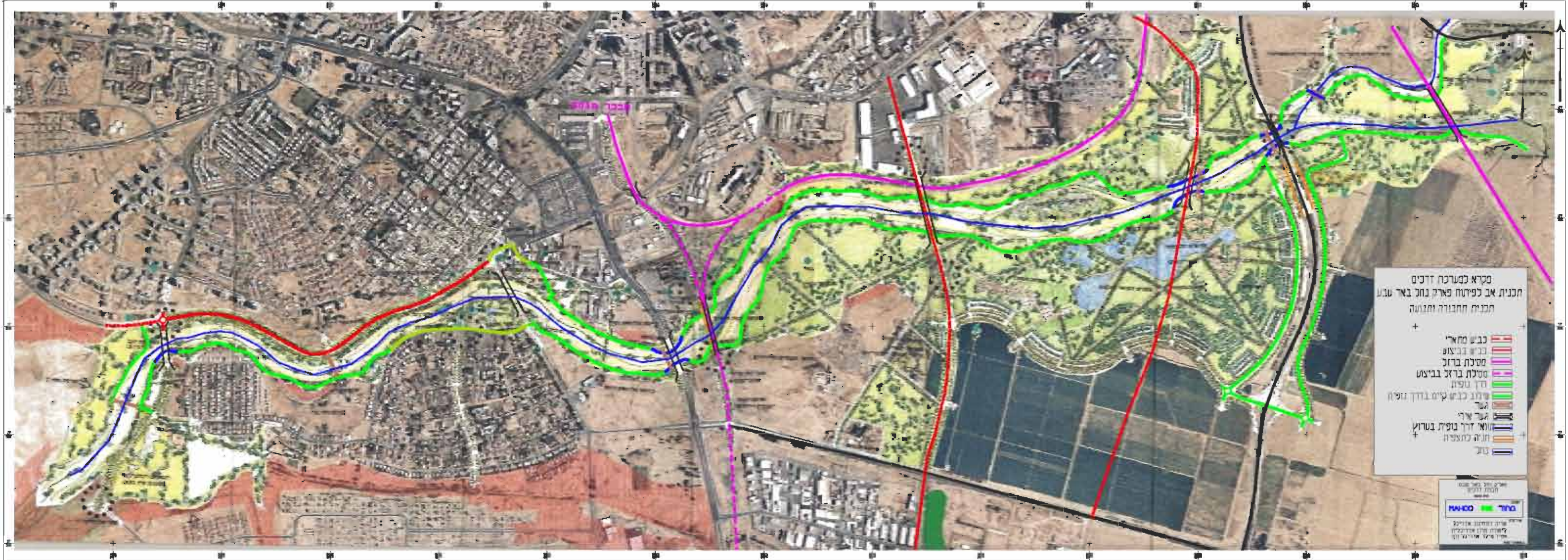
- כניסה מצפון דרך רח' המלאכה ומדרום דרך צומת חבצלת הנגב.

שער נווה זאב

- כניסה מצפון בלבד.

שער בקע

- כניסה ממערב וממזרח.

- מקרא למערכת דרכים
 חכנית אב לפיתוח פארק נחל באר טבע
 חכניות החבורה וחמורה
- + כביש מחזורי
 - + כביש בביצוע
 - + מסילת ברזל
 - + מסילת ברזל בביצוע
 - + דרך עפר
 - + שינוי כביש קיים בדרך נוספת
 - + גשר
 - + גשר ארץ
 - + תוואי דרך נוספת בערוץ
 - + תוואי לתצפיה
 - + טוהר

משרד התחבורה והנתיבים
 משרד הבריאות
 משרד הביטחון וההגנה
 משרד החינוך והרווחה
 משרד המשפטים
 משרד הפנים
 משרד הרווחה והשירותים החברתיים
 משרד הספורט והנוער
 משרד העבודה והרווחה
 משרד הבריאות
 משרד הביטחון וההגנה
 משרד החינוך והרווחה
 משרד המשפטים
 משרד הפנים
 משרד הרווחה והשירותים החברתיים
 משרד הספורט והנוער
 משרד העבודה והרווחה

משרד התחבורה והנתיבים

משרד הבריאות

משרד הביטחון וההגנה

משרד החינוך והרווחה

משרד המשפטים

משרד הפנים

משרד הרווחה והשירותים החברתיים

משרד הספורט והנוער

משרד העבודה והרווחה

5. אקולוגיה ואיכות סביבה

5.1 אקולוגיה - ד"ר שריג גפני¹

נחל באר שבע בתחומי העיר באר שבע

בתחומי העיר באר שבע מתאפיין נחל באר שבע במרבית המפגעים המאפיינים נחל עירוני. בין אלה אפשר למנות מפגעים הקשורים באגן הניקוז, כגון זיהום נקודתי ודיפוזי במזהמים שונים, ומפגעים הקשורים לאפיק הנחל עצמו, כגון שינוי מורפולוגיית הערוץ, יישור פיתולים ועוד. כל אלה גורמים לכך שהערכיות הסביבתית* של מקטע הנחל העובר בתחומי העיר באר שבע נמוכה. מאידך, מקטע העיר באר שבע נמצא על נתיב נדידה עיקרי של עופות. הגינון בעיר והמים הזמינים יחסית הגדילו את מגוון בתי הגידול. המצאות גופי מים מלאכותיים במרחב העיר (למשל בריכות חימצון) מהווים מוקד משיכה למיני עופות שלא אכלסו את האזור בעבר.

מקטע הנחל	ערכיות ביולוגית		ערכיות סביבתית		ערכיות אקולוגית	דרגת ערכיות אקולוגית
	ערך	דרגה	ערך	דרגה		
נחל באר שבע בתחומי העיר	2.11	בינונית	1.40	נמוכה	1.86	נמוכה

טבלה 5.1.1: ציוני הערכיות הביולוגית, הסביבתית והאקולוגית של המקטעים השונים של נחל באר שבע ודרגת הערכיות האקולוגית של כל מקטע נחל (ציון 0-1.99 ערכיות נמוכה, 2-2.99 ערכיות בינונית, 3-3.99 ערכיות גבוהה, 4-5 ערכיות עליונה).

על פי " ישראל 2020" - תכנית אב לישראל בשנות האלפיים, המונח 'רגישות' מבטא "ערך גבוה של מקטע הנחל בתחום מסוים". ערך זה עשוי להיפגע תוך כדי פיתוח. הגדרה זו משלבת בתוכה שני מרכיבים שונים: 'ערכיות' המתייחסת למצאי הנוכחי של ערכים אקולוגיים במקטע נחל ו'רגישות' המתייחסת לפוטנציאל ההיפגעות העתידית של ערכים אלה. למרות שבין שני מרכיבים אלה קיימים יחסי גומלין - אין הם חופפים בהכרח זה את זה.

¹ מתוך הדו"ח המקצועי של תכנית האב לשיקום ופיתוח נחל באר שבע שהוכן ע"י ד"ר שריג גפני - מאי 2002

5.2 איכות סביבה - יעקב קימלמן

יעקב קימלמן בשיתוף חברי וועדת המשנה לאיכות סביבה ובסיוע ראשי ענפי מים ושפכים, לחימה במזיקים, פסולת ומניעת רעש במשרד לאיכות הסביבה, מחוז דרום

רקע - שטחים מזוהמים וחשודים כמזוהמים

ראה מפת שטחים בהם הקרקע מזוהמת או חשודה כמזוהמת, המופיעה בהמשך הפרק. שטחים אלה מצויים לאורך הנחל, בין הכביש העוקף המזרחי לבין רח' הע"ל (המשך רחוב קק"ל - גשר אברהם).

מומלץ כי לפני ביצוע כל פעולה בשטחים המסומנים במפה (לרבות תכנון), תיערך בדיקה קרקע עפ"י הנחיות המשרד לאיכות הסביבה.

שטח מזוהם בחומרים כימיים.

שטח חשוד כמזוהם בזיהומים ממכון הטיהור הישן של באר שבע ובחומרים כימיים. מכון הטיהור הישן של באר שבע.

שטח חשוד כמזוהם בחומרים כימיים שמקורם במחסן לחומרי הדברה שפעל באזור. אזור אתר פסולת בניין ("הר הפסולת").

אזור תחנת המעבר הישנה לפסולת אורגנית והכלביה.

אזור בית המטבחים.

שטח חשוד כמזוהם בדלקים, שמנים וצבעים כתוצאה מניקוזי האזור הסמוך שמשמש מוסכים ותעשייה.

מים ושפכים

בהתאם למדיניות תכנית האב לשיקום ופיתוח נחל באר שבע והמשרד לאיכות הסביבה, לא מתוכננת הזרמת קולחים לנחל. חשוב להדגיש שעקב רגישותו הגבוהה של הפארק, יש להבטיח שגם תקלות יטופלו באופן שיבטיח מניעת זיהום תחום הפארק.

מקורות לגלישות רצופות מחוץ לבאר שבע :

מקור שפכים	ספיקה	הערות
חברון	3.5 ממ"ק לשנה בנחל.	שפכים מגיעים לנחל ב"ש כל השנה בספיקה משתנה עונתית.
דימונה	2.3 ממ"ק לשנה במקור.	שפכים מגיעים לנחל ב"ש בעיקר בעונת הגשמים. אושר מכון טיהור חדש. הקמתו מקודמת.

טבלה 5.1.1 : ספיקת שפכים לנחל באר שבע לפי מקור הזיהום

פוטנציאל גלישה במקרה של תקלות במכונני טיהור: מיתר (קיים מכון ישן, מתוכנן חדש), צומת שוקת (מתוכנן), עומר (קיים מכון חדש), חברון (מתוכנן), דימונה (מתוכנן). מוצע לבדוק אפשרות לקליטת השפכים באזור כניסת הנחל לפארק, שילובם במערכת הביוב העירונית של באר שבע והפנייתם לטיהור במכון המערבי.

מקורות לגלישת שפכים בתוך באר שבע

תחנות שאיבה לביוב, מוצא מערכות ניקוז עירוניות, צינורות ביוב וצינורות קולחים החוצים את הנחל. למניעת גלישות ממקורות אלה מומלץ להקים מערך חירום לאיסוף והחזרת השפכים ממקורות אלה למערכת השפכים העירונית.

ידוע כי לאורך נחל באר שבע יש מקורות מים הנחשפים בבארות ולאורך האפיק. בבדיקות שנעשו בעבר נתגלו בהם מזהמים. מכיוון שתשתית מי התהום, כמותם ואיכותם מהווים מרכיב חשוב לפארק, פועל צוות מקביל לביצוע סקר בנושא. על בסיס תוצאות הסקר מומלץ כי ועדת המשנה לאיכות הסביבה תגבש יחד עם צוות הסקר, המלצות לשימוש במקורות אלה לצרכי הפארק.

מניעת התרבות יתושים

יש לבצע את כל הפעולות הנדרשות למניעת התפתחות יתושים בתחומי הפארק ובסביבתו הקרובה. למשרד לאיכות הסביבה ניסיון רב בתחום זה. מצ"ב מסמך "הנחיות לביצוע פעולות מניעה, ניטור והדברת יתושים". מסמך זה משמש בסיס לתכנון. מכיוון שנושא המים בפארק הינו מרכזי בגופי המים המתוכננים, בנביעות ובהופעות של מים לאורך האפיק, מוצע ללמוד נושא זה והדרכים לטיפול בו באופן מעמיק.

פסולת בניין

בימים אלה מבוצעות עבודות הסדרת ניקוז של אפיק נחל באר שבע ע"י רשות הניקוז. במסגרת ההסדרה ובתאום עם התכנונית לפיתוח הפארק, מפונים מצבורי פסולת בניין בתחום ההסדרה. קיימים מצבורים רבים נוספים של פסולת בניין גם מעבר לתחומי ההסדרה. חלק מפסולת זו נוקתה במסגרת מבצעי ניקיון. קיים צורך להמשך פינוי והסדרת הנושא. פתרון מוצע הוא מילוי בורות כרייה ישנים בפסולת הבניין שהצטברה. בכל קטע נחל בו יש מצבורי פסולת, יינתנו לפני תחילת ההסדרה הנחיות מיוחדות לאתר.

אתר פסולת תל שבע

בתחום הישוב תל שבע בגדת הנחל קיים אתר פסולת שאושר במסגרת "היתר לשימוש חורג" כאתר פסולת בניין לתקופה של 5 שנים. תוקף האישור פג. למרות שההיתר ניתן לפסולת בניין בלבד לאתר משונעת פסולת אורגנית. מוסכם ע"י הרשות המקומית, המשרד לאיכות הסביבה ומנהלת הנחל כי יש לפנות את הפסולת מהנחל ולשקם את האתר.

גרוטאות

בקטע שבין תל שבע לכביש העוקף המזרחי קיימים ריכוזי גרוטאות רכב אותם יש לפנות.

רעש - מניעת מפגעי רעש לשימושים רגישים בסביבת הפארק

מומלץ שלא לתכנן מוקדים בעלי פוטנציאל ליצירת רעש (כמו אתרים למופעים) באזורים סמוכים לשכונות מגורים קיימות ומתוכננות. החלק המערבי של הפארק מצוי בין העיר העתיקה (בה יש בתי מגורים) ושכונת נווה זאב מצפון לבין שכונות נווה נוי ונחל בקע מדרום. לפיכך מומלץ שלא לתכנן מוקדים בעלי פוטנציאל ליצירת רעש באזור זה של הפארק. יש להנחות כי תכנון של כל מוקד בעל פוטנציאל ליצירת רעש ילווה תכנון אקוסטי פרטני בתאום עם המשרד לאיכות הסביבה. בתי קפה ומסעדות עלולים ליצור מטרדי רעש למגורים הסמוכים. מומלץ לכלול בהנחיות להקמת שימושים כאלה הנחיה לתכנונם יחד עם מיגון אקוסטי מתאים.

עסקים הגובלים בפארק נחל באר שבע

בסמוך לתחום פארק הנחל מצויים מספר עסקים שפעילותם עלולה להשפיע באופן שלילי על הפעילות המתוכננת בפארק. המפגע הוא בעיקר מפגע חזותי. לעיתים הפעילות בעסקים אלה חורגת לתחום הפארק. מומלץ לבצע סקר ולמפות את כל העסקים הפוגעים בפארק או שהם בעלי פוטנציאל לפגיעה בפארק. להקים ועדת משנה שתורכב מכל הגופים בעלי סמכות אכיפה, לתאום ולהגברת האכיפה על עסקים אלה. רצוי שועדה זו תמשיך בעבודתה גם לאחר תחילת הפעלת הפארק.

הנחיות לביצוע פעולות מניעה ניטור והדברה

החזקת בתי גידול ליתושים:

תתבצע בכל מקורות הדגירה הפוטנציאליים ליתושים למעט בשמורות טבע, בבתי גידול טבעיים ובבתי גידול המיועדים לשיקום. פעולות התחזוקה יקבעו בהתאם לסוג הקרקע, לאופי זרימת המים ולכמותה. יש לתאם את כל הפעולות בתעלות ובערוצים עם רשויות הניקוז ועם גורמים מקצועיים המתמחים בשימור קרקע.

דרכי גישה:

יש לאפשר גישה לכלי רכב לכל אורך הגדות של מקווי המים. יש להבטיח עבירות לכלי רכב מסוף החורף.

הסדרת זרימה:

יש לדאוג ליצירת ערוץ צר וחלק ככל האפשר לזרימת המים, ולפנות את כל המכשולים מערוץ הזרימה.

טיפול בצמחיה:

ערוץ הזרימה והגדות עד למרחק של 1.5 מ' מקו המים יישמרו נקיים לחלוטין מצמחיה. הצמחיה בגדות הפנימיות של התעלות והמאגרים תשמר בגובה שאינו עולה על 40 ס"מ. להשגת התוצאות הרצויות יש להקפיד על שילוב נכון של פעולות מכאניות והדברה כימית. כאשר מיישמים תכשירים לקטילת עשבים יש להקפיד על מועדי ההדברה, בחירת התכשירים והתאמת שיטת היישום. תכשירים למניעת נביטה יש ליישם לפני עונת הגשמים, יש לדאוג להדברת עשביית החורף וטיפולים משלימים בצמחיית הקיץ.

פתחי ניקוז:

פינוי פסולת וסחף וכן שמירה על ניקיון פתחי הניקוז וצנרת הניקוז בערים.

ניטור לגילוי דגירת יתושים:

לבדיקת נוכחות זחלי יתושים יתבצע ניטור אחת לשבוע בשולי בית הגידול סביב איי צמחיה, מכשולים. ניטור יש לבצע כאשר טמפרטורת היום גבוהה מ-20° C, כבר מסוף החורף, כך שניתן להתחיל את ההדברה עוד כאשר הנגיעות נמוכה.

הכנסת דגים טורפי יתושים:

בכל בתי הגידול בהם תנאי המים מאפשרים קיום דגים, יוכנסו דגים טורפי יתושים כמו הגמבוזיה.

הדברה:

הדברת זחלי יתושים תתבצע על פי ממצאי הניטור. יש להבטיח שההדברה תתבצע כך שתמנע גיחת היתושים הבוגרים. יש להשתמש רק בתכשירים המאושרים להדברת זחלי יתושים בעלי תעודת רישום בתוקף של המשרד לאיכות הסביבה. קיימת עדיפות לשימוש בשמנים, ובתכשירים מווסתי גדילה (IGR). כאשר קיים הכרח ליישם תכשירים דיפוזיים, יש להשתמש לסירוגין בסיפמטרין או פרמתרין (פירתרואיד) ובפנתיון (זרחן אורגני). חשוב שההדברה תתבצע במחזורי טיפול מסודרים מלווים ברישום ובבקרה.

ניטור לבדיקת מידת ההצלחה של פעולת ההדברה:

יש להפקיד על ביצוע ניטור לבדיקת ההצלחה של פעולת ההדברה תוך 24 שעות ממועד ביצוע ההדברה - באם יש צורך, חייבים לבצע מיד הדברה משלימה.

רישום:

יש להחזיק רשימה מעודכנת של כל בתי הגידול הפוטנציאליים ליתושים. לכל בית גידול יש לרשום את תאריכי הניטור, ממצאי הניטור ופעולות ההדברה שנעשו (כולל שם התכשיר הריכוז והכמות) את הרישומים יש לשמור במשך שלוש שנים.

הנחיות המשרד לאיכות הסביבה לשיקום מצבורי פסולת בציר נחל באר שבע

כללי:

מסמך זה מציג את הנחיות המשרד לאיכות הסביבה לשיקום מצבורי פסולת בניין² בסמוך לנחל באר שבע.

הנחיות אלה מהוות מסמך מכוון.

הנחיות אלה אינן גורעות מאחריות המתכנן למלא אחר הנחיות אחרות למניעת מפגעים סביבתיים.

כמו כן אין הן גורעות מאחריותו המקצועית לגבי מניעת זיהום, גם אם לכאורה מילא אחר ההנחיות הניתנות במסמך זה.

מטרת ההנחיות להציג דרך לסגירה ושיקום אזור מצבורי הפסולת מבלי שיגרם למפגעים לאחר סגירתו.

שיפועים:

השיפוע המומלץ לאחר שיקום מצבורי הפסולת לא יעל על 3:1. במידה והשיפוע גדול מזה, יש להגיש למשרד לאיכה"ס ניתוח של יציבות השיפוע. השיפוע הסופי לא יעלה על 1:2 באם קיימת היערמות אופקית של יותר מ-7 מטר.

יש להתחשב גם בטופוגרפית האזור, כך שגוף הפסולת לאחר שירוכז, ייוצב ויכוסה במערכת הכיסוי - ישתלב ככל האפשר בנוף הסביבה.

מערכת הכיסוי העילי:

מערכת הכיסוי והניקוז העילי תתוכנן כך שתמנע איגום, סחף או בליה של שכבת הכיסוי. כמו כן, מערכת הניקוז העילי תתוכנן כך שלא תאפשר חדירה של נגר עילי אל גוף הפסולת.

לפני ביצוע שכבת הכיסוי שי להדק את שכבת הפסולת העליונה.

שכבת הכיסוי הסופי (מעל לגוף הפסולת) תהיה מקרקע מהודקת לכיסוי, שעוביה יהיה 1 מטר לפחות.

מערכת הניקוז:

מערכת הניקוז העילי תתוכנן כך שתמנע איגום, סחף או בליה של שכבת הכיסוי. כמו כן, מערכת הניקוז העילי תתוכנן כך שלא תאפשר חדירה של נגר עילי אל גוף הפסולת.

צמחיה:

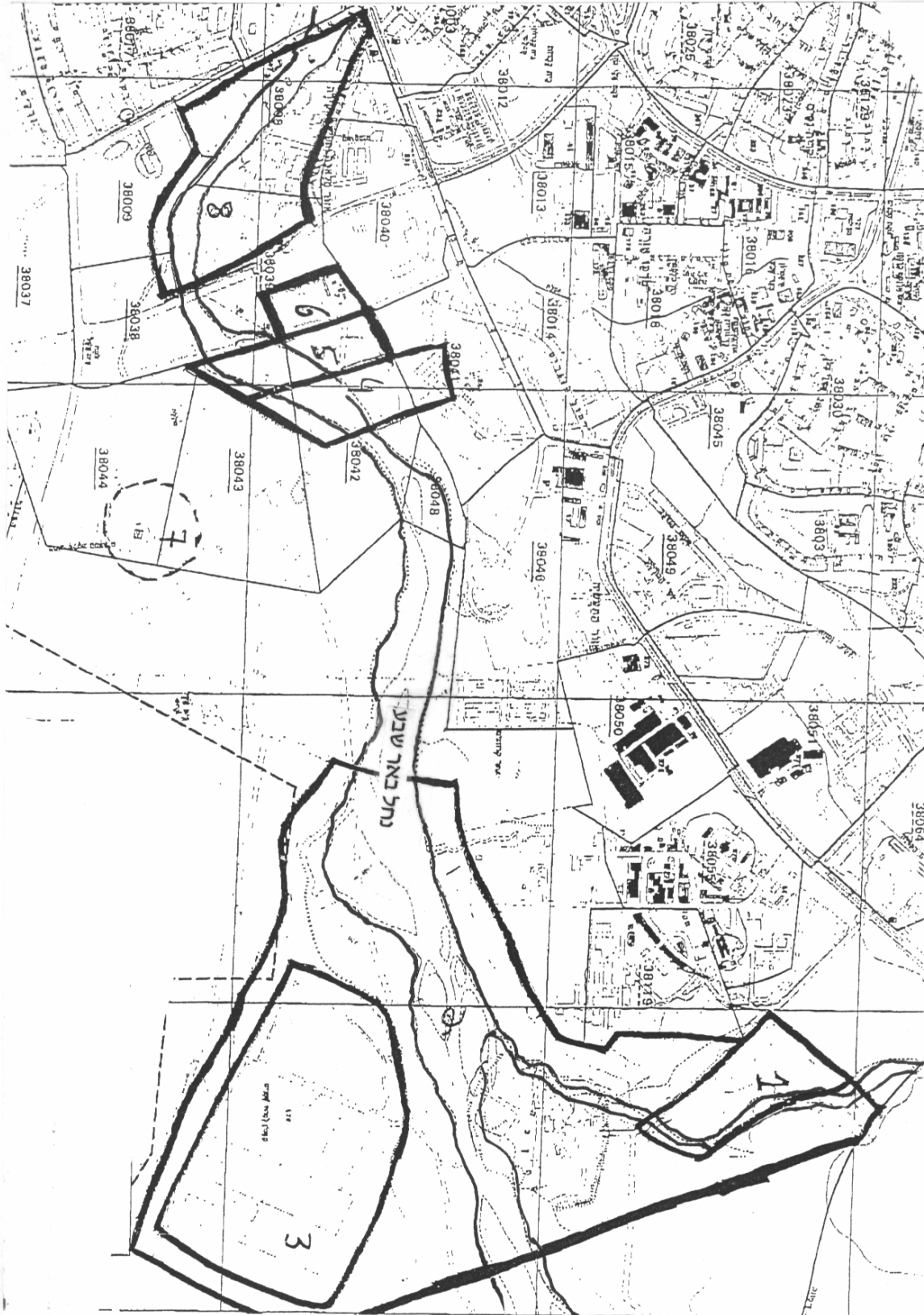
כיסוי שטחים חשופים בצמחיה מאפשר ייצוב הקרקע ומונע את סחיפתה.

הצמחיה תבחר כך שבית השורשים לא יפגע בשכבת הכיסוי הסופי.

מומלץ לשתול על גבי כיסוי הקרקע, צמחיה עמידת יובש שאינה זקוקה לתוספת השקיה על מנת להימנע מתוספת על אזור השיקום.

² "פסולת בניין" – כהגדרתו בחוק שמירת הניקיון התשמ"ד - 1984: חומרים ושיירי חומרים המשמשים לבניה או שמשמשים בהם בקשר לעובדות בניה לרבות ערמות אדמה וחלקי הריסות של מבנים;

**מרחב נחל באר שבע בתחומי העיר -
מפת אזורים בהם הקרקע מזוהמת או חשודה כמזוהמת**

5.3 צפרות - דן אלון, עמיר בלבן³

הכנת תוכנית האב לנחל באר שבע יוצרת הזדמנות לשלב אתר צפרות וטבע עירוני קהילתי. אתר אגני החמצון של באר שבע שאמור להתבטל ולעבור לאתר מודרני מצפון לעיר ושדות האספסת של חוות רם הנמצאים בסמוך לו מהווים מזה שנים אתר עצירה חשוב ביותר למגוון רחב מאד של ציפורים נודדות. (ראה נספחים מצורפים). האתר מוזכר בספרים רבים כמו Birds of Israel של שיריחי, ואתרי הצפרות של ישראל מאת שירחי, סמית קיריאן ואלון, מוזכר האתר כאחד מאתרי הצפרות המומלצים לביקור בעיקר בעונות הנדידה ובחודשי החורף.

העיקרון המנחה בהקמת אתר הצפרות במקום מתבסס על שימור, שיקום והשבחה של המערכת האקולוגית. זיהוי וביסוס מוקד טבעי עשיר יהוו תשתית לפיתוח תכנים ופעילויות סביבתיות עונתיות מגוונות. אתר מים "טבעי" (שפכים מטוהרים) שישמר במקום לאחר הייבוש של אגני החמצון, ובצמוד לו שטח אספסת או גידולים דומים ימשוך לאזור מגוון רב של ציפורים וככל הנראה גם בע"ח אחרים. שנות התצפית הרבות שנצברו באגני החמצון בב"ש ובחוות רם הסמוכה מוכיחים שלאחר פוטנציאל גדול למשוך אליו מספר רב של עופות נודדים ועופות חורפים. ומכאן ניתן יהיה לבסס פעילות ציבורית לאורך רוב השנה.

ייחודם של שטחי טבע עירוני היא בזמינותם לציבור גדול ובצמצום עלויות תחזוקה ביחס לפארקים עירוניים סטנדרטיים תוך שמירה על שטחים ציבוריים פתוחים נרחבים בעלות נמוכה יחסית. אתרי טבע עירוני המשלבים שימור ופעילות קהל פועלים כבר מספר שנים בהצלחה רבה במספר גדל של ערים בעולם: סנטרל פארק בניו יורק מהווה דוגמה בולטת לשימור בתי גידול טבעיים בתוך תחום פארק אורבני, שטחים המשמשים תשתית לפעילות ציבורית סביבתית. (אזור ה - RAMBLE שבו משמרים מגוון בתי גידול טבעיים במרכז הפארק)

בשנת 1999 הוקם במרכז לונדון אתר מים המשחזר את נופי הביצה האופייניים לתמזה (WETLAND CENTER), האתר משמש כמקום בילוי פופולרי בשעות הפנאי וככלי מרכזי העומד לרשות מערכת החינוך העירונית. בנוסף, הוקמה בלונדון רשת של כ- 40 אתרי טבע עירוניים (ע"י ה - LONDON WILDLIFE TRUST) אשר יחד עם שימור משאבי טבעי ייחודיים בעיר משרתת קהל עצום של מבקרים ומוסדות לימוד רבים.

בירושלים בשכנות לכנסת פועל אתר טבע עירוני קהילתי ראשון מסוגו בישראל שעוסק בשימור אתר צפרות ייחודי ופעילות ציבורית מגוונת. הפעילות באתר משלבת מחקר, פעילות פנאי סביבתית ותכנית חינוך עונתית לגני ילדים ובתי ספר מכל רחבי העיר והארץ.

³

1. Birds of Israel, Shirihai et al, 1996, academic press, uni press
2. מדריך כרטא לאתרי צפרות בישראל, שיריחי וחבריו, כרטא ירושלים, 2001, עמודים 206 – 208.
3. Birds migration in Israel & the middle east, shurhai et al, 2000 IBRC, Eilat
4. סקר נדידת בבאר שבע סתיו 1984, אלי בן זהר, עזניה מספר 10, עמ' 82-88 הוצאת מרכז הצפרות החברה להגנת הטבע.
5. סיכום נדידת דורסים בבאר שבע אביב 1995, אלי בן זהר, עזניה מספר 11, עמ' 44 – 59 הוצאת מרכז הצפרות החברה להגנת הטבע.

אתר הצפרות המוצע בבאר שבע

מטרות האתר

1. יצירת אתר טבע (שימור) אטרקטיבי לציפורים נודדות וחורפות.
2. יצירת מוקד חינוכי שימש את מערכת החינוך בבאר שבע ובנגב.
3. יצירת זיקה בין כלל תושבי האזור לנושא הצפרות.
4. יצירת מכנה משותף ציבורי רחב ופיתוח מוקד לפעילות פנאי סביבתית
5. מימוש הפוטנציאל התיירותי הטמון באתר בשכבת הצפרות.

מרכיבי האתר

1. מקווה מים מטוהרים

שפכי באר שבע משכו מאז הקמתם אלפי ציפורים כל ימות השנה ובעונות המעבר בפרט. המאגרים מתפקדים עבור העופות בדומה לנווה מדבר, כתחנת תדלוק ומנוחה במסען הארוך בין אירופה לאפריקה. יצירת מקווה מים מעוצב ובו מגוון בתי גידול לחים המגבירים את כמות הציפורים, יעשירו את מגוון המינים והתופעות המיוחדות אותן ניתן להציג לקהל. נפח פעילות גבוה של עופות וחיות בר יאפשר פיתוח מגוון פעילויות עונתיות אטרקטיביות.

מומלץ שהבריכה תהיה בגודל של כ- 5 דונם בדומה לאגן הדרומי של היום ותשלב אגן מים פתוח עם אזורי סבך ושטחים ואזורים עם מפלס מים נמוך.

2. שדה אספסת וצמחייה נלוות

השילוב של אגני החמצון ובסמוך להם שטח חקלאי ירוק מעלה את מגוון מיני הציפורים ואת נפח הפעילות במקום ומכיוון שעל פי התוכניות גם חוות רם תהפוך בעתיד לשכונה בנויה מוצע להקים בסמוך לברכה שטח אספסת. כמו כן מומלץ ליצור בשטח האספסת 2-3 שלוליות מלאכותיות השלוליות מגוונות את בית הגידול ומהוות מוקד משיכה למינים רבים.

מסביב לשטח האספסת מומלץ לנטוע עצים או שיחים מושכי ציפורים שישמשו מסתור ואזור אכילה לציפורים נודדות. העצים יהוו גם מוקד משיכה לעופות דורסים הנזקקים לאתרי עמידה מוגבהים כדי לצפות מהם על השטח סביב. כמו כן מומלץ להוסיף מקומות עמידה מלאכותיים לפחות בשלב בו העצים צעירים ונמוכים.

3. מוקד פעילות פעיל

אנו מציעים להקים לצד גוף המים מוקד פעילות ממנו ינוהל האתר והפעילות הציבורית שבו. הפעילויות המוצעות במוקד:

- א. מרפסת תצפית שתצפה אל אגן המים ואל אזור האספסת.
- ב. מרפסת תצפית שתאפשר תצפית בנדידת עופות דואים כחסידות ועופות דורסים. (באר שבע ידועה כאזור נדידה חשוב).
- ג. תחנת טיבוע שתהווה אתר מחקר ותשמש אטרקציה לפעילות חינוכית, קהילתית ותיירותית.
- ד. פרזנטציה קבועה שתאפשר למבקר לקבל אינפורמציה מירבית על נושא הצפרות, נדידת הציפורים, טבע כללי ואולי גם אינפורמציה על האזור.
- ה. כיתת לימוד שתאפשר קליטה של כיתות בתי ספר ותיירים.
- ו. חנות למכירת ספרות ומזכרות שונות (חולצות, סטיקרים, פוסטרים ועוד)
- ז. תחנת מחקר ומעבדה שתאפשר לחוקרים ותלמידים העמקה בתחום.

טבלה 5.3.1: קהלי יעד

קהל יעד	סוג הפעילות
כלל תושבי העיר והאזור	סיורים עצמאיים בחיק הטבע (כניסה חינם)
בתי הספר מהעיר ומחוצה לה בתי ספר אזוריים, גני ילדים	פעילות לימודית סיורים לימודיים עבודות חקר מחויבות אישית וכד' (תשלום עבור הדרכה בלבד)
בתי ספר סביב ותושבי האזור	פעולות שימור וטיפוח שיקום בתי גידול, נטיעות, פעולות ממשק וכד' (כניסה חינם)

4. תפעול האתר

- ניתן לתפעל אתר כמו זה המוצע בשתי דרכים.
- א. אתר בלתי מאויש שיכלול את מרפסות התצפית, המסתורים, מרפסת התצפית ופרזנטציה קבועה. החסרונות בניהול כזה הם בעיקר רמת תחזוקה נמוכה ואי מיצוי הפוטנציאל בעיקר ברמה החינוכית קהילתית. כדי לשפר במעט את ניהול האתר במידה ותיבחר האופציה הזו ניתן לקיים בו אירועים בזמנים קבועים כמו עונות נדידה או להפעילו רק לתקופות קצרות בשיא הפעילות.
 - ב. אתר שיופעל במשך כל השנה: פעילות טיבוע, הדרכה, פעילות קבועה למערכת החינוך באזור, הדרכת תיירים, פעילות קהילתית, ביוטופים, מחקרים של תלמידי מחקר וכדומה. מהניסיון שנצבר בתחנה לחקר ציפורי ירושלים עיקר המימון השוטף בא מהפעילות השוטפת: גבייה על הדרכה, ביקור של תיירים, מכירת חומר וכדומה. החיסרון בשיטה זו הוא עלות גבוהה יחסית של תפעול.

5.4 קרקע, צמחיה ויעור - אדר' יעקב גולן, יצחק משה - קק"ל

עקרונות שימוש בצמחיה במרחב הפארק

השימוש בצמחיה יקבע במידה רבה את משמעותו, אופיו וטיבו של מרחב פארק נחל באר שבע. במסגרת תכנית האב מוגדרת רמת הפיתוח על פי 3 רמות נופיות: רצועת הנחל, הפארק העירוני ויער פארק.

רצועת הנחל

רצועת הנחל כוללת את האפיק, הגדות (רצועת הניקוז) ושטחים סמוכים לאורכם. רצועת הנחל מלווה את הנחל - השלד המרכזי של הפארק ומהווה את האלמנט המקשר בין כל חלקיו.

במרחב רצועת הנחל מומלץ שימוש בצמחיה מקומית ככל שניתן תוך הדגשת האלמנטים שלאורכה כולל צירי תנועה וטיילות, מצפורים ומעברים החוצים את האפיק. הצמחיה בבסיסה הינה צמחיה עמידה לתנאי יובש (XERISCAPE). בתחום האפיק יותר שימוש בצמחיה אופיינית לאפיקי נחל במקבצים שילוו את המעברים והחציות בהתאם להנחיות מהנדס הניקוז ובתאום איתו. בגדות ובשולים יהיה פיתוח אינטנסיבי שיילווה את הצירים והטיילות. יש להדגיש את השוני בין השטחים הצמודים לנחל לבין השטחים הנמצאים בממשק ישיר עם שטחי העיר המבונים וכן לדאוג לטיילות, למצפורים ולאזורי שהיה מוצלים.

הפארק העירוני

שטחי הפארק משמשים כשטח ציבורי עירוני פתוח. שטחים אלו יהיו ברמת פיתוח וסטנדרטים גבוהים כולל אופי הצמחייה, פיתוח תשתיות (מים, תאורה, שירותים, חניה וכד') ומתקנים מגוונים. אופי הנטיעות יתבסס על שטחי דשא, צמחי כיסוי, עצים רחבי עלים וצמחיה עמידה לתנאי יובש (XERISCAPE). דגש מיוחד יושם על שטחי צל לפעילות ולשהיה ממושכת במקום.

יער פארק עירוני

שטחי הפארק המפותחים בהתאם לפעילויות שבו בכל הקשור לפיתוח הקרקע, לצמחיה ולתחזוקה.

רמת פיתוח המבוססת על פיתוח נופי ונטיעות התואמים יער עירוני ותשתיות המותאמות לפעילויות שבמרחביו (מים, תאורה, שירותים, חניה וכד'). אופי הפיתוח הנופי והנטיעות יתבסס על צמחיה מקומית עמידה לתנאי יובש (XERISCAPE) בעלת אופי ערבותי מדברי.

השקיה. במערכות ממוחשבות כולל דישון ובקרת לחות.

פיתוח הפארק יתבצע בשלבים. בשלב הראשון ובכל השלבים שלאחריו ניתן לפתח בד בבד עם פרויקטים לתכנון מפורט את כל שאר השטחים הנותרים כיער פארק תוך התאמה לתכנית האב הכוללת. פיתוח כזה יאפשר השתלבות של פיתוח מוקדים ופרויקטים בכל זמן במרחב הפארק. רשימת צמחים תהווה חלק אינטגרלי מכל תכנית מפורטת שתוגש לפרויקטים במרחב הפארק.

5.5 סקר צומח טבעי - מימי רון⁴

סקר צומח בוצע בשנת 2001, בחודשים אפריל ויולי (השטח כבר היה יבש ומצמחים חד-שנתיים נותרו שלדים יבשים בלבד) בנחל באר שבע, נחל בקע ומספר ערוצים היורדים לנחל באר שבע, במטרה לעמוד על מצב הצומח הטבעי בשטח שעבר ועובר הפרות חריפות לאורך שנים רבות - ביוב מוזרם בנחל, חמר ואדי וחלוקים נכרה בגדותיו ופסולת נשפכת בנחל וגדותיו. רוב השטח שאינו בנוי, במישורים שבין הנחלים, מעובד וברובו מגודלות תבואות חורף. בנוסף, עומד כל השטח בלחצי רעיה כבדים. סקר הצומח הטבעי נועד לסייע בהכנת תכנית שיקום ופתוח האזור שתשמר גם את ערכי הטבע באזור.

תיאור כללי של אזור הסקר

הסקר נערך בקטע של נחל באר שבע וערוציו, השטח נושק לאזור מיושב ומתועש - העיר באר שבע, תל שבע, עומר ושגב שלום.

-
1. אידלמן ע. 1992. נחל באר שבע. בתוך: ארזי י. דרורי ז. (עורכים) חצרים ואתריה. החברה להגנת הטבע.
 2. דנין א. 1977. הצומח בנגב. ספרית פועלים והוצאת יחדיו.
 3. ויזל י. פולק ג. כהן י. 1978. אקולוגיה של הצומח בארץ-ישראל. אוניברסיטת תל-אביב.
 4. זהרי מ. 1980. נופי הצומח של הארץ. עם עובד.
 5. ניר ד. 1970. גיאומורפולוגיה של ארץ-ישראל. אקדמון, האוניברסיטה העברית בירושלים.
 6. פינברון - דותן נ. דנין א. 1991. המגדיר לצמחי הבר בארץ ישראל. כנה.
 7. שמידע א. 1988. מדריך צמחי הבר בישראל, צמחיית המדבר. כתר.

גבולות הסקר

נחל באר שבע, מתל שבע מערבה עד 1.5 ק"מ דרום-מערבית לגשר נאות חצרים. נחל בקע, משגב שלום ועד שפך הנחל לנחל באר שבע. נחל כתף, ממסילת הרכבת דרומה עד השפך לנחל באר שבע. נחל בתרים, מאזור התעשייה של עומר ודרומה עד חיבורו לנחל חברון. נחל ללא שם, בין נחל כתף לנחל בתרים, ממסילת הרכבת ודרומה עד חיבורו לנחל חברון. נחל חברון, מתל שבע ועד חיבורו לנחל באר שבע.

שטח הסקר נמצא בבקעת באר שבע שהיא אזור משוקע בין באר שבע לערד, משתרעת בין שפולי הר חברון בצפון, לבין הרכסים של צפון הנגב בדרום. אזור העיר באר שבע והנחלים שבשטח הסקר, נמצאים במיצר יבשתי צר שבין דרום שפלת יהודה (גבעות גורל) לבין רמת חובב.

מערכת הניקוז פונה מערבה, לעבר הים התיכון. נחל באר שבע זורם ממזרח למערב/דרום-מערב עד חיבורו לנחל הבשור, אליו מגיעים ערוצים מצפון, מהרי חברון וכן מדרום, מהרי הנגב. אחד מיובליו הראשיים הוא נחל חברון המושך את מימיו מהרי חברון, הרים גבוהים וגשומים, לכן בכל פעם שפוקדים את הרי חברון גשמים עזים, הם מתנקזים ומגיעים לנחל באר שבע. גם הרי הנגב תורמים תרומתם ובעת סופת גשמים בהרי דימונה, יש סיכוי ששיטפון יפקוד את הנחל. בנחל באר שבע מתרחש שיטפון גדול פעם ב- 3-4 שנים, כאשר כמות משקעים גדולה ביותר יורדת בהרי חברון או בהרי דימונה ברציפות ובזמן קצר, ואז נחל ברוחב 200 - 300 מ' זורם במלוא עצמתו וסוחף עמו כל הנקרה בדרכו.

האקלים - צחיח - ערבתי, ממוצע המשקעים השנתי בבאר שבע הוא 195 מ"מ. הטמפרטורה השנתית הממוצעת באזור היא 20 מעלות צלסיוס. ממוצע הלחות היחסית הוא כ- 58%. מסלע וקרקעות - רוב שטח הסקר מכוסה בלס בעובי משתנה ורק במקומות מספר נחשף סלע האם, שהוא קירטון מתקופת האיאווקן. קרקע הלס היא קרקע מחזיקת מים מאחר והחמר החרסיתי שבה מרובה למדי. קרקע זו נוטה להמלחה כיוון שבעזרת מערכת הנימיות עולים המלחים מהעומק אל שכבות קרובות לפני הקרקע ומפני מיעוט הגשם, המלחים אינם מודחים ממנה. לס שאינו נחרש נוטה להתכסות בקרום אטום המונע במידה רבה בעד מי הגשם או מי הנגר, לחלחל לתוך הקרקע והם ניגרים במורד.

הצומח

הצומח באזור מושפע הן מפעילות רבה של בדואים ועדריהם, והן מקרבת באר שבע, תל שבע, עומר, שגב שלום ואזורי התעשייה שלהם. חלק גדול משטח הסקר עבר הפרות רבות וחזקות שהכחידו כמעט לגמרי את הצומח הטבעי ופתח בתי גידול טובים לקליטת מיני צמחים חובבי הפרות - צמחי מעזבות. הפרות אלה הביאו לכך שהצומח הראשוני נהרס ומינים שהגיעו עם האדם מאכלסים את השטחים שנפתחו, כמו - אשל היאור וטבק השיח שטחים מופרים יכולים לשמש בית גידול מתאים לצמחים חד שנתיים, הן חורפיים, שהם לאו דווקא מדבריים, כמו - שעורה מכחילה, שסיע ערבי וכף אווז_האשפות והן קיציים, ביניהם אנו מוצאים - קוכיה הודית, מלחית חומה, אלניה נאה ומלחית אשלגנית. בערוצי נחלים אלה השתלט אשל היאור, עץ - שיח מדברי, המצוי בערוצים חצויים בנגב, באזורים בלתי מופרעים, בהם יכול הוא להשיג מים בקלות יחסית, אך אינו כה נפוץ באופן טבעי בנחלים בעלי תשתית לס. כאן אנו מוצאים אותו בתור צמח שולט ובצפיפות כה רבה אך ורק בגלל השפכים המוזרמים בנחלים. שרידים של צומח מדברי אופייני, אפשר גם כן למצוא, כמו צמחים שאופייניים למדרגות לס - יפרוק תלת כנפי וחמדת המדבר וצמח אופייני לערוצים - אכיליאה ריחנית. בחלק קטן משטח הסקר נותר צומח טבעי המאפיין את האזור וראוי לשמרו, בערוצי לס מוצאים - נואית קוצנית, גיפסנית ערבית, מתנן שעיר, חמדת המדבר. בערוצים בשולי גבעות גורל מוצאים צמחים האופייניים לבתת הספר הים-תיכונית כמו סירה קוצנית, מרוה ריחנית וקיצנית צפופת עלים וכן צמחים מדבריים, כמו - קזוח עקום ואטד ערבי.

הממצאים

השטח חולק לכמה יחידות, על-פי הדמיון המורפולוגי, מידת ההפרה, קטעים תחומים בין כבישים ובעיקר על פי דמיון הצומח בכל יחידה ויחידה.

להלן תאור יחידות הצומח, (מספרי היחידות מתאימים ליחידות המופיעות באורתופוטו):

1. הגדה הדרומית של נחל באר שבע, בין הגשר הישן של כביש היציאה הדרומית מבאר שבע ומזרחה, כ-150 מ' עד לגשר הרכבת התורכי. היחידה נמצאת במדרון מתון מאד, במפנה צפוני. התשתית - שפכים מיושרים ומכוסים אדמת לס ואבנים. גדת הנחל מוחזקת בשתי מדרגות של סוללת גביונים.

הצומח מרכב בעיקרו מצמחים חד-שנתיים ומעט בני-שיח ושיחים, חלקם צמחי מעזבות וחלקם צמחי מדבר אופייניים לאזור.

כיסוי הצומח הכללי - 70%, כיסוי רב-שנתיים - 3%, כיסוי חד-שנתיים - 67%.

צמחים שולטים - בני חלוף - שסיע ערבי (חד שנתי, בית גידולו- מקומות חרבים ומדבריות, טיפוס תפוצתו- אירנו-טורני וסהרו-ערבי), שעורה מכחילה (חד שנתי, בית גידולו- צידי דרכים וקרבת ישוב, טיפוס תפוצתו- ים תיכוני ואירנו-טורני), לפתית מצויה - (חד שנתי, בית גידולו- צידי דרכים ואשפתות, טיפוס תפוצתו- ים תיכוני ואירנו-טורני), כף-אווז האשפות (חד שנתי, בית גידולו- מקומות מופרעים ואשפתות, טיפוס תפוצתו- רב אזורי). צמחים נלוים- שבר לבן, ברקן סורי, גדילן מצוי, דרדר המדבר, קרטם דק. בני-קימא - כמה שיחי טבק השיח - צמח גר, שגדל בארץ בבתי גידול מופרים, צידי דרכים ואשפתות. מעט בני-שיח מדבריים אופייניים - יפרוק תלת כנפי, חמדת המדבר, מלוח קפת, מלוח מלבין, בוצין שיחני.

2. נחל באר שבע, הערוץ עצמו, משני צידי זרימת הביוב, בין גשר הכביש הישן מבאר שבע דרומה וגשר הרכבת התורכי. שטח היחידה כמעט מישורי, עם שפוע קטן מערבה. התשתית - קרקע לס עם מעט אבנים.

הצומח - בשולי השטח, בחלק הרחוק מערוץ הזרימה, שיחים רבים, במרבית השטח צמחים חד-שנתיים, וצמוד לזרימת הביוב, בשטח לח בעיקר ח"ש חובבי לחות.

כיסוי הצומח הכללי - 70%, כיסוי בני-קיימא - 20%, כיסוי בני-חלוף - 50%.

צמחים שולטים - בני-קיימא - טבק השיח אליו נלוים מעט אשל היאור, ארכובית שבטבטית (בתי גידול מופרעים וגדות נחלים, טיפוס תפוצה ים-תיכוני ואירנו-טורני), אכיליאה ריחנית (בן שיח מדברי הגדל בערוצי נחלים בנגב, טיפוס תפוצה אירנו-טורני וסהרו-ערבי).

בני-חלוף - שעורה מכחילה, נלוים - חלמית קטנת פרחים, תודרה סייגית, אמיד קוצני, שסיע ערבי. בשוליים הלחים - עבדקן מצוי, לכיד קוצני, סמר מצוי, בבונג זהוב.

3. נחל באר שבע, מזרחית לגשר הרכבת התורכי ועד לדרך קו החשמל החוצה את הנחל. שטח היחידה כמעט מישורי, מעט גבנוני בעקבות חפירות שנעשו בו. כוון זרימת הנחל מצפון-מזרח לדרום-מערב. התשתית- חלוקי-גיר וקטעי קרקע לס. הצומח - חרשה צפופה של עצי אשל יאור. בשטחים המעטים הפתוחים בין העצים, מצטרפים מעט בני-שיח וחד-שנתיים רבים. כיסוי הצומח הכללי - 80%, כיסוי בני-קיימא - 65%, כיסוי בני-חלוף - 15%. הצמח השולט הוא אשל היאור, בכיסוי של 60%, חלק גדול מן העצים גדולים, בגובה כ- 3 מ' ויתכן ואפשר לעצב אותם על גזע יחיד, בעיקר בשוליים של הואדי. בני-קיימא נלווים - קפודן בלנש (צמח מדברי אופייני לואדיות בנגב), טבק השיח, אכיליאה ריחנית, יבלית מצויה. בני-חלוף שולטים - שעורה מכחילה ושסיע ערבי. נלווים - דרדר המדבר, חלמית קטנת פרחים, מחרוזת משונצת, כף-אוז האשפות.
4. הגדה מדרום לנחל באר שבע (מדרום ליחידה 3), עד לגבול השדות. שטח מופר מאד, הרבה ערימות פסולת וחפירות, חלקן מחפורות גדולות לתוכן שפכו פסולת-בנין ואשפה. שרידים בודדים של נטיעות מהעבר מתגלים פה ושם בין המחפורות (כמו עצי ינבוט). היחידה בעלת מדרון מתון מאד לנחל. הצומח - ברובו צמחים בני חלוף של שטחים מופרים וצידי דרכים. כיסוי הצומח הכללי- 70%. כיסוי בני-קיימא - 0%, כיסוי בני-חלוף - 70%. צמח שולט - שסיע ערבי, וצמחים נלווים - שבר לבן, אמיד קוצני, דרדר המדבר, שעורה מכחילה.
5. שטח מצפון מערב לנחל באר שבע (מצפון ליחידה 3). מתלול גבוה (כ- 15-20 מ') היורד לכוון הנחל. בנוי ברובו משכבות פסולת זו על-גבי זו. בראש המתלול שטח ישר. גבולה הצפוני של היחידה היא מסילת הרכבת. לא נבדק הצומח ביחידה זו.
6. ערוץ נחל באר שבע, צפון מזרחית ליחידה 3. הנחל מבצע פניה במרכז היחידה, בחלק המזרחי של היחידה כוון הזרימה הוא ממזרח למערב ובהמשך משתנה כוון הזרימה מצפון-מזרח לדרום-מערב. באזור פנייתו של הנחל, ישנה התרחבות של הנחל, ובקטע זה כמה ערוצי זרימה (הביוב זורם בערוץ יחיד). הצומח - חרשה של עצי אשל היאור, בדומה ליחידה 3. כיסוי צומח כללי- 70%, כיסוי צומח בן-קיימא- 55%, כיסוי צומח בן-חלוף- 15%. שלטון- אשל היאור. נלווים- טבק השיח, שעורה מכחילה, שסיע ערבי.
7. מחפורת ישנה באחד מערוצי נחל באר שבע (לא בערוץ בו זורם הביוב) שהתמלאה מים בשיטפון בתאריך 10.4.01 היתה הבריכה מלאה מים וגודלה 60 X 130 מ'. עדרי-הצאן משתמשים בבריכה זו לשתיה. הצומח בשולי הבריכה דומה לשטחים שסביבו - בעיקר אשל היאור.
8. נחל באר שבע, מיחידה 7 ומזרחה עד למחצבה. מעט ערמות פסולת בשטח היחידה.

- הצומח- גושי עצים צפופים, מעט שטחים פתוחים ובהם בני שיח מעטים ובעיקר חד-שנתיים. כיסוי צומח כללי- 90%, כיסוי צומח בן-קיימא - 80%, כיסוי צומח בן-חלוף- 10%. שלטון- אשל היאור, שעורה מכחילה.
9. בריכת חימצון בשולי נחל באר שבע, מדרום לו. בשולי הבריכה עצים גדולים ויפים של אשל היאור.
10. סוללת בריכת החימצון ועמק קטן ויפה בין הסוללה לגוש הצפוף של האשלים ביחידה 8. הצומח - על הסוללה כמה גושי אשל היאור, עצים גדולים ויפים ועשבונים אופייניים לקרקעות לחות ומלוחות - הגה מצוי, פרנקניה מאובקת, יתדן ממושק.
11. מחפורת גדולה בערוץ נחל באר שבע, 250 מ' מערבית לכביש עוקף באר שבע. מדרום למחצבה. מתמלאת מים, יתכן משטפונות או ביוב. הצומח סביב המחפורת בדומה לשטחים מסביב, בעיקר אשל היאור.
12. נחל באר שבע מדרום למחצבה, מערבית לכביש עוקף באר שבע. אזור מופרע ביותר. הרבה מחפורות ופסולת. הצומח- עצי אשל יאור ומעט בני שיח וחי"ש. כיסוי צומח כללי- 50%, כיסוי בני-קיימא- 30%, כיסוי בני חלוף - 20%.
13. נחל כתף, ערוץ של נחל באר שבע היורד מצפון למחצבה. נמצא ממזרח לאזור התעשייה וממערב לכביש עוקף באר שבע. הערוץ צר בעל שוליים גבעיים של קרקע לס. השוליים וקטעים בערוץ עם ערימות פסולת. הצומח - שיחים, מעט עצים והרבה בני שיח ועשבונים. **מרבית הצומח אינו מופר, אלא נותן תמונה אופיינית לצומח בבקעת באר שבע.** שלטון- אטד ערבי, מלעניאל מצוי, שן-ארי שעירה. נלווים- אשל היאור, מלוח קפח, נואית קוצנית, גיפסנית ערבית, מתנן שעיר, חמדת המדבר.
14. רצועה ארוכה, מצפון לנחל באר שבע, מתלול גבוה (15-20 מ'), בנוי שכבות פסולת, מגיע עד למסילת הרכבת החדשה. מעט צומח מעזבות - טבק השיח, קוכיה הודית.
15. מחצבה - שטח מופר באופן מוחלט. ממשיד להיות פעיל. חסר צמחיה כמעט לחלוטין.
16. נחל באר שבע - ממזרח לכביש עוקף באר שבע. הנחל שטוח ורחב. בקטע זה מצטרף נחל חברון ומוסיף את שפכיו. היחידה מופרת ביותר, הרבה מחפורות ופסולת. הצומח - בגדות גושי אשל היאור, מעט בני שיח וחד-שנתיים.

17. נחל באר שבע - ממזרח ליחידה 16, משני עברי גשר הרכבת לדימונה. הערוץ צר, יחסית לחלקיו האחרים של הנחל, רוחבו 30 - 50 מ'. מרבית תשתית הנחל בנויה משטחי סלע גיר לבן, מדרגות וברכות המתמלאות במי שטפונות. משני צידי הנחל נמצאים שדות תבואה. בדופן הצפונית של הוואדי, חצובה באר שנשתמרה חלקית (אתר 3). הצומח - משטחי הסלע נקיים כמעט מצומח, רק מעט צמחי הגה מצוי מציצים מתוך סדקים בסלעים.

אתר נופי יפה מאד, ראוי לשימור.

18. כתף המפרידה בין נחל באר שבע לנחל חברון לקראת חיבורם. שטח גבנוני, מרביתו עבר הפרעות של חפירות וכריית חומר. הצומח - בעיקר צמחי מעזבות ומעט אשל היאור. צמחים שולטים - שבלת שועל נפוצה, ברקן סורי, חרצית עטורה. כתמים אחרים מכוסים - שסיע ערבי. צמחים נלווים - סירה קוצנית, אכיליאה ריחנית, יבלית מצויה, שומר פשוט, טבק השיח, ארכובית שבטבטית, מלוח מלבין.

19. ערוץ ללא שם, נשפך מצפון לנחל חברון, חוצה את מסילת הרכבת לדימונה, ממזרח לכביש עוקף באר שבע. בין נחל כתף לנחל בתרים. ערוץ צר מאד, 3 - 5 מ' רוחבו, בעל גדות תלולות, בגובה 5 - 7 מ'. מעל הגדות ובשוליהן נמצאות פה ושם ערימות פסולת. הצומח - בשולי הערוץ בעיקר שיחים ובני שיח. במדרונות - במפנה הדרומי - שיחים ומעט חד-שנתיים (10% כיסוי) ובמפנה הצפוני - שיחים וכיסוי רב של חד-שנתיים (70%) משפע רב של מינים. צמחים שולטים - אטד ערבי ומלוח קפח. צמחים נלווים - נואית קוצנית, לחד מלבין, קפודן בלנש, אכיליאה ריחנית, גיפסנית ערבית, טבק השיח.

20. נחל באר שבע מדרום לשוב תל שבע, ממזרח ליחידה 17. ערוץ רחב, 100 - 200 מ', שטוח. ערוץ הזרימה עם תשתית של חלוקי גיר והמדרגה נמוכה ורחבה עם תשתית לס. בשולי הנחל קטעי קירות לס, לעתים מצפון ולעתים מדרום. מדרום לנחל - שדות תבואה.
- השטח מופר מאד, חפירות וערימות פסולת, בעיקר שלדי מכוניות ובנוסף נמצא בלחץ רעיה כבד ביותר. בשטח היחידה נמצא אתר מס'. 2 - באר בנויה עם מבנה צמוד אליה, ראוי ביותר לשימור.
- הצומח - רוב הצומח עשבוני, מעט מאד רב-שנתיים ורובם אכולים ע"י עדרים. צמחים שולטים - שעורה מכחילה, שסיע ערבי.
- צמחים נלווים - חמדת המדבר, אכיליאה ריחנית, שלהבית קצרת שיניים, בלוטה גלונית, שבר לבן, קיפודן בלנש.
21. נחל כתף - מכביש הגישה למחצבה ודרומה עד חיבורו לנחל באר שבע וכן גדת הנחל המערבית, עד למתלול שמעליו נמצאת מסילת הרכבת החדשה ואיזור התעשיה. הערוץ שטוח מאד. שטח מופר לכל ארכו - כמויות של פסולת בניה, שפכי בטון ובשטח הגדה גם מחפורות וערימות עפר.
- הצומח - בעיקר עצים ושיחים.
- רוב שטח הנחל עם עצי אשל היאור בצפיפות רבה. בשטח הגדה - מעט שיחי טבק השיח והרבה צמחי מלחית חומה (חד-שנתי).
22. נחל חברון - מצפון לתל שבע ועד לחיבור נחל חברון לנחל באר שבע. ערוץ הזרימה, בו זורם לעתים הביוב של חברון, עובר בימים אלה עבודות חפירה והסדר זרימה. גדות הנחל בחלקו המזרחי, נמוכות, ולפני חבורו לנחל באר שבע ישנו קיר לס לאורך כ- 60 מ', המתנשא לגובה של כ- 8 מ', בגדה המערבית.
- הצומח - בערוץ עצמו הצומח נהרס מעבודות הסדר הזרימה, בשוליים ישנה התחדשות של אשל היאור וטבק השיח. במדרונות כתמים של שיחי אטד ערבי.
23. נחל בתרים - מחיבורו לנחל חברון (לפני הכביש לתל שבע), ובמעלה הנחל עד 500 מ' מדרום לכביש הכניסה הדרומי של עומר. הערוץ צר (3 - 5 מ') גדותיו נמוכות, כ- 2 - 3 מ' ותלולות. מעל גדות הנחל, משני עבריו יש שדות תבואה, ובחלקו העליון המערבי ישנה חורשת עצי אקליפטוס. תשתית הנחל - חלוקי גיר. השטח מופר חלקית.
- הצומח - שיחים ובני שיח בכיסוי - 30%, וחד שנתיים בכיסוי - 20%.
- צמחים שולטים - הגה מצוי ואטד ערבי.
- צמחים נלווים - מלוח קפח, קפודן בלנש, סולנום זיתני, סירה קוצנית, טבק השיח, אלניה נאה, קרטס דק.

24. נחל בתרים - מצפון ליחידה 23, מדרום- מערב וממערב לישוב עומר. חלק גדול מהיחידה עובר בחורשת עצי אקליפטוס ואשל (נטוע), מופר ביותר. הערוץ ברובו שטוח, תשתיתו לס. בפינה הדרום-מערבית של עומר חפורות ברכות חמצון, נראה שאינן משמשות כיום, אך עדיין מלאות בצמחיית מים - גוש צפוף של אשל וקנה. הצומח - חד-שנתי רודראלי (של צידי דרכים ואשפתות) - קרטס דק, אלניה נאה, דרדר המדבר, גדילן מצוי, לכיד הנחלים.
25. נחל בתרים - ממזרח לאזור התעשייה של עומר, ממערב לכביש באר שבע - צומת שוקת. הערוץ צר, 3-7 מ', תשתיתו - חלוקי גיר וסחף. המדרון המערבי גבוה. המדרונות העליונים והכתפיים, נטועים ומטופלים, חלקם באופן אינטנסיבי. הערוץ ובסיס המדרונות נשארו ללא נטיעות אך נראה ש"גולחו" מצמחייתם הטבעית, תוך עבודת הסדר זרימת הערוץ והם מקבלים תוספת מים מחילחול מי ההשקיה שבגינות המדרון. הצומח - רודראלי בעיקרו. כיסוי כללי - כמעט 100%. צמחים שולטים - יבלית מצויה, ארכובית שבטבטית ושעורת התבור. צמחים נלווים - אטד ערבי, מלחית מבאישה, טבק השיח, עכנאי שרוע, סולנום זיתני, קרטס דק, חרדל לבן ומעט אשל היאור.
26. נחל בתרים - צפון-מזרחית לאזור התעשייה של עומר. הערוץ ברוחב 3-5 מ', הגדות תלולות עד מצוקיות, בגובה 5 מ', מחציתן התחתונה חתורה בסחף חלוקים ומעליו מורבד לס. תשתית הערוץ עשויה חלוקי גיר וסחף ויש בה מעט צמחיה. מרבית היחידה אינה מופרת, פרט לדרך עפר החוצה את הנחל ומעט פסולת בצדדים. **ראוי לשימור.** הצומח - בחלקו הגדול צומח טבעי אופייני לאזור - רובם צמחי ספר ים תיכוניים, שהגיעו עם הנחל מגבעות גורל, כמו - סירה קוצנית, מרוה ריחנית וקיצנית צפופת עלים וכן צמחים מדבריים, כמו - קזוח עקום ואטד ערבי. ובנוסף - צומח רודראלי שהגיע עם ההפרות. בחלק מהשטח, בו הגדות אינן תלולות ביותר, מרבית הצומח הרב-שנתי מתרכז בשולי ערוץ הזרימה. צמחים שולטים - סירה קוצנית, אטד ערבי, קזוח עקום. צמחים נלווים - מרוה ריחנית, חסה מזרחית, קפודן בלנש, לשון פר סמורה, לוענית מצויה, געדה מצויה, קיצנית צפופת עלים, צפרן נקוד, טבק השיח, סולנום זיתני, שבר לבן, מלחית חומה, קוכיה הודית, חרצית עטורה.

27. נחל באר שבע - מגשר הרכבת התורכי ומערבה, עד לגשר אברהם. בקטע זה נעשות עכשו עבודות הסדרת הערוץ, נבנו גביונים ונחפרה תעלת הערוץ בה זורם ביוב. שטח מופר ביותר.
- הצומח - ליד זרימת מי הביוב נמצא צמחי מים, ובשוליים עצים ושיחים, ברובם רודראליים.
- צמחים שולטים - ליד מי הביוב - גמא חלקלק, עבדקן מצוי. בשוליים - אשל היאור.
- צמחים נלווים - ליד מי הביוב - סוף מצוי, לכיד הנחלים. בשוליים - מלוח קפח, מלוח מלבין, סולנום זיתני, לכיד קוצני, טבק השיח.
28. נחל באר שבע - מגשר אברהם ומערבה עד גשר נאות חצרים. בקטע זה נעשות עבודות הסדרת הערוץ, "גולחו" גדות הערוץ והערוץ עצמו.
- הצומח - התחדשות של צומח לאחר העבודות שנעשו.
- צמחים שולטים - אשל היאור וטבק השיח.
29. נחל באר שבע - מגשר נאות חצרים ועד לקו החשמל החוצה את הנחל, 1300 מ' דרום-מערבית מהגשר. עדיין זורם ביוב בקטע זה. עד לקו החשמל נעשו עבודות הסדרת הערוץ ו"גולחו" הצומח.
- הצומח - התחדשות של אשל היאור ומלוח קפח.
30. כתף נחל באר שבע - מדרום-מערב לגשר נאות חצרים, מתחת לפיתוח שכונת נווה זאב. בין הנחל למדרון. אזור של חלוקים ולס, נראה שעבר "גילוח" בעבר.
- הצומח - שיחים ובני שיח, חלקם קשור ללחות הקרקע, חלקם קשורים למדרגת הלס וחלקם - צמחים רודראליים. כיסוי - 20%.
- צמחים שולטים - מלוח קפח והגה מצוי.
- צמחים נלווים - יפרוק תלת כנפי, מלוח מלבין, אוכס מצרי, טבק השיח, מלחית חומה, שעורת העכבר.
31. מדרונות אל נחל באר שבע, יורדים מפיתוח שכונת נווה זאב. מדרון קרטון עם שכבות צור דקות ביניהם. מדרון תלול, מפנה מזרחי.
- הצומח - בני שיח וחד שנתיים. כיסוי כללי 20%, כיסוי רב שנתי - 10% וכיסוי חד-שנתי - 10%.
- הצומח כאן הוא הצומח האופייני לגבעות הקרטון בנגב הצפוני.
- צמחים שולטים - לענת המדבר, נואית קוצנית, מלחית חומה ואלניה אזמלנית.
- צמחים נלווים - פגוניה רכה, ערטל מדברי, עדעד מאובק, מתנן שעיר, חצב מצוי, עירית גדולה. שטח טבעי יפה.
32. נחל בקע - משפך הנחל לנחל באר שבע ועד לכביש מחנה נתן. מצפון לנחל, שכונת נווה נוי ומדרום לו, שרידי אתר קרוואנים שפורק. הנחל חותר בקרקע לס. מופר מאד, הרבה ערמות פסולת בנין בערוץ ושוליו. רוחב הערוץ 2 - 3 מ', הגדות בתלילות בינונית.

- הצומח - עצים צפופים ושיחים, ברובם רודראליים.
 צמחים שולטים - אשל היאור ומלוח קפח.
 צמחים נלווים - טבק השיח, סולנום זיתני, יבלית מצויה, יפרוק תלת כנפי, קוכיה קצרת עלים, מלוח מלבין, שבר לבן, לכיד קוצני, אוכס מצרי, מלחית חומה.
33. נחל בקע - מכביש באר שבע - מחנה נתן ומזרחה עד לכביש באר שבע - מצפה רמון (הישן).
 קטע מופר מאד עם שפכי פסולת, חפירות ודרכים פירטיות. התשתית - קרקע לס.
 הצומח - בעיקר שיחים ובני שיח רודראליים ושרידי צומח מדרגות לס (יפרוק תלת כנפי).
 צמחים שולטים - אשל היאור ומלוח קפח.
 צמחים נלווים - טבק השיח, יפרוק תלת כנפי, סולנום זיתני, לכיד קוצני, אוכס מצרי וקרטס דק.
34. נחל בקע - בתוך אזור התעשייה עמק שרה. כנראה האפיק הוסדר מאז שבנו את אזור התעשייה. מופר מאד. בקטעים מסויימים זורם בערוץ ביוב.
 הצומח - בעיקר שיחים ובני שיח רודראליים ושרידי צומח מדרגות לס.
 צמחים שולטים - אשל היאור.
 צמחים נלווים - טבק השיח, מלוח מלבין ויפרוק תלת כנפי.
35. המישור שמעל נחל בקע, בתוך אזור התעשייה עמק שרה. מישור לס. מופר חלקית.
 הצומח - בני שיח וחד-שנתיים האופייניים לקרקעות הלס של בקעת באר שבע עם מינים רודראליים.
 צמחים שולטים - יפרוק תלת כנפי, חמדת המדבר.
 צמחים נלווים - מלוח מלבין, מלוח הענבות, שבר לבן, אוכס מצרי, מלחית חומה, אלניה נאה.

36. נחל בקע - ממזרח לאזור התעשייה הפעיל של עמק שרה. ממזרח לנחל - עבודות פתוח ישנות להרחבת אזור התעשייה. נחל חתור בלס. שטח מופר חלקית, ערימות עפר ופסולת פה ושם במדרגת הנחל. בערוץ הזרימה אין ביוב.

הצומח - שיחים, בני שיח, חד-שנתיים ומעט עצים. חלקם רודראליים, אך ככל שמתקדמים עם הנחל דרומה ומזרחה הופך הצומח ליותר טבעי ואופייני לנחלי בקעת באר שבע.

צמחים שולטים - מלוח מלבין, מתנן שעיר, אטד ערבי.

צמחים נלווים - אשל היאור, טבק השיח, קוכיה קצרת עלים, יפרוק תלת כנפי, מלוח הענבות, קוכיה (בסיה) הודית, מלחית אשלגנית, לכיד הנחלים, לכיד קוצני, מלחית חומה. עץ בודד של שיטה סלילנית, גדול ויפה, גדל על מדרגת הנחל המזרחית (אתר 3), **חשוב ביותר לשמרו.**

37. נחל בקע - מפניית הנחל מזרחה, בפינה הדרום-מזרחית של אזור התעשייה עמק שרה, ומזרחה, עד לגשר על הכביש העוקף את באר שבע. תשתית הערוץ מכוסה חלוקי גיר וצור, הגדות נמוכות עם חלוקים ובמדרון מעליהן - לס.

הצומח - הערוץ מועט בצמחיה, ובשולי הגדה יש כיסוי של 30%. הצומח בעיקרו צומח אופייני לנחלים בנגב הצפוני ומעט צמחים רודראליים.

צמחים שולטים - אכיליאה ריחנית ואטד ערבי.

צמחים נלווים - קפודן בלנש, יבלית מצויה, גיפסנית ערבית, טבק השיח, ארכובית שבטבטית, מתנן שעיר, בלוטה גלונית, חסה מזרחית, זקנן שעיר, נואית קוצנית, אשל היאור (בודד).

38. נחל בקע (נחל נוקדים) - ממזרח לגשר הכביש העוקף של באר שבע ועד לישוב שגב שלום. רוחב הנחל - 3 - 5 מ', גדות לס נמוכות, משני עברי הנחל גבעות לס נמוכות, מעובדות, עם שדות תבואה ובעונה בה נערך הסקר, אמצע הקיץ, העדרים עוברים ואוכלים כל שנשאר. ככל שמתקרבים לשגב שלום כמויות הפסולת בערוץ, הולכות וגדלות. ממערב לכביש הכניסה לישוב ישנו מפעל בטון, השופך עודפים ושוטף משאיותיו לתוך הערוץ.

הצומח - אופייני לנחלי הנגב הצפוני, בעיקר בני שיח.

צמחים שולטים - אכיליאה ריחנית, מתנן שעיר, יפרוק תלת כנפי, חמדת המדבר.

הצמחיה

בשטח הנסקר תועדו 194 מינים של צמחי-בר, מתוכם - 2 עצים, 4 שיחים, 22 בני-שיח, 39 עשבוניים רב שנתיים, 3 גיאופיטים ו - 121 חד-שנתיים. חלק גדול מהצמחים הם צמחי מעזבות, בעקבות ההפרות הגדולות שהשטח עבר ועדיין עובר. מעט שטחים שומרים עדיין על האופי הטבעי ועל מיני הצמחים הטבעיים שלהם.

ערכיות הצומח הטבעי

הערכת השטחים נעשתה על פי מידת ההפרה שהשטח עבר, ערכיות גבוהה יותר היא של השטחים שעוברים פחות הפרה. הערכיות מוצגת בסולם בן ארבע דרגות - גבוהה, בינונית, נמוכה, נמוכה מאד.

ערכיות גבוהה

1. נחלים שעוברים מעט הפרות - נחל באר שבע - קטע יחיד באזור מסילת הרכבת לדימונה הבנוי משטחי סלע, נחל כתף בחלק שמצפון למחצבה, נחל ללא שם ממזרח לנחל כתף, קטעים מנחל בתרים. חלק מנחלים אלה מופרים מעט ואפשר למצוא בהם צמחיה מדברית אופיינית לאזור ואף צמחי בתת הספר של גבעות גורל שמגיעים עם נחל בתרים, כמו סירה קוצנית, מרוה ריחנית, קיצנית צפופת עלים, לשון פר סמורה. ברוב הנחלים נמצא כתמי אטד ערבי במדרונות, שיחי מלוח קפח, בני שיח כמו - נואית קוצנית, אכיליאה ריחנית, מתנן שעיר ומינים רבים של צמחים חד-שנתיים.
 2. מדרון קרטוני - נבדק מדרון יחיד (יחידה 31), בירידה מפיתוח שכונת זאב אל נחל באר שבע. המדרון תלול והמפנה מזרחי.
- הצומח כאן הוא הצומח האופייני לגבעות הקרטון בנגב הצפוני.
- צמחים שולטים - לענת המדבר, נואית קוצנית, מלחית חומה ואלניה אזמלנית.
- צמחים נלווים - פגוניה רכה, ערטל מדברי, עדעד מאובק, מתנן שעיר, חצב מצוי, עירית גדולה.

ערכיות בינונית

1. נחלים וגדותיהם שעוברים הפרות חלקיות - נחל באר שבע מדרום לתל שבע, נחל בקע ממזרח לאזור התעשייה של עמק שרה, נחל בתרים בחלקו האמצעי ממערב לעומר. נחלים אלה עוברים הפרות אך פחותות מהסעיף הקודם. ההפרות הן בעיקר רעיה חזקה ופסולת מקומית, צומח טבעי מדוכא אך קיים וכן נטיעות שחיסלו את מרבית הצומח הטבעי.
- היחידות השייכות לטיפוס זה - 18, 20, 24, 25, 36, 37, 38.

ערכיות נמוכה

1. ברכת חימצון ושוליה - שטח מופר. סביבו התפתחה צמחיה אופיינית לקרקעות לחות ומלוחות - אשל היאור עצים גדולים ויפיים, הגה מצוי, פרנקניה מאובקת, יתדן מפושק. הפוליגונים השייכים לטיפוס זה - 9, 10.
2. שדות מעובדים ושוליהם - חלק גדול מהשטחים שבין נחלי הסקר הם שטחים מעובדים, בעיקר עם תבואות חורף. חלקם שטחים המעובדים במחרשות כבדות ומעמיקות ויתכן שמרוססים נגד עשבים, בשטחים אלה יש מעט צמחים נלווי שדות, שדות אחרים מעובדים שטחית, כמו בימים עברו. בקעת באר שבע עוברת עיבוד חקלאי מזמנים עברו ועד היום, הצומח הראשוני הושמד ולא חזר עוד. כנראה שלפני היות החקלאות היה השטח מכוסה בערבת לענת המדבר. כיום צומחים בשטחי הלס המעובדים ובשוליהם צמחים המותאמים לחריש הבוקע את קרום הלס ומשפר את משק המים. הצמחים האופייניים לבית גידול זה - אכילאה ערבית, שכרון מרושת, חוחן אלכסנדרוני, פרגה מקרינה, ערטנית השדות ובן-שלח מנוצה. עץ שיטה סלילנית בודד נמצא בלב שדות מצפון לנחל חברון, בין עומר לתל שבע, חשוב מאד לשמרו. שטחים אלה לא תוחמו ביחידות.

ערכיות נמוכה מאד

- הנחלים שעוברים הפרות חריפות וגדותיהם - נחל באר שבע, נחל חברון, נחל בקע (בקטע הקרוב לבאר שבע ולאזור התעשייה), נחל כתף בחלקו התחתון, מהמחצבה ועד לחיבורו לנחל באר שבע. גדות נחלים אלו, כמו גם ערוציהם, עוברים לאורך שנים הפרעות רבות כמו - הזרמת שפכים, כריית חומר ואדי, שפיכת פסולת בניין ואשפה ורעיה מאסיבית. היחידות השייכות לטיפוס זה - 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 14, 15, 16, 21, 22, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35.

אתרים נקודתיים חשובים לשימור

1. שיטה סלילנית בשדות בין עומר לתל שבע. עץ גדול ויפה. נדיר באזור באר שבע. נ.צ. 1849\5734. (רשת ישראל החדשה).
2. באר בנחל באר שבע, מדרום לשוב תל שבע, ביחידה 20, על מדרגה בין ערוצי זרימה. צמוד לבאר מבנה, אולי היתה באר אנטיליה. נ.צ. 1856\5723. (רשת ישראל החדשה).
3. באר בשולי נחל באר שבע, ביחידה 17. נ.צ. 1847\5725. (רשת ישראל החדשה).
4. שיטה סלילנית בשולי נחל בקע, ממזרח לאזור התעשייה של עמק שרה. עץ גדול ויפה, בתאריך הסקר, 27.7.01 היו פרחים על העץ ופירות שנשרו לא מכבר היו על האדמה סביב. נ.צ. 1824\5696. (רשת ישראל החדשה).

מסקנות והמלצות

1. קטעי נחל באר שבע שעוברים הפרות רבות (ערכיות 4 - נמוכה מאד), לא נמצאו בהם ערכי צומח טבעי חשובים לשימור. הצומח בהם הוא בעיקרו צומח מעזבות. הצומח המופיע ברוב השטחים המופרים הוא אשל היאור (צמח בר המופיע באופן פזור בדרך כלל בואדיות במדבר, אך כאן מופיע בכמויות גדולות במיוחד בשטחים מופרים והופעתו כאן היא של צמח מעזבות. (ראה רשימת הצמחים המצורפת בסוף).
2. חורש האשלים יפה ומיוחד והוא קשור לכמויות הביוב הזורמות בנחל לאורך שנים. אין לדעת האם ישרוד במידה ותופסק הזרמת הביוב בנחל (בקטע הנחל מזרחית לכביש העוקף, בו אין זרימת ביוב תמידית, מועטים עצי האשל).
3. העלאת עצי אשל היאור על גזע יחיד כדי לשוות להם צורת "עץ" ולא שיח וכדי לאפשר פעילות נופש וביילוי תחת העצים, יכולה להיות כרוכה בבעיה - יש לזכור שנחל באר שבע הוא נחל בעל אגן ניקוז גדול ושטפוני ואחת לכמה שנים עובר עליו אירוע שטפוני גדול. עצי האשל מותאמים לעמידה בשטפונות ע"י כך שאין הם מגדלים קורה אחת ועולים לגובה, אלא מצמחים גזעים מרובים, הגמישים שבהם מתכופפים בשטפון ומתרוממים חזרה לכשיעבור, וגם אם נשברים חלק מן הגזעים, יש להם אפשרות לצימוח מחודש מבסיס הגזעים, עקב כך טיפוח עצים על קורה אחת, כדאי בשוליים ובכתפיים של הנחל שאינן מקבלות את מכות השטפון החזקות.
4. היחידות בהן ראוי לעשות עבודת שיקום לאשלים הן - 3, 6, 8, 10.
5. יחידה 7, הבריכה בתוך ערוץ נחל באר שבע, שהתמלאה מים בשטפון, רעיון לתכנון. קטע יפה וראוי לטיפוח - העמק הקטן שנוצר בין סוללת בריכת החימצון (יחידה 10) וחרשת האשלים ביחידה 8.
6. **היחידות שקבלו הערכה גבוהה, חשוב מאד לשמרן**, ללא עבודות פיתוח שיפגעו בהן, פרט אולי לניקוי פסולת בצורה עדינה, **יחידות אלה משמרות את הצומח הטבעי של בקעת באר שבע**, הערוצים יכולים להיות מפותחים כשבילי טיול, הן כמסלולים לימודיים לנוף ולטבע של בקעת באר שבע, והן כמסלולי טיול החוברים לתל באר שבע או לאנדרטת הנגב.
7. **עצי השיטה הסלילנית שאותרו בסקר, וכל עץ שיטה באזור זה, חשובים ביותר לשימור - נדירים בנגב הצפוני בכלל, ובאזור באר שבע בפרט.**
הסקר נעשה בעונה היבשה, אין ספק שמשטחי פריחה של מינים חד-שנתיים וכן מיני גיאופיטים, לא באו לידי ביטוי בסקר ויתכן ויהיה כדאי לחזור בעונת הפריחה כדי לתת תמונה שלמה.
בין השדות שמדרום-מערב, נמצא מתחם בית-אשל, אחד משלושת המצפים שהוקמו בנגב ב-1943 (יחד עם רביבים וגבולות), ניטש ונהרס במלחמת העצמאות. מן הראוי לכלול מתחם זה בפארק החדש.

הגבול האם לשימור
סביבת מים
סביבת

אזור המיועד לשימור מיוחד
אזורי מים ומתקנים מים
אזור מים אזורי מים

ספטמבר 2002

1:10000

משרד המרחב והתשתיות
מחלקת תכנון ופיתוח

6. ארכיאולוגיה ומורשת, שימור ושיחזור

6.1 ארכיאולוגיה ומורשת - יהודה גוברין

נחל באר שבע הקרוי על שם העיר באר שבע הינו נחל אכזב בעל אגן ניקוז נרחב המתנקז ממזרח למערב. הנחל מהווה את ערוץ הניקוז העיקרי של בקעות ערד ובאר שבע אשר אליהן מתנקזים נחלים נוספים מרכסי הרי חברון בצפון, מרכסי כידוד וזוהר ממזרח ומרכסי הר הנגב מדרום.

נחל באר שבע מפלס את דרכו למערב במעין צוואר בקבוק גיאוגרפי צר בין שני קצות הרכסים הסוגרים על הבקעה במערבה. במעבר הצר שבין רכס כתף באר שבע מצפון ובין רכס גבעת חבלנים מדרום פורץ הנחל את מעברו כלפי מישורי הנגב המערבי אל מפגשו עם נחל הבשור ועד לשפכו בים התיכון.

אל קטע הנחל הצר הזה התנקזו מים רבים הן בזרימות השטפוניות העונתיות והן בזרימה התת-קרקעית לאורך שכבת החלוקים העשירה במים. התנקזות המים בתת הקרקע וקירבתם הרבה אל פני השטח בקטע הנחל הצר איפשר לאוכלוסיות אנושיות עוד משחר ההיסטוריה להתיישב במקום בישובי קבע תוך ניצול מקורות המים התת-קרקעיים.

ראשית ההתיישבות במרחב ובבאר שבע בפרט היתה באלף הרביעי לפנה"ס בתקופה הכלקוליתית. האוכלוסיה הכלקוליתית בעלת התרבות המפותחת, הביאה עימה לאיזור יכולות טכנולוגיות והידרולוגיות חדשות אשר איפשרו לנצל את פוטנציאל מי התהום שעל גדות הנחל. החל משלב התיישבותי זה הפך קטע הנחל הצר לערש ההתיישבות ההיסטורית של באר שבע.

בתקופת האבות המקראית מהווה באר שבע מוקד התיישבותי מרכזי אשר סביבו מתרחשים אירועים רבים הקשורים בראשית ההתהוות של עם ישראל. באר שבע על בארותיה לאורך גדת הנחל קדמה כמרכז דתי – לאומי מתהווה לחברון ולירושלים בתולדות העם והארץ.

לאורך גדות נחל באר שבע, בקטע העובר כיום בתוך העיר באר שבע הוקמו לאורך השנים אתריה הארכיאולוגיים וההיסטוריים של העיר. הנחל היווה למעשה את עורק החיים שלאורכו נחפרו הבארות במשך כל התקופות ההיסטוריות ועד ימינו ועל גדותיו התקיימו האתרים בתקופות השונות לקיומה של באר שבע. בפערים ההתיישבותיים שבין תקופות ההתיישבות (שלעיתים ארכו מאות ואף אלפי שנים), שימש המקום כמרכז לאוכלוסיות נוודיות שהתקיימו במרחב והמשיכו להתבסס על הבארות הקדומות ששרדו לאורך גדות הנחל.

השרידים הארכיאולוגיים של באר שבע הקדומה עיקרם מן התקופות הכלקוליתית (אלף רביעי לפנה"ס), התקופה הישראלית (1200 - 586 לפנה"ס) והתקופה הרומית - ביזנטית (מאה רביעית עד שמינית לספירה). השרידים ההיסטוריים של העיר באר שבע הינם משלב יסודה ע"י האימפריה העותמנית בשנת 1900 ועד כיבוש העיר במלחמת השחרור. חלק מן האתרים הארכיאולוגיים של העיר פרוסים בשיכוב חד תקופתי לאורך גדות הנחל, אולם במרכזה של העיר קיים רצף התיישבותי משוכב של כל תקופות ההתיישבות בעיר החל מן התקופה הכלקוליתית ועד ימינו.

השרידים הארכיאולוגיים שנחשפו בסביבה זו (שעליהם אנו יודעים), מעולם לא נחשפו לציבור לצורך שימור ושיחזור, ולמעשה מכל העושר הארכיאולוגי העצום ורב החשיבות של העיר באר שבע הקדומה אין ולו אתר אחד החשוף לציבור. גם השרידים ההיסטוריים הפזורים לאורך הנחל אינם זוכים לתשומת הלב הראויה, סובלים מהזנחה מתמשכת ומהרס ובמצבם הנוכחי אינם מהווים מוקדים תיירותיים.

פרויקט פארק נחל באר שבע עשוי להערכתי לשנות באופן מהותי את מצבם הבעייתי של האתרים הארכיאולוגיים וההיסטוריים של העיר באר שבע שקיומה והתפתחותה ההיסטורית קשורה אל ערוץ הנחל.

להלן רשימת אתרים ארכיאולוגיים ואתרי מורשת (היסטוריים), המצויים לאורך גדות נחל באר שבע, ובתחום השתרעות פארק נחל באר שבע (תאור האתרים מתל באר שבע במזרח לכיוון העיר באר שבע במערב):

1. שרידי סכר וקירות תמך - נ.צ. 072463 - 134358

קטע בנוי של סכר שהשתמר על הגדה הצפונית של נחל באר שבע. הבניה באבני צור גדולות ובולבוסי נחל. בערוץ הנחל חציבה מלאכותית בסלע ככל הנראה תעלת יסוד לייצוב קיר הסכר. על הגדה הדרומית של הערוץ קטעים מקירות תמך בנויים שהשתמרו לגובה של 1.5- מ' ונועדו לייצוב גדת הנחל.

קטע מן הסכר

בסמוך לתל באר שבע השתמר קטע נרחב מסכר קדום נוסף. הסכרים המסיביים הבנויים בערוצי הנחלים, הוקמו ככל הנראה בתקופה הרומית ושימוש נרחב בהם היה עד סוף התקופה הביזנטית.

סכרים אלה שנבנו לרוחב הערוצים, נועדו לעצור את מי השטפונות ויצרו איגומי מים בנפחים גדולים בתוך ערוצי הנחל. מים אלה שימשו להשקיית חלקות חקלאיות לאורך גדות הנחל.

המלצות:

- תיעוד.
- נכון יהיה לתכנן מספר סכרי איגום המשחזרים את הסכרים העתיקים בתוך ערוץ הנחל, במיקום בו הערוץ הקדום הוסט והזרימה בו דלה וליצור איגומי מים פזורים לאורך האפיק.

2. בית חווה - נ.צ. 072393 - 134338

שרידי בית חווה מן התקופה הביזנטית המצוי על גבעה קטנה על הגדה הדרומית של נחל באר שבע. האתר נפגע בחלקו על ידי הקמת עמוד חשמל (מתח גבוה) על שרידי האתר.

המלצה:

- תיעוד.

3. חרבת אבו מחפוז - נ.צ. 07300 - 134300

שרידי חורבה גדולה המצויה מצפון למפגש הנחלים באר שבע וחברון. ניתן לזהות שני מכלולי בניה עיקריים: המכלול הדרומי כולל חצר נרחבת מוקפת באבני בניה ושרידי מבנים בסמוך לה. מכלול זה ככל הנראה מן התקופה הערבית. מצפון לו מכלול בניה נוסף ובו מספר רב של מבנים וקטעי קירות הבנויים בצפיפות על שלוחה צרה. בסביבות מכלול זה חרסים רבים מן התקופה הביזנטית. מיקום האתר מצפון למפגש הנחלים חברון ובאר שבע.

מיקום האתר מצפון למפגש הנחלים חברון ובאר שבע

המלצות:

- האתר כמעט ולא נפגע עד כה מעבודות הפיתוח ועל מנת שישמר רצוי להכלילו בתחומי הפארק. לאחר חפירות שיקום ושיחזור, עשויה להתקבל במקום תמונה של חווה חקלאית קדומה שאפיינה את תפוזרת החוות החקלאיות שהיוו את המערך החקלאי שסבב את באר שבע הקדומה.
- אזור מפגש הנחלים חברון ובאר שבע מופרע קשות כתוצאה מכרית חומר ואדי לאורך השנים. ניתן לשקם סביבה זו תוך כדי יצירת איגום מלאכותי בשקע האזור החצוב.

4. בתי חווה - נ.צ. (בית חווה מערבי) 071824 - 132467

שרידים של שני בתי חווה מן התקופה הביזנטית המצויים על הגדה הדרומית של נחל באר שבע (סמוכים זה לזה). בית החווה המזרחי נמצא בנ.צ. 071813 - 132548 (חניון ק.ק.ל.). האתר פגועים בחלקם ומצב השתמרותם גרוע.

המלצה:

חפירת הצלה ושילוב בשצ"פ הנחל.

5. בית חווה - נ.צ. 071872 - 142204

שרידי בית חווה גדול 40 X 25 מ' בקרוב המצוי על גבעה נמוכה לצד דרך העפר העוברת לאורך הגדה הדרומית של הנחל. כ-50 מ' ממזרח לבית החווה מבנה שומרה קטן. מצב השתמרות השרידים טובה.

מראה כללי של שרידי בית החווה

המלצה:

- חפירת הצלה ושילוב בשצ"פ הנחל.

6. בית אשל - נ.צ. 071330 - 132200

שרידי מצפה התיישבותי שהוקם ב - 1943 כחלק מראשית ההיאחזות היהודית בנגב. בית אשל הינו אחד משלושת המצפים הראשונים בנגב (רביבים וגבולות), אשר נועדו להיות חלוץ ההתיישבות במרחב תוך למידת תנאי המקום והמשך רכישת הקרקעות. המקום הוקם במתכונת של מתחם מוגן. חצר מרכזית וסביבה חדרים בעלי תקרות מקומרות. הבניה באבני גיר קירטוניות ובטון. בחצר נבנו גם בית בטחון, סליק לנשק, מגדל תצפית, ומבני משק. מחוץ לאתר הישוב נחפרו בארות מים חדשות להשקית השדות החקלאיים וכן הוכשר מנחת מטוסים קטן לשמירת הקשר האוירי. במלחמת השיחרור עמדו מגיני הישוב בגבורה במשך כחמישה חודשים אל מול הצבא המצרי ולא הוכנעו. תוצאות המלחמה גרמו להרס הישוב והוא ניטש. במקום נותרו שרידי מבנים, שוחות הגנה ומחפרות. האתר הינו אתר מורשת היסטורי. האתר מוזנח וההרס בו רב.

מראה כללי של שרידי בית אשל כיום

המלצות:

- שיקום האתר ההיסטורי ושילובו בפארק נחל באר שבע.
- הפיכת האתר למוקד פעילות כגון מרכז מבקרים בהקשר התיישבות המצפים בנגב.

7. באר - נ.צ. 071716 - 131476

שרידי באר, על הגדה הדרומית של נחל באר שבע. הבאר הרוסה כמעט לחלוטין ונותרו ממנה מספר קירות חיצוניים. קוטר הבאר כ- 3 מ' (האתר מוכרז).

המלצה:

- שיקום ושיחזור הבאר (שילוב בטיילת הבארות).

8. באר - נ.צ. 071791 - 131541

באר המצויה על הגדה הדרומית של נחל באר שבע. דפנות הבאר עשויות בטון (שימשה ככל הנראה בתקופה המנדטורית). פתחה מכוסה סורג ברזל.

המלצה:

- שיקום ושיחזור הבאר כחלק מפארק הנחל. (שילוב בטיילת הבארות)

9. גשר הרכבת התורכית - נ.צ. 071450 - 131230

גשר בנוי על קשתות אבן החוצה את נחל באר שבע. הגשר שנבנה ע"י קבוצת פועלים יהודית בתחילת המאה , כחלק ממערך התחבורה הצבאית מבאר שבע לסיני במהלך מלחמת העולם הראשונה. הגשר בעל ערכים היסטוריים, ארכיטקטוניים וסימליים רבים ומהווה מוקד מרכזי בתכנון הסביבתי והנופי של הפארק.

הגשר - מראה כללי

המלצות:

- שיקום הגשר וחיזוקו.
- מניעת מפגעים אסתטיים ואחרים בסמוך לו.
- תאורת לילה המאירה את הגשר.
- שילוב הגשר בטיילת הבארות (אפשרות לחציית הנחל על גבי הגשר להולכי רגל ואופניים).

10. באר + בריכה - נ.צ. 071600 - 131140

באר בנויה מאבני גזית, עומקה כ-7 מ' (עד מי תהום) וקוטר פתחה כ-3 מ'. פתח הבאר מכוסה בסבכת ברזל. בסמוך לבאר בריכת מים מדורגת ומטויחת.

הבריכה אשר ליד הבאר

המלצה:

- שיקום הבאר ושילובה בפארק הנחל. (טיילת הבארות).

11. מבנה + בית קברות ביזנטי - נ.צ. מרכזי 071220 - 130850

שרידי בית חווה הרוס וממזרח לו בית קברות גדול מן התקופה הביזנטית. שרידי המבנה נקברו תחת מילוי אדמה רצנטית. בית הקברות הביזנטי מכיל עשרות קברי ארגז בנויים מלוחות אבן גיר. הקברים מתפרסים לאורך מאות מטרים על הגדה הדרומית של ערוץ נחל באר שבע.

המלצה:

- חפירות הצלה לצורך שיחרור השטח לפיתוח.

12. מתחם כלקוליטי (ביר איברהים) - נ.צ. מרכזי 071400 - 130600

שטח נרחב לאורך הגדה הדרומית של נחל באר שבע ובו פיזור חרסים מן התקופה הכלקוליטית. השטח לא נחפר עד כה וגבולות השתרעותו לא הוגדרו. בשטח נערמו במהלך השנים ערימות עפר ואשפה שכיסו את מרבית האתר הארכיאולוגי (האתר מוכרז).

המלצה:

- חפירות גישוש ובדיקה, שילוב השטח בשצ"פ ארכיאולוגי.

13. סכרים ביזנטיים - נ.צ. 071550 - 130500

שרידי מערכת סכרים ככל הנראה מן התקופה הביזנטית שנבנו בתוך ערוץ נחל באר שבע. השתמרו מן הסכרים שלוש קירות בנויים מאבני גזית מלוכדות ע"י מלט. הסכרים שימשו ככל הנראה להטיית מי השטפונות מן הערוץ אל שטחי הצפה לאורך גדות הנחל.

מראה אחד הסכרים לאחר חשיפתו

המלצה:

- שימור ושיחזור הסכרים.

14. בארות (ליד תחנת הדלק) - נ.צ. 071700 - 130800

שתי בארות אנטילה בסמוך לתחנת הדלק סונול. הבארות נמצאות בתהליך הרס מתקדם, וסביבתן מוזנחת ביותר.

המלצה:

- שיקום ושיחזור (כחלק מפארק הנחל וטיילת הבארות).

15. באר - נ.צ. 071700 - 130600

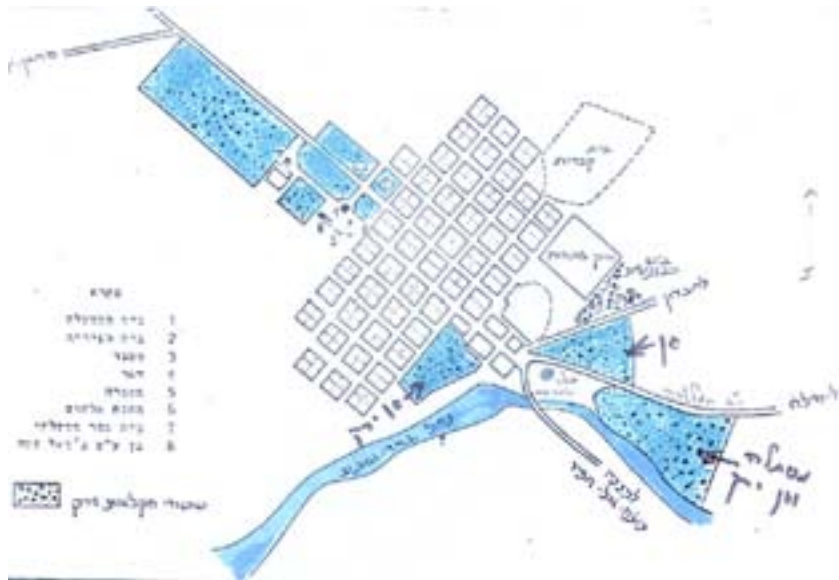
באר אנטילה הרוסה בסמוך לצומת רחובות. מצב השתמרות בינוני.

המלצה:

- שיקום ושיחזור (כחלק מפארק הנחל וטיילת הבארות).

16. באר וחווה חקלאית - נ.צ. (מרכזי) 071800 - 130300

באר שנסתמה (מיקומה אינו ברור), המצויה בתוך מתחם שהיה בתקופה התורכית והמנדטורית חווה חקלאית ומשתלה. השטח שעל גדת הנחל היווה חלק מפארק ומשתלת איקלום שהוקמו ע"י אליהו קראוזה מנהל מקוה ישראל בראשית המאה העשרים ובעזרת פועלים חקלאיים יהודים. שרדו מן המשתלה עצי האקליפטוס הגדולים שעל גדת הנחל.

המלצה:

- שיחזור גן הפארק במתכונתו הראשונית ושילוב הבאר בטיילת הבארות.

17. מתחם תל עוזיהו - נ.צ. מרכזי 071750 - 130660

שטח ארכיאולוגי נרחב המצוי בסמוך לצומת חברון. בשטח זה נערכו בעבר חפירות ארכיאולוגיות אחדות אשר חשפו רצפות פסיפס, מבני מגורים, כנסיה, וקברים מן התקופה הביזנטית. יש להניח שבשטח מצויים גם שרידים קדומים יותר מן התקופה הישראלית.

קטע מרצפת פסיפס של בית פרטי בסמוך לתל עוזיהו
(נחפר על ידי י. גוברין)

המלצה:

- שילוב המתחם כשצ"פ ארכיאולוגי בפארק הנחל.

18. באר אברהם - נ.צ. 071800 - 130290

מתחם תיירותי מרכזי בבאר שבע שעיקרו שתי בארות. באר אנטילה משוחזרת ובאר פתוחה במרכז חצר המתחם. הבארות ככל הנראה קדומות מאוד והיוו מוקד משיכה לנוודי המרחב גם בתקופות בהם הסביבה לא היתה מיושבת. עפ"י מסורת מקומית הבאר המרכזית במתחם משויכת לאברהם אבינו. יש להניח שבזכות קיומם המתמשך של הבארות לאורך כל השנים התאפשר שימור וזיהוי המקום עם באר שבע הקדומה. כיום מתקיים במקום מרכז מבקרים קטן ובו חיזיון אורקולי על העיר באר שבע לתקופותיה. המקום משמש גם כמרכז מידע ובו נמצא גם אגף התיירות העירוני. בסמוך למתחם הבאר מצוי עץ אשל עתיק אשר ביחד עם הבאר מהווים את ההקשר המקראי של התישבות אברהם בבאר שבע "ויטע אשל בבאר שבע".

באר אברהם בצילום משנת 1869

המלצות:

- בשל חשיבותו הרבה, מיקומו וזמינות פיתוחו אתר זה חייב לקבל תשומת לב רבה ומהירה.
- פיתוח ותכנון המתחם חייב שיעשה בהקשרים חינוכיים, תרבותיים, דתיים, תיירותיים ומסחריים. בין היתר יש להדגיש בתכנון המתחם את ההיבטים הבאים:
- האתר כמרכז מבקרים לתולדות העיר באר שבע.
- פיתוח המתחם בהקשר החינוכי סביב דמותו של אברהם אבינו כעברי הראשון.
- פיתוח המתחם בהקשר הדתי של אברהם אבי שלושת הדתות המונוטאיסטיות.
- פיתוח המתחם בהקשר התרבותי של אברהם אבינו איש השלום והכנסת האורחים. האתר צריך לשמש כמרכז מידע וכמוקד יציאה לטיילת הבארות לאורך ציר שבע הבארות ולאתרי התיירות הנוספים בסביבה.

19. שטח C - נ.צ. (מרכזי) 072050 – 130450

תל עתיקות נרחב ובו שרידים משלוש תקופות ההתיישבות הקדומה בבאר שבע. התקופה הכלקוליתית, התקופה הישראלית והתקופה הרומית – ביזנטית. שטח מרכזי זה הינו ככל הנראה השטח הפתוח האחרון הניתן עדיין לחפירה ארכיאולוגית שלא נפגע ע"י בנינו מאוחר. אלו הם שרידים של באר שבע, תל העיר הקדומה שהתפתחה לאורך הנחל וניזונה ממי הבארות הרבים.

שטח C
בסמוך לבאר אברהם, כחלק משריד העיר הקדומה באר שבע

המלצה:

- הגדרת שטח המתחם כולו כשצ"פ ארכיאולוגי והפיכתו לאתר חפירות, שימור ושיחזור, לפארק ארכיאולוגי פתוח לתולדות העיר הקדומה.

20. האתרים הכלקוליתיים - "תרבות באר שבע"

בתוך שכונת נווה נוי ובסביבה הקרובה נחפרו החל משנות החמישים שלושה אתרים ארכיאולוגיים גדולים מן התקופה הכלקוליתית. באתרים אלה נערכו חפירות רחבות היקף ונחשפה ה"תרבות הבאר שבעית" היחודית מן התקופה הכלקוליתית אתרים אלה זכו לפירסום נרחב בספרות המקצועית, אולם עם תום החפירות האתרים הוזנחו, על חלקם הותרה בניה חדשה ולמעשה כיום כמעט ולא ניתן לראות דבר במקום.

להלן שלושת האתרים הכלקוליתיים העיקריים שנתגלו ונחפרו בעיר:

א. חר' בתר:

אתר גדול הפרוס על הגדה הדרומית של נחל באר שבע. שטח האתר מכוסה כיום כולו בבניה של שכ' נווה נוי.

ב. חר' באר צפאדי:

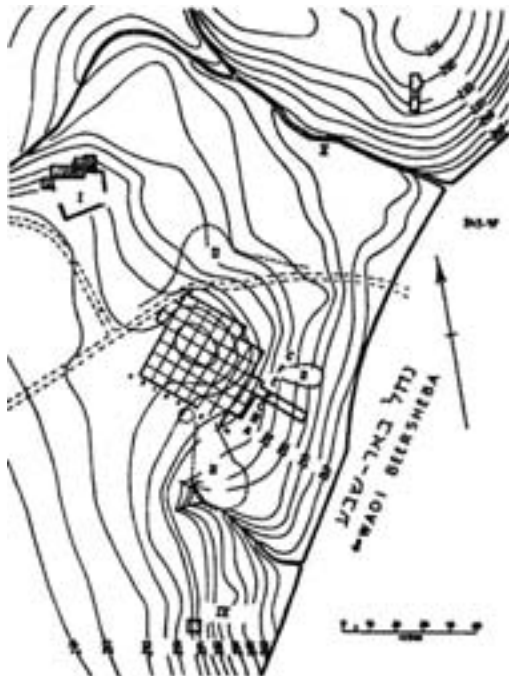
מספר גבעות לס על הגדה המזרחית של ערוץ נחל באר שבע וממערב לשכונת נווה נוי. הממצאים הרבים ומערכות המגורים החפורות בלס הייחודיות לתרבות זו הקנו לאתר זה פרסום רב.

דמויות מפוסלות בשנהב ממצאי אתר ב'ר צפאדי

ג. ביר אבו מטר:

אתר כלקוליתי נרחב המתפרס על הגדה הצפון מערבית של נחל באר שבע (כחלק משכונת נווה זאב) גם באתר זה נערכו חפירות החל משנות ה-50 ונחשפו בו מכלולי מגורים תת קרקעיים רבים ותעשיית נחושת מפותחת מהקדומות במזרח התיכון.

חפירות באתר הכלקוליתי אבו מטר על גדת ערוץ נחל באר שבע

מערכת מגורים תת קרקעית שנחשפה בחפירות בשנות החמישים

המלצות:

- בשל חשיבותו הרבה של כל המתחם הכלקוליתי יש להערכתני ליעד את השטח להקמת שצ"פ ארכיאולוגי (ובעתיד גן לאומי) בשטח הכולל את כל מתחם העתיקות הכלקוליתי שלאורך גדות הנחל (משני צידיו).
- בשטח הגן הלאומי העתידי ישוחזרו מערכות המגורים התת קרקעיות ויבנה מוזיאון מרכזי לעתיקות התרבות הכלקוליתית של באר שבע.
- מתחם הגן הלאומי ישולב בטיילת הפארק וכל התכנון הסביבתי יהיה מוטה נחל.

21. העיר באר שבע התורכית - מנדטורית:

רחובות באר שבע החדשה (שנוסדה בשנת 1900) ניבנו בניצב לגדות נחל באר שבע ומתנקזים אל הנחל. דרומה של העיר בקטע הנושק לגדת נחל באר שבע עשיר בשרידים קדומים מן התקופה הביזנטית, בבארות ובמכלולי בניה שהשתמרו היטב ומאפיינים את הבניה התורכית מנדטורית מראשית המאה. בשולי העיר שהשתפלו אל הנחל ניטעו בעבר בוסתנים וגינות ירק שניזונו ממי הבארות שלאורך הנחל.

מפת העיר העותמנית והתיחסותה אל נחל באר שבע

המלצה:

- יש לשמר את מאפייני הקשר בין העיר העתיקה לנחל ולשלבם בתכנית הפארק.

22. באר לאה - נ.צ. 070050 - 127200

באר בראש גבעה. הבאר עמוקה ופתחה בנוי. סביבת הבאר מתאפיינת בנוף פתוח ומחשופי סלע של הגדה הדרומית של הנחל.

המלצה:

- שילוב בשצ"פ פארק נחל באר שבע, תוך כדי פגיעה מינימלית בסביבה הטבעית.

סיכום והמלצות כלליות:

- פיתוח האתרים הארכיאולוגיים וההיסטוריים הכלולים במסגרת הפארק עשויים להוסיף נדבכים עשירים באטרקציות תירותיות, חינוכיות ואסטטיות ולהחזיר לנחל את מרכזיותו שנשתכחה.
- עושר האתרים הארכיאולוגיים וההיסטוריים המצויים לאורך נחל באר שבע בקטע המיועד להקמת פארק הנחל מעמיד בפני המתכננים פוטנציאל פיתוח אדיר לצד מצב קיים עלוב וזנוח.
- החזרת הנחל להיות הציר המרכזי שעליו מתקיימת העיר(כפי שהיה בעבר), מחייב קביעת סדרי עדיפויות בפיתוח, שכן לא ניתן יהיה לפתח את כל האתרים הנ"ל ביחד.
- יש לערוך בדיקות מקיפות לקביעת קריטריונים להערכת קידום האתרים בשלבים ולפעול עפ"י סדרי העדיפויות שיקבעו.
- יש לקדם פינוי של שטחים בפארק אשר בהם מצויים אתרי עתיקות או אתרים היסטוריים שהם בעלי פוטנציאל לפיתוח עתידי וליעד אותם בתכנון ליעודם התיכנוני החדש.
- יש לפעול בדחיפות להפסקת הרס האתרים ההיסטוריים והארכיאולוגיים ע"י הגנה עליהם באמצעות גידור פיזי והגדרתם כאתרים לשימור.
- יש לקדם מספר תוכניות לביצוע מידי וביניהם מתחם באר אברהם, טיילת הבארות, ובית אשל.
- יש לרכז מאמץ תוך שיתוף כל הגורמים והגופים האפשריים והרלוונטיים למינוף פרויקט פארק הנחל.

מפה מס' 8

תכנית האב לפיתוח פארק נחל באר שבע מפת ארכיאולוגיה ומורשת

הגורן:
יהודה גוברין - ארכיאולוג

סקר אתרים ארכיאולוגיים
זמנת מבין

צבע	שטח ארכיאולוגי
צהוב	שטח ארכיאולוגי
ירוק	שטח ארכיאולוגי
אדום	שטח ארכיאולוגי
כחול	שטח ארכיאולוגי
לבן	שטח ארכיאולוגי

תכנית אב לפיתוח פארק נחל באר שבע - ארזה רחמונא - אדריכלים ומתכננים ערים מאז 2007

6.2 שימור ושיחזור אדר' גיורא סולר

פרק זה עוסק בצד הרעיוני עקרוני, ברמה הפרוגרמטית, של תכנון שימור. לצורך הפיכתו לדוח שימור ויותר מכך, להנחיות שימור, יש להרחיב את היריעה ולבצע מספר עבודות מקדימות (כמו -סקר שימור).

הגשר התורכי

במסגרת השלב הנוכחי לא בוצעו סקרי מצב ותיעוד, כנדרש לפני כל תכנון ועבודת שימור ולכן ההתייחסות היא גם כאן עקרונית. הנושא העיקרי הוא טיפול בקטע שהתמוטט. לקראת תכנון מפורט יהיה צורך לסקור את כל הגשר ולבדוק באם יש צורך בפעולות גם בקטעים אחרים (מניעה). בעיקר לגבי הקטע החסר ניתן לשקול ארבעה כיווני פעולה, אשר לכל אחד יש וריאציות:

1. לייצב את הגשר כפי שהוא, תוך פירוק התמיכות הקיימות.
2. להשלים את הקטע החסר באדריכלות "מודרנית", דהיינו בחומר ובצורה שאינם חוזרים על ההיסטוריים. בעיקרון - קורה אופקית.
3. השלמת החסר בצורתו המקורית, אולם בחומרים בני זמננו. קמרון פלדה למשל.
4. שחזור הקטע החסר, בצורה ובחומר כמו ההיסטוריים.

המלצתי היא לבחור בחלופה האחרונה. לא מדובר באתר ארכיאולוגי או באירוע היסטורי, אשר הביא את הגשר למצבו הנוכחי. אין כל סיבה להשתעשע בצורות ופתרונות אדריכליים חדשים שינציחו את ההתמוטטות. למעשה מדובר בתיקון קטע שנפגע לפני תקופה קצרה (יחסית) ואשר לולא הוזנח לא היה מגיע למצב זה. לא מדובר גם באיזשהו מצב היפותטי אשר בו שחזור עלול לזייף את המקורי. הכול ידוע - הצורה, החומר, הפונקציה. לגבי המשטח העליון של הגשר, זה כבר תלוי בתפקיד המיועד לו. אם הגשר ישמר כאלמנט אדריכלי, היסטורי, אסתטי, הרי שטיפול במשטח הוא רק פונקציה של שימור וייצוב. אם לעומת זאת הוא יהפוך, למשל, לטיילת להולכי רגל, יהיה צורך ליצור מדרג מתאים, מעקות ולהתייחס למסילה. כל מקרה מומלץ להציב שלט שיספר את סיפור הגשר בפרט ומסילת הברזל בכלל.

אני מקווה שלא מאוחר מידי לומר כמה מילים לנושא גשר הרכבת החדש שמתוכנן בצמוד ובמקביל לגשר התורכי. אין שום ייחוד בגשר עצמו מן הבחינה ההנדסית - כבר הרומאים בנו גשרים גדולים, מפוארים ומפותחים בהרבה. יש ויש ייחוד לגשר הזה בתולדות התפתחות הארץ כתוצאה מהקמת מסילת הברזל. ודאי שיש לו חשיבות סביבתית ונופית וערך אסתטי בגלל הערכים האלה חשוב עצם שימור הגשר וחשוב ביותר האספקט החזותי שלו. לכן, אחת ההנחיות המרכזיות לתכנון הגשר חדש, אם אכן יש בו צורך, היא לתת כבוד לגשר התורכי. "הכבוד" במקרה זה הוא לצד החזותי. החשיבה התכנונית צריכה להיות מובלת ע"י אדריכל עם רגישות לנושא ולא ע"י מהנדס גשרים ורכבות. הפונקציונליות תשמר בכל מקרה, לכן הצורה היא שצריכה להדאיג ולקבל הכוונה.

לקראת תכנון מפורט של הטיפול בגשר התורכי, יהיה צורך במדידות ותיעוד של חזיתות, חתכים ופרטים. צריך לבצע סקר מצב קיים הנדסי ואדריכלי ויתכן וגם אנליזות חמרים מוגבלות.

בורות ובארות

כמות הבארות בתחום השטח לתכנון, המגוון שלהן והתקופות השונות בהן פעלו, זה הסיפור המרתק שמאחוריהן. ייתכן שאף אחת מהבארות לא היתה "שווה" התייחסות שימורית ופיתוחית (וייתכן וכן, אבל זה עניין למחקר נפרד), הסך הכל והכמות הם ללא ספק הצד הייחודי בסיפור הבארות. חשוב על כן לציין את הכמות והמיקום של כל הבארות הידועות, מבלי להכנס כמובן לשיחזור או טיפול יקרים. ניתן לעשות זאת בעזרת צמחיה, סימון באבן, ריצוף, פיתוח שטח, מסגרות כזאת או אחרת וכו'.

בארות נבחרות חשוב וניתן לשחזר עד למצב של השמשה. לחלק מהבארות מבנה עילי, אשר אחד מתפקידיו קשור במתקן השאיבה עצמו. המבנה העילי חשוב מאד גם כציון מקום ומומלץ לשקם מבנים אלה גם בבארות שלא יקבלו כל טיפול נוסף. השחזור לרוב איננו מסובך ומומלץ לעשותו כתיקון והשלמה של המקור. בכל באר שנבחרת לטיפול, יש לטפל בכל המכלול, כולל בריכה ותעלות, במידה וקיימים.

אחד האלמנטים החשובים הוא כמובן פי הבאר. כאן יש תמיד להעדיף השלמה, גם כסימון מקום באר. מקום בו יש מספיק נתונים הקשורים לאופן השאיבה, ולפחות בבאר אחת, מומלץ לשחזר את המיתקן. רצוי שהשחזור יעשה בבאר שניתנת להשגחה וטיפול מאחר ומתקנים מסוג זה "רגישים" ומושכים ונדליזם. נושא הבטיחות חשוב בכל אתר ועל אחת כמה וכמה בבארות עמוקות. מוצע לבדוק עיצובים נוספים ושונים לסורגי הבטיחות האפקטיים הקיימים כמו מעקות אנכיים. במקומות נבחרים יש לקבוע שלטי הסבר שיכללו רקע היסטורי ושיחזור גראפי של דרך התפעול של הבאר.

תקנים אחרים

בארות לא מתקיימות כמובן בואקום, וחשוב לטפל בקונטקסט שלהן, במידה ועדיין קיים. הקונטקסט כולל, בנוסף לסביבה עצמה, את כל מתקני ההעברה, הטייה ואיסוף של המים, כמו גם שרידי חקלאות, מתקנים חקלאיים וחוות. חשוב להיות סלקטיבי בבחירת האלמנטים לטיפול ורמת הטיפול בהם. החשיבה צריכה להיות דידקטית ולהתחשב גם ברמת הייחודיות ובמצב ההשתמרות של האלמנט. עיקר העניין השימורי הוא בבחירה ובתכנון הכולל ולא בנושא הטכני - אשר במרבית הפרוייקט הוא הפחות בעייתי. גם כאן, כמו בבארות, חשוב לתת את הדעת על שילוט. כל האלמנטים, גם אלה שלא ייבחרו לשימור וטיפול דורשים עבודת תיעוד, במדידה וצילום. אלה שלא יטופלו נידונים למעשה להרס ולכן התיעוד שלהם חשוב ביותר.

אתרים פרהיסטוריים

מספר אתרים פרהיסטוריים זוהו ונחפרו חלקית בבאר שבע ובסביבתה. אתרים אלה חשובים ביותר תרבותית, מדעית ולתולדות ההתיישבות באזור. מאידך, הם מציבים אתגר גדול הן מן הבחינה השימורית - טכנית והן מבחינת הצגתם לקהל. עם כל חשיבותם והרצון לשמרם ולהציגם - מומלץ לבצע, כשלב מקדים, סקר ייתכנות. מסקנות הסקר אמורות להצביע על חלופות ועל המשמעויות שלהן (כספיות, חזותיות, ערכיות, תחזוקתיות וכדומה).

אדריכלות חדשה (בית אשל)

שתי עובדות אינן מוטלות בספק:

א. חשיבותה ההיסטורית של בית אשל.

ב. מצבה המעציב

כל טיפול באתר ידרוש מספר פעולות במישורים שונים ותכנון כוללני, המכונה בתחום השימור "תכנית ממשק". התכנון הממשקי צריך להתחיל בהגדרות של ערכים היסטוריים, לאומיים, תרבותיים, כלכליים, חברתיים ובסקר מקיף של המצאי ומצבו. התכנון צריך להתבסס על מחקר הסטורי ברמת תולדות המקום, שלבי התפתחות ושימושי חללים בתקופות שונות. על תכנית המימשק לכסות את הצדדים החוקיים, סטטוטוריים, מינהליים וניהוליים, תקציביים מיידיים ולאורך זמן וכן נושאי כח אדם ובודאי שימושים אפשריים. מן האספקטים הטכניים יש לבחון היטב את הסיבות לבליה של המבנים וחמרי הבניה, (כמו למשל עליה נימית של מי תהום גבוהים), ולפעול נגדן. שימוש חדש הולם, פתיחה והסברים למבקרים ותחזוקה מתאימה מבטיחים הצלחת פרויקט כזה לאורך זמן.

סיכום:

או כפי שנאמר בראשית הדברים, הפרוייקט לא הגיע עדיין לשלב תכנון מפורט או יישום ולכן גם הדו"ח וההמלצות הם ברמת התכנון הרעיוני ראשוני. שלב הבא של ייעוץ, או תכנון שימור, יצטרך להכנס לפרטים, מאדריכליים - כלליים ועד שימוריים - טכניים.

ד. מרכיבי התכנון

7. מתחמים, צירים נושאים ותיירות

7.1 מתחמים וצירים נושאים - רמי חרובי

פארק נחל באר שבע המתוכנן משתרע על שטח נרחב של כ- 4,000 דונם. זו יחידת שטח גדולה ורחבה הן בהיבטים של פיתוח, הן בהיבטי מכירה ושיווק והן בהיבטי ניהול ותחזוקה. בפארק נחל באר שבע מתקיימים בחפיפה מגוון רחב של נושאים בשכבות רבות, הפרוסים על מרחב פיזי גדול - במצב זה מתבקשת חלוקת משנה של כל השטח על פי חיתוכים שונים, זאת על מנת שניתן יהיה לארגן נכון יותר את סך ההיצע ומכך "לגזור" את פעולות הפיתוח, השיווק, התחזוקה והניהול.

לדיון באופי חלוקת השטח יש להקדים את השאלה: מהו מהותו של הפארק ומה הוא הנושא המרכזי המנחה את הפעולות המתקיימות בו - הן בשלב הפיתוח ובעיקר בהמשך בשלב ההפעלה.

לשאלה זו נראה כי התשובה ברורה:

פארק נחל באר שבע נועד קודם לכל לשרת קהל. זו יחידת שטח לפיתוח בדגשי רווחת הקהל ולשימושי נופש ופנאי.

תחת כותרת זו מוצעות שתי חלוקות משנה עיקריות:

מוקדים המשמרים את תרבויות העבר שהם הבסיס לחיזוק ושימור המורשת ההיסטורית ואשר מהווים את התשתית התיירותית של העיר כיום - תחום הנופש ותרבות הפנאי. בהנחה שמתקיימת הסכמה רחבה על הגדרה זו, ניתן לגזור ממנה את כיווני הפיתוח המובילים ואת הדגשים שברצוננו להביא לידי מימוש בפארק.

אין בקביעות אלה כדי לגרוע מייעודים נוספים שייכללו בפארק ואין ספק שהפיכתו של הנחל למרחב הפתוח, הירוק והאיכותי של באר שבע, תמשוך יוזמות ציבוריות ופרטיות המחפשות סביבת איכות.

חלוקה למתחמים וצירים נושאים היא אמצעי להשגת יעדי התכנית תוך מיקוד הפיתוח לאזורים מועדפים הנגזרים משטח התכנית הכוללת. אין בחלוקה המוצעת בכדי לגרוע מחשיבות פיתוח איכותי בשטח הפארק כולו. במיקוד פעולות הפיתוח במתחמים מתקיים תהליך מיון לשם קביעת סדרי עדיפויות - דבר המתחייב מהיקפי הפיתוח מחד והרצון לעשייה ממשית כבר מההתחלה מאידך.

מסמך זה מרחיב ומפרט בעיקר את הנושאים הנשענים על "גרעין" ערכי. בהיותם נשענים על מוקדים פיזיים קיימים בשטח, מתבקש תהליך שיתחום תחילה מוקדים אלה.

תהליך "שיבוץ" מתחמי ומוקדי הנופש והפנאי, הנו רגיש פחות ומכך שנכון שיבוא רק כשני בסדר התכנון ולאחר מיפוי מלא של מוקדי המורשת התרבותית.

לאורך נחל באר שבע פרוסים מהחשובים שמוקדי מורשת תרבות האדם בעולם. אין כמעט תקופה שלא הותירה חותמה על באר שבע והמחקר מספק בידינו היום עדויות לתקופות פריחה רבות שידעה העיר והאזור (כדוגמת התקופה הביזאנטית). **עם זאת נראה כי נכון יהיה להדגיש ולהתרכז בנושאים הבאים:**

התרבות הכלקוליתית

תרבות אנושית שהתקיימה לפני כ-6000 שנה והותירה שרידים חומריים ואומנותיים מדהימים המעידים על יכולות אנושיות גבוהות ומורשת תרבותית מהמיוחדות שבתולדות האדם. בתקופה הכלקוליתית החלו להשתמש ולהפיק נחושת - המתכת הראשונה שיוצרה בידי אדם. הפקת הנחושת הייתה חלק מהתפתחות נרחבת של טכנולוגיה ושל ידע. נחל באר שבע ויובליו היוו את אחד מהמוקדים היישוביים המרכזיים בעולם של תרבות זו ואתרים גדולים הנמצאים על גדת הנחל, נתגלו ונחפרו. אתרי באר שבע שייכים לתרבות המכונה במחקר העולמי הנרחב העוסק בתקופה זו בשם "תרבות באר שבע", ללמדנו על מרכזיותם של האתרים בקנה מידה עולמי.

עירו של אברהם

"מייסד" האמונה באל האחד, החובקת כיום יותר מאמינים מכל אמונה אחרת בעולם. ליהדות לנצרות ולאיסלאם מהווה הבאר שחפר אברהם והאשל שנטע, את ראשית מורשתם ואמונתם - ואלה שוכנים על גדת הנחל בתחום העיר באר שבע של היום. מורשת "השלום של אברהם" היא מן המורשות החשובות לעולם, תחילתה בבריתו של אברהם עם אבימלך מלך גרר, מסורת הנמסרת ונמשכת שנים ארוכות ובאה לביטוי חזותי יפה בסמל יונת שלום הקבועה ברצפת פסיפס בכנסייה מן התקופה הביזאנטית, המשכה בברית בין שבטי הנוודים הבדואים הנחתמת עם הקמת העיר ועם הסכם השלום בין המדינות מצרים וישראל אשר אותו בחרו הצדדים לחתום בבאר שבע.

העיר העותומנית (התורכית)

השלטון העותומני לא ראה במרחב באר שבע ודרום ארץ ישראל אזור הראוי לפיתוח ורק בשנים האחרונות לשלטונו, החל משנת 1900, כתוצאה מאיום הכיבוש הבריטי והעניין שהחלה לגלות הציונות במרחב החל להיטיב עם האוכלוסייה הבדואית, מתוך מגמה ברורה להופכם לבני ברית.

בכל המרחב העותומני לבאר שבע - זו העיר היחידה שתוכננה ונבנתה מן היסוד בכל תקופת שלטון העותמנים במרחב. המבנים שנשתמרו בבאר שבע והתכנון הכולל הם פאר אדריכלי הראוי לתשומת לב רבה.

המאבק על באר שבע שהתחולל בין העותמנים לבריטים (מלחמת העולם הראשונה - 1917), הותיר אף הוא שרידים רבים וסיפורי מורשת - לשם מלחמה זו בנו העותמנים את מסילת הברזל, תחנת הרכבת וה"גשר התורכי". הקרב על באר שבע נכרת בזיכרון ההיסטורי של שני הצדדים, ידם של הבריטים הייתה על העליונה ומכאן ואילך הם היו שהותירו חותמם בעיר, אך מן הראוי לציין שללא פגיעה ותוך שימור העיר העותומנית.

מתחמים

1. מתחם הוא אתר גדול בעל עניין מרכזי או מקבץ של אתרים בעלי עניין.
2. התנאי להגדרת מתחם הוא קיומו של מוקד פיזי מרכזי בעל סדר חשיבות גבוה.
3. מתחם יישען על "גרעין" ערכי/תיירותי שיש בו כדי להוות כוח משיכה לקהל.
4. לכל מתחם ייקבע "קו אופי" מרכזי משלו, הניזון מהסיפור שמאחורי האתר והמשפיע על אופי הפיתוח שלו.

מוקדים לשימור

רבים מן האתרים בתחום פארק נחל באר שבע נכללים בקטגוריות שונות המגינות עליהם מפני פגיעה, כגון חוק העתיקות או הכרזות של מבנים היסטוריים לשימור. חוקים ותקנות אלה מגדירים את ייעודם הראשון של האתרים והוא השימור, שלא כבמקרים אחרים בהם מתקיימות סתירות בין פיתוח לשימור, הרי שבפארק מתקיימת התאמה בין מטרה מרכזית זו לבין יעדי הפיתוח. פארק נחל באר שבע הוא פארק הנשען על מורשת היסטורית. הפארק שואב את כוחו וערכיותו הגבוהה מהאתרים והסיפורים שמאחוריהם.

ערכי טבע ונוף

אופיו של פארק נחל באר שבע נובע מהיותו פארק בסביבה עירונית מבונה ולכן מרבית הפעולות בתחום הפארק נושאות אופי של "מעשה ידי אדם", כלומר פיתוח מתערב ומכוון. עם זאת, ישנם מספר מוקדים לאורך הנחל והפארק שנשמרו באופיים הטבעי - מוקדים אלה מוצע לכלול תחת ההגדרה "מתחם לשימור". אין מהנאמר להבין שלא נדרשת התערבות במתחמים אלה, נהפוך הוא - יש לפתחם לשימושי הקהל תוך השענות והדגשת אופיים הטבעי.

המתחמים המוצעים

במסמך זה מוצגים העקרונות המנחים להגדרת מתחמים בתחום הפארק. לשנים מן המתחמים המוצעים נכתבו פרוגרמות המרחיבות ומפרטות את ראשי הפרקים והנושאים. אין מסמך זה בא להחליף את הצורך לעריכת פרוגרמה לכל אחד מן המתחמים המוצעים - יש בו עקרונות מנחים ודגשים המוצעים כבסיס לעריכת פרוגרמות אלה. המסמך אינו מגדיר גודל פיזי של מתחם אלא מציג נושאים מרכזיים שמוצע לכלול בתחומו, עם זאת מודגש שוב העיקרון המוביל הרואה במתחם יחידת שטח מוגדרת. במקומות שהנושא קיים מוצגים שירותי קהל כחלק מהמצאי, עם זאת אין בשלב זה כל התייחסות לאופי ההפעלה והניהול של המתחמים.

א. מתחם אברהם

למתחם אברהם נכתבה פרוגרמה מקיפה וכוללת ע"י רמי תרובי (ראה נספח 14). הפרוגרמה אושרה ומצורפת למסמך זה.

ב. מתחם הגשר התורכי

הגשר נבנה כחלק ממערך מסילת הברזל התורכית שנסללה במלחמת העולם הראשונה. לכשהבין השלטון העותמני ששלט בארץ-ישראל, כי האיום למתקפה בריטית מכיוון מצרים הנו ממשי ואפשרי, החלה הערכות מסיבית בדרום הארץ כהכנה לקראת מערכה צבאית.

אחת מן הפעולות המרכזיות שביצע השלטון התורכי הייתה סלילת קו מסילת ברזל לכוון הנגב וסיני. תחנת המוצא בצפון הייתה בנחל שורק, על ציר המסילה יפו-ירושלים ומשם דרך קריית גת של היום, אזור רוחמה וגילת של היום ומשם בכניסה ממערב לבאר שבע. מבאר שבע המשיכה המסילה דרומה לכוון רמת חובב של היום, צומת ביר-עסלוגי (משאבים), שבטה, ניצנה וקסיימה (קדש ברנע). התורכים לא השלימו מעולם את משימתם לבניית המסילה דרך כל סיני אל עבר תעלת סואץ, המאבק עם הבריטים (1917), הקדים את השלמת המסילה שהגיעה אז לא רחוק מאזור קסיימה שבגבול ישראל ומצרים בסיני.

הקטרים הונעו בקיטור והיה צורך לבנות את נתיב המסילה דרך מקורות המים המרכזיים שבמדבר. באר שבע, שהייתה כבר ישוב בנוי ומרכז שלטוני, תפסה מקום מרכזי וצומת ראשי לרכבת, כאן היו מים זמינים בשפע וכאן ניתן היה לרכז מחסנים, עצי הסקה, מזון וסחורות וכן לנצל כח אדם זמין ולאפשר לו מגורים ושהייה ארוכה.

תחנת הרכבת נבנתה מצפון מערב לעיר המבונה והמסילה עשתה דרכה לאורך שדרות טוביהו של היום ועד לנחל באר שבע אותו היה הכרח לחצות בגשר. בנייתו של גשר הרכבת החוצה את הנחל מוכיחה עד כמה התייחסו התורכים ברצינות לשיטפונות העזים הפוקדים את נחל באר שבע הגשר בנוי באבן מסותת, עשוי קשתות גדולות ומפתחים רחבים – גשר זה עומד ללא פגע כמעט, כבר 85 שנה.

לבניית הגשר נקשרת "נקודה יהודית" - בבנייתו השתתפה קבוצת עבודה של פועלים יהודיים.

מבנהו המרשים של הגשר ועוצמתו, הביאו אותו למעמד של אחד מסמלי העיר באר שבע. בסמוך לגשר נמצא השוק של באר שבע – אני מדגיש שוק ולא "שוק בדואי" - אלה

המבינים יודעים שהשוק הנוכחי אינו אלה "שוק רמלה-לוד" המפורסם, שוק רוכלים נודד הנע בכל הארץ ומתמקם ביום חמישי בבאר שבע על חשבון משבצת "השוק הבדואי" המסורתי. לנושא זה יש לתת את הדעת ולנסות שוב להתעקש וליצור שוק בדואי מקורי, תוך הקפדת יתר על מהות הסחורה והסוחרים - נושא זה הוא ייחודי וטמון בו פוטנציאל תיירותי/ מסחרי / כלכלי רב מאד. יש לשער שבמידה ובאר שבע לא תשכיל לתת מענה למשבצת זו יועתק השוק המסורתי למקום אחר ואולי אף מחוץ לעיר, בדומה למוזיאון לתרבות הבדואים.

נושאים ודגשים לפרוגרמה

- האדריכלות הייחודית של הגשר ומבנהו הפיזי.
 - היותו של הגשר סמל לעיר באר שבע.
 - סיפורה של הרכבת / קטר הקיטור / בניית המסילה וכיו"ב.
 - הקשר וההשענות של הרכבת על המים כחלק ממכלול הנושאי של מים ומפעלי מים.
 - "הנקודה היהודית" קבוצת העבודה של הפועלים היהודים.
 - קשר צירי מעניין וייחודי אל מוקד תחנת הרכבת הישנה בבאר שבע, כולל מבנה מגדל המים.
 - באר שבע כצומת דרכים וקשר בין הצפון והדרום.
 - דרכים ותעבורה בבאר שבע – משיירות הגמלים לרכבות המהירות.
 - ציר "דרך פארק" בין מרכזים עירוניים מתחדשים משני עברי הנחל.
 - דרך סיפור הרכבת - סיפור המלחמה בין התורכים לאנגלים (1917).
 - סיפורו של נחל באר שבע - הגשר מדגיש ומבליט את גודלו והיקפו של הנחל.
 - הגשר הוא הזדמנות להדגשת נושא הנחל האכזב והצורך לצפות לשיטפונות ענק. הגשר הוא הטוב שבאתרים להמחשת נושא השיטפון.
 - תמונות מן השיטפונות - אלפי אנשים במאות אירועים לאורך שנות קיומו של הגשר, צילמו את הגשר בשיטפונות – מוצעת חשיפת תמונות אלה באירועים, תחרויות צילום ובתצוגות ארעיות או קבועות.
 - השוק הבדואי המסורתי.
- מרכזיותו של הגשר התורכי לבאר שבע היא רבת משקל וסביבו ניתן לקשור נושאים רבים. הגשר הינו גם אלמנט פיזי המציע "גישור" על הנחל - בשלב עריכת הפרוגרמה למתחם תידרש הגדרה לסוג התנועה על הגשר - טיילת רגלית, מסלול אופניים, רכבת קלה או שילוב של מספר גורמים. לעניין השלמת ה"קשת החסרה" מוצע לקבל החלטה בנדון רק לאחר השלמת הפרוגרמה וכנגזרת ממנה – כולל היבטי הבינוי והתפעול. מעל לכל - יש לפעול בכל דרך אפשרית לשימורו של הגשר, שימור צביונו וסביבתו.

ג. מתחם בית אשל

אתר מראשית ההתיישבות הציונית בנגב (1943), בעל חשיבות מרובה בהיותו המסמל והמאפיין תקופה משמעותית זו בבאר שבע. האתר מוגדר כאתר לאומי לשימור ונכלל במסגרת 50 האתרים הלאומיים לשימור המקודמים במסגרת משותפת של קק"ל והמועצה לשימור מבנים ואתרים, יחד עם משרד התרבות והספורט. מעבר לייעודיו הלאומיים והערכיים/חינוכיים, מוצע האתר כמרכז מנהלי לפארק וכמשרדי האזור והפארק של קק"ל. לאתר נכתבה פרוגרמה ע"י יעקב גולן, ביחד עם אבינועם אלון מקק"ל. הפרוגרמה הוצגה ואושרה במסגרת הנהלת הפארק – (הפרוגרמה מצורפת למסמך זה). הפרוגרמה מתייחסת לגבולות האתר הלאומי ומציעה לבחון הרחבה – מוצע לאמץ המלצה זו ולכלול את אתר בית אשל בגבולותיו המוכרזים בתוך מתחם רחב וגדול יותר, מעין יצירת שני מעגלים - הגרעין ההיסטורי כמעגל ראשון וסביבות האתר כמעגל שני החובק את הראשון. בסיס הרעיון הוא שימור סביבת האתר, הן כערך בפני עצמו ובעיקר כדי להדגיש ולהבליט את האתר ההיסטורי. קיימת סכנת אמת שפיתוח יתר ובכלל זה נטיעות "יבליעו" לגמרי את האתר הקטן ויגמדו אותו - מוצע להתמקד בשני היבטים מרכזיים בתכנון מתחם בית אשל:

היותו של בית אשל ישוב חקלאי - ומכך נגזר הצורך לייצר סביבה חקלאית. סביבה זו מובנת מאליה כיום, עקב היותו של האתר כחלק ממרחב חקלאי פעיל, אולם יש לזכור כי החקלאות לא מיועדת להישמר במקום עוד לזמן ארוך. פועל יוצא מכך הוא הצורך להבטיח שטח גדול ומשמעותי מספיק סביב האתר בו תתקיים חקלאות. בפרוגרמה לאתר אכן מאוזכר נושא "חוות הדגמה" בדגש החקלאי, מוצע לאמץ רעיון זה ולחזקו תוך הקפדה יתרה על יצירת מרחב פתוח (חקלאות "נמוכה" ולא עצים ושיחים. מצפון מזרח לאתר נשמרו בשלמות באר המים ובריכת האגירה של הישוב - באר זו היא "הבאר הציונית" הראשונה של באר שבע וחשיבותה רבה הן בהקשר העצמי והמסר שבה והן במכלול "ציר הבארות" ומפעלי המים שלאורך נחל באר שבע. באר זו יש לשמור מכל משמר ולהכלילה במתחם בית אשל.

היותו של בית אשל "ישוב עברי אל מול העיר הערבית" - שמירת קשר העין הפתוח בין העיר לישוב בית אשל, היה אחד מנושאים החשובים בעבר ויש לשמור ולחזק היבט זה. כל סיפוריו ואירועיו המרכזיים של הישוב גלומים בקשר ובקרבה לבאר שבע. מוצע לכלול בפיתוח הסביבתי של האתר "חלון פתוח" לבאר שבע, גם אם המשמעות כיום היא שיש להעתיק מספר עצים הקיימים בטווח ראייה זה כיום והחוסמים את המבט הישיר. "בליעתו" של האתר בתוך סביבה מבונה או נטועה לא תאפשר התמודדות מרכזית וחשובה של הדגשת הישוב המבודד והקטן אל מול העיר הערבית הגדולה והעוינת.

ד. המתחם הכלקוליטי

התקופה הכלקוליטית התקיימה במשך רובו של האלף הרביעי לפה"ס. הייתה זו תקופה מכרעת בתולדות האנושות. בתקופה שקדמה לה (התקופה הניאוליתית), החלה החקלאות ולראשונה בתולדות אנוש הופיעו יישובי קבע, בתקופה הכלקוליטית התבססו יישובי הקבע, והחקלאות הפכה לבסיס הכלכלי המוצק של רוב החברות בעולם העתיק.

בתקופה הכלקוליטית החלו להשתמש ולהפיק נחושת - המתכת הראשונה שיוצרה בידי אדם. הפקת הנחושת הייתה חלק מהתפתחות נרחבת של טכנולוגיה ושל ידע, אלה הביאו פעם ראשונה בתולדות אנוש להתמחויות וליצירת קבוצות של בעלי מקצוע, הדבר ניכר ביישובים השונים של תקופה זו, שכל אחד מהם התמחה בתעשייה שונה.

במרחב באר שבע ניתן לעקוב היטב אחרי התפתחויות מכריעות אלה - תהליך הפקת הנחושת היה ידוע רק לקבוצות סגורות שהתגוררו באתרים מסוימים, קבוצות אלה שמרו בסוד ובקנאות על הידע המטורגי שלהן, וכך הגיעו למעמד חברתי גבוה וליתרון כלכלי גדול. התפתחויות אלה יצרו תלות הדדית של בעלי מקצועות שונים זה בזה - יותר לא ניתן היה להתקיים במשק עצמאי אלא נזקקו לעזרתם של מומחים.

במרחב באר שבע נמצא הריכוז הגדול ביותר של אתרים הכלקוליטים בארץ ישראל ובמזרח התיכון. אתרים אלה שייכים לתרבות המכונה במחקר העולמי הנרחב העוסק בתקופה זו בשם "תרבות באר שבע".

בצד הקבוצות שהתמחו בטכנולוגיה, התקיימו רוב תושבי האזור מחקלאות, ובעיקר ממרעה.

האתרים הכלקוליטיים הגדולים בנויים כולם סמוך לאפיקי נחלים ושטחם מגיע עד למאה דונמים ויותר, אתרים אלה שימשו כ"כפרי הבסיס" של התקופה הכלקוליטית (יש לזכור שבתקופה זו עדיין לא היו ערים בעולם), סביבם היו פזורים כפרים קטנים רבים, שיתכן שהיו עונתיים ושימשו את הרועים.

השרידים המרשימים מהתקופה הכלקוליטית מעידים על תהליכים חברתיים, תרבותיים וטכנולוגיים משמעותיים לאנושות כולה ועל קשרי מסחר ותרבות עם העולם שמסביב. תהליכים אלה הם שהובילו לראשית הופעתן הערים בעולם כולו.

בנוסף על העושר האדיר והממצא המקומי שנתגלה בחפירות, נתגלו גם ממצאים רבים ומגוונים המעידים על קשרים שהגיעו עד למרחקים מרשימים:

- שרידי כלי צור וחרס שיובאו ממצרים.
- עפרת נחושת שהובאה מפונון שבערבה הירדנית.
- שנהב שיובא מאפריקה, דרך מצרים.
- אובסידיאן (זכוכית וולקנית), שיובאה ממזרח אנטוליה. (תורכיה).

המתחם הכלקוליתי המוצע כולל שנים מהאתרים הבולטים היושבים על גדת נחל באר שבע והסמוכים זה לזה:

- ביר אבו-מטר - אתר גדול המאפיין את נושא תעשיית הנחושת. (האתר שוכן מצפון מערב לנחל, בסמוך לשדרות אימבר). באתר נערכו חפירות חלקיות בשנות ה-50 והממצא החומרי הוא רב. בניית כביש אימבר ושכונת נווה זאב מחייבות המשך החפירות.
 - באר צפדי - אתר בעל אפיון שונה ואשר בו לא הייתה תעשיית נחושת. תושבי יישוב זה התמחו בגילוף פסלים וצלמיות משנהב, התמחות שלא הייתה קיימת אצל שכניהם חרשי הנחושת. (האתר שוכן מדרום מזרח לנחל צמוד לשכונת נווה נוי). באתר נערכו חפירות ובהם נתגלו ממצאים מרשימים. כיום לא נותר כמעט זכר לחפירות ומתקיים תהליך נגיסה והרס זוחל של גבעות הלס הבונות אותו.
 - אתר שלישי סמוך הוא אתר חורבת בתר, גם באתר זה נערכו בעבר חפירות וקיים ממצא חומרי חשוב המשלים את סיפור הכלקוליתי של באר שבע, אתר זה אינו קיים יותר בפועל והוא קבור כולו תחת בינוי שכונת נווה נוי.
- למרבה הצער נפגעו חלק גדול מהאתרים, האתרים שנחפרו לא שומרו, פעולות בניה, פריצת דרכים ועיבוד ממשיכים להיעשות בשטח של האתרים. אופיים של אתרים אלה, הנוכחות הפיזית הנמוכה שלהם בשטח, היותם חפורים ברובם בתוך הקרקע ומינימליסטיות הבניה שבהם - כל אלה "מסייעים" לתהליכי ההרס ואי-השימור. אין ספק שבאר שבע ראוייה לשמש כמוקד ומרכז לתקופה זו.

פעולות דחופות נדרשות:

- הפסקה מיידית של פגיעה באתרים, ששטחם משמש ליעודי קרקע שונים. האתרים, גדולים כקטנים, צריכים להישמר בקפדנות, תוך הדגשת העניין המדעי, התרבותי, ההיסטורי והתיירותי המיוחד כל כך שיש בתקופה זו באזורנו.
- ביצוע פעולות מיידיות שימסדו את מעמדם הסטטוטורי של האתרים כאתרים מוגנים ושל המתחם כולו כמרחב בעל ערך גבוה לשימור – חשוב לציין כי על האתרים וכן המרחב חל חוק העתיקות והם מוכרזים על פי החוק, מה שאינו מונע פעולות סותרות המתבצעות בפועל !!!
- כפעולה ראשונית ומיידית מוצע לסמן, לגדר ולשלט את האתרים.

נושאים ודגשים לפרוגרמה:

- עידוד חפירות באתרים - את החפירות יש לבצע רק לאחר שיוברר מעל לכל ספק כי ייעודו יישמר גם לאחר החפירה.
- המחשת המבנה החברתי של התקופה - "שחר התרבות".
- הצגה, הדגמה והמחשה של תעשיית הנחושת הקדומה ביותר בעולם !!! ואשר שרידה נמצאו בחפירות, כולל תנורי התכה.
- הדגשת הזיקה לנושא המים - הבחירה בבאר שבע.
- המחשת התהליך המורכב של הבאת הנחושת ממרחקים גדולים – אמצעי השינוע של תקופה זו היו חמורים בלבד, בתקופה זו טרם בוית הגמל.
- הדגשת המשמעות החברתית העמוקה של פיתוח ידע מקצועי ויצירת "גילדות" והתמחות. הדגשת נושא התלות בבעלי מקצוע.
- המחשת מערך הסחר וקשרי הגומלין עם המרחב הגיאוגרפי הקרוב והרחוק.
- המחשת נושא התכנון היישובי הקדום ביותר, השימוש בבתים בנויים יחד עם מבנים החפורים בקרקע.
- ראשיתו של תהליך המעבר למגורים בעיר, מודל בו חייה עד היום מרבית אוכלוסיית העולם.
- התקופה הכלקוליתית היא מהחשובות והמרתקות בהתפתחות האנושות.
- מרחב באר שבע הוא מהמזוהים והחשובים ביותר בעולם עם תרבות זו.

ה. מתחם תל באר שבע

המתחם המזרחי ביותר במרחב הפארק. אתר מגוון ועשיר, בעל רציפות היסטורית וחשיבות רבה. מוצע לראות באתר זה את שער הכניסה והמבוא לפארק ממזרח. מוצע לראות באתר זה את תחילתו/סופו של ציר הפארק המרכזי. המתחם המוצע נשען על גן לאומי מוכרז ומאויש, אליו מוצע לצרף נושאים ואתרים נוספים וכן לכוון להדגשת היבטים שאינם נכללים כיום בפרוגרמת האתר ואשר יש בהם בכדי לחזקו, לקשור אותו נכון לפארק ולהופכו למוקד מרכזי בפארק.

נושאים ודגשים לפרוגרמה

- התל הארכיאולוגי וסיפורו על פני התקופות.
- הדגשת תקופת המלוכה - מלכי יהודה, מימי שלמה ועד ימי חזקיהו (מאות עשירית עד שביעית לפני הספירה).
- מפעל המים באתר והבאר
- מפגש הנחלים חברון ובאר שבע.
- נקודת תצפית ייחודית אל המרחב כולו ואל העיר באר שבע.
- מבטים פתוחים ורחבים אל המרחב המדברי והנוף הטבעי.
- קו התפר בין המדבר ובקעת ערד ודרום הר חברון.
- קשר אל הישוב הבדואי תל שבע.
- מוקד מאויש.
- שירותי קהל קיימים.
- מוקד מידע.
- מוקד הפעלה/הדרכה/חינוך.

מתחם תל באר שבע - דגש מרכזי: רצף התיישבותי בדגש על נוכחות יהודית. מפקדה ומרכז מנהלי של ממלכת יהודה לניהול גבול הדרום והנגב.

צירים

מבנהו הצירי של הנחל מהווה גם הזדמנות ליצירת תוואי רציף ופתוח לתנועה. נושא רציפות התנועה והקשר הזמין והמיידני בין אתרים הוא אחד הנושאים החשובים בבניית מכלול שימושי קהל ותיירות. בנקודה זו קיים יתרון גדול לנחל באר שבע, שבניגוד לרבים מהנחלים הנמצאים בתחום עירוני, עדיין ניתן לשמור על מרחב פתוח בשתי גדותיו. מרחב פתוח זה הוא תנאי בסיסי ומהותי ליצירת תשתית דרכים ושבילי אורך שיאפשרו את התנועה הרציפה ויגדילו באופן משמעותי את ערכיות הנחל והאתרים לאורכו. לאורך נחל באר שבע ממוקמים מרבית העוגנים הקשורים בעבר, בתרבות ובמורשת של באר שבע. הנחל משמש כעמוד שידרה המקשר בין מוקדים אלה ומסע לאורך הנחל הנו מסע לאורך תרבותה ועברה של העיר מאז ועד היום.

מוצע לאמץ את העקרונות הבאים להגדרת ציר:

1. ציר ייקבע כמערכת מקשרת בין המתחמים, האתרים ומוקדי עניין בפארק.
2. ציר ייקבע במדרג של רמות שימוש מתוך ראייה תפעולית של הפארק.
3. יהיו צירים שיקבעו לפי סוג השימוש ורמת המינוע (אופניים, רכב "SHUTTLE" וכד').
4. מוצע כי לכל ציר מרכזי בפארק יהיה קו מנחה נושאי וכי התנועה על הציר תשלב בנוסף לפעולת המעבר ממקום למקום, גם ערך מוסף.
5. תכנון וביצוע פיזי לאורך הציר ייתמכו בכיוונים נוספים כדוגמת שילוט הכוונה, דפדפות וכד'.

בפרק הקודם, הוגדרו המתחמים הנשענים על המוקדים הראשיים המשמרים את העבר והמורשת התרבותית של באר שבע. מתחמים ומוקדים אלה פרוסים לאורך הנחל המשמש כעמוד שידרה המקשר ביניהם. מבנהו הצירי של הנחל מהווה הזדמנות ליצירת תוואי רציף ופתוח לתנועה. רציפות התנועה והקשר הזמין והמיידני בין המתחמים והאתרים הוא אחד הנושאים החשובים בבניית מכלול שימושי קהל ותיירות.

מוצעים שבעה צירים מרכזיים לפארק, שישה צירי אורך וציר רוחב אחד (ציר הרכבת).

מלבד הצירים הראשיים והנושאיים יהיו ללא ספק צירים נוספים בפארק שתפקידם תפעולי. מוצע ליצור בידול בין הצירים התפעוליים לבין הצירים הנושאיים, מה שיחזק וייתן הדגשה לצירים שברצוננו להפנות ולכוון אליהם תנועת קהל.

בפארק יהיו מוקדים רבים שאין כל צורך "לקשור" אותם בציר – לדוגמא: למשפחה שנוסעת לבילוי ב"לונה פארק", כלל לא משנה אם בדרך יש מוזיאון כלקולית. נכון אמנם שיש ערך מוסף גם לצרוף אפשרי שכזה אך ברור שהוא אינו עיקרי ומרכזי.

חשוב להדגיש כי אין במסמך זה התוויה מדויקת של הצירים בשטח. מיקומם הסופי של הצירים ייקבע מצרוף השיקולים המוצעים במסמך זה, יחד עם שיקולים הנובעים ממיקומם של מוקדים נוספים בפארק ולאור ההנחיות והייתכנות התעבורתית. ברבים מן הצירים המוצעים ובאמצעי השינוע בהם, קיים פוטנציאל יזמי וכלכלי גדול אותו יש לכלול בפרק ההזדמנויות הכלכליות של הפארק.

לאורך רבים מן הצירים המוצעים, קיים פוטנציאל יזמי וכלכלי גדול אותו יש לכלול בפרק ההזדמנויות הכלכליות של הפארק.

א. דרך הנחל

- ציר זה הוא הציר המרכזי המקשר את כל המתחמים המרכזיים לאורך הנחל מתל שבע במזרח ועד לקו קצא"א במערב - כל תחום שיפוט העיר באר שבע.
- לציר מוצע השם "דרך הנחל", שם המבטא גם את העובדה שמדובר בדרך וגם את מרכזיות הנחל.
- מוצע לסלול דרך כבושה אחת מרכזית כציר פנימי של הפארק – תפעולה של הדרך, מי יורשה לנוע לאורכה ואופן ניהול ממשק התחבורה בה, כל אלה יכללו בפרק התפעולי. למען הסר ספק – אין המדובר בציר פתוח לתנועת כלי רכב ללא בקרה.
- "דרך הנחל" תתוכנן לתנועת רכב עד לרמת אוטובוסים.
- הדגש המרכזי לציר זה הוא רציפות הדרך והתנועה.

ב. מסלול הבארות ומפעלי המים טיילת בארות המקרא

(ראה גם נושא שימור ושיחזור, אדר' גיורא סולר, פרק 6.2)

מסלול הבארות ומפעלי המים

- המוטיב המרכזי והמוביל בפארק נחל באר שבע הוא ללא ספק נושא המים - באר שבע "צמחה" מן הנחל ונשענה על מימיו. האדם, כבר משחר ההיסטוריה, השכיל לנצל את המים ויצר "מפעלי מים" על מנת לרתום את מי התהום ומי השיטפונות. לאורך הנחל בתחום פארק נחל באר שבע ניתן למצוא עדויות רבות למפעלי המים הקדומים וזו ללא ספק הזדמנות ליצירת ציר נושאי חשוב ומרכזי לפארק.
- לציר זה מוצע השם "מסלול הבארות ומפעלי המים", ראשית כי ברצוננו להדגיש את נושא הרציפות (מסלול) וכן להרחיב את רעיון הבארות גם למפעלי מים נוספים שהשכיל האדם ליצור.
- ציר זה יכול להישען ברובו על "דרך הנחל" אולם לא בהכרח נדרשת כאן הדגשה על רציפותו – בהיותו נושאי "מותר" שיהיו בו סטיות מן הציר הראשי לצירי משנה, כולל צרוף מוקדים שאין אליהם גישה ישירה ברכב ואליהם תידרש הגעה רגלית.

- "מסלול הבארות ומפעלי המים" יקשר את המוקדים הבאים :
 1. מפעל המים בגן הלאומי תל באר שבע.
 2. באר המים בגן הלאומי תל באר שבע.
 3. סכר ואיגום מים במחשופי הקירטון.
 4. באר ובריכת אגירה למים מתקופת ההתיישבות הציונית באתר בית אשל.
 5. באר ובריכת מים (עותמני), כחלק ממכלול הגשר התורכי.
 6. "מסלול בארות המקרא" – (ראה בהמשך).
 7. סכרים ומפעל מים ביזאנטי – (ייבחר מקום קיים וישוחזר מפעל הטייה).
 8. "בית המשאבות" הסמוך לנחל (ליד "עיר המכוניות"), שימש את באר שבע בימי ראשיתה ונמצא במצב מצוין המאפשר שיפוץ ושילוב במסלול.
 9. באר חוות הניסיונות (קראוזה) – באר שהייתה באתר כוסתה. יש לאתרה ולשחזרה כחלק חשוב ומרכזי למכלול החווה.
 10. "באר אברהם".
 11. "הבאר המערבית" של העיר העתיקה.
 12. מכון השאיבה בגן הפעמון - מפעלי המים החדשים של מקורות - הצינורות, המשאבות והיבט כולל על אספקת המים לבאר שבע כיום.
 13. שיחזור אחד ממפעלי המים ב"מתחם הכלקולית".

טיילת בארות המקרא

רעיון זה הוצע ע"י הארכיאולוג יהודה גוברין ומוצע לאמצו: עיקרו בחירת שבע בארות על ציר שתחילתו ב"באר אברהם" והוא נמשך מזרחה לאורך גדתו הצפונית של האפיק, עד ל"גשר התורכי".

- בסיס הרעיון הוא העברת "סיפור" תקופת האבות והמקרא לאורך מסלול צירי, כאשר כל אחת מן הבארות נושאת שם של האבות והאמהות – אברהם, יצחק, יעקב, שרה, לאה, רחל ורבקה ובכל אחת מהן "משובץ" חלק מן הסיפור המקראי.
- כל אחת מן הבארות שישוקמו וישולבו במסלול תישא אופי שונה במעט ותציג גם אפיונים של בינוי ושיטות לניצול המים.
- "טיילת בארות המקרא" תהיה ציר נושאי רציף להליכה ברגל.

ג. טיילת הפארק

- מסלול ההליכה של הפארק (כולל ג'וינג).
- הטיילת תיבנה קודם כל על פי "כללי המשחק" הנדרשים וידועים היטב לשירות "ההולכים". ספורט ההליכה הוא כבר הרבה יותר מאופנה והוא כולל ציבור רחב ומגוון.
- אורך הטיילת, רוחב הדרך, השיפועים וכיו"ב - כל אלה ייקבעו כאמור על פי המלצות מומחים בתחום הנופש והספורט.
- ניתן לשקול הכשרתן של יותר מטיילת אחת - זאת כמובן בהתאמה להמלצות כנ"ל.

ד. שבילי הנדודים

- מרחבי הפארק וגיוון נופיו "מזמינים" יצירת רשת שבילי טיולים להולכי רגל בפארק.
- מוצע לאמץ את מודל "סימון שבילי ישראל" וליצור מפה מנחה, כאשר בשטח מסומנים שבילי הטיולים.
- מכיוון שהשטח אינו כה גדול כמו השטחים הכלולים במפות סימון השבילים, ניתן להפיק מפה בקנה מידה כזה שעליה יינתנו גם הסברים ותמונות.
- מוצע לבחון שילובם של שבילים מרכזיים לטיולים בפארק, במסגרת מפות הסימון הארציות ובכך לצרף את הפארק לאזורים מומלצים לטיול.

ה. שביל האופניים

בדומה לנושא ספורט ההליכה מפותח כיום מאד ספורט הרכיבה על אופניים ומוצע לכלול בפארק מסלול מרכזי ומסלולי משנה לאופניים.

- ישנם מספר סוגי רכיבה על אופניים:
 1. רכיבה ספורטיבית – כביש
 2. רכיבה ספורטיבית/אתגרית - שטח
 3. רכיבה ספורטיבית/עממית - שטח
 4. רכיבת טיול - שטח
 5. רכיבת טיול - "עירונית"/פארקית - כביש
 6. רכיבה "חברתית" של חבורות ילדים - מתחמים סגורים.
 7. אופניים משפחתיות כרכב "משולב" לכיף וביקור באתרים.
- מפירוט סוגי הרכיבה והגיוון הרב ניתן להבין כי אין "שביל אופניים" אחד וכי אף קיימת סתירה מהותית וצרכים שונים לגמרי, בין סוגי הרכיבה השונים.
- על פניו נראה כי בתחום הפארק יש מקום לכמעט כל סוגי הרכיבה המוצעת, אך על נושא זה להבחן ספציפית מול מומחים בתחום.
- בהתאמה לסוגי הרכיבה שייקבעו ויוסכמו ייבנה מערך השבילים.

ו. נתיב שיירות המדבר

- לכינוי זה זכה מסלול הטיולים ברכיבה על גבי חמורים וגמלים, המוצע לשילוב בפארק.
- אין ספק ששיירות המדבר, הגמלים והחמורים הם "צבע" חשוב בפארק נחל באר שבע.
- אופיו הפיזי של ציר זה הוא מינימליסטי וכמעט שאינו מחייב השקעות.
- חשוב להפריד בין ציר בו הולכים בעלי-חיים לצירים אחרים, בעיקר בגלל גללים שנשארים על מסלול בעלי החיים.
- פעילות עם בעלי חיים מחייבת מכלאות שיש למקמן בקפידה יתרה.
- ניתן לתכנן מסלול מעגלי מן המכלאה ואליה או מסלול צירי המחייב נקודת אכסון נוספת או לפחות תחנת דרך בסוף הציר.

ז. מסילת הרכבת

- נושא זה הורחב בפרק "מתחם הגשר התורכי". בפועל קיים ציר נושאי מעניין וייחודי, המקשר מתחם חשוב בבאר שבע (אזור תחנת הרכבת), דרך המרכז האזרחי של העיר כיום, אל פארק נחל באר שבע ומתחם הגשר התורכי ובהמשך לכוון אזור התעשייה "עמק שרה".
- מימוש של ציר זה מחייב שילובו בתכניות העיר ומוצע לבחון נושא זה.
- אופיו של הציר וסוג התנועה לאורכו הנו פועל יוצא של אפשרויות בשטח, שכאמור מוצע לבדוקם בתכנית.

7.2 תיירות - רמי חרובי

במסגרת תכנית האב לשיקום ופיתוח נחל באר שבע הוצעו תכניות יישום רבות שמטרתן שיקום הנחל ופיתוח מוקדים לאורכו בהדגשי נוף, סביבה, תיירות, טבע ושימושי קהל. מסמך זה נשען ומשלים את תכנית האב לנחל ואת פרקי התיירות, הארכיאולוגיה והמורשת שנכתבו על ידי הארכיאולוג יהודה גוברין ומתכנן התיירות אילן בן-יוסף.

אחת מתכניות היישום, והמרכזית שביניהם היא תכנית להפיכת נחל באר שבע החוצה את התחום העירוני לפארק רחב ידיים.

מסמך זה מציג כוונים ותפיסה תיירותית כוללת לפארק נחל באר שבע. המסמך מהווה טיוטא ראשונית ומטרתו לשמש כבסיס לדיון פתוח שבסופו תגובש תכנית התיירות לפארק.

תחום פארק נחל באר שבע הוגדר מאזור תל שבע במזרח לאורך ציר הנחל וגדותיו ועד לאזור מפגש נחל באר שבע עם נחל בקע.

נחל באר שבע שימש מקור לצמיחתה של באר שבע. מקורות המים הזמינים לאורך הנחל והמרחב הפתוח והנוח של הבקעה משכו במהלך כל הדורות את האדם והפכו את באר שבע לצומת מרכזי וחשוב.

לאורך נחל באר שבע ממוקמים כל המוקדים ההיסטוריים המשמרים את תרבויות העבר והמהווים את בסיס העניין התיירותי של העיר כיום. הנחל משמש כעמוד שידרה המקשר בין מוקדים אלה ומסע לאורך הנחל הנו מסע לאורך תרבותה ועברה של העיר מאז ועד היום.

מבנהו הצירי של הנחל מהווה גם הזדמנות ליצירת תוואי רציף ופתוח לתנועה. נושא רציפות התנועה והקשר הזמין והמידי בין אתרים הוא אחד הנושאים החשובים בבניית מכלול תיירותי. בנקודה זו קיים יתרון גדול לנחל באר שבע, שבניגוד לרבים מהנחלים הנמצאים בתחום עירוני, עדיין ניתן לשמור על מרחב פתוח בשתי גדותיו. מרחב פתוח זה הוא תנאי בסיסי ומהותי ליצירת תשתית דרכים ושילי אורך שיאפשרו את התנועה הרציפה ויגדילו באופן משמעותי את ערכיות הנחל והאתרים לאורכו.

תכנית התיירות לפארק נחל באר שבע נשענת על מספר עוגנים הקשורים בעבר, בתרבות ובמורשת של באר שבע. עוגנים אלה מהווים יחד את התשתית עליה ניתן לפתח את "שכבת התיירות" של פארק נחל באר שבע.

לצד מורשת העבר והאתרים ההיסטוריים, ישנו נדבך מרכזי נוסף הנכלל תחת הכותרת "תיירות" – זהו תחום הנופש ותרבות הפנאי, הן של תושבי העיר והאזור והן של תיירות הפנים והחוץ הפוקדת את באר שבע ואת הפארק. הפיכתו של הנחל למרחב הפתוח, הירוק והאיכותי של באר שבע ימשוך ללא ספק יוזמות ציבוריות ופרטיות המחפשות סביבת איכות.

פיתוח נכון ומושכל של מוקדי בילוי, נופש ופנאי לאורך ציר הנחל לצד המוקדים ההיסטוריים והארכיאולוגיים, יהפוך את פארק נחל באר שבע למוקד מרכזי לעיר ולאזור ויוכל להשתלב ללא ספק בתכניות התיירות של מדינת ישראל.

עוגנים תיירותיים כבסיס לתכנית התיירותית

- באר שבע נתברכה בזכות גדולה של היותה בירת המרחב הדרומי של ארץ ישראל וצומת מרכזי בגבול המדבר והמזרע.
- כאן בבאר שבע נטעו את מושבם מהחשובות שבתרבויות העבר - באר שבע הפכה שם נרדף להתפתחות וקידמה.
- באר שבע היא עיר השלום, עירו של אברהם, אבי שלוש הדתות - מכאן צמחה אחת מן החשובות שבמורשת האדם, האמונה באל האחד (המונותאיזם).

הישוב הכלכלית

התקופה הכלכליתית התקיימה במשך רובו של האלף הרביעי לפה"ס. הייתה זו תקופה מכרעת בתולדות האנושות. בתקופה הכלכליתית החלו להשתמש ולהפיק נחושת - המתכת הראשונה שיוצרה בידי אדם. הפקת הנחושת הייתה חלק מהתפתחות נרחבת של טכנולוגיה ושל ידע. בתחום פארק נחל באר שבע נמצאים שנים מן האתרים הגדולים והחשובים של תקופה זו: "באר מטר" בה חייה קהילה של "חרשי נחושת" שהצליחה לשמור בסוד ובקנאות על הידע המטורגי שלה, וכך הגיעה למעמד חברתי גבוה וליתרון כלכלי גדול. "באר צפאדי", כפר סמוך לבאר מטר, בו לא הייתה תעשיית נחושת ותושביו התמחו בגילוף פסלים וצלמיות משנהב. השרידים המרשימים של התקופה הכלכליתית מעידים על תהליכים חברתיים, תרבותיים וטכנולוגיים משמעותיים לאנושות כולה. אתרי באר שבע שייכים לתרבות המכונה במחקר העולמי הנרחב העוסק בתקופה זו בשם "תרבות באר שבע".

עיר אברהם - עיר השלום

אברהם - אבי שלושת הדתות המונותיאיסטיות, אבי העם היהודי והעם הערבי, הוא נווד, החולף דרך ארצות רבות עד להתקשרותו לאזור המדבר בבאר שבע. כאן הוא יוצר תורה וקשר בין אדמה - אדם - אל. הוא עוזב את אור בעיראק, שוכן בחרן אשר בתורכיה, שם התפתחו מסורות מוסלמיות הקושרות אותו גם לעיר השכנה - אורפה. בעקבות הציווי "לך לך", הוא עוזב את מרחב מסופוטמיה רווי המים ויוצא דרך סוריה אל ארץ ישראל. אברהם נווד במרחבי שומרון ויהודה ומגיע לבאר שבע. מכאן הוא מרחיק לנדוד למצרים ולבסוף חוזר ומכה שורש במרחב באר שבע. כאן בבאר שבע חופר אברהם באר ונוטע עץ - שנים מהסמלים המובהקים להתיישבות קבע ולחקלאות, כאן מתרחשות הדרמות הגדולות של מאבקי השכנים, מאבק על האדמה והמים. כאן בבאר שבע נכרתה ברית השלום ההיסטורית, ברית בין שכנים, ברית אברהם ואבימלך. לימים חוזרים לבאר שבע מנחם בגין ואנואר סדאת, ראשי המדינות הריבוניות ישראל ומצרים, כדי לכרות כאן בבאר שבע ברית של שלום.

העיר העותומנית (התורכית).

עליית העותמנים החלה במאה ה-13 לספירה, בתורכיה. אורחות החיים, ניהול האימפריה המסחר, העלייה לרגל, הצבא ועוד - השאירו חותם ניכר בכל ארצות המרחב. העותומנים לא ראו במרחב באר שבע ודרום ארץ ישראל אזור הראוי לפתוח והתייחסותם אליו הייתה בשני מישורים: מרחב צבאי ואזור חיץ אסטרטגי. מרחב של נוודים עמם ראוי וכדאי לשמור על קשרים, כך שהם לא יפגעו באינטרסים של השלטונות. השלטון העותמני כלל לא טרח לפתח את המרחב ורק בשנים האחרונות לשלטונו, החל משנת 1900, כתוצאה מאיום הכיבוש הבריטי והעניין שהחלה לגלות הציונות במרחב, החל להיטיב עם האוכלוסייה הבדואית, מתוך מגמה ברורה להופכה לבת ברית. מהפך זה הוליד את אחד מהפלאים הגדולים של תקופה זו - העיר באר שבע שנבנתה בתכנון אירופאי ובסגנון מזרחי בלב המדבר. זו העיר היחידה שתוכננה ונבנתה מן היסוד בכל תקופת שלטון העותמנים במרחב. המבנים שנשתמרו בבאר שבע והתכנון הכולל הם פאר אדריכלי. המאבק על באר שבע שהתחולל בין העותמנים לבריטים (מלחמת העולם הראשונה - 1917), הותיר אף הוא שרידים רבים וסיפורי מורשת - לשם מלחמה זו בנו העותמנים את מסילת הברזל, תחנת הרכבת וה"גשר התורכי". הקרב על באר שבע נכרת בזכרון ההיסטורי של שני הצדדים, ידם של הבריטים היתה על העליונה ומכאן ואילך הם היו שהותירו חותמם בעיר, אך מן הראוי לציין שללא פגיעה ותוך שימור העיר העותמנית.

סקירת מוקדים תיירותיים לאורך ציר הנחל (ממזרח למערב).

- הגן הלאומי "תל באר שבע" וסביבתו.
- מחשופי סלע קירטון טבעיים.
- "האיי" - בין שני ערוצים שבו יישמר נוף אשלים (הערוץ המקורי וערוץ הניקוז שהוכן לצורך הסדרה).
- מצפה "בית אשלי" - אתר ראשית ההתיישבות החלוצית.
- חוות סוסים סמוך לאתר בית אשל.
- תוואי הרכבת הנושק לפארק.
- מרכז קניות "BIG".
- "הגשר התורכי".
- השוק הבדואי.
- "החוה החקלאית" - חווה שהוקמה בימי התורכים ע"י יהודים, סמוך לבאר אברהם.
- "באר אברהם".
- הכנסייה הביזנטית (ליד השוק העירוני).
- "חורשת הפעמון".
- מתקן מקורות - פיתוח מוקד הדרכה והסברה.
- מכלול "העיר העתיקה".
- האתרים הכלקוליתיים
- מצוקי הנחל במורד - בקטע שבין נחל בקע לחצרים ("עין עבדת של באר שבע").

מותגים ונושאים תיירותיים לאזור ולפארק

- אברהם והאבות, העיר והמרחב ההיסטורי.
- באר שבע עיר השלום.
- קיבוץ גלויות ותרבויות.
- נושא המים, מהעת העתיקה ועד היום, הטבע והשיטפון.
- דרכים היסטוריות, "דרך המלח", "דרך המלך", "דרך הנחושת" ועוד.
- אומנות ויצירה - קשר עיר-מדבר
- "Lazy River" אגם במעלה הנחל לבילוי ושייט.

8. ספורט, נופש ופנאי

8.1 פרוגרמה לפעילות ספורט, נופש ופנאי - יצחק מור

פארק נחל באר שבע משתרע על שטח של כ-4,000 דונם מתל שבע במזרח ועד המתחם הכלכלתי במערב (נווה נוי).

תוואי הנחל מהווה ציר נפלא לתכנון ופיתוח אתרי ספורט ופנאי לרווחת תושבי העיר והסביבה.

באר שבע מתוכננת כמטרופולין של הדרום עם חזון ל-500,000 תושבים בשנת 2020 (עפ"י תחזית של אדרי' שמאי אסיף בתכנית האב של העיר והמטרופולין). כמטרופולין מתחייבת חשיבה שונה ו"בגדול" לגבי סוג הפעילות והמתקנים אותם יש לפתח לאורך ציר הפארק. המתקנים יתנו מענה לפעילויות שונות ומגוונות בו זמנית. ציבור המשתמשים יהיה מילדים קטנים ועד מבוגרים וקשישים, תושבי המטרופולין ומבקרים מבחוץ.

הפארק יהווה את מקום המפגש המרכזי של תושבי העיר (בתקווה כי יחליף את הקניונים שהפכו לצערנו יעד הבילוי מספר 1 בישראל).

הפיתוח ייתן מענה לפעילות משולבת של ילדה ואבא, נכד וסבתא, לפעילות אקטיבית ופסיבית. השילוב הנדיר האפשרי בפארק של היסטוריה, טבע, נופש וספורט נותנים מימד ייחודי וחשוב.

בתכנון מתקני הספורט והנופש בפארק, יש לתת מענה לפעילות החופשית הפתוחה לרווחת הציבור ושימוש בכל עת ללא תשלום, ומוקדי פעילות מחוללי הכנסה שיופעלו ע"י גורמים עליהם יוחלט. זכיינים, העירייה, הקק"ל או כל גורם אחר.

הפארק משתרע בסמוך לאזורים מגוונים כמו שכונות מגורים, מתחמים חקלאיים (כיום) אתר השפכים (העומד לעבור בקרוב), אזור תעשייה, מרכזי עסקים וקניות.

יש לתת את הדעת למיקום הפונקציות השונות ביחס לבינוי הקיים או העתיד. באי הפארק יגיעו ברובם רכובים (מנועי או דו גלגל) לכן מקומות החניה הינם חשובים ביותר. אתר שיהיה מוצלח ככל שיהיה, ללא חניה מתאימה לא יצליח למלא את התחזיות והתקוות. סמיכותם של מתקנים מסוימים עשויים להוות "אויב"! על כן, בקביעת מיקום הפעילויות בפארק יש ל"בודד" או ל"אחד" את האתרים והמתקנים בהתאם לסוג הפעילות המיועדת בס.

מבנה ציר הנחל

קיים ציר הסדרה ברוחב של כ-120 מ' לאורך של כ-8 ק"מ. בחלקים שונים של ציר הנחל אין השוליים מספיקים לשם פיתוח מתקנים לפעילות. אך לכל אורכו של הציר, ניתן לפתח מסלולי הליכה לטיול, ריצה והליכה ספורטיבית.

חיסרון זה של חוסר שטח לפיתוח מתקנים, יש להפוך ליתרון המאפשר הפרדה בין פעילויות שונות ומתחמים שונים, כמו כן נתיב הליכה בלבד, מהווה "הגנה" על תושבי השכונות הסמוכות מפעילות רועשת המפריעה את שלוותם.

ב"כתפיים הרחבים" של הנחל ובשטחים הסמוכים הרחבים יותר, יוקמו מתחמי הספורט והפעילות.

הנגישות

מאחר והפארק מתוכנן כפארק נושאי וישולבו בו פעילויות רבות מעבר לספורט, נכון יהיה להדגיש בנגישות אליו בכל מתחם, את הפעילות המיוחדת בו. יש ליצור "גן כניסה" לכל אתר ולאפיין את תכנונו בהתאם לאופי וסוג הפעילות במתחם המיוחד. לשם דוגמא: כניסה לאזור המים (האגם), ראוי לתת ביטוי על ידי יצירת "אגמון", מעליו עובר גשר, או ציר תנועה בהיקפו כמבואה לאתר האגם. או לדוגמא יצירת "קניון" (ערוץ) בכניסה לאתר הסנפלינג והאתגר. בנוסף ל"גן הכניסה" יש לדאוג גם לחניה המיועדת לאוטובוסים, רכב פרטי וחניוני אופניים ואופנועים. בכל כניסה לאתר יש להציב "מרכז מידע והכוונה" ע"י שילוט או מבנה מאויש, הכל בהתאם לאופי המקום. כמו כן, יש לתת מענה לשירותים ומכירת מזון ושתיה.

א. הפעילויות המוצעות

1. לאורך הנחל - נתיבי תנועה
2. הליכה
3. ריצה
4. רכיבה על אופניים
5. מסלול כושר
6. מתקני "גירוי" לפעילות ניתור ודילוג
7. רכבת מיני - קרוניות
8. כרכרות סוסים, פוני, חמורים
9. ריקשות

ב. פעילות משפחתית משולבת

1. מיני גולף
2. גן מיניאטורי - לילדים
3. גן שעשועים - מתקני משחק
4. קרטינג
5. לונה פארק
6. החלקה על קרח
7. גלגליות
8. קורקינט
9. חורשות פיקניק, מנוחה ובילוי
10. אמפיתיאטרון ענק
11. מרכז אירועים מתחלפים

ג. מים - אגם - נחל

1. שייט - סירות משוטים
2. אופני מים
3. קייק
4. גלשנים

ד. ספורטק - המגרשים הפתוחים

1. מגרשי כדורגל (מרחב פתוח גדול לכמה מגרשים)
2. קט רגל - מדושא
3. כדור יד - אספלט
4. כדורסל - מגרש משולב - אספלט
5. כדורעף חופים

ה. ספורט אתגר

1. מסלול כושר
2. סנפלינג
3. גשרי חבלים - אומגות
4. באנג'י
5. טרמפולינות
6. מסלול מכשולים לאופניים
7. סקייטבורד

ו. משחקי רחוב

1. פטנג
2. פרסה
3. שח רחוב
4. קלאס

פרוט הפעילויות - אופי, מיקום וצרכים מיוחדים

א. נתיבי תנועה - לאורך הנחל הפארק

ההליכה - זו הפעילות רבת המשתתפים מכל פעילות אחרת. העוסקים בה הינם ילדים בוגרים וקשישים, סוגי ההליכה הם רבים ומגוונים:

- טיול משפחתי ביום פנוי, אחה"צ או בימי חג.
- הליכה ספורטיבית - הליכה בקצב מהיר יותר. מאופיינת בקבוצת הולכים בעלי מודעות לפעילות גופנית ואנשים המחויבים לכך לצרכי בריאות.

אין כמו הפארק כדי להעניק נתיבי הליכה, רחוק מעשן המכוניות, מרעש והמולה, בחיק הטבע, אזור בטוח מתאונות. לשם הענקת ביטחון להולכים בשבילים אלה, יש להתקין תאורה (פעילות רבה מתבצעת בערב) ברזי שתייה, ספסלי מנוחה וצל.

מאחר ונאמר כי זה נתיב לקבוצות שימוש רבות, יש ליצור "גירויים" לאורך הצירים לפעילות הגופנית. לדוגמא: על עמודי התאורה, או סככות הצל, או עצים לאורך השבילים ניתן לתלות דסקיות בגבהים שונים עליהם רשום הגובה (2.50 מ' או 2.60 מ') גירוי המעורר את היצר הקיים בכל אחד, מילד ועד בוגר. על מנת לנתר ולגעת בדסקית, כמובן שהגבהים משתנים, על מנת לתת אפשרות למספר רב ככל שאפשר על משתמשים לנסות את יכולתם.

רצוי וראוי כי הדסקיות שיהיו ב"אשכולות" (מספר דסקיות בגבהים משתנים) יהיו ב-2 קבוצות גובה על מנת לאפשר לאב ובתו, אם ובנה לנתר בטיולם המשותף. כך נשלב פעילות מגוונת למטיילים וניצור אתגרים משותפים למשפחה או קבוצות מטיילים.

דוגמת הדסקית הינה אחת מיני רבות המאפשרות שילוב גירויי כדוגמת הניתור לגובה, סימון שבילים בקטעים עם פסי רוחב על הציר או ע"י סימון בצד מרחקים כל 10 ס"מ או 20 ס"מ, מזמינים את ההולך בו לנסות את מרחק הניתור אותו הוא יכול להשיג והשיטות כמובן רבות ביותר. אין לשכוח את נושא שווי המשקל וכו'.

חשוב ביותר לבצע שילוט של מרחקי ההליכה (כל 250 מ' או 500 מ'). שילוב זה הינו בעל חשיבות רבה להולכים והמטיילים. כמו כן, ניתן להוסיף מידע של המרחק עד לאתר זה או אחר.

שביל ההליכה מתאים גם לפעילות הריצה, שבילים אלה בטוחים ובטיחותיים. על כן יש ליצור נתיב מקביל לרוכבי אופניים, לרכבת המיניאטורית, כרכרות, רוכבי סוסים והריקשות, במקום בו יש חיבור או צמתי חיבור, יש לגרום להאטה מרבית של בעלי האופן, על מנת להבטיח את הולכי הרגל.

בצירי תנועת הממונעים והכרכרות יש ליצור תחנות להורדה ולהעלאת נוסעים.

ב. פעילות משפחתית משולבת

רצוי ונכון לשלב מספר פעילויות באזור אחד, על מנת לאפשר לילדים לבחור את הפעילות הרצויה והאהובה עליהם, או לאפשר להם לחוות מספר פעילויות במהלך יום הבילוי, ללא צורך ל"נדוד" למקום נוסף לגוון הפעילות.

על כן יש ליצור מספר מרכזי פעילות למשפחה כאשר בכל מרכז ישנו "עוגן" פעילות הידוע "כשואב" משתמשים.

1. **המיני גולף** - מתקן פעילות המתאים לכל המשפחה, אין כל קושי לילדה בת 5 למצוא שיתוף פעולה ועניין במשחק עם סבא בן 75. אין כאן גורם של כושר גופני או מאמץ, זהו מפגש היוצר "מתח" תחרותי בריא המתנהל בקצב נעים.

יש לבנות את המתקן במקום מוצל עם פיתוח אינטנסיבי הכולל גם מקומות ישיבה, בית קפה או מזנון. מאחר והבילוי במקום הינו ארוך (מספר שעות). אפשר למקמו בגן הפעמון מצפון לנווה נוי.

2. **גן מיניאטורי** - זהו "עולם הילד". הכניסה אלא בגובה המותאם לילדים קטנים בלבד, כל הפיתוח במקום הגינה, הספסלים, מתקני המשחק, חדרים בנויים כגן ילדים, הכל בנוי בגובה פרופורציונלי לילד עם אפשרות תצפית מבחוץ להורים המלווים. זהו עולם "מבודד" ממבוגרים, בהם הילדים "מסתדרים" בינם לבין עצמם. זהו מקום נפלא ושוקק פעילות מבוקרת אך ללא מעורבות המבוגרים.

3. **גן השעשועים** - "עיר המשחק והמתקנים" הכוללת מתקני משחק משולבים ומבודדים, מאפשרת לילד לבלות ולפתח את כושרו ודמיונו. המתקן המרכזי בנוי לגובה עם סולמות עליה מדרגות רחובות, מגלשות, שווי משקל וכו'. יש לזכור, הכל צריך לעמוד בדרישות ותקני הבטיחות.

4. **הלונה פארק** - מקום בילוי לילדים והורים (מופעל ע"י זכיינים) זו "עיר שעשועים" ומקום בילוי משגע לכל המשפחה.

5. **משטחי רכיבה והחלקה** - אזור פעילות אקטיבי ואתגרי לילדים, המותאם לסוגי פעילויות שונים כמו גלגליות וקורקינטים. בנוסף יש מקום לבנות אזור בעל טופוגרפיה ייחודית מבטון, עמקים וגבעות לשיגעון הסקייטבורד. במעטפות המתקן תהיה סוללה (טריבונה) לצפייה, מקום זה מרתק אליו צופים רבים.

6. **החלקה על קרח** - באזור המדברי והחם של באר שבע מקום החלקה על קרח יהווה מוקד משיכה לפעילות יפיפיה ומעניינת. המתקן מקורה ומתאים לפעילות כל השנה.

7. **מגרש המכוניות** - הקרטינג היה תמיד ויהיה תמיד מושך קהל, מגיל הילדים ועד הבוגרים.

ניתן לשלב גם בלונה פארק (אך יש לו זכות קיום גם בפני עצמו), עפ"י החלוקה והשטח שיעמדו למתכננים.

8. **חורשות הפיקניק** - יש לפתח מספר מוקדים, זוהי פעילות עממית מפותחת בישראל לכל המשפחה בחגים, שבתות, חופשות ובערבים. יש לדאוג לצירי נסיעה נוחים וחניות מתאימות.

9. **מרכז אירועים מתחלפים** - זהו מרחב מתוכנן המאפשר עריכת אירועים מתחלפים, המתקיימים פעם או מספר פעמיים בשנה בתחומים שונים. כמו מפעל הספר, יריד חוצות, קרקס המגיע לעיר, קרנבל ריקודים וכו'.

10. **אמפיתיאטרון** - המשתלב בטופוגרפיה ונותן אפשרות לקיום אירועים לקהל רב.

ג. מים

חשיבות פעילות המים בפארק נחל באר שבע הינה רבה ביותר. זוהי הנקודה אשר תוסיף לחלוחית למדבר. יצירת אגם ונתיב מים זורמים הם סמל החיים, מקורות המים העומדים לרשות הפרוייקט מניצול המים המטוהרים של באר שבע, מאפשרים ליצור אגם גדול שייתן אפשרות לפתח את ספורט המים במספר ענפים. פיתוח הענף כמתוכנן במתחם רם בשטח של 80 דונם, מאפשר ליצור פעילות משולבת של מספר ענפי מים. כולם יהיו לפעילות גופנית. חתירה בסירות משוטים, גלשנים, אופני מים וקייקים. תכנון האגם מחייב יצירת מסלול חתירה ישר המתאים לתחרויות כולל אזור צפייה.

באזור האגם המתוכנן, נשפך נחל כתף לנחל באר שבע. תכנון משולב יאפשר נתיבי מים לחתירה וטיול ומאפשר ליצור אי או איים לפעילות מיוחדת ומנותקת הקשורה לספורט, או לחילופין אתרי ביקור, כפי שמתוכנן מתחם ציפורים, או בית קפה מוקף מים. אין ספק כי יצירת תנאים לפעילות מים תגוון ותרחיב את מגוון ענפי הספורט בעיר ובדרום. סביב האגם ניתן וחשוב לפתח שביל הליכה וריצה לפעילות עצמית.

ד. הספורטק

תרומת הפארק לעיר באר שבע תהיה עצומה. מעל הכל פיתוח הספורטק יהווה קפיצת מדרגה בפיתוח העיר והמטרופולין.

מגרשי ספורט פתוחים העומדים לרשות ושרות הציבור במתחם אחד, הופכים לחגיגה אחת גדולה, השואבת ציבור רב למקום, ויוצרת את המפגש האמיתי של האוכלוסייה. לא סוד הדבר שאנשים רבים אינם יכולים או זקוקים לגירוי וקבוצת תמיכה לעיסוק כל שהוא, בספורט על אחת כמה וכמה.

פעילות הספורט כקבוצות או פעילות עצמאית באזור בו מתקיימת פעילות ספורטיבית אפילו שונה, יוצר מוטיבציה ואף תחושת ביטחון ושותפות. על כך חשיבות הספורטק הינה מהראשונות במעלה.

1. מגרשי הכדורגל המדושאים

מגרשים אלה יהיו יחידת שטח מדושאת בגודל מירבי, עליה יועמדו מספר שערי כדורגל, אותם ניתן יהיה להזיז מדי פעם (ע"י הנהלת המקום), על מנת לשמור על הדשא ולמנוע מצב של קרחות מעומס יתר נקודתי ברחבות השערים. לכן אין מסמנים את המגרשים ודואגים לניקוזים נכונים ותאורה, על מנת לאפשר הפעלה גמישה של המגרשים. אין דומה לפעילות של מספר קבוצות בו זמנית על מרחבי דשא ירוקים. ניתן ללמוד זאת מהערים הגדולות בעולם איזו "חגיגה" נוצרת בפעילות הספורטק בימי שישי אחה"צ, שבת, חגים ובערבים בחודשי הקיץ החמים והלחים.

2. קט רגל - מדושא

מגרש הקט רגל דומה בתשתיתו לכדורגל, אך גודלו מאפשר פעילות בקבוצות יותר קטנות על מגרש מצומצם במידותיו 40 מ' x 20 מ' מגודר ומואר.

3. כדור יד - אספלט

מגרש הכדוריד תואם בגודל את הקט רגל ובעל שערים בגודל זהה, אך התשתית הינה אספלט המאפשרת הקפצת כדור. הגידור מסביב מחויב כמו בקט רגל.

4. כדורסל - מגרש משולב

מידות מגרש משולב דומות ל- 2 מגרשי כדורסל במימד הרוחב. מידותיו כולל שוליים 32 מ' x 44 מ', מגרש זה הינו רב תכליתי ומאפשר פעילות כדורים כמעט בכל הענפים סל, יד, קט רגל, כדור עף וגם טניס שאינו מומלץ במגרשי הספורטק.

5. כדורעף חופים

זה הלהיט של משחקי הכדור בעולם הנופש. משחק זה מתקיים כשמו בחופי הים על תשתית חול, אינו מחייב השקעה ויוצר פעילות מאד אקטיבית. משחקי כדורעף בזוגות מלא צבע וחן ומושך קהל סקרנים רב, על כן רצוי ליצור סוללות צפייה משופעות המאפשרות לקיים טורנירים להנאה לצופה הפסיבי. כך ניתן להביא את תחושת חוף הים גם למקום מרוחק מהחוף.

ה. ספורט - אתגר

העיסוק בספורט זה מאפיין את הצעירים ומספר יחסית קטן של מבוגרים. שילובו בפארק מהווה עוד מוקד או פינות פעילות המתאפיינות בקהל סקרנים גדול יחסית העוקב וצופה בו. מתקני הפעילות אינם מרוכזים בנקודה או מתחם אחד, אלא ממוקמים בשטח עפ"י התנאים הטופוגרפיים, או באופן מאולץ בהתאם לאפשרויות.

1. מסלול כושר

מתקני המסלול דומים באופיים למסלול הכושר הצבאי, מפוזרים לאורך מסלול ריצה או בהיקפו של מתחם כאשר קיים מרחק בין מתקן למתקן. הקלות הרבה בה ניתן לשלב את המתקנים בפיתוח מאפשרים למתכננים לשלבם כמעט בכל מקום.

2. סנפלינג - קיר טיפוס

אם קיים מבנה או מצוק ניתן לבנות בצמוד לו קיר טיפוס. במידה ולא קיים, ניתן לבנות קיר למטרה זו ולמקמו בכל מקום. עוד אחד מענפי ספורט האתגר המושכים סקרנים רבים. בהקמת קיר כזה חשוב וראוי להקים "אשכול" קירות למספר משתמשים גדול בו זמנית (לא גדול במיוחד).

3. גשר חבלים - אומגות

מבנה הנחל מאפשר בנקודות מספר ליצור את גשרי החבלים והאומגות, תוך ניצול הטופוגרפיה. קיים הגשר התורכי אותו ניתן לנצל לשם הקמת מרכז אתגר, מבלי לפגוע ביופיו ובייחודו.

4. באנג'י

ספורט למטורפים. מאד מלהיב, ההולך וכובש לעצמו מקום בחוג "מחפשי הסיכון". הקמתו של מתקן באנג'י מהווה נקודת ציון לשילוט ולפרסום בגלל גובהו הרב. שילובו בפארק יגרום לתיירים לא מעטים להגיע לביצוע "קפיצת הריחוף" כמו באתרים רבים בעולם.

5. טרמפולינות

מתקן משולב לכמה טרמפולינות. מאפשר לגילאים השונים לחוות כיף של ריחוף וקפיצה לגבהים. זהו ספורט בו ניתן למצוא אב ובן ובת הקופצים להנאתם במקביל, תוך כדי ביצוע אלמנטים אקרובטיים, שללא הטרמפולינה לעולם לא היו מבצעים.

6. מסלול אתגר ואופניים

מסלול ייחודי הנבנה מצמיגים ישנים וחול, יוצר נתיב "סלאלום" לרוכבים על אופני B.M.X (ניתן לשימוש עם אופניים אישיים או השכרה). ספורט אתגר נפלא מאד בטיחותי בגלל מבנה המסלול, אינו יקר בהקמתו, תורם רבות לאיכות הפעילות והמגוון במקום.

7. סקייטבורד

מתקן זה מופיע גם בפעילות המשפחה, מצאתי לנכון להוסיפו בפרק ספורט אתגר, מאחר וניתן לבצע פעילות זו ברמות "סיכון" ווירטואוזיות שונות. בנייתו של מתקן איכותי לספורטאי הסקייטבורד, הופך למקום מרתק לעוסק בו ולצופה. בנייתו של המתקן הופכת את המקום לגן פסלים המשתלב בפארק. (דני קראוון יצר את העיר הלבנה במבואותיה המזרחית של ת"א כפסל סביבתי, מקום נפלא שהפך למוקד פעילות לחובבי הסקייטבורד).

ו. משחקי רחוב - משחקים משוגעים

משחקי הרחוב יפוזרו במרחבי הפארק ויאפשרו לקבוצות העוסקות במשחקים אלה ליצור לעצמם מקומות מפגש. כמו כן יהיו אלה המקומות אליהם יגיעו אנשים הצמאים לחברה ועיסוק משותף. זה המקום בהם ימצאו לעצמם חברים ושותפים לפעילות. המתקנים אינם דורשים השקעה כספית, אלא מחשבה ושילוב בפיתוח האתר.

1. פטנג

משחק הכדורים המפורסם (בעיקר בצרפת) בהם עומדים אנשים מבוגרים עם כדור הברזל האישי, אותו יגלגלו על פני קרקע כבושה, בשטח מצומצם. חשיבות המתקן בספסל הנמצא לידו לפטפט ומנוחה.

2. הפרסה

משחק בוקרים ידוע לזריקה והשחלת פרסה על מוט.

3. שח - רחוב

סימון לוח השח על גבי משטח מרוצף וכלי משחק גדולים אותם מזיזים שחקני השח. משחק הגורם לצפייה ומוקד מעניין.

4. קלאס

משחק הקלאס המפורסם לכל ילד. סוגי הקלאס הינם רבים, חלקם משוחקים ללא כל אביזרי עזר, אלא סימון הקלאס בצורתו המיוחדת על הרצפה, מגוון את המשחק.

5. שונות

משחקים רבים מסוג זה קיימים ואותם נשלב בפיתוח כמו: הגולות שנעלמו מהארץ אחרי שהצליחו לרצף ולכסות כל חלקת אדמה באבנים משתלבות ולילדים לא נותר מקום למשחק, נחזיר להם את האדמה "השדודה" ונחזיר את משחקי הרחוב הישנים כמו, סטנדה, דודס, הקפות ועוד.

סיכום

פרוגרמה ראשונית זו מהווה כלי ראשון למתכננים העוסקים בתכנון ופיתוח הפארק. יש לקיים דיון משותף עם המתכננים ולסכם על הפונקציות ומיקומן. בחירת החומרים לפיתוח והבנייה יהיה בהם כדי להבטיח את הצלחתו של המתקן. עלותו, והחשוב אולי מכל בטיחותו. יש לזכור כי פארק מעצם אופיו וגודלו עשוי להוות סכנה למשתמשים בו, על כן יש לתת את הדעת לנושא הבטיחות מעבר לבטיחות במתקני ספורט הנמצאים בשליטה בכל שעות הפעילות.

יצירת שוליים מספיקים לאורך שבילים, טיילות ומסלולים שונים מכל צד, הגנה על עמודים מפני פגיעה, תשתית רכה (חול, גומי) במתחם למתקנים עם סכנת נפילה וחבלה, הינם חובה ראשונה במעלה.

לכן, בעת התכנון המפורט יש לשלב יועץ ספורט ובטיחות לשם הבטחת הצלחתו של הפרוייקט.

אין בליבי ספק כי פארק נחל באר שבע יהווה מנוף רב עוצמה להמשך פיתוחה של העיר ומטרופולין באר שבע.

9. סטטוטוריקה

9.1 היבטים סטטוטוריים של התכנית ענת גולד, קק"ל

נחל באר שבע, בתחום העירוני, (מתל שבע במזרח ועד המפגש של נחל באר שבע עם נחל בקע במערב), מוגן במספר תכניות סטטוטוריות:

ברמה הארצית - יעוד השטח עפ"י תמ"א 22

תכנית מתאר ארצית ליער ויעור: יער מסוג חורש טבעי לשימור. הגדרה: שטח ובו חורש, יער, בוסתנים, בתה ותצורת צומח טבעי אחרות, בעלי ערכיות גבוהה, המורכבים ממני הצומח של א"י, כמוגדר ומותחם בתשריט. שימושים: יער טבעי לשימור יוותר במצבו הטבעי, ללא התערבות חיצונית, לשמירה על סגולותיו ומאפייניו, פרט לממשק הנדרש לשמירה ואחזקת השטח.

תכנית ניקוז והסדרת נחל באר שבע על פי חוק המים:

תכנית שמטרתה יצירת אפיק מוגדר וברור, מניעת הצפות וחתירות בשטח הנחל, יצירת שיפוע רציף וניקוז תמידי של הנחל, הסדרת תעלה מרכזית לצורך סילוק מי קיץ וגלישת ביוב, שילוב הנחל כפארק ויצירת טיילת לאורכו והסדרת כניסות לנחל לצורך ניקוי ותחזוקה. הוכרזה רצועת נחל ברוחב 120 מ', בקטע שאורכו 7.3 ק"מ, מגשר כביש עוקף באר שבע ועד לאזור קו קצא"א במערב. (ראה מפה מס' 9א').

ברמה המחוזית

בתכנית המתאר של מחוז הדרום - תמ"מ 4/14, שנערכה ע"י הגיאוגרף נחום דונסקי, הנחל מוגדר "כיער" ולאורכו אתרי תיירות. (תל שבע ובארות אברהם). הגדרת היער כפופה לתכנית מתאר ארצית ליער ויעור.

השטחים הגובלים בנחל מוגדרים במזרח מצפון לנחל עד כביש 40 – תעשייה ומדרום לנחל שטח חקלאי, יער ותעשייה וממערב לכביש 40 בינוי. (ראה מפה מס' 9ב').

ברמה המקומית

בתכנית המתאר המוצעת לעיר באר שבע, שנערכה על ידי אדרי' שמאי אסיף (טרם אושרה), נחל באר שבע הוגדר כפארק נחל באר שבע. תוואי הערוץ שלאורכו פארק לרבות טיילת, נע ברוחב משתנה שבין 500 מ' ל- 1300 מ'.

מצפון לנחל - מאזור תל שבע ועד כביש עוקף באר שבע, השטח מוגדר כיער.

מכביש עוקף באר שבע מערבה ועד כביש האורך המוצע החוצה את הנחל, (כביש מס' 10), השטח מוגדר "ליבה" (מתחם דרך חברון) – אזור מעורב מגורים עם מסחר, מוסדות ציבור ומשרדים.

מכביש 10 ועד לכביש 40 מיועד "למרכז מטרופוליני" – אזור למרכז עירוני ומטרופוליני, משולב משרדים ומסחר עם מוסדות ציבור, מגורים, מלונאות וכן טיילת מצפון לדרום.

"המרכז המטרופוליני" משתרע גם ממערב לכביש 40, וכולל את מתחם באר אברהם, בית העלמין המוסלמי והעיר העתיקה. צמוד לו אזור נוסף של "ליבה" ואחריו עד הגבול המערבי של הפארק שכונות מגורים.

מדרום לנחל - מהגבול המזרחי עד לעוקף באר שבע יעוד של "פארק מטרופוליני" (פארק נבטים) שהינו שטח ציבורי פתוח בעיקר למטרות נופש פעיל, עם שימושים ציבוריים ומסחריים. מהעוקף ועד לכביש מס' 10, "גן מטרופוליני" - שימוש מעורב של שטחים ציבוריים פתוחים עם מבני ציבור, כולל בתוכו את מרכז הספורט. מכביש 10 ועד כביש 40 "מרכז לאומי לירידים ולכנסים" - מכביש 40 מערבה עד כביש קק"ל, "מרכז מלונאי" (המבואה הדרומית של באר שבע) - אזור למלונאות, מסחר, משרדים ומוסדות עירוניים. אחריו אזור ה"ליבה", שכונות מגורים (רובע נוי) (ראה מפה ג').

ברמה המפורטת

בשטח התכנית קימות מספר תכניות מתאר ותכניות מפורטות. להלן הפירוט של התכניות העיקריות (ראה מפה ד'):

תכניות מתאר:

- אזור תעשייה - תכנית מס' 45/102/02/5
- מכון טיהור מזרחי - תכנית מס' 85/102/02/5
- מפעל למוצרי אספלט - תכנית מס' 82/102/02/5
- גן ארכיאולוגי תל שבע - תכנית מס' 8/172/02/7
- בית אשל - תכנית מס' 35/102/02/5
- שכון דרום - תכנית מס' 88/102/02/5
- כביש עוקף מזרח - תכנית מס' 60/102/02/5
- כביש עוקף חלק צפוני - 66/102/02/5

תכניות מפורטות:

- אזור תעשייה דרך חברון - תכנית מס' 28/904/03/5
- תעשיית טכנולוגיה משולב בשירותים ומסחר - תכנית מס' 36/104/03/5
- אזור תעשייה ומלאכה - תכנית מס' 49/904/03/5
- תעשייה קלה משולב במסחר - תכנית מס' 55/104/03/5
- השוק הבדואי - תכנית מס' 195/03/5
- גן הפעמון - תכנית מס' 10/134/03/5
- מבואה דרומית - תכנית מס' 196/03/5
- שכונת נווה נוי - תכנית מס' 13/134/03/5
- מתחם רסקו - תכנית מס' 204/03/5

תכניות וול"ל מאושרות:

מרכז קליטה באר שבע - תכנית מס' 5 / 5 / במ / 63

בעלויות:

בשטח התכנית מצויים 31 גושים. מתוכם 4 גושים לא מוסדרים: 100168, 100400, 50784, 400085, 4 גושים עם חלקות בבעלות פרטית: 38014, 38004, 38008, 38010, ויתרת הגושים בבעלות מדינה, רשות פיתוח ו/או קק"ל. (ראה מפה 9ה')

המלצות לקידום תכנית האב לתכנית סטאטוטורית

א. בשלב ראשון מומלץ להגיש תכנית לועדה המחוזית עפ"י סעיפים 77 ו-78 לחוק התכנון והבניה, שמטרתה הצהרת כוונות לגבי השטח והגבלת אישורן של תכניות סותרות ומתן היתרים.

ב. ניתן לקדם תכנית סטאטוטורית לפארק בכמה דרכים:

1. תכנית מתאר מקומית, אשר תוגש ע"י הקק"ל כשינוי לתמ"א 22, בהתאם לגבולות המסומנים.

יתרון - קידום מידי של התכנית.

- קידום ע"י קק"ל, כחלק מקידום של תכניות מתאר ליערות.

2. קידום דרך תכנית המתאר המוצעת לעיר באר שבע.

יתרון - הפארק יקודם כחלק מהתכנית הכוללת לעיר, לרבות שינוי לתמ"א 22, כמו שינויים אחרים שצריכים להעשות במסגרת התכנית.

חסרון - קצב ההתקדמות תלוי בגורמים חיצוניים (עיריית באר שבע, משרד הפנים).

- התכנית צריכה לעבור שינויים בהתאם לשינויים שחלו בעיר מאז הכנתה (לפני כ-6 שנים), לפיכך מדובר בקידום שאינו מידי.

- טרם נמצא מקור תקציבי להמשך קידום התכנית.

ג. בהכנת תכנית נקודתית - (מקומיות ומפורטות) למתחמים בתוך הפארק, ושאינם בתמ"א 22 כגון: גן הפעמון ובית אשל.

יתרון - קידום מהיר.

ד. הכנת תכניות מפורטות, נקודתיות, למיזמים ספציפים מתוך תכנית האב, שחשיבותם רבה להתהוות הפארק.

יתרון - התכניות יגרעו דונמים ספורים מתמ"א 22 ולכן לא יהוו שינוי לתמ"א, אלא הקלה, כך שניתן יהיה לקדם, יחסית מהר יותר מקידום הפארק כולו.

בתחום יער באר שבע הקלה הנדרשת מתמ"א 22 הינה בסמכות המועצה הארצית.

נחל באר שבע בתחום העירוני (מתל שבע במזרח ועד המפגש של נחל באר שבע עם בקע במערב) מוגן במספר תכניות סטאטוטוריות.

ברמה הארצית - מוגדר בתכנית מתאר ארצית ליער ויעור (תמ"א 22) חורש טבעי לשימור. על פי חוק המים - הוכרזה רצועת ניקוז ברוחב 120 מ'.

ברמה המחוזית - (תמ"מ 4/14) הנחל מוגדר כיער ולאורכו במזרח ובמערב אתרי תיירות.

ברמה המקומית - בתכנית המתאר החדשה של העיר באר שבע (טרם אושרה) רצועת הנחל הוגדרה כפארק נחל באר שבע, אולם רוחב הרצועה צר מזה המיועד בתכניות שהוזכרו לעיל.

התכניות מטופלות במספר קטגוריות מקבילות:

1. הכרה בתכנית האב כתכנית מנחה.
2. הכנת תכנית מתאר לפארק.
3. הכנת תכניות מפורטות נקודתית.
4. הקצאת שטחים לעיריית באר שבע ולקק"ל.

בדצמבר 2001 הוצגה תכנית האב בלשכת התכנון של מחוז דרום והתקבלה כתכנית מנחה. תכנית מתאר לפארק – על מנת לבסס את מעמדה של תכנית האב ולייעד את הנחל על גדותיו והשטחים הסמוכים לו לפארק, יש להכין תכנית מתאר, המהווה שינוי לתכנית מתאר ארצית ליער ויעור, אשר איננה מאפשרת את הפעילות המוצעת לפארק ומייעדת השטח לשימור במצבו הטבעי.

מומלץ בשלב ראשון להגיש תכנית לועדה המחוזית לפי סעיפים 77 ו- 78 לחוק התכנון והבניה, שמטרתם הצהרת כוונות לגבי השטח והגבלת אישורן של תכניות סותרות. הכנת תכניות מפורטות למתחמים של בית אשל וחורשת גן הפעמון, על מנת שניתן יהיה לפתחם בהקדם.

מתחמים אלה אינם בתמ"א 22 ולפיכך ניתן לקדם אותם במנותק מהתכנית הכוללת. העירייה והקק"ל מקדמות מול מנהל מקרקעי ישראל קבלת השצ"פים במתחמים שהוזכרו בסעיף קודם.

הקצאת השטחים הינה תנאי הכרחי להשקעות ולטיפול בשטח. בנוסף לאמור לעיל, הקק"ל מול מינהל מקרקעי ישראל מקדמים בקשה לקבלת שטח הפארק למטרות אחזקה, שמירה וטיפול.

מפה מס' 9 א'

תכנית האב לפיתוח פארק נחל באר שבע מרחב הפארק ברמה הארצית

העורך: ענת גולד-קק"ל
מרץ 2002

מפה מס' 1

כתף באר שבע

באר שבע

עמק שרה

צמת שרה

צמת
בית אשל

בית אשל

ברכוכ חממה

- קו גבול רשות המים
- גבול פארק נחל באר שבע
- יער מוגן
- יער פארק קיים
- תחום שימור
- יער פארק קיים

1:25000

575000
574000
573000
572000
571000
570000

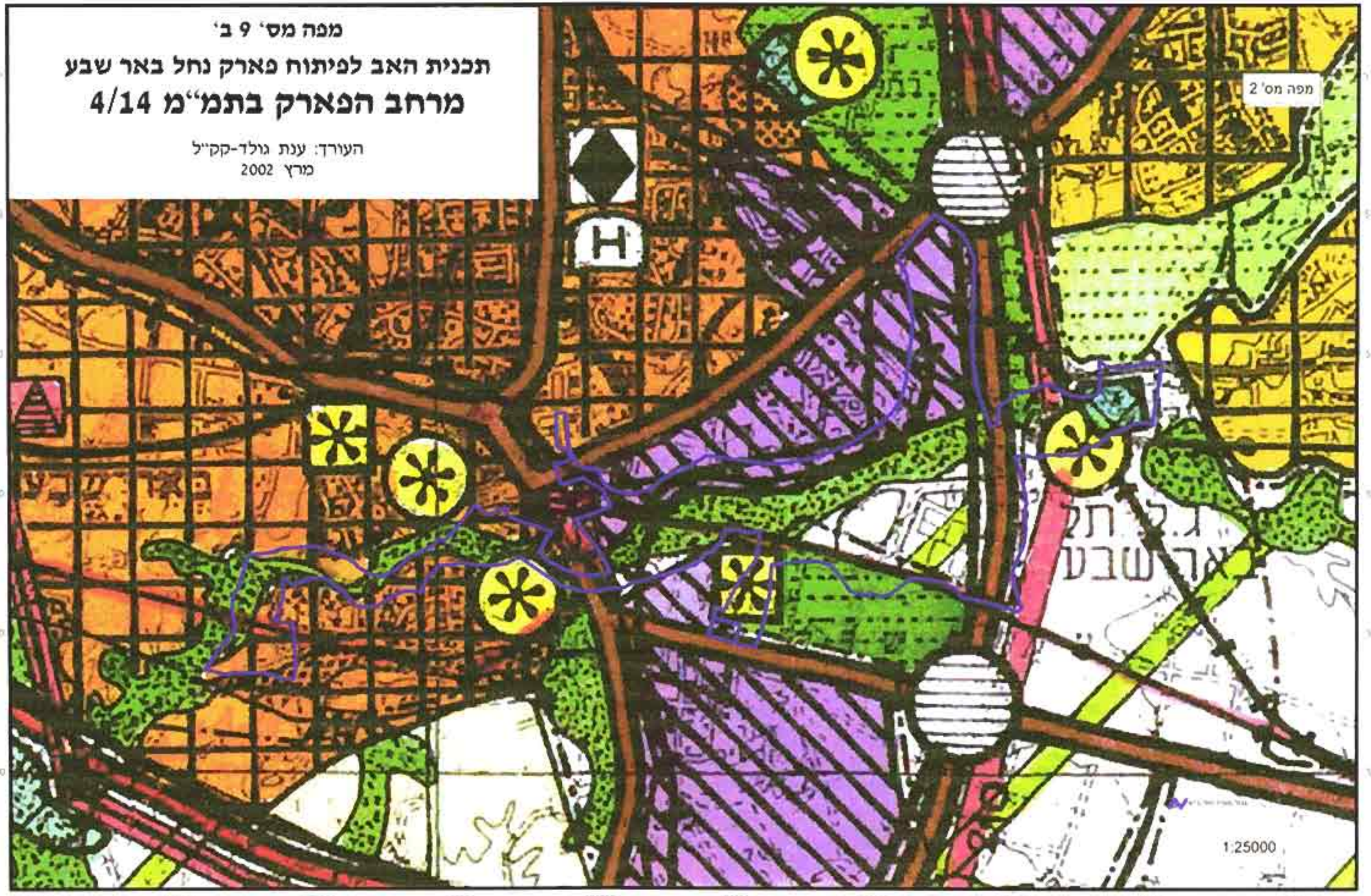
177000 178000 179000 180000 181000 182000 183000 184000 185000 186000

מפה מס' 9 ב'

תכנית האב לפיתוח פארק נחל באר שבע
מרחב הפארק בתמ"מ 4/14

העורך: ענת גולד-קק"ל
מרץ 2002

מפה מס' 2

1:25000

177000 179000 181000 183000 185000 187000 189000 191000 193000

57500
57400
57300
57200
57100
57000

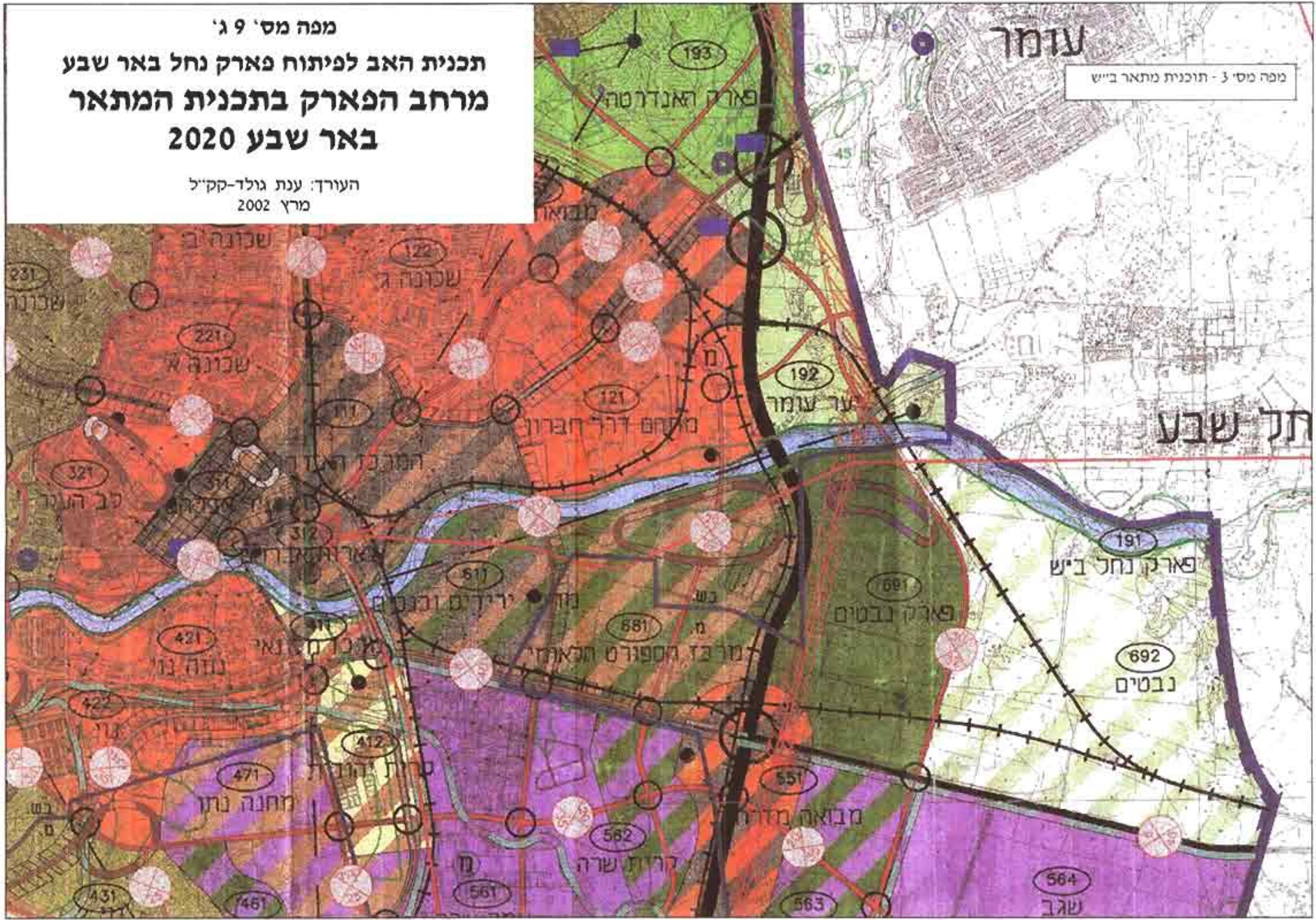
57500
57400
57300
57200
57100
57000

מפה מס' 9 ג'

תכנית האב לפיתוח פארק נחל באר שבע מרחב הפארק בתכנית המתאר באר שבע 2020

העורך: ענת גולד-קק"ל
מרץ 2002

מפה מס' 3 - תוכנית מתאר ב"ש

מפה מס' 9 ד'
תכנית האב לפיתוח פארק נחל באר שבע
תכניות מתאר ומפורטות

העורך: ענת גולד-קק"ל
מרץ 2002

מקרא

קו ירוק	קו צהוב	קו אדום	קו כחול	קו סגול	קו שחור	קו לבן	קו ירוק	קו צהוב	קו אדום	קו כחול	קו סגול	קו שחור	קו לבן	קו ירוק	קו צהוב	קו אדום	קו כחול	קו סגול	קו שחור	קו לבן
קו ירוק	קו צהוב	קו אדום	קו כחול	קו סגול	קו שחור	קו לבן	קו ירוק	קו צהוב	קו אדום	קו כחול	קו סגול	קו שחור	קו לבן	קו ירוק	קו צהוב	קו אדום	קו כחול	קו סגול	קו שחור	קו לבן
קו ירוק	קו צהוב	קו אדום	קו כחול	קו סגול	קו שחור	קו לבן	קו ירוק	קו צהוב	קו אדום	קו כחול	קו סגול	קו שחור	קו לבן	קו ירוק	קו צהוב	קו אדום	קו כחול	קו סגול	קו שחור	קו לבן

מרחוד
מדידות והנדסה בע"מ
באר-שבע - בית בלסק, רח' יהודה הנחתום 4
טל: 07-6288060, 07-6288070 פקס: 07-6288070
תל-אביב - רח' נח מוזס 13
טל: 03-6988885, 03-6988853 פקס:

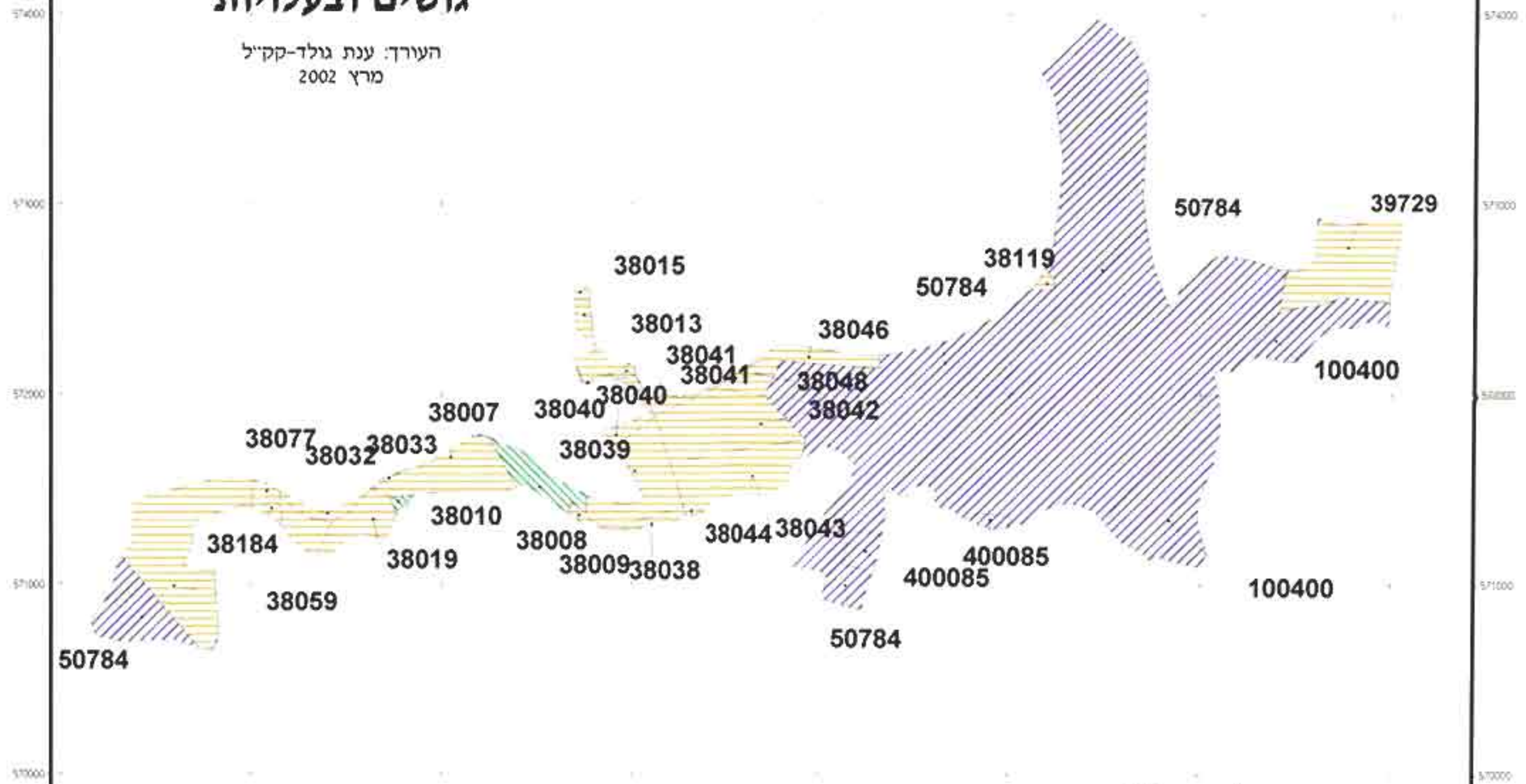
13.09.01

178000 179000 180000 181000 182000 183000 184000 185000

מפה מס' 9 ה' תכנית האב לפיתוח פארק נחל באר שבע גושים ובעלויות

מפה מס' 5 - בעלויות

העורך: ענת גולד-קק"ל
מרץ 2002

 לא מוסדר
 כולל בעלות פרטית
 מדינה/רשות פיתוח/קקל

1:20000

178000 179000 180000 181000 182000 183000 184000 185000

ה. יישום, ניהול ותחזוקה

10. תכנית יישום

10.1 תכנית יישום היבטים כלליים

על מנת לבנות תכנית יישום הניתנת להפעלה בטווח הקרוב הגדיר צוות התכנון מתחמי תכנון שבכל אחד מהם יש 8-10 פרויקטים (ראה מפת מתחמים ופרויקטים). זוהו כ-20 גורמים בעלי עניין ומקורות מימון אשר בהרכבים שונים יכולים להוות את הקטליזטור ליישום הפרויקט.

בתכנית מוצעים מספר פרויקטים לבינוי. פרויקטים אלה חייבים לעבור בחינה של המזמינים ושל ועדות התכנון באשר לייעוד הפרוייקטים, מיקומם וגודלם.

מימוש תכנית היישום מותנה בכך שבשלב הבא של העבודה תיעשה פעולה מקפת ומסודרת של זיהוי מקורות המימון לפי כל פרויקט בנפרד, גיבוש פרוגרמה לכל אחד מהפרוייקטים תוך הגדרת גבולותיו ושטחו, אומדן עלות והגדרת סדר ושלביות הפעולות לביצוע.

לדעת חברי הצוות עבודה זו צריכה להיעשות בצורה סיסטמתית ורצופה תוך קיום פגישות מסודרות בין כל הגורמים הרואים בפארק נחל באר שבע יעד בעל חשיבות עליונה בפיתוח העיר והאזור.

10.2 מתחמים ופרויקטים - עלות, זמינות ביצוע, מקורות מימון

להלן מופיעה טבלת פרויקטים ליישום. טבלה זו מתייחסת למכלול הפרויקטים לפי מתחמים, עלויות, שלבי ביצוע, גורמים בעלי עניין ומקורות מימון. יש להשלים טבלה זו לקראת שלב היישום והביצוע של הפארק.

ב. מתחם הגשר התורכי

זמינות ביצוע	גורמים בעלי עניין ומקורות מימון	פרויקטים	
		סה"כ עלות באלפי ש"ח	שטח בד' שטח בד'
	יזמות פרטית ואחרים	12	השוק הבדואי
	אוניברסיטת בן גוריון	13	שוק הגדות
	מש' החקלאות	14	הגשר התורכי השער והטיילת
	מש' האנרגיה והתשת' משרד הבטחון	15	"מסלול הבארות" - תוואי השוק
	מש' החינוך	16	פרויקט ב' לבינוי (ממ"י*)
	המ' לשימור אתרים		סה"כ
	רשות העתיקות		
	מקורות		
	התמ"ס		
	מש' התירות/החמות		
	מע"צ		
	רשות הנמלים והרכבות		
	מש' התחבורה		
	מש' הפנים		
	ממ"ל/הקרו לשיקום מחצ' משהב"ש		
	רשות ניקוז		
	מש' לאיכ"ס		
	החב' הכלכלית		
	עירייה		
	קק"ל		
	2006+		
	2005		
	2004		
	2003		
	2002		

* פרויקטים מוצעים לשיווק ע"י ממ"י

ד. המתחם הכלקוליתי ומפגש נחל בקע

פרויקטים		זמינות ביצוע	גורמים בעלי ענין ומקורות מימון
שטח בד'	סה"כ עלות באלפי ש"ח		
48	שער "נווה זאב"		יזמות פרטית ואחרים
49	תל אבו מטר		אוניברסיטת בן גוריון
50	טיילת פלח 5 ו- 7		מש' החקלאות
51	ביר צפאדי		מש' האנרגיה והתשת'
67	שער בקע		משרד הבטחון
68	טיילת		מש' החינוך
69	פארק נחל בקע		המ' לשימור אתרים
87	פרויקט ה' לבינווי (ממ"י*)		רשות העתיקות
א-ב			מקורות
85	פרויקט ח' לבינווי (ממ"י*)		התמ"ס
א-ב			מש' התירות/החמות
	סה"כ		מע"צ
			רשות הנמלים והרכבות
			מש' התחבורה
			מש' הפנים
			ממ"י/הקרן לשיקום מחצ'
			משהב"ש
			רשות ניקוז
			מש' לאיכ"ס
			החב' הכלכלית
			עירייה
			קק"ל
		2006+	
		2005	
		2004	
		2003	
		2002	

* פרויקטים מוצעים לשיווק ע"י ממ"י

ה. מתחם תל באר שבע

פרויקטים		זמינות ביצוע	גורמים בעלי עניין ומקורות מימון
שטח בד'	סה"כ עלות באלפי ש"ח		
55	גן לאומי "תל באר שבע"		יזמות פרטית ואחרים
56	תל באר שבע - מפעל המים וסכרים		אוניברסיטת בן גוריון
59	שער "תל באר שבע"		מש' החקלאות
60	אתר עתיקות-תל שבע, שכונה מערבית		מש' האנרגיה והתשת'
	סה"כ		משרד הבטחון
			מש' החינוך
			המ' לשימור אתרים
			רשות העתיקות
			מקורות
			התמ"ס
			מש' התירות/החמות
			מע"צ
			רשות הנמלים והרכבות
			מש' התחבורה
			מש' הפנים
			ממ"י/הקרו לשיקים מחצ'
			מש"ב/ש
			רשות ניקוז
			מש' לאיכ"ס
			החב' הכלכלית
			עירייה
			קק"ל
		2006+	
		2005	
		2004	
		2003	
		2002	

* פרויקטים מוצעים לשיווק ע"י ממ"י

ח. מרחב גן הצומח המדברי

זמינות בליצוע	גורמים בעלי עניין ומקורות מימון	פרויקטים	
		שטח בד' באלפי מ ²	סה"כ עלות
2006+	זמות פרטית ואחרים		83
2005	אוניברסיטת בן גוריון		א-ב
2004	מש' החקלאות		פרויקט ה' לבינוי (ממ"י*)
2003	מש' האנוגיה והתשת'		הגן הבוטאני
2002	משרד הבטחון		24
	מש' החינוך		25
	המ' לשימור אתרים		תוואי מסילת הרכבת
	רשות העתיקות		26
	מקורות		טיילת טחנת הקמח ומת' שיכון עובדים
	התמ"ס		27
	מש' התירות/החמות		שער "BIG"
	מע"צ		28
	רשות הנמלים והרכבות		טיילת מתחם "BIG"
	מש' התחבורה		30
	מש' הפנים		האי
	ממ"י/הקרן לשיקום מתצ'		31
	משהב"ש		מרכז הצפרות באר שבע
	רשות ניקוז		32
	מש' לאיכ"ס		אגם הציפורים
	החב' הכלכלית		סה"כ
	עירייה		
	קק"ל		

* פרויקטים מוצעים לשיווק ע"י ממ"י

11. ניהול ותחזוקה אבינעם אלון, קק"ל

מבנה ארגוני ניהול

ההחלטה על המבנה הארגוני של הפארק תשפיע על אופי הניהול והתיפעול של הפארק.

1. ניתוח המבנה הארגוני ניהולי הנדרש להפעלת הפארק מתייחס לאופי הפעילויות המיועדות להתבצע בפארק כמשתמע מהגדרת מטרות ויעדי הפארק.
2. הגדרת תפקידיו של מנהל הפארק מבטאת את תפיסה הניהול והדרך להשגת מטרותיו ויעדיו.
3. מנהל הפארק צריך לבטא באישיותו ובהגדרת תפקידיו את היכולת להפוך את הפארק למרחב פעיל קולט קהל ושוקק חיים. כמו כן עליו לשמש כאיש הקשר בין הפארק לתושבי באר שבע, תושבי האזור ותיירות העוברת בעיר.
4. הגדרת תפקידיו של מנהל הפארק:
 - אחריות לניהול השוטף של הפארק, תפעולו ותחזוקתו.
 - אחריות ליזום וקידום פעולות לפיתוח הפארק.
 - אחריות לשיווק הפארק והפעילויות שתתבצעה בו והגדלת מספר מבקרים בו.
 - אחריות ליזום פעילויות ואירועים כחלק ממאמצי השיווק.
 - אחריות לקשר בין הפארק לבין גורמי הקהילה בעיר באר שבע וביישובי האזור.
 - אחריות ליזום פעילויות חינוכיות בתחומי הפארק.
5. הגדרת תפקידיו של מנהל הפארק המפורט בסעיף א – 4 שלעיל מחייבת הגדרת תפקיד, הגדרת סמכויות ותנאי העסקה שיאפשרו גיוס מועמד בעל כישורים מתאימים.
6. מומלץ לתת עדיפות לאיוש משרת מנהל הפארק ע"י עובד תושב העיר באר שבע, או עובד שיהפוך להיות תושב העיר בעקבות קבלת התפקיד.

מנהל הפארק

- אישיותו וכישוריו של מנהל הפארק מהווים מפתח להצלחת הפארק למלא את מטרותיו.
- מוצע לשקול את העיתוי למינוי מנהל לפארק במתכונת המוצעת. יש יתרון במינוי מנהל כבר בשלבים מוקדמים כך שילווה את מהלכי פיתוח הפארק ומתוך מגמה ליצור את הזיקה הקהילתית חברתית כבר בשלבי הפיתוח וההקמה של הפארק.

צוות הפארק

בשלב גמר פיתוחו של הפארק צוות מצומצם שיהווה את הצוות הקבוע האחראי לתפעול ותחזוקתו של הפארק.

היקף הצוות הנו פונקציה של היקף הפיתוח שיתבצע בפארק – הצוות יגדל בהדרגה.

צוות זה כולל את הפונקציות הבאות:

- עוזר/סגן - בעל כישורים טכניים / גישה יערנית. בבחירת עוזר/סגן יש לקחת בחשבון את הצורך להשלמה ביחס לכישוריו של מנהל הפארק.
- 2-3 עובדים - עובדי תחזוקה מקצועיים.
- מדריך - מרכז פעילויות חינוכיות בתחומי הפארק.

גופי ליווי והנחייה למנהל הפארק

מנהל הפארק פועל עפ"י הנחיות הנהלת הפארק המשותפת לקק"ל ולעיריית באר שבע, רשות ניקוז. מומלץ לראות בהנהלה המשותפת גוף שיהווה מסגרת לקק"ל ולעיריית באר שבע ורשות הניקוז ויתמקד במספר מישורי פעולה:

- ייזום פעילויות כלכליות בתחומי הפארק.
 - ייזום פעילויות שיווקיות ואירועים למשיכת קהל לפארק.
 - ייזום פעילויות חברתיות וחינוכיות והגדרת הזיקה בין הפארק לקהילה.
- ההנהלה המשותפת, אפשר כי תמנה צוותי משנה או צוותי פעולה לצורך ייזום פעילויות חברתיות וחינוכיות בשיתוף בין צוות הפארק וגופים ציבוריים וקהילתיים בעיר באר שבע.

תחזוקה הפארק

תחזוקה הפארק מושפעת באופן ישיר מהפרוגרמה ותכנית הפיתוח. אופיו של הפארק מצביע על קיומם של שטחים בעלי אופי שונה המחייבים רמות שונות של תחזוקת הפארק:

- שטחי הפארק.
 - דרכים שבילים ומגרשי חנייה.
 - שטח האגם ורצועת הנחלים.
 - שטחים ברמת פיתוח איטנסיבית, גן ציבורי, אמפיתאטרון, מדשאות, מגרשי ספורט וכיוצא בזה.
 - רצועת הנחל.
- ככל שתיגבר פעילות הפארק כשטח קולט קהל רמת התחזוקה ועלויות התחזוקה השוטפת תגדלנה. במסגרת תוכניות פיתוח מומלץ לבחון את האפשרויות לשלב בין זכויות כלכליים שיפותחו בפארק לבין מוקדים שהינם צרכני תחזוקה איטנסיביים כגון: מבני שירות ציבוריים. כמן כן מומלץ ללוות את תהליך הכנת הפרוגרמות ותוכניות הפיתוח בניתוח מדויק של משמעויות בהיבט התחזוקתי והתיפעולי.

תחזוקת הפארק - חלופות

מוצעות להלן מספר חלופות להערכות לביצוע תחזוקה שוטפת של הפארק. החלופות תושפענה מהחלטה ניהולית שתקבל האם הפארק מנוהל ע"י גורם אחד תחת הנהלה משותפת או כל ארגון מנהל את האתרים בתחום אחריותו ויש הנהלה ציבורית משותפת. החלופות המוצעות מתאימות לשתי האפשרויות:

- **חלופה קבלנית**
- תחזוקת הפארק תתבסס על הפעלת קבלני תחזוקה וניקיון. פעולת הקבלנים תתבצע תחת בקרה של הצוות הקבוע של הפארק שיהיה כאמור צוות מצומצם ביותר. הפעלה הקבלנים תתבסס בחלקה על חוזים קבלניים קיימים במערכות הניהוליות ובחלקה על התקשרויות ספציפיות.

• **חלופת ביצוע עצמי כ"א מסובסד**

חלופה זאת מבוססת על ניסיון קיים הפועל מזה 6 שנים ומעלה ב"פארק אשכול". תחזוקת הפארק מתבססת על צוות קבוע ומצומצם המפעיל כ – 20 עובדי "הבטחת הכנסה" – תושבי אופקים ויישובי האזור. הצוות הקבוע של הפארק בהיקף של 5 עובדים מהווה גרעין מקצועי המפעיל כאמור 20 עובדי "הבטחת הכנסה" המבצעים בפועל את עבודות תחזוקת הפארק. עובדי "הבטחת הכנסה" מועסקים בתקצוב מלא של משרד העבודה והרווחה ועלות העסקתם אינה מועמסת על תקציב הפארק. חלופה זאת מחייבת הערכות לוגיסטיות שונה מן החלופה הקבלנית וכמובן הסכמת משרד העבודה והרווחה ואישור הקצאת כ"א. באם ניקח את פארק אשכול כדוגמא, הפארק מצויד בכל האמצעים והמכשור הנדרשים לביצוע תחזוקה באופן עצמי.

בחינת החלופות - יתרונות וחסרונות

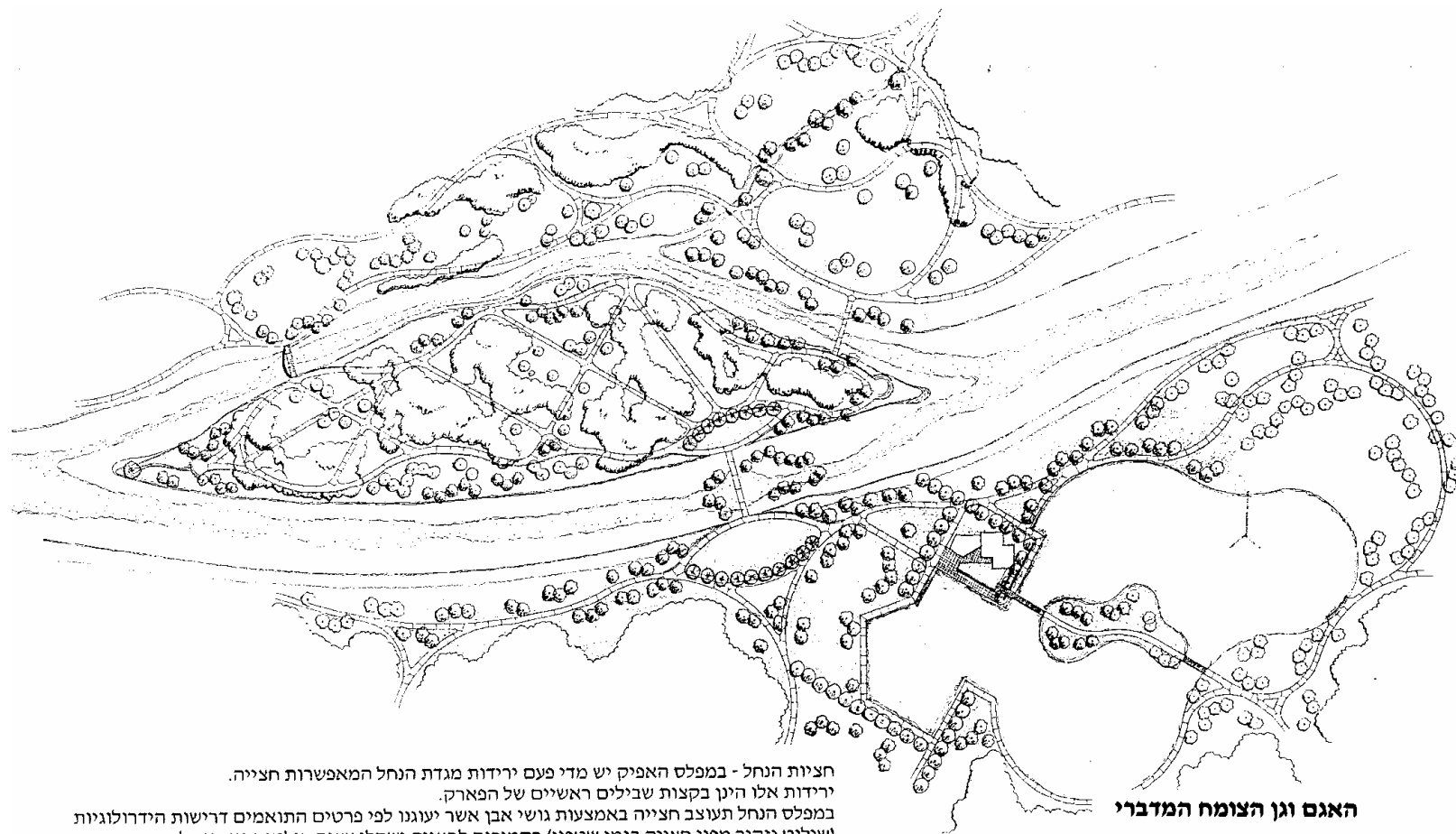
בהסתכלות ארוכת טווח נראה יתרון ברור לחלופה הקבלנית (כ"א המסופק במסגרת הבטחת הכנסה הנו כ"א מתחלף ורחוק מלהיות יעיל) יחד עם זאת ניתן לציין 2 יתרונות בהפעלת חלופת הביצוע העצמי, וזאת כפוף לאפשרות לקבלת כ"א המסובסד באופן מלא ע"י משרד העבודה והרווחה:

1. יתרון כלכלי – חסכון בעלויות – בהנחה שכ"א המסופק ע"י משרד העבודה והרווחה אינו עולה למערכת הניהולית. (זהו מצב בפארק אשכול).
2. יתרון חברתי – העסקת עובדי "הבטחת הכנסה" מקרב תושב באר שבע במסגרת הפארק עשויה לתרום להגברת הזיקה בין הפארק לקהילה. הפיכת הפארק לגורם המעסיק עשרות מתושבי באר שבע ממצבת אותו כגורם משמעותי יותר במישור הכלכלי תעסוקתי.

ברור שניהול משותף יהיה יעיל וכלכלי יותר מניהול מבוזר תחת הנהלה ציבורית בשתי החלופות התפעוליות.

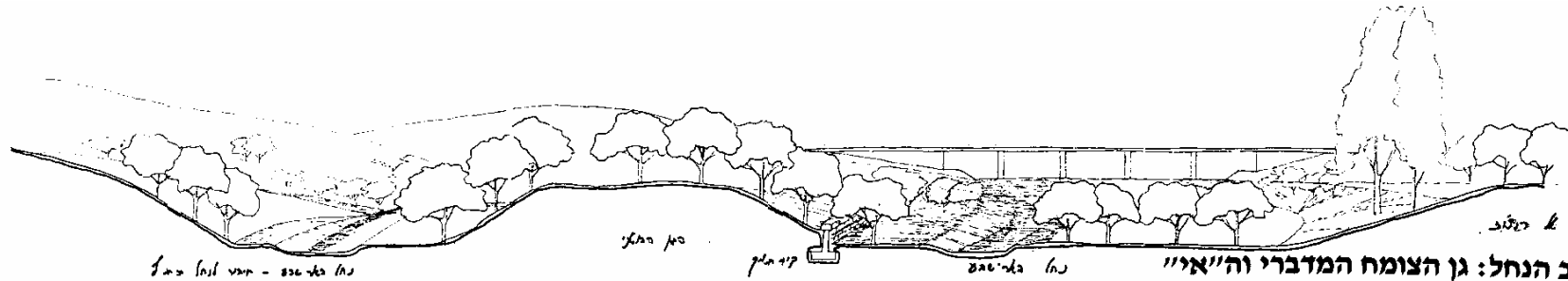
ו. נספחים

12. הנחיות עיצוב ופרטים אדריכליים

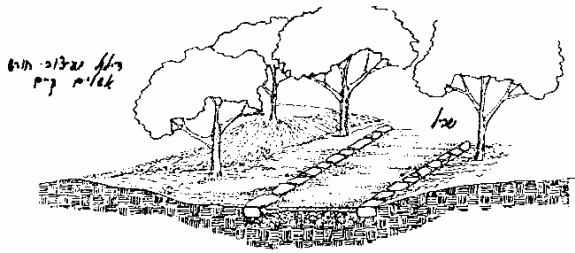

האגם וגן הצומח המדברי

חציות הנחל - במפלס האפיק יש מדי פעם ירידות מגדת הנחל המאפשרות חצייה. ירידות אלו הינן בקצות שבילים ראשיים של הפארק. במפלס הנחל תעוצב חצייה באמצעות גושי אבן אשר יעוגנו לפי פרטים התואמים דרישות הידרולוגיות (שילוט יזהיר מפני חצייה בזמן שטפון) בסמיכות לחצייה ישתלו עצים בולטים ונותני צל. גן הצומח המדברי יכלול חבורות של צמחיה אנדמית אשר תתבסס על ניתוח בוטני ואזורי. הגן ישלב צמחיה מסוגים שונים צמחיה נותנת צל, פריחה תקופתית, צמחיה אזורית וכן לפי מגוון הפונקציות. אפיק הנחל המקורי נשמר ומאפשר זרימה שטפונית. האפיק המקורי והחדש יוצרים אי (ראה חתך מייצג). גוף המים מורכב משני חלקים: אגם לפעילות פנאי ונופש לאורך הגדות אגם אשר ישמור על מערכת אקולוגית בקונטקסט אורבני וישולב בתחנת צפרות. המים יגיעו ממתקן השבת מי קולחין עירוני. (אושר הקצב מים של 1.5-2.0 מלמ"ק)

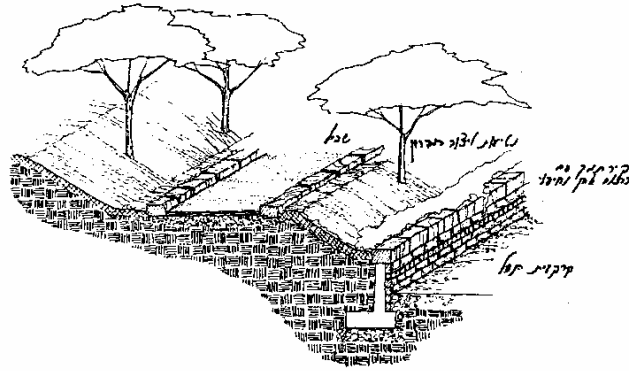
חתך לרוחב הנחל: גן הצומח המדברי וה"אי"

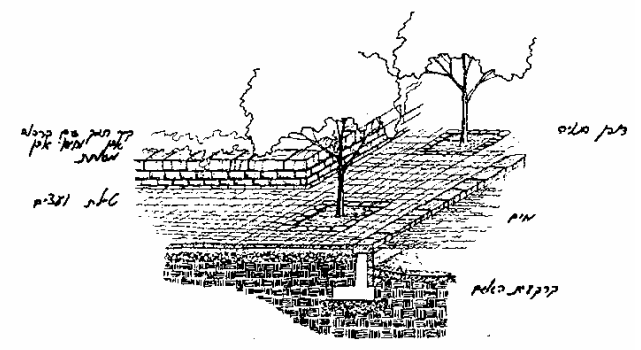
חתך בשביל במרחב ה"אי"

קיר תמך מגדיר את גדת הנחל. הקיר יצופה באבן טבעית בנדבכים אופקיים. הירידות לנחל תשולבנה בקיר.

שבילים ראשיים מאספלט. אבני שפה מאבן טבעית. שבילים משניים ממצע מהודק. צמחיה חוסכת מים. רצפי צל לאורך השבילים.

חתך בשביל בגן הצומח המדברי

חתך אופייני באגם - דופן בנויה

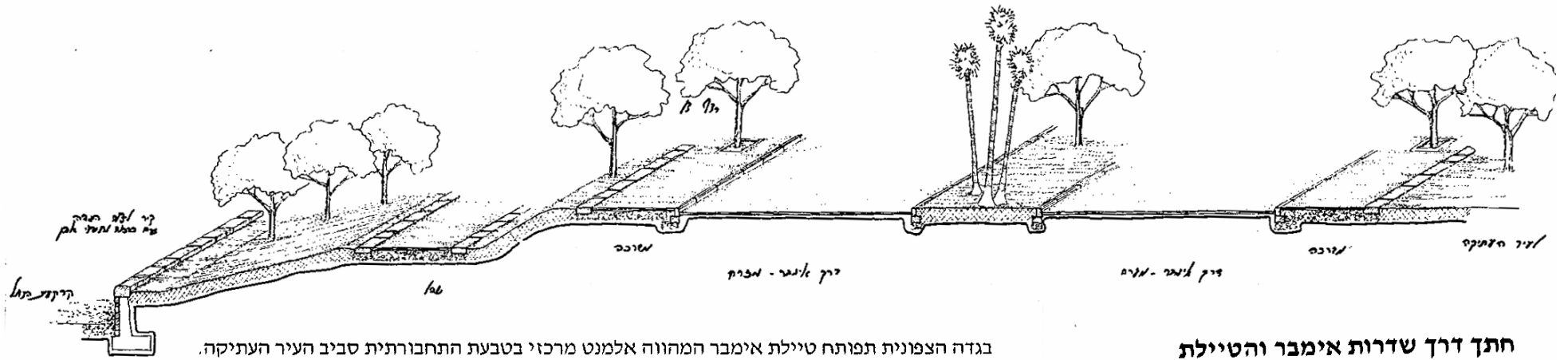

גן הפעמון וטיילת אימבר

גן הפעמון הינו מרכיב מרכזי במתחם אברהם. גן זה שטחו כ-30 דונם והוא משמש כגן עירוני ראשי וגן רובעי של שכונת נווה נוי. בגן צמחיית אקליפטוסים עבותה אשר תישמר במלואה ותשולב בגן.

הוא משתלב ברצף השבילים לאורך הגדה הדרומית ("הגדה השמאלית") ומאפשר חצייה לאורך גשר אברהם, ומתחתיו ואולי אף במשולב לצינור מקורות.

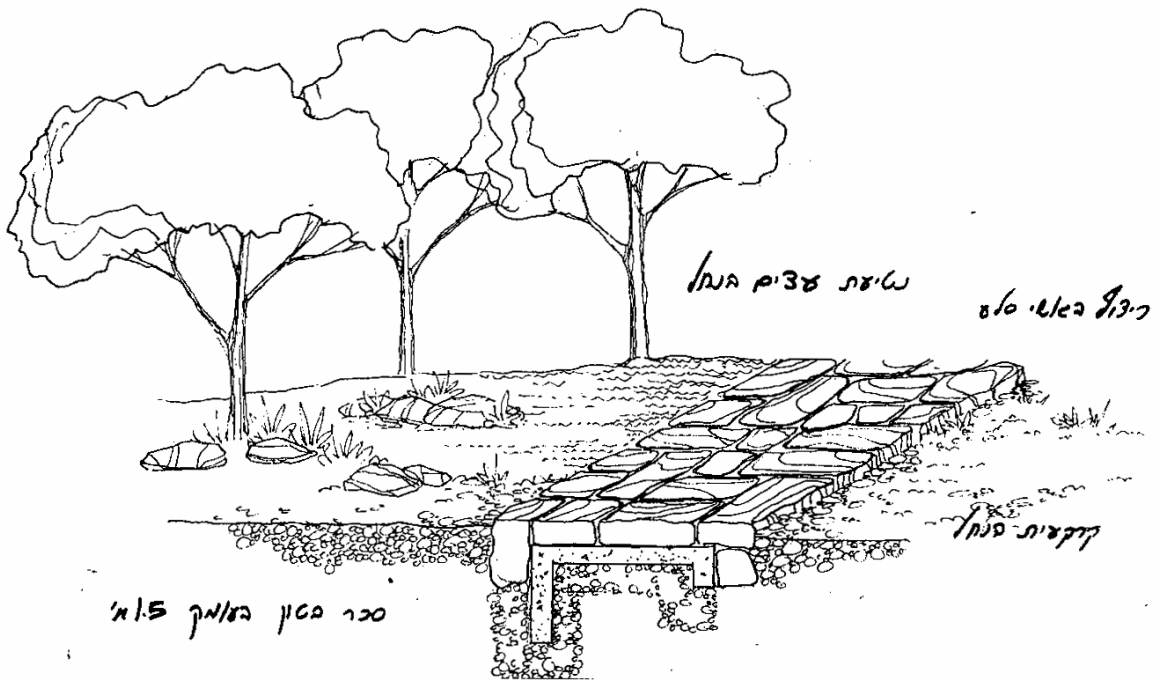
בגן הפעמון מקום התכנסות לקהל, חניה ציבורית, מתקני פנאי ונופש ושילוב עם מתקן מקורות ומבנים קיימים. רצף שבילים מתחת לגשר אברהם.

בגדה הצפונית תפותח טיילת אימבר המהווה אלמנט מרכזי בטבעת התחבורתית סביב העיר העתיקה. שדירת העצים לאורך אימבר תיצור רצפי צל וקשר לעיר העתיקה, כפר דרום ונווה זאב.

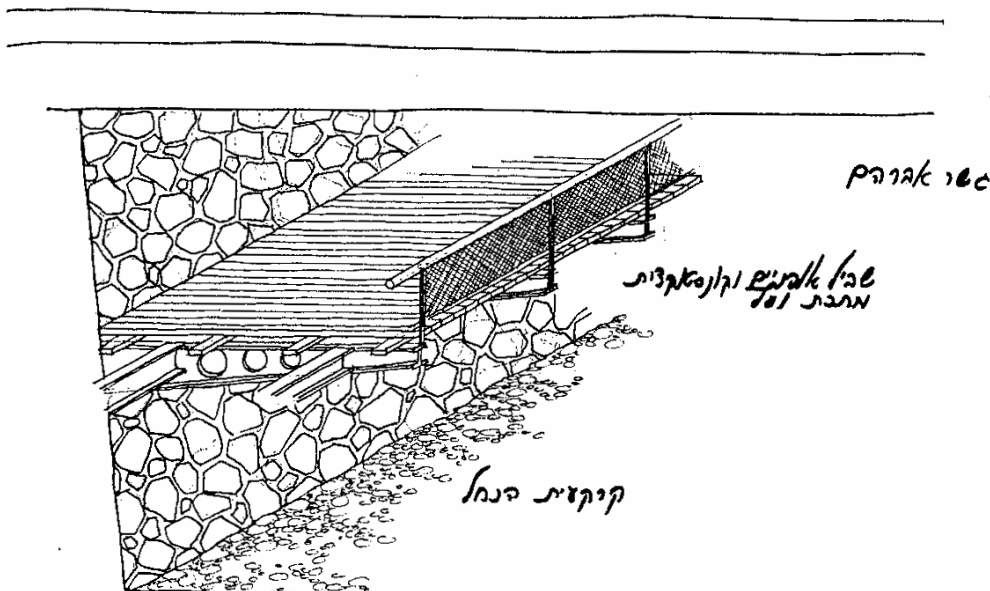
פרופיל טיילת אימבר ייעשה בתאום עם תכנון העיר העתיקה, תכנון מתחם אברהם והנחל תוך כיבוד פרמטרים הידרולוגיים.

חתך דרך שדרות אימבר והטיילת

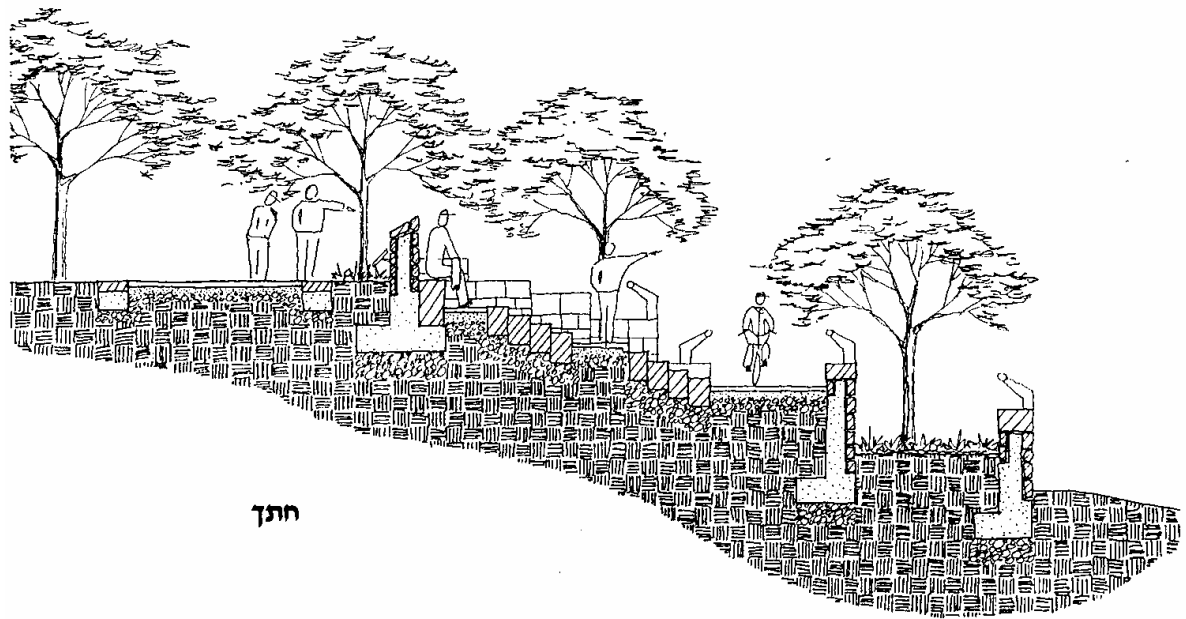
נטיעות בערוץ הנחל בצפיפת מותרת לפי פרמטרים הידרולוגיים (מספר העצים לדונם ומיקומם בתאום עם יועץ הניקוז)

חציית נחל ולימון

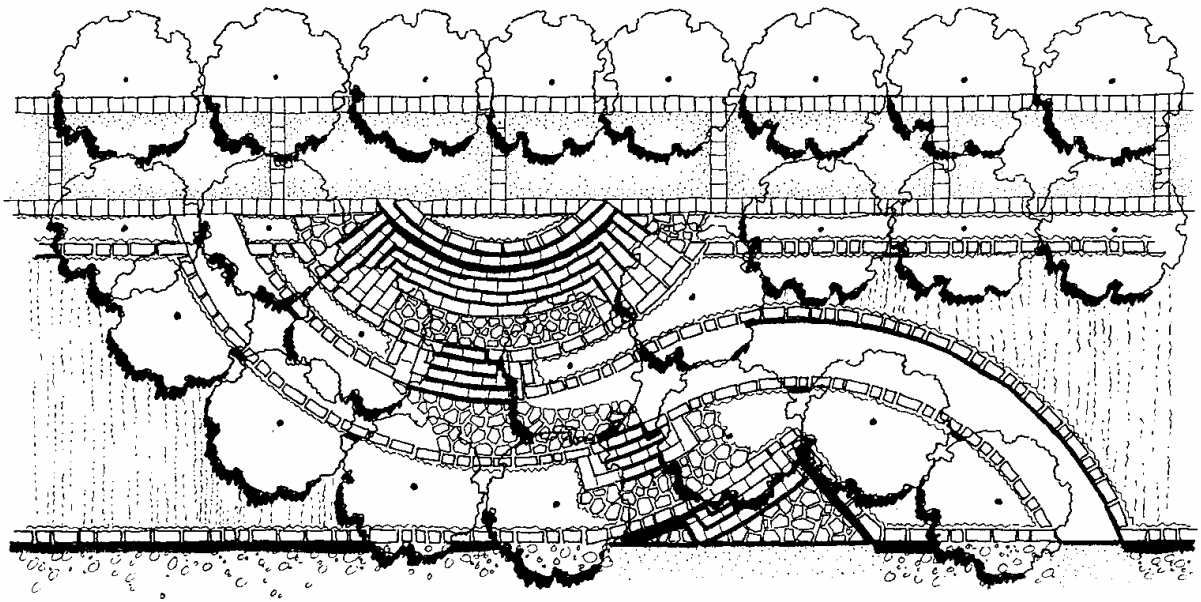

רצף שבילי אופניים מתחת לגשר אברהם.

שביל אופניים תלוי מגשר אברהם

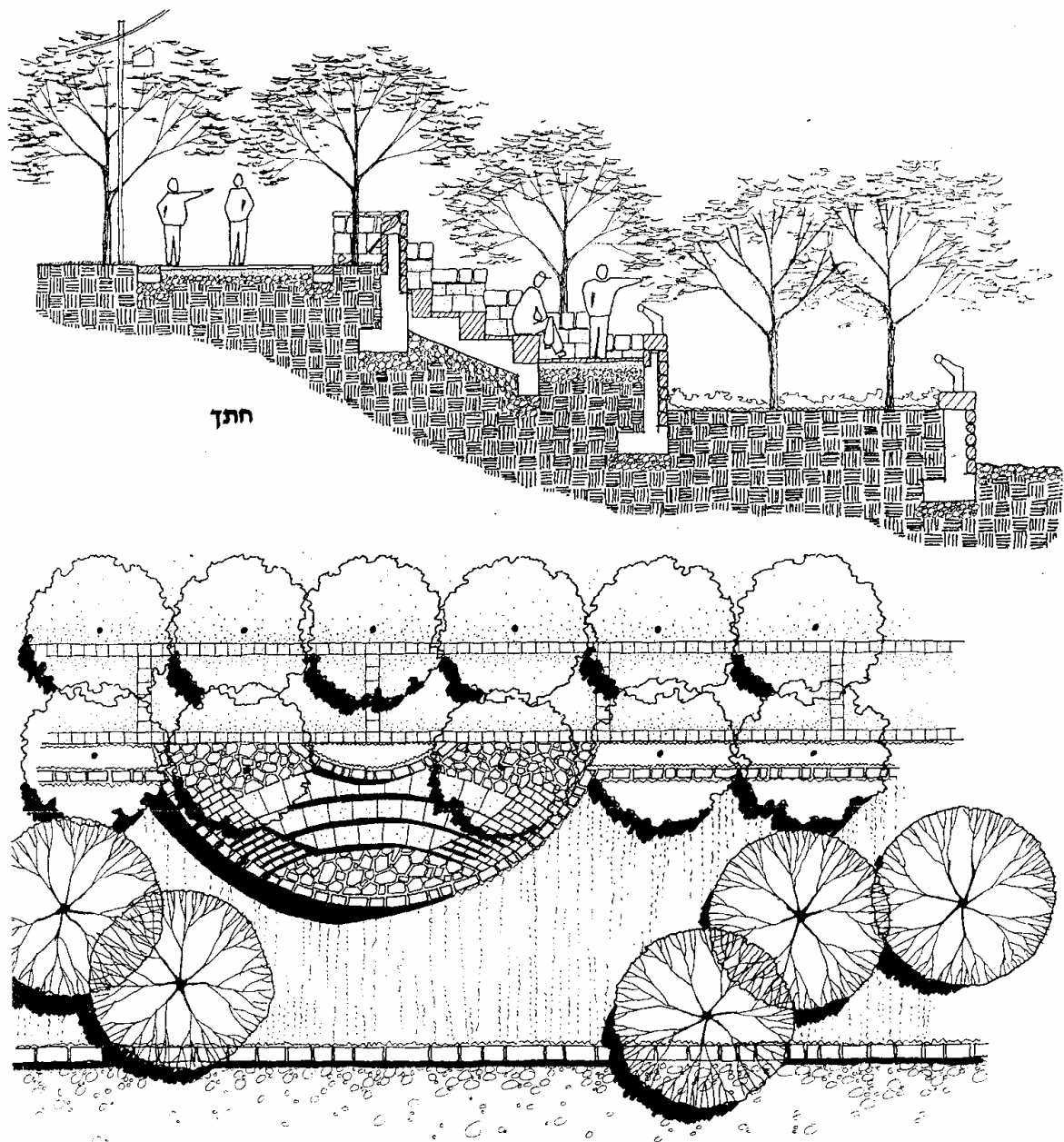

חתך

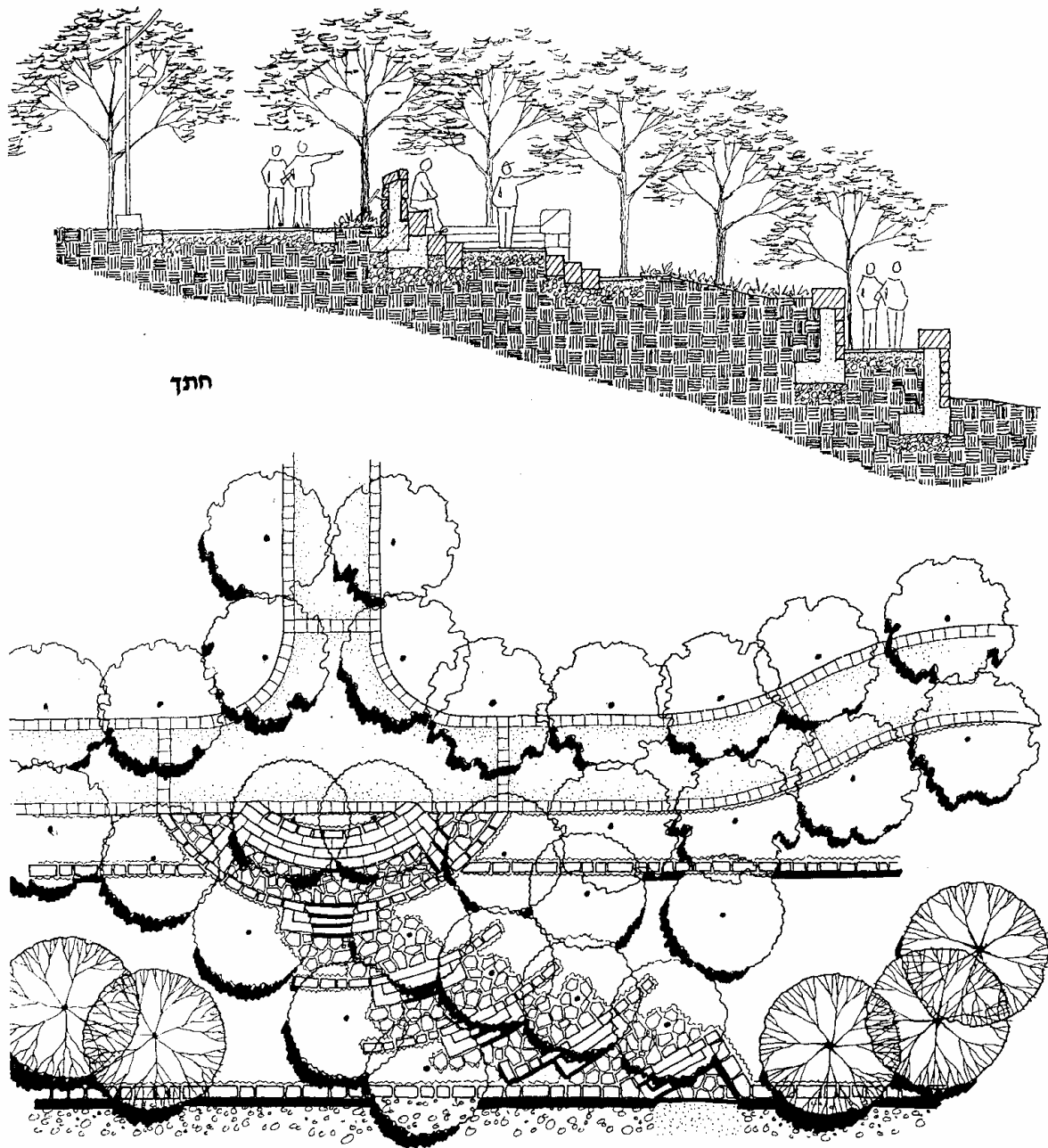
הירידה לנחל מתאפשרת על ידי מדרגות ורמפות (עגלות נכים, עגלות ילדים, אופניים). המדרגות משמשות להתכנסות קבוצות ומצפור לכיוון העיר העתיקה.

שביל אופניים, מצפור וירידה לנחל

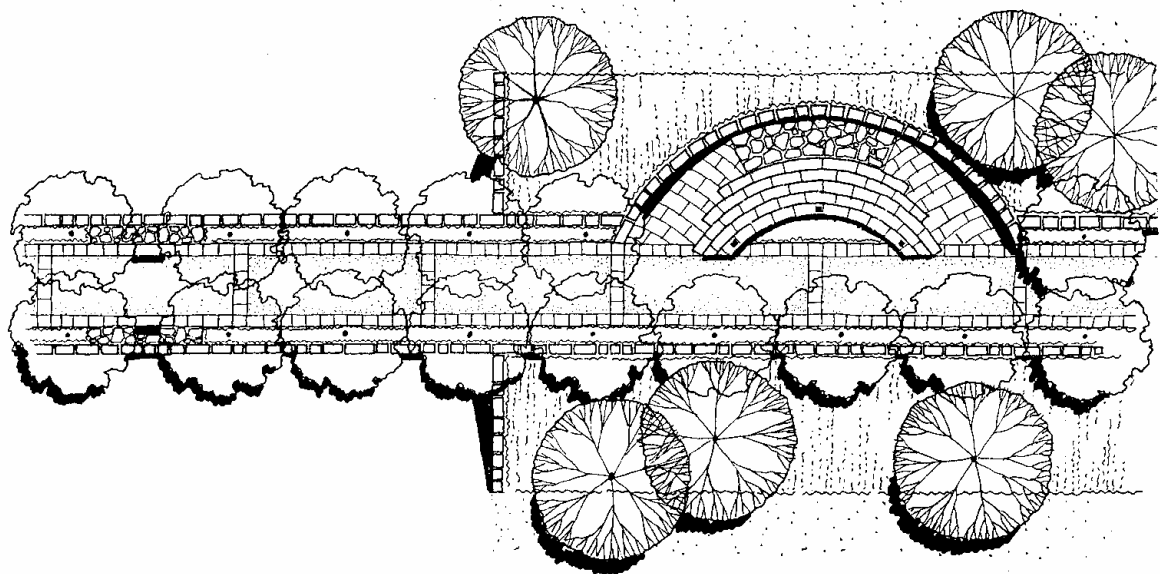
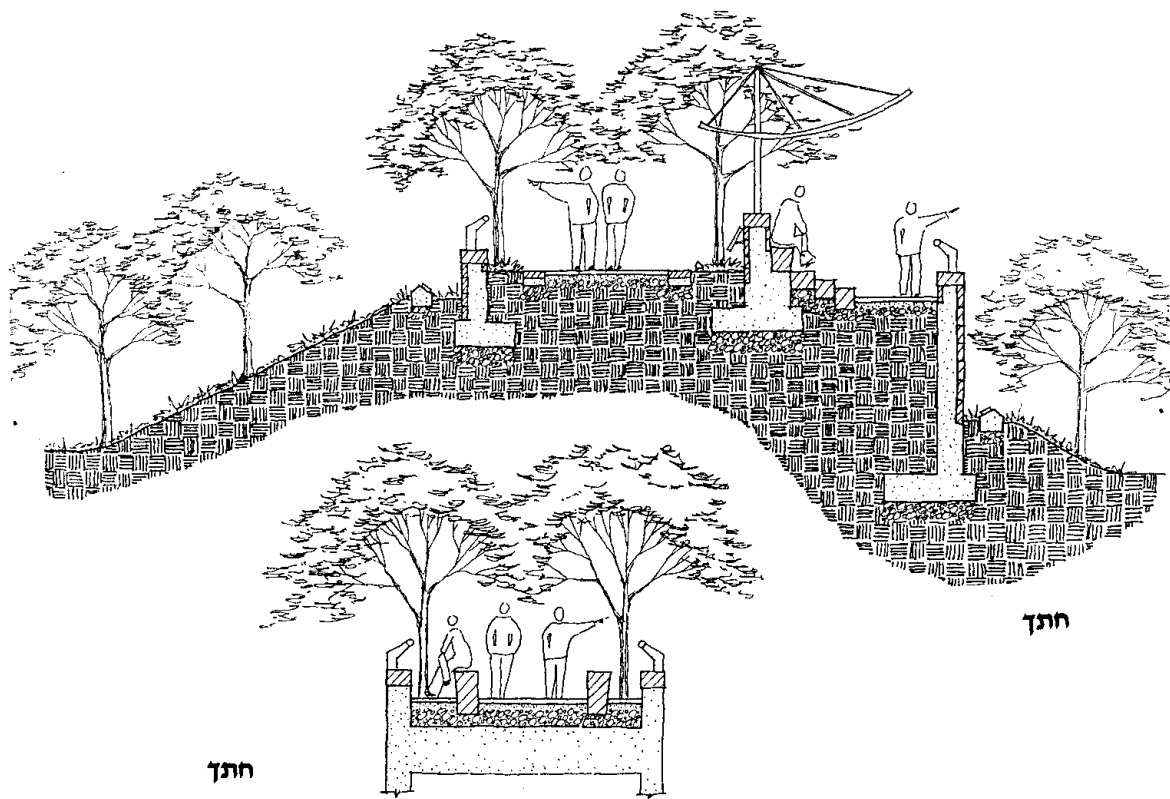

שביל – דרך הנחל מאפשרת תנועת אופניים, הולכי רגל ורכב שרות כ-3.5 מ'. השביל עם אבני שפה מאבן טבעית

טיילת/דרך שרות ומצפור

כניסה וירידה לנחל

טיילת הגשר התורכי ומצפור

.13

13.1. בארות בתחום הפארק - רמי חרוב'

מסלול הבארות ומפעלי המים - עקרונות מנחים לתכנון (ינואר 2002)

מסמך זה הוא נגזרת של מסמך "חלוקה למתחמים וצירים נושאים" שאושר ע"י הנהלת הפארק כמסמך מנחה לתכנית האב. המסמך מפרט את נושא "ציר הבארות ומפעלי המים" כבסיס לתכנון מפורט של ציר זה או חלקים ממנו.

13.1.1 מסלול הבארות ומפעלי המים וטיילת בארות המקרא

המוטיב המרכזי והמוביל בפארק נחל באר שבע הוא ללא ספק נושא **המים** - באר שבע "צמחה" מן הנחל ונשענה על מימיו. האדם, כבר משחר ההיסטוריה, השכיל לנצל את המים ויצר "מפעלי מים" על מנת לרתום את מי התהום ומי השיטפונות. לאורך הנחל בתחום פארק נחל באר שבע ניתן למצוא עדויות רבות למפעלי המים הקדומים והחדשים יותר וזו ללא ספק הזדמנות ליצירת ציר נושאי חשוב ומרכזי לפארק.

לציר זה מוצע השם "**מסלול הבארות ומפעלי המים**", ראשית כי ברצוננו להדגיש את נושא הרציפות (מסלול) וכן להרחיב את רעיון הבארות גם למפעלי מים נוספים שהשכיל האדם ליצור.

ציר זה יכול להישען ברובו על "דרך הנחל" אולם לא בהכרח נדרשת כאן הדגשה על רציפותו - בהיותו נושאי "מותר" שיהיו בו סטיות מן הציר הראשי לצירי משנה, כולל צרוף מוקדים שאין אליהם גישה ישירה ברכב ואליהם תידרש הגעה רגלית.

"מסלול הבארות ומפעלי המים" יקשר את המוקדים הבאים:

- מפעל המים בגן הלאומי תל באר שבע.
- באר המים בגן הלאומי תל באר שבע.
- סכר ואיגום מים במחשופי הקירטון.
- באר ובריכת אגירה למים מתקופת ההתיישבות הציונית באתר בית אשל.
- באר ובריכת מים (עותמני), כחלק ממכלול הגשר התורכי.
- ביתן מדידת נפחי שיטפונות (נילומטר).
- "מסלול בארות המקרא" - (מפורט בסעיף הבא).
- סכרים ומפעל מים ביזאנטי - ייבחר מקום קיים וישוחזר מפעל הטיה.
- "בית המשאבות" הסמוך לנחל (ליד "עיר המכונניות"), שימש את באר שבע בימי ראשיתה ונמצא במצב מצוין המאפשר שיפוץ ושילוב במסלול.
- באר חוות הניסיונות (קראוזה) - באר שהייתה באתר כוסתה. יש לאתרה ולשחזרה כחלק חשוב ומרכזי למכלול החווה.
- "באר אברהם".
- "הבאר המערבית" של העיר העתיקה.
- מפעלי המים החדשים של מקורות - הצינורות, המשאבות והיבט כולל על אספקת המים לבאר שבע כיום.
- שיחזור אחד ממפעלי המים ב"מתחם הכלקולית".

"טיילת בארות המקרא"

- רעיון זה הוצע ע"י הארכיאולוג יהודה גוברין ומוצע לאמצו.
- עיקרו בחירת **שבע** בארות על ציר שתחילתו ב"באר אברהם" והוא נמשך מזרחה לאורך גדתו הצפונית של האפיק, עד ל"גשר התורכי".
- בסיס הרעיון הוא העברת "סיפור" תקופת האבות והמקרא לאורך מסלול צירי, כאשר כל אחת מן הבארות נושאת שם של האבות והאמהות – אברהם, יצחק, יעקב, שרה, לאה, רחל ורבקה ובכל אחת מהן "משובץ" חלק מן הסיפור המקראי.
- כל אחת מן הבארות שישוקמו וישולבו במסלול תישא אופי שונה במעט ותציג גם אפיונים של בינוי ושיטות לניצול המים.
- **"טיילת בארות המקרא"** תהיה ציר נושאי רציף להליכה ברגל.

רעיון זה אינו סותר או משנה מהותית את ההיבט הכולל של "ציר הבארות ומפעלי המים", אלה מהווה יחידה את מתוכו. חשוב להדגיש כי ברעיון זה מתקיים רצף שלם והוא יכול לעמוד הן כיחידה עצמאית והן כחלק מההיבט הרחב של רעיונות הפיתוח לבארות ומפעלי המים. בכל מקרה חשוב להדגיש שפיתוח רעיון זה – "טיילת בארות המקרא", אסור שייעשה במנותק מהתכנון הכולל של הנושא הרחב.

13.1.2 סקר ותחקיר מקדים

בשלב הראשון יוכן סקר מקיף וייערך תחקיר על כל אחת מן הבארות ועל מפעלי המים המפורטים בפרק הקודם – הסקר והתחקיר יבוצעו בהיבטים הבאים:

- מצב פיזי.
- היבטים קרקעיים סטטוטוריים וזמינות.
- ערך ארכיאולוגי.
- ערך שימורי.
- ערכיות אדריכלית.
- ערכיות טכנולוגית.
- מאפייני תקופה.
- קשר היסטורי.
- קשר למסורות.
- ייחודיות.
- קיומם של סיפורת / מוטיבים / שירה / פסוקים בהקשר לאתר.
- "הנקודה היהודית" וקשר לציונות.
- פוטנציאל כלכלי/תיירותי.

13.1.3 עקרונות מנחים לתכנון

- מוצע לראות כל באר / מפעל מים, כיחידה תכנונית העומדת בפני עצמה.
- ההחלטה מה לאפיין בכל באר ומפעל מים ואיזה צביון לתת לאתר תתבצע רק לאחר עריכת הסקר וכנגזרת ממנו.
- קביעת סדרי העדיפות לביצוע תהיה גם היא כנגזרת מהסקר תוך דגש על ערכיות האתר וזמינות הביצוע מחד וה"איומים" הקיימים מאידך.
- מוצע לתת עדיפות פיתוח לבארות שהם חלק ממתחם ויש בשילובן בכדי לתרום ולחזק את המתחם כולו.
- למרות האמור מוצע לכלול בסקר גם המלצות לקידום אותם אתרים התומכים בפיתוח הפארק ולהמליץ להתחיל לפתחם, אף אם זמינות הפיתוח שלהם נמוכה.
- סביב לכל באר / מפעל מים יש להבטיח "חגורה" או מרחב פיזי רחב דיו, כך שתישמר הנוכחות הארכיטקטונית – יש להקפיד שלא לאפשר "בליעת" האתר בבינוי סותר או בצמחייה.
- על המוקדים להיות מתוכננים כך שתתאפשר פעילות סביב הבאר או מפעל המים – יש להביא בחשבון קבוצה מודרכת של 50 איש, כנורמה תכנונית.
- במקרים מיוחדים ניתן יהיה לשלב את הבאר / מפעל המים כחלק מ"תפאורה" של בינוי קיים או מתוכנן ובלבד שיוקפד על שימור האתר על-פי עקרונות השימור, תישמר ה"נוכחות" הפיזית שלו ותישמר זכות הציבור לשימוש וביקור חופשי.
- "שפת השילוט" תהיה כזו שכל באר או מפעל מים יוכל לעמוד בפני עצמו ויחד עם זאת, שיהיה ברור שהמוקד הוא חלק ממערכת צירית ויחידה אחת ממכלול גדול יותר.
- מוצע לעצב "סמל מותג" שיחזור על עצמו בכל אחד ממוקדי הציר.

13.1.4 רעיונות ודגשים לשילוב בציר הבארות ומפעלי מים

- מוצע לבחון באם לכלול את הנושאים המתודיים הקשורים בנושא המים בבאר שבע באיתור אחד מרכזי או לפרוש זאת על פני מספר מוקדים – מוצע שהתשובה לשאלה זו "תיגזר" לאחר הסקר ויצירת טבלת ההזדמנויות והיכולות לפיתוח.
- מוצע לתכנן כך שחלק מהבארות ומפעלי המים ישוחררו ויופעלו **פיזית** – בשחזור והפעלה יש רבות כדי לתמוך בהפיכת האתר למוקד משיכה וכן תרומה משמעותית להעברה מתודית של רעיון הבאר ו/או מפעל המים.
- מוצע לבחון שילובם של "מתקני משחק ופעילויות", בחלק ממוקדי הבארות ומפעלי המים, כולל האפשרות ליצירת "מתקן שעשועים רטוב".
- מוצע לתת דגש מרכזי לכל הנושא הטכנולוגי הן של בניית הבארות ומפעלי המים והן של אמצעי השאיבה השונים – מדלי העור וחבלי הצמחים ועד למשאבה מודרנית.
- מוצע להדגיש ולהסביר באחד מן המוקדים את המערכת הגיאולוגית ומבנה הגיאומורפולוגי של בקעת באר שבע, כרקע להבנת מערכת מי התהום הגבוהה שעליה "צמחה" באר שבע בכל הדורות.
- מוצע להדגיש ולהסביר באחד מן המוקדים מהם "מי תהום", מה משמעות "באר" ומהו ההבדל בין "בור" לבאר".
- מוצע להדגיש ולהסביר באחד מן המוקדים את נושא התלות המוחלטת שהייתה לאדם בזמינות מקורות המים באזור, עד לשנות החמישים של המאה הנוכחית, שאז החלו להזרים מים בצינורות אל האזור מן הצפון.

13.1.5 סיכום והמלצה לדרכי פעולה

- מהבנת הפוטנציאל הגדול של הנושא, מרכזיותו וההזדמנויות שיש בו, מוצע לגזור כניסה מיידית לתכנון מפורט וביצוע.
- חשוב להדגיש שקיים כמעט כל הרקע לנושא וכן מיפוי ובסיס רחב מאד של ידע, שיש בו כדי לאפשר התקדמות מהירה מאד בשלבי התכנון ועד לשלבי הביצוע.
- קיים יתרון גדול בנושא זה, שניתן "לגזור" אותו לנושאי משנה ולבצע הן בשלבים והן ביחידות ביצוע.
- עם זאת חשוב מאד להדגיש ש"אין לברוח" מתהליך התכנון המסודר שראשיתו הסקר והתחקיר המקדים.

13.2 סקירת בארות בתחום הפארק

במסגרת עבודת התכנון נערכה סקירת בארות בעזרתו של מר ניר אילן, גיאוגרף עיריית באר שבע. בסקירת נבדקו מיקום, מצב פיסי ואפשרות כללית לשימור ושיקום. הבארות מסומנות על גבי המפה המופיעה בהמשך. (מפה מס' 10). (*טיפול=שימור/שיחזור **מחוץ לגבול התכנון של הפארק)

באר	מתחם**	מיקום, תאור	מצב פיסי	טיפול*
1	המתחם הכלכוליתני**	ליד ביי"ס נווה שלום, בתחום שצ"פ	נסתמה באדמה	+
2	המתחם הכלכוליתי	בתחום שצ"פ	נסתמה באדמה	+
3	המתחם הכלכוליתני**	בתחום שצ"פ	נסתמה באדמה	+
4	צפון נווה נוי	פנינת נווה נוי	קבורה תחת כביש פנימי	-
5	מתחם אברהם	בתחום ההסדרה	קבורה	?
6	מתחם אברהם	בסמוך לתחום ההסדרה	לצידה אשל	+
7	מתחם אברהם		נעלמה	?
8	מתחם אברהם	הבאר המערבית, העיר העתיקה	ניתנת לשימור/שיקום מידי	+
9	מתחם אברהם**	בחצר המסגד	סגורה	?-
10	מתחם אברהם**	רח' עין חרוד פינת הפלמ"ח	קבורה תחת כביש	-
11	מתחם אברהם**	תחנת הקמח הישנה	סגורה בין מבנים	-
12	מתחם אברהם**	רח' העצמאות במבנה של העירייה המושכר ע"י החברה הכלכלית		?
13	מתחם אברהם	רח' בית אשל (בכניסה ל"גרינברג")	נסתמה, לא ניתנת לשיחזור	-
14	מתחם אברהם	רובע C, מגרש החניה	סגורה, לא ניתנת לשיחזור	-
15	מתחם אברהם	באר אברהם		+
16	מתחם אברהם	באר אברהם		+
17	מתחם אברהם**	מתחת למוסך כרמלי	לא ניתנת לשיחזור	-
18	מתחם אברהם	רח' המלאכה (במתחם סולל בונה לשעבר)		-
19	מתחם אברהם	רח' המלאכה פינת המוסכים	מכוסה עם רשת, במבנה	+
20	המבואה הדרומית	תחנת סונול מול רח' המלאכה	מכוסה עם רשת, במבנה	+
21	המבואה הדרומית	צומת המלאכה/אילת		+
22	הגשר התורכי	השוק הבדואי	קבורה תחת לריצוף השוק	-
23	הגשר התורכי	בסמוך לתחנת ההסגר לבעל"ח	במבנה. לשיקום מידי	+
24	הגשר התורכי	באר ולידה בריכת אגירה	מכוסה ברשת. לשיקום מידי	+
25	מתחם אברהם**	רח' הע"ל	מכוסה ברשת. לשיקום מידי	+
26	מתחם אברהם**	רח' רותם 3, נווה נוי	במגרש פרטי	-
27	-	באר לאה		+
28	-	רובע נוי		-
29	-	כניסה לאתר הקראוונים בקע	מכוסה ברשת. לשיקום מידי	+
30	הכנסים והירידים	ליד קו סניקה ומתח גבוה. כולל בריכת אגירה		+
31	הגן הבוטאני	אספלט זמיר	לא ניתנת לשיחזור	-
32	החורשות	בסמוך לאגני החמצון	בהסדרה נסתמה בעפר	-
33	ביה"ח הוטינרי	"חרבת אבו מחפוז" בורות פעמון ביזאנטיים		+
34	ביה"ח הוטינרי	בור מים ביזנטי	הבור התמוטט	-
35	נחל כתף		סתומה בחומרים מסוכנים	-

מפה מס' 10

תכנית האב לפיתוח פארק נחל באר שבע בארות בתחום הפארק

העורך:
גור אילון - עיריית באר-שבע

500 1000 1500 2000 2500 3000 3500
1:10,000

14 - מתחם אברהם - פרוגרמה לתכנון רמי חרובי

טיוטא לדיון ואישור הנהלת הפארק (ספטמבר 2001)

14.1 מבוא ורקע

- במסגרת קידום תכנון לפרויקטים בפארק נחל באר שבע סוכם בפורום הנהלת הפארק לקדם תכנון חורשת "גן הפעמון".
- במספר דיונים וסיורים שנתקיימו לצורך הגדרת מרכיבי הפרויקט ובחינת היתכנות ראשונית הוגדרו מספר היבטים מרכזיים המשמשים כבסיס לעריכת הפרוגרמה והמתוארים במסמך זה.
- הקרן הקיימת לישראל קיבלה החלטה לקדם את פרויקט גן הפעמון לשלב התכנון המפורט ולקדמו לביצוע.
- הפרויקט נבחן ראשונית על ידי צוות התכנון והנהלת הפארק והוחלט לראותו כיחידה אחת ממכלול סביבתי ותיירותי הקשור לנחל ולמוקדי התיירות והמורשת בסביבתו - באר אברהם, "החוה החקלאית" והעיר העתיקה (התורכית).
- הנהלת הפארק החליטה להכין פרוגרמה למכלול הנ"ל אשר תשמש בסיס לתכנון - **מסמך זה מהווה את הפרוגרמה והוא מוגש להנהלה הפארק לאישור.**
- לאחר אישור הפרוגרמה על ידי הנהלת הפארק ובחינה מקבילה של ההיבטים הסטטוטוריים וזמינות הפרויקט, יוכן מסמך הנחיות לתכנון (T.O.R) שיהווה יחד עם הפרוגרמה את הבסיס לתכנון.

14.2 מטרות הפרויקט

- יצירת מוקד איכות כחלק מפיתוח פארק מרכזי לעיר ולאזור, כחלק ממערכת השטחים הפתוחים לאורך נחל באר שבע.
- יצירת "ריאה ירוקה" בלב אזור מבונה.
- יצירת מוקד פנאי ונופש עבור תושבי השכונות הסמוכות בפרט ועבור העיר באר שבע בכלל.
- ביחד עם סביבתו המיידית של "גן הפעמון" - באר אברהם, החווה החקלאית והעיר העתיקה, יצירת מתחם תיירותי איכותי שיהווה את אחד מהעוגנים המרכזיים למשיכת קהל תיירות על כל גווניו.

ארבע בריתות שלום היסטוריות נקשרות לבאר שבע ויונקות ממורשת אברהם:

- הראשונה - בריתו ההיסטורית של אברהם עם אבימלך מלך גרר והשבועה שנתנה את שמה לבאר שבע.
- השנייה "סמלית" יותר היא התקופות הרומית והביזאנטית בנגב, תקופת פריחה, התיישבות ושלום הבאה לידי ביטוי בישוים רבים וכפרים חקלאיים ופיתוח מרחב הדרום באופן נרחב - תקופה זו אופיינה בנינוי ללא חומות (יישובי פרזות), כביטוי לחוסן ולשלום. באר שבע עשירה מאד בשרידים מתקופה זו אך רובם "קבורים" תחת העיר העתיקה והעיר החדשה. בחפירות הצלה שנערכו לפני מספר שנים סמוך לשוק הישן התגלתה רצפת כנסיה ועליה עיטור יונה עם עלה של זית - דגש לזיהוי באר שבע כעיר השלום. ריצפת הפסיפס והכנסייה כוסו ועליהם נבנה מגרש חניה - לא נראה כי בעתיד הקרוב ניתן יהיה לשוב ולפתוח אתר זה, אם כי הוא בהחלט ראוי. עם זאת, ניתן ללא קושי לשלב את הרצפה כולה או חלקה במסגרת אתר פעיל אחר בבאר שבע ונראה כי אין מתאים מלקשרו לאברהם.
- ברית שבטי הבדואים - בריתות כאלה נערכו רבות ויש מקום להביאם לידי ביטוי. אחת מן המפורסמות והחשובות היא הברית שהשכינו התורכים ערב הקמת באר שבע וכתנאי בסיסי להקמת העיר, שעד אז הייתה גבול ומפגש בין נחלות השבטים.
- חתימת הסכם השלום עם מצרים - לא בכדי בחרו הצדדים לחתום את הסכם השלום בין המדינות בבאר שבע, בטקס זה שנערך בשנת 1981 באה לידי ביטוי חוזקה של מורשת השלום של אברהם - האב המשותף לעמים ומשכין בריתות השלום. אין ספק שחתימה שלום זו שנערכה בין אנואר סאדת, נשיא מצרים ומנחם בגין ראש ממשלת ישראל, ראוייה לאזכור ולמקום של כבוד בעיר באר שבע ואין ראוי יותר מהיכל שלום המדגיש את הרצף והקשר אל אברהם.

14.3 תאור הסביבה ומוקדי הפיתוח

- **"גן הפעמון"** - מתחם של כ-40 דונם, ברובו תחת הגדרת ייעוד של שטח ציבורי פתוח. הגן תחום מדרום וממזרח על ידי כבישים ומצפון/מערב ע"י נחל באר שבע. האזור נטוע ע"י חורש אקליפטוס בוגר - גיל העצים הנו עשרות שנים ויש הערכות כי חלקם נטועים עוד מימי ראשית באר שבע. מצב העצים והטיפול של הגן ירוד מאד ומחייב פעולות מיידיות להגנה ושימור מצאי החורש ששרד. בעבר היה "גן הפעמון" מוקד פעיל ושימש כנקודת חן על מפת באר שבע - במקום פעלו בתי קפה ובית קולנוע קיץ והגן היה מוקד משיכה לעיר. בלב הגן שני מתחמים בבעלות פרטית - האחד "בית הקפה" וסביבתו והשני בניין גדול ששימש גם כבית חרושת לקרח והמשמש כיום למחסן אכסון שסביבו הזנחה רבה. בשלבים מתקדמים נמצאת יוזמה של חברת מקורות להקמת תחנת שאיבה כחלק ממתחם גן הפעמון - המיקום שנבחר נמצא בלב הגן ובימים אלה מתקיימים מגעים לשינוי המיקום לשולי הגן.
- **נחל באר שבע** - לקטע הנחל הסמוך ל"גן הפעמון" קיימת תכנית הסדרה ברת תוקף, כחלק ממכלול הסדרת הניקוז לכל אורך ציר נחל באר שבע. במסגרת הדיונים המקדימים לפרויקט, סוכם עם רשות הניקוז להתאים את תכנית הסדרת הגדות בקטע של "גן הפעמון", כך שתשתלב בתכנון בכללי בדגשי הנוף והתיירות, עבודות הסדרה אלו החלו בימים אלה. במקביל נשלמת הכנת תכנית האב לפארק נחל באר שבע ואשר גם קטע הנחל הנדון כלול בה.
- **העיר העתיקה (העיר התורכית)** - השלטון העותמני ששלט במרחב, החל בשנת 1900 להקים בבאר שבע עיר מחוז לתושבי המרחב הבדואים. הרעיון היה ליצור מרכז חי ודינאמי שישמש מוקד משיכה אטרקטיבי לבדואים הנוודים ויקל על השלטון לשלוט ולהדק את הקשר והפיקוח על הבדואים. הסיבה המרכזית להקמת באר שבע הייתה התחזקותם של הבריטים במצריים וכוונות מעשיות שלהם לכיבוש ארץ ישראל מידי התורכים. באר שבע נבנתה כבר מראשיתה כעיר מודרנית ומתוכננת היטב וכללה מוסדות ציבור רבים - הן לצרכי השלטון והן לרווחת התושבים, דוגמאות בולטות הן המסגד הגדול, טחנת קמח, בתי-מסחר ובית ספר (כולל לבנות). **באר שבע התורכית היא דוגמא יחידה ומיוחדת שאין לה אח ורע - זו העיר היחידה במרחב כולו שתכנן ובנה השלטון העותמני מן היסוד !!!** (מרבית הערים כדוגמת ירושלים, רמלה ועכו, נבנו עוד קודם ורק שופצו או חודשו ע"י התורכים). לעיר העתיקה תכניות פיתוח רבות שמוצע לקשור אותן חזק אל תכניות הפיתוח של פארק הנחל כך שיחזקו וישלימו זו את זו.

- באר אברהם -** מההיבט התיירותי ומזווית עיצוב זהותה של באר שבע, **זהו החשוב והמרכזי שבאתרי העיר.** אברהם הוא שהפך את באר שבע ממרכז נוודים שנשענו על מציאותם של מי תהום זמינים, למוקד רוחני, דתי ותרבותי - מורשת אברהם היא מורשת באר שבע. מורשת אברהם היא מורשתם של מיליונים ברחבי העולם כולו - זהו ערש לידתה וצמיחתה של האמונה באל האחד, אברהם הוא אביה של אמונה זו ואביהם של היהודים הנוצרים והמוסלמים כולם. אברהם הוא "משכין השלום" ובאר שבע היא ה"במה" בה התרחשו הדרמות החשובות והמרכזיות ביותר בעולם - עיצוב האמונה באל האחד וברית השלום המפורסמת אשר ממנה נגזר שמה של באר שבע - "באר השבועה", כי שם נשבעו שניהם... אתר "באר אברהם" עבר תהפוכות רבות וסבל מחוסר התייחסות ראויה והזנחה מתמשכת. בשנים האחרונות אמנם התקיימה "קפיצת מדרגה" ביחס לאתר, אולם זו בהחלט אינה מספיקה וקיים צורך לחשיבה כוללת ואמיצה במגמה להציבו בשורה הראשונה של אתרי המורשת והתרבות העולמיים - המקום הראוי לו.
- "החוה החקלאית" -** מבט במפת העיר באר שבע של ערב מלחמת העולם הראשונה, מגלה שטח נרחב על גדת נחל באר שבע והסמוך לבאר אברהם, המוגדר כחוה חקלאית. שרידיה של חווה זו ניצבים זקופים וגאים עד היום - אלה הם עצי האקליפטוס הענקיים הסמוכים לבאר אברהם ש"רגליהם במים וראשם בשמים". חווה זו משמרת גם את ה"נקודה היהודית" של העיר התורכית, זהו מפעל שעליו "חתומים" חניכי אליהו קראוזה (איש מקווה ישראל) שגויסו על ידי השלטון העותומני לשם פיתוח הייעור שנועד "לכבוש" את המדבר אך בעיקר לשם נטיעת עצים לאורך תוואי מסילת הברזל שהניחו התורכים בדרום, כחלק מהיערכותם אל מול הכיבוש הבריטי (1914-1917). גם על תושביה היהודים של ארץ ישראל, חלה חובת גיוס למערכה אל מול הבריטים ודרך זו של הקמת חוות חקלאיות ונטיעת יערות, הפכה להזדמנות ללימוד אופן ההתמודדות עם אזורי המדבר, אליהם טרם הגיעה הציונות. בחוות הניסיונות של באר שבע הונחו היסודות הראשונים לפיתוח היער, המטע והחורש של הנגב !!! שטח "החוה החקלאית" אינו מוגדר כיום והוא ברובו שטחים בבעלות פרטית. מוצע לראות בנושא זה הזדמנות ויעד לפיתוח ולהציע דרכים לחיזוקו של מוקד זה ושילובו בפיתוח הפארק ומוקדי התיירות והמורשת.
- סכרים רומיים / ביזאנטיים בנחל -** במסגרת עבודות הסדרת הניקוז בקטע הנחל הסמוך לבאר אברהם, נחשפה מערכת סכרים גדולה מהתקופה הרומית/ביזאנטית. סכרים אלה יכולים להוסיף נדבך נוסף ולתרום למכלול המצאי שיש למתחם להציע תוך הדגשת רצף "מפעלי מים" - סכרים, חוות, בארות ועד לימינו עם פעולות הניקוז ומתקני מקורות.
- שכונת נווה נוי (משקי עזר) -** נבנתה על בסיס שטחים חקלאיים ששימשו כבר בימי השלטון העותמני לאספקת צרכי תוצרת חקלאית לעיר, מגמה שהתפתחה מאד בימי שלטון הבריטים אז נרכשו אדמות האזור ע"י סוחרים שהקימו בהן חוות חקלאיות - האזור כונה "חירבת אל ביטאר". בשנת 1953, שנותיה הראשונות של באר שבע העברית, החלה בנייתה כשכונה מבונה על יחידות שטח של חצי-דונם ודונם, בכדי לאפשר קיומם של משקי עזר - רעיון זה לא צלח והשטחים הגדולים שליד הבתים הפכו לעזובות או לריכוז מכלאות וחצרות אכסון. עם פיתוחה של העי בעשורים האחרונים "גילו" התושבים את הפוטנציאל הטמון בבתים צמודי קרקע, מה שמשנה את צביונה של השכונה והופך אותה לשכונת איכות מטופחת.

א. למכלול "חוות הניסיונות" / חוות קראוזה, מוצע לצרף אתר נוסף - זהו מבנה הבאר המודרנית ותחנת השאיבה של ראשית באר שבע (שנות ה-50), המצוי על גדת הנחל והנבלע כיום ב"עיר המכונניות". לאתר זה חשיבות במסגרת הכוללת של "ציר הבארות" ומפעלי המים שלאורך הנחל, באר זו שונה באופייה ומוסיפה "מודל" נוסף למכלול. האתר ראוי לשימור ופיתוח וקיימות בו עד היום משאבות אורגינליות, פנסים ישנים, גלגלות למצופים.

ב. "אשל אברהם" - מוצע לבחון הקמת "סמל זהות" למתחם אברהם. במצבה היום חבוייה הבאר בלב מכלול מבונה ואין לה כל בולטות ונראה כי קיים צורך ממשי ליצירת בולטות זו במסגרת תכנון חדש וכולל לסביבות הבאר ו"הפנייתה" אל הנחל, מוצע לשלב פיסול דינאמי בממדים גדולים של שיהווה את ה-"LAND MARK" למתחם אברהם. מוצע לשקול שילוב של מתקן משחקים לילדים כדוגמת "המפלצת" בירושלים או "העצים" בגן החיות התנ"כי.

ג. "היכל השלום" - נושא זה הוא מרכזי בעיצוב הזהות והקשר לדמותו של אברהם כ"משכין שלום" - נושא זה הוא כה חשוב ומרכזי ומוצע לשקול הקמתו של "היכל שלום" כחלק ממתחם אברהם ובזיקה ישירה לאתרים ההיסטוריים. היכל שלום שכזה יכול גם לשמש כמוקד דינאמי מתפתח, מוקד בו יתקיימו שיחות שלום וייערכו מפגשים בדגש השלום.

14.4 יעוד שטחים ומוקדי תשתית בזיקה ישירה למתחם

- **"גשר אברהם"** - גשר כביש חדש של ארבעה נתיבים, דו כיווני. הגשר העובר מעל נחל באר שבע, הנו המשך ישיר של רחובה הראשי של העיר העתיקה (רח' קק"ל), זהו ציר התנועה הראשי של באר שבע בעבר, ממנו יצאה הדרך מבאר שבע דרומה לכון הנגב ומצרים. הגשר החדש החליף מספר גשרים שנבנו במהלך התקופות ואשר לא שרדו את השיטפונות העזים של הנחל, הוא תוכן בעיקר כדי שיוכל להעביר את הספיקות הגדולות ולמנוע ניתוקן של שכונות נווה נוי ואזורי התעשייה בהמשך, תופעה שהייתה מחזה שכיח בעבר. הגשר בנוי בעיקרו להעברת תנועת כלי רכב.
- **תחנת מקורות וגשר הצינורות** - חברת מקורות מעתיקה בימים אלה את תחנת השאיבה האזורית שלה הנמצאת על גדתו הצפונית של הנחל, בסמוך לעיר העתיקה, אל מתחם גן הפעמון. מערך הצינורות שייקשרו בין העיר העתיקה לתחנה החדשה יהיה עילי ויחצה את הנחל על בסיס התוואי הקיים בו כבר עובר כיום צינור מים. התחנה ומעבר הצינורות נמצאים בתכנון מתקדם ולקראת ביצוע ומתחייבת פעולה מהירה להתאמתם ליעוד ולפיתוח המתגבש למתחם כולו ("גשר צינורות" ומוקד ענין לציבור בנושא המים).
- **שדרות אימבר** - על גדתו הצפונית של הנחל, בקו התפר של העיר העתיקה והנחל, מתוכנן המשכו של "כביש אימבר" הסלול כבר כדי מחציתו באזור שכונת נווה זאב. הכביש יהיה דו-מסלולי, ארבעה נתיבים ויקשר בין השכונות החדשות באזור נווה זאב וחצרים, כשהוא מתחבר באזור באר אברהם עם דרך חברון. קטע כביש זה יכול, אם יתוכנן נכון ומתוך ראייה תיירותית וצרכי נופש ופנאי, להוות הזדמנות טובה למשיכת אוכלוסיה לפארק ולמוקדי הנופש והתיירות. להבדיל, אם לא תינתן תשומת הלב הראויה, עלול כביש זה ליצור הפרדה בין הפארק לעיר העתיקה ולקטוע את אחד מהקשרים החשובים ביותר של הפארק – הקשר של "העיר שצמחה מן הנחל" והיושבת לגדותיו. **נושא הקשר הרציף של פארק הנחל עם העיר העתיקה הנו אחד החשובים שבבסיסי הפארק** ומומלץ לערוך דיון מיוחד ולגבש פרוגרמה לנושא זה.
- **מערכת הכבישים, החניה והתנועה** - מתחם אברהם נשען על הצומת הקדום של באר שבע. כיום מתפתחים על בסיס צומת זה צירי כבישים מהירים - ציר הנחל, שדרות אימבר - דרך חברון וציר רח' קק"ל - גשר אברהם - וההמשך לדרום. פיתוח מוקד נופש ותיירות מחייב תכנון שונה של מערך התחבורה, כזה שאינו מביא בחשבון רק את הצרכים התעבורתיים. לעיתים אף קיימת סתירה בין התנועה המהירה והרציפה לבין צרכי הנופש והתיירות - נושאים אלה צריך שיוצפו כר כעת בכדי לייצר התאמה מכסימלית בין צרכי התחבורה והתנועה כפי שתוכננו עד כה, עם הצרכים המתגבשים לנופש פנאי ותיירות, שהן מטרות תכנית זו.
- **השטח הציבורי הפתוח** - האזור שמדרום לנחל ומעבר לכביש, ממזרח לגן הפעמון, מוגדר כשצ"פ - זהו מתחם חשוב מעין כמוהו שיש בו כדי לשמש כעורף לפעילויות המחייבות שטחים פתוחים, כחלק מהמתחם.

- **אזור המלונאות** - תכנית המתאר של באר שבע, מייעדת את השטח שממזרח לשכונת נווה נוי ומדרום לנחל באר שבע לצרכי מלונאות. ייעוד זה מחזק ותומך בתכנית זו ומתחייב קשר תכנוני חזק בין המוקדים, תוך אפשרות ליצירת שילוב בפונקציות.
- **מוקדים בבעלות פרטית** - בתוך מתחם "גן הפעמון" קיימים שני מוקדים שהם בבעלות פרטית - אלו הם מתחמים שניתן אמנם לתכנן גם בלעדיהם אך רצוי היה לשלבם בייעוד הכללי של הגן והאזור. תחום נוסף ומשמעותי של מגרשים בבעלות פרטית, נמצא באזור שממזרח לבאר אברהם -אזור "החוזה החקלאית". ניתן להוסיף לכך גם את המגרשים של העיר העתיקה. מגרשים אלה יש בהם בכדי להוות חסם פיתוח ואף במקרים מסויימים, עקב ייעודם, בכדי להוות מכשלה לייצוב האזור וליצירת הפרעות אמת הסותרות את כיווני הפיתוח המוצעים - מאידך ישנה ההזדמנות שבשיתוף יזמים פרטיים ושילובם בתכנית הכוללת תוך חשיפת הפוטנציאל הטמון בהצטרפות לפיתוח אזור שירכז פעילויות מסחר תיירותיות. מומלץ כמובן לפעול בגישה המשתפת ובמקביל להבטיח גם את השימושים המותרים כך שלא ייפגע האופי הכולל למתחם.

14.5 עקרון שמירת הרציפות לאורך הנחל

נושא שמירת הרציפות לאורך הנחל הוא אחד מהעקרונות המרכזיים של תכנית האב לשיקום ופיתוח נחל באר שבע. בקטע העירוני של הנחל, בתחום העיר, מסתיימות עבודות הסדרת מערך ניקוז השטפונות, פעולה שתיצור "מסדרון" ברור ורציף שרוחבו 120 מטר העובר את כל העיר. רצועת הניקוז המוסדרת והסטטוטורית אינה "הנחל" כהגדרתו בתכנית האב, היא רק חלק ממכלול גדול יותר, בעל רוחב משתנה, אך בכל מקרה גדול ורחב יותר מרצועת הניקוז. חשוב להדגיש כי כל פיתוח שהוא מתחיל מאותה נקודה שבה מסתיימת רצועת הניקוז - הפיתוח בתוך תחום ההסדרה הוא מוגבל מאוד וכמעט שלא ניתן, מה שמחייב שמירת "מספיק בשר" מעבר לרצועת ההסדרה הניקוזית, לשם פיתוח כל שהוא. עקרון הרציפות מדגיש את היכולת לתנועה חופשית ורציפה לכל אורכו של הנחל ומשני צדדיו. במילים אחרות, המשמעות היא הימנעות מיצירת "מכשולים" שיחסמו את הרצף הפתוח לאורך הנחל. מן ההיבט הפרוגרמטי יש לבחון כל תכנית המתוכננת בסמוך לנחל, באם היא שומרת על עקרון בסיסי זה ולא לאפשר יצירת "חסומות" מכל סוג שהן, שיש בהן לסתור רעיון בסיסי ומרכזי זה.

14.6 עיקרי הפרוגרמה ל"מתחם אברהם"

- א. **שמירה על מרכזיות הנחל** - נחל באר שבע הוא שדרת הפיתוח של הפארק בכלל ו"מתחם אברהם" בפרט. הנחל מהווה את חזית הפיתוח והוא "החצר הקדמית" ומוקד ההתייחסות של הפיתוח.
- ב. **שמירת מבטים פתוחים** - בהיות הנחל רצועה פתוחה ללא בינוי ופיתוח אינטנסיבי, נשמרים המבטים הפתוחים בין שתי גדותיו ובין מוקדי הפיתוח. על תכנון וטיפוח החזיתות להביא נקודה זו בחשבון, תוך ניצול הזדמנות זו של יצירת "מרחב פתוח" ומבטים "רחוקים" בעלי איכות ה"מדברים בשפה אחת".
- ג. **חלוקה ל-4 מתחמי משנה לפיתוח** - ציר הנחל ממזרח למערב וציר הכביש (רח' קק"ל ורחוב הע"ל), מצפון לדרום יוצרים מבנה צלב המחלק את מתחם הפיתוח לארבעה מתחמי משנה: **מדרום לנחל** - מתחם "גן הפעמון" ממערב לכביש הע"ל ומתחם השטח הציבורי הפתוח ממזרח לכביש הע"ל. **מצפון לנחל** - מתחם באר אברהם ממזרח ומתחם העיר העתיקה ממערב.
- חלוקה זו למתחמי פיתוח אינה מחייבת תכנית אחת מפורטת הכוללת את כל המתחמים וייעודם, אך מחייבת בהחלט לקשור ביניהם ולראותם כיחידה תפעולית אחת עפ"י שפה משותפת".
- ד. **שמירת קשר פיזי ורציפות תנועה בין מתחמי המשנה** - כפועל יוצא וכנגזרת מהנאמר בסעיפים הקודמים, **מתחייב תכנון ליצירת קשר פיזי שיאפשר מעבר הולכי רגל בין מתחמי הפיתוח**. כיום מהווים הנחל והכביש מכשולים פיזיים שלא תוכננו לאפשר זרימת קהל באופן שוטף ורציף - מצב זה יש לשנות מן היסוד ועל התכנון להציע דרכים ופתרונות לנושא.

ה. עוגני הפיתוח:

מוצעים חמישה "עוגנים" מרכזיים לפיתוח וביניהם מוצעת הפרדה לשני תחומים:
מוקדי מורשת - הכוללים את "באר אברהם", "העיר העתיקה" ו"החווה החקלאית".
מוקדי "עורף תומך" לשירותי תיירות ודרך - "גן הפעמון" והשטח הציבורי הפתוח.

1. **"באר אברהם"** - "עוגן הפיתוח המרכזי" ומוקד התיירות מס' 1 של באר שבע. קיימות תכניות רבות לאתר ויש שפע רעיונות, אך בפועל הוא אינו זוכה ולו לשמץ קטן מן הכבוד הראוי לו - הן בהיבט הסביבתי והן באופן הביקור באתר. כיום האתר מופר מאד מכל עבריו ואינו זוכה לסביבה ראויה, תוך שמירה על היבטים אקוסטיים וסביבתיים המתחייבים ממרכזיותו של האתר. מוצע לבחון הפרדתו של האתר (כולל אקוסטית), מן החזית האחורית הפונה לדרך חברון ויצירת מתחם הנפתח אל הנחל על חשבון מגרש החניה הקיים (שהפך למגרש לציוד הנדסי ונגררים). מוצע כי חניית כל הרכב תבוצע מעבר לנחל (ראה להלן סעיף 5.5 "עורף תומך לשירותי דרך"). **מתחייב קשר חזק ופיזי אל הנחל ו"קשירת" אתר הבאר אל הסיפור של מי התהום והסיבה שממנה "צמחה" באר שבע.** מוצע שלא להעמיס על באר אברהם את כל תולדות באר שבע אלא להרחיב ולהעמיק בסיפור אברהם על היבטיו המגוונים והרבים ואת סיפורי באר שבע האחרים להציג באתרם. קיימת הזדמנות של ממש לקשר תפעולי ופיזי בין אתר הבאר לבין אזור "החווה החקלאית" הסמוך - מוצע לבחון קשר זה כמרחב נוסף לפיתוח סביבות הבאר.

2. **"העיר העתיקה"** - לעיר העתיקה קיימת תכנית אב וקיים חומר רב בדגשי התיירות, כולל מסלולים משולטים וחבורות הדרכה לסיורים - כל הנדרש במקרה זה הוא יצירת הקשרים הפיזיים והתפעוליים אל "מתחם אברהם" ופיתוח פארק הנחל. מוצע לראות באזור העיר העתיקה "הנכלל" בתכנית פיתוח זו, יעד מועדף לפיתוח מוקדי מסעדות וחנויות מזכרות. מוצע לבחון יצירת "מבואה" לביקור בעיר העתיקה שתשמש את הבאים מבאר אברהם, כולל "מרכז מבקרים" קטן לתולדות העיר העותמנית וייחודה, מיקומה של מבואה זו צריך שיהיה בסמיכות לבאר אברהם, נגיש לתנועה רגלית וללא צורך לעלות שוב לרכב ולנסוע למוקד נוסף.

3. **"החווה החקלאית"** - למוקד זה מוצעים שני ייעודים:

1. הרחבת המרחב של אתר באר אברהם ויצירת מוקדים פתוחים התומכים בפיתוח באר אברהם.

2. הדגשה מחודשת של החווה ויצירת "גן פתוח" הכולל מוקד משתלות, מוקד לימודי/גנני, והיכול לשלב גם בתי קפה בתוך משתלות ומסחר לציוד גננות ונוי. מותר להעזי ולהציע גם לחלק את השטח וליצור (כמו בחו"ל) "גינות אישיות" בעיקר לגידולי ירקות (נושא שלא נערכה לגביו כל בדיקה). בכל מקרה מוצע לכוון את הפיתוח באתר זה בדגשי גננות, שתלנות, נוי וצמחי בית וחצר.

4. "גן הפעמון" - עורף תומך בדגשי שירותי תיירות - מוצע לראות את גן הפעמון כפארק פתוח ומפותח אינטנסיבית - בתי קפה, מסעדות גן, פינות בילוי ומשחקים, אזור למופעים ומוקד משיכה לממכר בדוכנים (מוסדר) - זו צריכה להיות "גינת מרכז העיר" ה"פיאצה" שבה מתערבבים התושבים המקומיים עם התיירים תוך הנאה הדדית של שני הצדדים. נראה כי חסר בגן הפעמון "אלמנט מרכזי" כמו מזרקה או פסל שיהוו את מרכז הגן וישמשו כמוקד סביבו יתפתחו הפעילויות האחרות. גן הפעמון ישמש כפארק עירוני וכאזור לתיירות כאחת, שילובו הנכון וחיבורו הפיזי לעיר העתיקה ולבאר אברהם, יבטיח לו חיים ויהפוך אותו לאזור העורף הירוק והרגוע בו יהיה נעים לתיירים לשהות ולאכול לפני או אחרי הסיור במתחמים המבונים.

5. "השטח הציבורי הפתוח" - עורף תומך בדגשי שירותי דרך - מתחם זה אמור לשמש כחזית לנחל וכאזור מעבר וקשר בין אזור המלונאות לאזור באר אברהם והעיר העתיקה, זהו בעצם ה"מסדרון" הרגלי בין המלונות והשוהים בהם לבין מוקדי התיירות - פיתוח נכון יפתח את אפשרויות התנועה (בעיקר בלילה) בין המלונות לאתרי התיירות. מתחם זה הוא גם ההזדמנות "לשחרר" את עומסי החנייה הנדרשים באזור ונראה כי נכון לרכז בו ייעודי חנייה ושירותי דרך כעורף ותמיכה למוקד התיירותי כולו.

15. תמונות ממרחב הפארק

א. תמונות ממרחב הפארק - המקטע המערבי (מנחל בקע במערב ועד לכביש 40 - דרך אילת במזרח)

ממצאים ארכיאולוגיים מהתקופה הכלכוליתית

סכימת מבנה ההתישבות הכלכוליתית

א. תמונות ממרחב הפארק - המקטע המערבי (מנחל בקע במערב ועד לכביש 40 - דרך אילת במזרח)
תמונה עליונה ותחתונה: מבטים מנווה נוי ומגן הפעמון לעבר שכונת נווה זאב מצפון לנחל

א. תמונות ממרחב הפארק - המקטע המערבי (מנחל בקע במערב ועד לכביש 40 - דרך אילת במזרח)
תמונה עליונה ותחתונה: מבטים מגן הפעמון לעבר העיר העתיקה, מצפון

א. תמונות ממרחב הפארק - המקטע המערבי (מנחל בקע במערב ועד לכביש 40 - דרך אילת במזרח)

החצר הפנימית באתר באר אברהם

מעבר המשולב בגדות הנחל המיוצבות - מעבר פוטנציאלי לחציית הנחל להולכי רגל ולרוכבי אופניים

א. תמונות ממרחב הפארק - המקטע המערבי (מנחל בקע במערב ועד לכביש 40 - דרך אילת במזרח)

מפל באפיק הנחל כחלק מפיתוח נופי (על פי תכנון של אדר' ש. אהרונסון)

גרוטאות באזור המבואה הדרומית על גדות הנחל

ב. תמונות ממרחב הפארק - המקטע המרכזי (מדרך אילת (40) במערב ועד עוקף באר שבע מזרח)
תמונה עליונה ותחתונה: הגשר התורכי

ב. תמונות ממרחב הפארק - המקטע המרכזי (מדרך אילת 40) במערב ועד עוקף באר שבע מזרח)

מתחם השוק הבדואי על גדות הנחל

שרידי מתחם בית אשל

ב. תמונות ממרחב הפארק - המקטע המרכזי (מדרך אילת 40) במערב ועד עוקף באר שבע מזרח)

תוואי הרכבת ומתחם BIG ברקע - מבט מאפיק הנחל

מעברי ניקוז ממתחם דרך חברון מתחת למסילת הרכבת

ב. תמונות ממרחב הפארק - המקטע המרכזי (מדרך אילת (40) במערב ועד עוקף באר שבע מזרח)
תמונה עליונה ותחתונה: צמחיית אשלים באפיק הנחל

ב. תמונות ממרחב הפארק - המקטע המרכזי (מדרך אילת 40) במערב ועד עוקף באר שבע מזרח)

מחצבת זמיר בתחום הנחל

צמחיה באפיק הנחל – מבט לעבר גשר כביש עוקף באר שבע

ג. תמונות ממרחב הפארק - המקטע המזרחי (מעוקף באר שבע במערב ועד לנחל באר שבע במזרח)
תמונה עליונה ותחתונה: מחשופי קרטון באפיק הנחל ממזרח לגשר עוקף באר שבע

ג. תמונות ממרחב הפארק - המקטע המזרחי (מעוקף באר שבע במערב ועד לנחל באר שבע במזרח)

תל באר שבע צילום אווירי

נחל באר שבע המזרחי אחרי שיטפון

משרד המים והביטחון המזון
משרד הביטחון וההגנה

משרד המים והביטחון המזון

משרד המים והביטחון המזון

משרד המים והביטחון המזון

משרד המים והביטחון המזון

משרד המים והביטחון המזון

משרד המים והביטחון המזון

1:10000